

ప్రజా ఉద్యమంలో నేను

కె. కృష్ణమూర్తి

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్, వ్యవసాయ కార్మిక సంఘం

ప్రజా ఉద్యమంలో నేను

కె. కృష్ణమూర్తి

ప్రజా ఉద్యమంలో నేను

కె. కృష్ణమూర్తి

అక్షర సహకారం

జి. జగదీష్

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్

ఆంధ్రప్రదేశ్ వ్యవసాయ కార్మిక సంఘం

92947

ప్రచురణ

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

ఎమ్‌హెచ్ భవన్, ప్లాట్‌నెం. 21/1, అజామాబాద్, ఆర్‌టిసి కళ్యాణ మండపం దగ్గర

హైదరాబాద్ - 20, ఫోన్ : 27660013

వ్యవసాయ కార్మిక సంఘం

1-1-9/10, జవహర్ నగర్, ఆర్‌టిసి క్రాస్ రోడ్, హైదరాబాద్ -20, ఫోన్ : 040 - 27675139

ప్రచురణ సంఖ్య : 1302

ప్రథమ ముద్రణ : అక్టోబర్, 2013

వెల : ₹ 80

ప్రతులకు

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

1-1-187/1/2, చిక్కడపల్లి, హైదరాబాద్-20. ఫోన్ : 27608107

బ్రాంచీలు

హైదరాబాద్, విజయవాడ, విశాఖపట్నం, తిరుపతి, ఖమ్మం,

హన్మకొండ, నల్గొండ, గుంటూరు, ఒంగోలు

ముద్రణ

ప్రజాశక్తి డైలీ ప్రింటింగ్ ప్రెస్, హైదరాబాద్

విషయసూచిక

ముందుమాట	7
1. బాల్యం, విద్యాభ్యాసం	9
2. ఆంధ్రమహాసభ కార్యకలాపాలు	23
3. తెలంగాణ ఉద్యమం - కొమురయ్య బలిదానం	51
4. సాయుధ పోరాటం ఆరంభం	77
5. సాయుధ పోరాట విరమణ	127
6. బహిరంగ కార్యకలాపాలు	147
7. ఉద్యమాల బాట	155

ముందుమాట

ఇది ఒక వీరుని ఆత్మకథ. ఒక ధీరుని విప్లవ గాథ. ఎవరాయన? మన కృష్ణమూర్తిగారు. ప్రతిఘటన స్వభావం ఆయనకు ఉగ్రపాలతోనే అబ్బింది. ఆనాటి పూడల్ దర్పం, దోపిడీ, కిరాతకం ఇప్పటి తరానికి అంతగా తెలీదు. మన తల్లిదండ్రులు, వాళ్ళ తల్లిదండ్రులు, ఇంకా మన పూర్వీకులు నిజాం అరాచకాలను, జమిందారీ పైశాచికాన్ని చవిచూశారు. అటువంటి కర్కశమైన వాతావరణంలో జన్మించిన కృష్ణమూర్తిగారు వయస్సు పెరిగే కొద్దీ పేదలపై సాగుతున్న కిరాతకత్వాన్ని అవగాహన చేసుకున్నాడు. ఎన్ని కష్టనష్టాలు వచ్చినా చలించకుండా పూడల్ దురంతాలకు ఎదురొడ్డి పోరాడాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. ఆయన బాల్యంలో ఉండగానే ఆంధ్ర మహాసభా పుట్టి పెరుగుతూ వచ్చింది. పదకొండవ మహాసభను గురించి విన్నాడు. పన్నెండవ మహాసభ ఆయన విప్లవ ఆలోచనలకు అనలు వేసింది. ఇక ఆ తర్వాత నుంచి పోరాటం - పోరాటం - ఒకటే పోరాటం. ఎప్పుడూ మడమ తిప్పలేదు. చివరికంటా కొనసాగాడు.

వెట్టిచాకిరికి వ్యతిరేకంగా సాగిన ఆనాటి పోరాటం సాధించిన విజయ పరంపర భూపోరాట దశకు చేరింది. మూడువేల గ్రామాల్లో పది లక్షల ఎకరాల్ని స్వాధీనం చేసుకొని గ్రామ స్వరాజ్యాలు ఏర్పాటు చేసిన మహత్తర తెలంగాణా సాయుధ రైతాంగ పోరాటంలో సముచిత పాత్రను పోషించాడు మన కృష్ణమూర్తిగారు. ఆయనకు కేటాయించిన ప్రాంత పరిధిలోనే ఆయనప్పటికీ ఆయన పోరాటాల్ని ఎన్నో మలుపులు తిప్పాడు. చేతిలో ఆయుధం లేకుండా ఒక అడుగు ముందుకెళ్ళలేని పరిస్థితి ఆనాటిది. ఆయుధాలను సమకూర్చుకోవడంలోను, తన దళ సభ్యులను ఉత్సాహపర్చడంలోనూ, విపత్తర స్థితి ఎదురైనప్పుడు మెలకువగా వ్యవహరించడంలోనూ బహు నేర్పరి ఆయన.

అయిలమ్మకు సంబంధించిన భూపోరాటం, ఆ తదుపరి సాగిన ఉరేగింపుపై ముప్పురులు సాగించిన కాల్పులకు నేలకొరిగిన దొడ్డి కొమరయ్య ఉదంతం నుంచి కృష్ణమూర్తిగారి కార్యాచరణ ముమ్మరమైంది. గ్రామాల్లో ప్రజలను చైతన్యపర్చడం, అడవుల్లో దళాలను నడపడం ఆయన రోజువారీ కార్యక్రమం. అజ్ఞాతంలో రాజన్నగా వెలుగొందాడు.

ఇప్పటికీ నల్గొండ, రంగారెడ్డి జిల్లాలోని కొన్ని ప్రాంతాలలో ఆనాటి పోరాట ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు 'రాజన్న' పేరు మార్చేగుతుంది.

ప్రాణానికి ఎప్పుడు ముప్పు వస్తుందో తెలీదు. ప్రాణం మీద తీపిని వదులుకొనే ఈ విప్లవోద్యమంలోకి ప్రవేశించిన కృష్ణమూర్తిగారికి కష్టాలను భరించడం ఒక లెక్క! అప్పటి ఆర్థిక సామాజిక పరిస్థితులపై సునిశితమైన ఆలోచన ఆయనది. విప్లవం పట్ల నిబద్ధత ఆయన్ని రాటుతేల్చింది. ఈ ఆత్మకథలో ఆయనొక్కడే కాదు, ఎంతోమంది వీరులను, నాయకులను మనకు పరిచయం చేస్తాడు. సాహసోపేతమైన ఎన్నో ఘటనలను మన కళ్ళముందు పెట్టాడు. అలా సాగింది ఈ రచన. చదివిన ప్రతి ఒక్కరూ ఉత్తేజం, ఉద్వేగం పొందకుండా ఉండలేరు. పోరాటం ముగిసిన తర్వాత జీవనం కోసం ఏ పనినీ చేపట్టలేదు. ప్రజాతంత్ర ఉద్యమ బాటనే చేపట్టారు. నల్గొండ, రంగారెడ్డి జిల్లాలో ఉద్యమ నాయకత్వ స్థానాల్లో కొనసాగారు. ఆయన కనుమూసే నాటికి ఆంధ్రప్రదేశ్ వ్యవసాయ కార్మిక సంఘం అధ్యక్షులుగా బాధ్యతలు నిర్వహించాడు. పోరాట కాలంలో ఏమి దుస్తులు ధరించాడో గాని బయటకొచ్చిన తర్వాత ధవళ వస్త్రాలతో నిండుగా కనబడేవాడు. మనసు మాత్రం ఓ గులాబీపువ్వు. ఉద్యమ క్షేత్రంలో ఎన్ని గులాబీలు పూయించారో ఈ పుస్తకం చదివితే తెలుస్తుంది.

పోరాట కాలంలోనే అడవుల్లో ఉన్నప్పుడు తన దళ సభ్యురాలు శారదమ్మను వివాహం చేసుకున్నాడు. ఆయనకు రెండవ వివాహమైనా అనివార్యమైంది. ఆనాటి నుంచి చివరిదాకా శారదమ్మగారు ఆయన్ను వెన్నంటే ఉంది. ఒక ఆదర్శ ధర్మపత్నిగా మన్ననలు పొందింది. వారి వివాహ సన్నివేశాల్ని ఎంతో హృద్యంగా వివరించారు కృష్ణమూర్తిగారు. అంతటి గొప్ప పోరాట వీరునితో కలిసి వ్యవసాయ కార్మికోద్యమంలో పనిచేసే అవకాశం లభించినందుకు ఎంతో గర్వంగా ఉంది. పసిపిల్లల పట్ల, వ్యవసాయ కార్మికుల పట్ల ఆయనకు ఎంతో ప్రేమ. రెండు, మూడు మాటలలోనే వారితో మమేకమైపోయేవాడు. గ్రంథస్తమైన ఆయన జ్ఞాపకాలు మనకు అవసరం. ఆనాటి పోరాటం ఎంతటి భయంకరమైనదో, పరాక్రమమైనదో మనం స్వయంగా చూస్తున్నట్లుగానే ఉంటుంది ఈ చిత్రీకరణ. ఇది ఒక చరిత్ర, ఆత్మకథగా మలచబడింది. నేటి తరం దీనిని చదివి అవగాహన చేసుకోవలసిన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉందని మనవి చేస్తున్నాను.

కృష్ణమూర్తిగారి అంతిమ దశలో ఆయన జ్ఞాపకాలను శ్రద్ధతో నమోదు చేసి, ఆయన ఆత్మకథగా మలచిన శ్రీ జి. జగదీష్ గారికి ప్రత్యేక అభినందనలు. ఈ పుస్తకాన్ని ఆకర్షణీయంగా ముద్రించి పంపిణీ చేస్తున్న ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్ వారికి, వారి సిబ్బందికి, సహ ప్రచురణకర్తలు ఆంధ్రప్రదేశ్ వ్యవసాయ కార్మిక సంఘం వారికి అభినందనలు.

- పాటూరు రామయ్య

అధ్యక్షులు, ఆల్ ఇండియా వ్యవసాయ కార్మిక సంఘం

1. బాల్యం, విద్యాభ్యాసం

నా పేరు కాచం కృష్ణమూర్తి. నాది జనగామ తాలుకాలోని నీర్మాల గ్రామం. దేవరుప్పల మండలం. ఇది నల్లగొండ జిల్లాలో భాగంగా ఉండేది. మా నాయనగారి పేరు కాచం రామచంద్రయ్య. తల్లిగారు యశోదమ్మ. వీరిద్దరి తొలి సంతానం నేను.

నా బాల్యనాటి, అంతకు పూర్వం నాటి గ్రామ పరిస్థితులు, సంబంధాలు నేటితో పోలిస్తే పూర్తి భిన్నంగా ఉంటాయి. మా నాయనమ్మ ఒక అనాథ. ఒక దాసి ఆమెను సాదుకుంది. ఆమెను పెంచి పెద్ద చేసిన తరువాత తను చేస్తున్న వృత్తిలోకే దింపాలని ప్రయత్నించింది. కానీ మా నాయనమ్మ తీవ్రంగా ప్రతిఘటించింది. ఒక వసతిపరుణ్ణి రెండో భార్యగా ప్రేమించి ఆయనతో సంతానం పొందింది. ఆయనే మా నాన్న. కుందారం గ్రామంలో జాలవారి ఇంట్లో పుట్టిన యశోదమ్మతో మా నాన్నకు పెళ్లి జరిపించింది.

అప్పటి నుంచి మా నాన్న చందెపల్లిలో స్కూలు నడపడం ప్రారంభించారు. నేను ఆయన మొదటి సంతానంగా పుట్టే నాటికి ఇప్పుడున్న గడియారాల వంటివేవీ లేవు. గోడ మీద సూర్యకిరణాలు ఎంత మేర పడ్డాయో చూసుకుని అక్కడ మార్కు చేసేవారు.

రుధిరోద్ధారి నామ సంవత్సర, నక్షత్రం, పాల్గుణ శుద్ధ, అష్టమినాడు పుట్టాను. అష్టమి నాడు పుట్టినందున మా నాయనమ్మ కృష్ణవేణి పేరును కూడా కలుపుకుని నాకు కృష్ణమూర్తి అని నామకరణం చేశారు.

చిన్నప్పుడు నేను చాలా అల్లరి చేసేవాణ్ణి. మా పెద్దలు చెప్పిన దాని ప్రకారం నేను చిన్నప్పుడు చాలా అందంగా ఉంటాను. మా ఇంటి పక్కనే గ్రామ దేశముఖ్

ఇల్లుంటుంది. ఆ ఇంటికొచ్చిన ఆఫీసర్లంతా నన్నెత్తుకుని ముద్దాడేవారు. తొమ్మిది నెలలకే నేను నడక ప్రారంభించానట. అలా నడుస్తూ దేశ్ముఖ్ ఇంటి వరకూ వెళ్లేవాడిని. ఆ ఇంట్లో చెప్పులు తరుచుగా పోయేవి. అప్పుడా ఇంటి దేశ్ముఖ్ “రామచంద్రయ్య ఇంటి వద్ద దొరుకుతాయి వెళ్లండి.” అనేవారు. అలా ఎవరి చెప్పులు పోయినా మా ఇంట్లో దొరికేవి. ఇదంతా నా చలవే.

నాకు ముగ్గురు చెల్లెల్లు. పెద్దామె సుశీలమ్మ. రెండో చెల్లెలు సుబద్రమ్మ. ఈ పేరును నేనే సూచించాను. మూడో చెల్లి జమున. గంగా-యమున ఇలా నదుల పేర్ల మీద ఈ పేరును నిర్ణయించారు. ఆ తరువాత తమ్ముడు పుట్టాడు. వాడి పేరు నరహరి. ఈ పేరును మా నాయనమ్మ పెట్టింది.

మా తాతగారిది మహారాజ గోత్రం. నేను దీనిని దొరికించుకున్నాను. నన్నెవరైనా అడిగితే నా గోత్రం ‘మహారాజ’ గోత్రం అని చెప్పేవాణ్ణి. మా తాతగారు ఊళ్లో పోలీసు పట్టెలు. ఆ గౌరవం మాకూడా ఉండేది. మాకు దున్నుకోవడానికి భూమి వంటివేమీ లేవు. తాత, నాన్న ఇద్దరు చేస్తున్న ఉద్యోగాలే మా కుటుంబానికి ఆధారం.

మా ఇంట్లో ఒకపూట సద్దన్నం లేదా జొన్నన్నం ఉండేది. రాత్రికి మాత్రమే వరి అన్నం వండేవారు. బాల్యంలో మా నాయనమ్మ నడిపే వడ్డీవ్యాపారం కుటుంబానికి ఆసరాగా నిలిచేది. అది పోయిన తరువాత భారమంతా నాన్నగారిమీదే పడింది. తాతగారి ఆస్తులేమీ మాకు సంక్రమించలేదు. మా నాన్న చేసే టీచర్ పోస్టు ఆదాయానికి, మేం కూలీనాలితో మరి కొద్దిగా జమచేసి కుటుంబాన్ని నడుపుకునే వారం. ఇంట్లో రాట్నాలు వడకడం, వాటిని ఆసుపోసి కండెలు చేసి సాలెవాళ్లకు ఇచ్చేవాళ్లం. వారు దానితో గుడ్డలు నేసి ఇస్తే వాటిని తొడుక్కునేవాళ్లం. అలా నేను కొత్త చొక్కా వేసుకున్నానంటే అప్పుడు పండుగే. చిన్నప్పటి నుంచి ఆటాపాటల్లో ముందుడేవాడిని. ఎంత కష్టమొచ్చినా అబద్ధం ఆడకూడదన్న పట్టుదలతో ఉండేవాడిని.

నన్ను మా నాన్న తనకు అందుబాటులో ఉన్న పంతుళ్లందరి వద్ద విద్యాభ్యాసం చేయించారు. సీతారామపురం బలిజకోటయ్య పంతులు అందులో ముఖ్యులు. నాకు పన్నెండేళ్లు వచ్చే నాటికి మూడో క్లాసు చదివేంత అర్హతలు వచ్చాయి. అయితే మూడో క్లాసు చెప్పే పాఠశాలలేవీ మా గ్రామంలో లేవు. జనగామకు వెళ్లాలి. అక్కడే తెహతన్యా (మిడిల్ స్కూల్ - ఉర్దూ మీడియం) ఉంది. మా నాయనమ్మ నన్ను అక్కడికి తీసుకుపోయింది.

నాయన ఉద్యోగం మానేసి గుమాస్తా పోలీసు పటేలుగా స్థానిక జమీందారు వద్ద పని చేయనారంభించారు. అనంతరం శ్యామల జోగారెడ్డి అనే ఆ జమీందారు వద్ద పనిచేశారు. ఆయన చాలా మర్యాదస్తుడు. మా నాయనను చాలా గౌరవించేది. మా గ్రామానికి కలరా వస్తే వారి ఊరికి పోయి, వారింట్లోనే నివాసమున్నాం. పదిహేను రోజులకు మేం తిరుగు ప్రయాణం చేశాం. ఇంతలోపే మా నాన్నకు, జాగీర్దారుకు ఎక్కడా లేని స్నేహం కుదిరింది. వారిద్దరూ బావమర్దులుగా పిలుచుకోనారంభించారు. వీరి కుమారుడు పిచ్చిరెడ్డి తరువాతి కాలంలో నాతో పాటు కలిసి చదువుకునేందుకు మా ఇంటికి వచ్చారు.

ఆ తర్వాత జనగామలో పెద్దోళ్ల గిర్నీ ముందట ఉన్న మడిగెల్లో మా నివాసం. మా నాయనమ్మ నాకు వండి పెట్టేది. నేను, గొంగిడి వీరరాఘవరెడ్డి, పెంబర్తి దొర కుమారుడు అక్కడే ఉండి చదువకునేవారం. అక్కడ ఐదో తరగతి వరకు చదువుకున్నాం. మా నాయనమ్మకు క్రమశిక్షణ అంటే ప్రాణం. క్రమశిక్షణ తప్పితే ఎటువంటి దయాదాక్షిణ్యాలు లేకుండా దండించేది. నీళ్లు తాగే దగ్గరి నుంచి వ్యవహారిక పద్ధతుల వరకు అన్నీ క్రమశిక్షణాయుతంగా నడిపించేది. దాసివాళ్లెప్పరినీ ఇంట్లోకి రానిచ్చేది కాదు. మేం ఉంటున్న గడి దొరవారిది. వారింట్లో ఏవయినా తగాదాలు వస్తే మా నాయనమ్మను ఆశ్రయించే వారు. ఆమె చెప్పిందే తీర్పు. అందరూ దానికి కట్టుబడి ఉండేవారు. మా ఇంట్లో కూడా ఆమె మాటకు ఎదురు లేదు. తప్పు చేస్తే ఆమె మా నాయనను కూడా ఉపేక్షించేది కాదు. మా నాయనమ్మ కంటే నాయన కొద్దిగా ఎత్తుగా ఉంటాడు. కొట్టేందుకు చెంప అందదు. అందుకే రోలు ఎక్కి దగ్గరికి పిలిపించుకుని, కొట్టేది. తీవ్రంగా మందలించేది. మా అమ్మ కూడా గడగడలాడేది. ఆమె క్రమశిక్షణాయుతమైన, నీతి బద్ధమైన జీవితం మాకు వెలుగుబాటగా నిలిచింది.

మా ఊరి దేశ్ముఖ్ వద్ద మా నాన్నగారు పోలీసు పటేలుగా ఉద్యోగం చేరారు. దేశ్ముఖ్లు పెద్దగా చదువుకునేవారు కాదు. ఉత్తరాలు రాయడం, చదవడం, సంతకాలు చేయడం వంటి మాత్రమే తప్ప మిగతా పైరవీ పనులన్నీ నాన్నే చూసుకునేవారు. ఇప్పుడు మా నాయన ముందు నాదో సమస్య వచ్చి కూర్చుంది. నేను ఐదో క్లాసు వరకు జనగామాలో బాగా చదువుకున్నాను. ఉర్దూ బాగా వచ్చింది. నేను ఇంకా చదవాలనుకుంటున్నాను. కానీ నేను ఇంతకుముందు చదివిన పాఠశాలలో ఐదో తరగతికి మించి లేదు. అదే జనగామలో మిషన్ స్కూలు ఉంది. అక్కడ పదో తరగతి వరకు చదువుకోవచ్చు. నన్ను అక్కడికి పంపేందుకు మా నాయన సుతారమూ ఇష్టపడలేదు. అక్కడికి పోతే వేరే మతంలోకి

వెళ్లిపోయే ప్రమాదం ఉందని భయపడ్డారు. హైదరాబాద్ పోతే తప్ప మరెక్కడా ప్రభుత్వ పాఠశాల లేదు. ఇంటికాడ నేను మారం చేయడం మొదలు పెట్టాను. మా నాయన నా పోరు భరించలేక యాదగిరి పల్లెలో కొన్నాళ్లు ఆ తరువాత, నారాయణపురంలో మా పెదనాయనల వద్ద చదువుకునేందుకు పంపారు. అక్కడ వస్తారు అనే పండితుని వద్ద నా విద్యాభ్యాసం తిరిగి కొనసాగింది. ఈయనది వరంగల్. ఈయన చెప్పే చదువుకు మంచి గుర్తింపు ఉంది. అందరూ ఈయనను మౌల్వీసాబ్ అని పిలిచేవారు. మహర్షవమి నాడు పిల్లలతో గడలు పట్టించి దేశముఖల ఇంటికి తీసుకెళ్లేవారు. వారు ఈ పిల్లల ప్రతిభ చూసి నూటపదహార్లు సమర్పించుకునేవారు. ఈయన వద్ద పార్శ్వ, ఉర్దూ మంచి స్థాయి వరకు చదివాను. కవిత్వం కూడా రాయగల స్టేజీకి వెళ్లాను. దీంతో మంచిగా చదువుతానని, విజ్ఞానవంతుడినని నాకు పేరొచ్చింది.

నేను ఎంత బాగా చదువుకున్నా, పేరు సంపాదించినా, నేను చేసే పనుల వల్ల మా నాన్నతో దెబ్బలు తినాల్సి వచ్చేది. ఆయన చాలా పొడుగ్గా ఉండేవారు. ఆయన ప్రత్యేకమైన (సీతారాముల వారి) చెప్పులు వేసుకునే వారు. దాంతో నన్ను కొట్టేందుకు వస్తే నేను ఆయన కాళ్లలోకి దూరిపోయి గట్టిగా ఏడ్చేవాణ్ణి. ఆయన నన్ను గట్టిగా దెబ్బ వేయాలనుకున్నప్పుడల్లా ఆయన కాలికే తగిలేది. దీంతో ఆయన కోపం గాలికెగిరిపోయి గట్టిగా నవ్వేసేవారు.

మా మేనత్త కూడా నన్ను బాగా చితగొట్టేది. యాదగిరి పల్లెలో చదువుకునేందుకు నేను కొన్నాళ్లు అక్కడ వంగపల్లిలో ఉండాల్సి వచ్చింది. ఆమె కూతురును నాకిచ్చి పెళ్లి చేయాలని పెద్దలు నిశ్చయించుకున్నారు. ఆ పిల్లా, నేను ఇద్దరూ కలిసి తరగతులకు వెళ్లే వాళ్లం. ఆమె లెక్కల్లో చాలా చురుకు. నాకంటే ముందు చెప్పేసింది. దీంతో నాకు ఆమెకు మధ్య చీటికి మాటికి పేచీ పడేది... “నేను నిన్ను పెళ్లి చేసుకోను ఫో..” అనేవాడిని. ఆమె గట్టిగా ఏడ్చేసింది. ఆ పిల్ల అలా ఏడ్చేసరికి నేను కొట్టానని మా మేనత్త అనుకునేది. చింత బరిగె తీసుకుని నన్ను వీర దంచుడు దంచేది. పండుగలప్పుడు మా నాయన వస్తే ఆయన్ను పట్టుకుని నేను ఏడ్చేసేవాడిని “అత్త కొడుతోంది... ఇక్కడ్నుంచి తీసుకెళ్లిపో..” అని మారం చేసేవాడిని. నేను విద్యార్థిగా ఉన్న కాలంలో నేను చేసే పనులకు నన్ను కొట్టని పంతులు లేరు.

చదువుకునే రోజుల్లోనే నేను అందరితో మంచి సంబంధాలు నెలుకొల్పుకునేవాడిని. భారతం, భాగవతం, రామాయణం బాగా చదివేవాడిని, అందులోని శ్లోకాలు కంఠతా పట్టేవాణ్ణి. చర్చాగోష్ఠులలో మంచి నైపుణ్యం, సమయోక్తిగా మాట్లాడడం

అలవాటైపోయింది. బంధువుల ఇళ్లకుపోయినప్పుడు అక్కడి స్కూళ్లకు వెళ్లి పరామర్శించేవాడిని. అక్కడి పిల్లలతో మాట్లాడి, విద్యా విధానం గురించి వాకాబు చేసే వాడిని. నాకెందుకో అప్పట్లో చదువు చెబుతున్న పద్ధతి తప్పు అనిపించేది. ఆ, ఆ, ఇ, ఈ నుంచి మొత్తం గుణింతాలు కచ్చితంగా నేర్చుకున్న తరువాతే పదాలు ప్రాక్టీస్ చేయించేవారు. ఇదంతా చాలా సమయం తీసుకునేది. చదువు తొందరగా వచ్చే మార్గాల్లో చెప్పాలన్నది నా ఆలోచన. అప్పటికింకా అది ఒక రూపం తీసుకోలేదు. ఆయా పాఠశాలలకు వెళ్లినప్పుడు అంత చిన్న వయస్సులోనే ఉపాధ్యాయులను కూడా పరామర్శించేవాడిని. ఎలా చదువుచెబుతున్నారో తెలుసుకునేవాడిని. వారిని కూడా కొన్ని ప్రశ్నలు అడిగేవాణ్ణి.

వారి వద్దకు వెళ్లి “ఖాయిదా అంటే ఏమిటి?” అని అడిగేవాడిని.

“బాలశిక్ష” అని వారు సమాధానం చెప్పేవారు.

“అది తప్పు.. ఉర్దూలో దానికి వేరే అర్థం ఉంది. అది చెప్పండి...” అని అడిగేవాడిని. రెండు మూడు సార్లు వారు అదే సమాధానం చెప్పి, నాతో విసిగిపోయి, “నీకు తెలుస్తే చెప్పు బాబు అనేవారు.”

“ఖాయిదా అంటే చదువు చెప్పే పద్ధతి” అని చెప్పేవాణ్ణి.

ఇలా ఉర్దూలో నాకు తెలిసిన కొత్త పదాలతో ఆయా పాఠశాలల్లోని టీచర్లను ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసేవాణ్ణి.

గ్రామల స్థితి

నా బాల్యంలో గ్రామాలు ఒకరకంగా చెప్పాలంటే స్వయం పోషకాలుగా విలసిల్లేవి. గ్రామాలకు బెల్లం, నూనె, కిరోసిన్, ఉప్పు ఇతర పట్టణాల నుంచి తెప్పించేవారు. కోమటివానికి పొలాల్లో పండిన గింజలు తీసుకుపోయి ఇస్తే అందుకు సరిపోను వస్తువులు ఆయన పట్టణం నుంచి కొని తెచ్చి ఇచ్చేవాడు. అగ్గిపెట్టెలు, బీడీకట్టెలు, సిగరెట్లు, మిల్లు గుడ్డలు ఇవన్నీ ఆ తరువాత కాలంలో వచ్చాయి.

గ్రామానికి అవసరమైన వస్తువులన్నీ గ్రామంలోనే ఉత్పత్తి అయ్యేవి. మా నాయనమ్మ కాలంలో ఆముదపు దీపాలే దిక్కు. వ్యాపారులు, దేశ్ముఖుల ఇళ్లల్లో మాత్రమే కిరోసినాయిలు దీపాలు ఉండేవి. అవి ఆ తరువాత ఎక్కువ వాడకంలోకి వచ్చాయి. ఆనాడు దీపాలు లేందే బయటకు తిరగలేని పరిస్థితి. మధ్య తరగతి వారు లాంతరు

తెచ్చుకుని వాడకం ప్రారంభించిన తరువాత దీపాల ప్రాధాన్యత తగ్గిపోయింది. లాంతర్లు ఎక్కడికైనా సులభంగా పట్టుకుపోయే వీలుండడమే కాకుండా, గాలికి తట్టుకుని నిలబడేవి. ఎక్కువ కాంతినిచ్చేవి.

మిగిలిన సరుకులన్నీ వ్యవసాయం ద్వారానే ఉత్పత్తి అయ్యేవి. బట్టలకు అవసరమైన పత్తి, బెల్లము ఊళ్లనే తయారయ్యేవి. నూనె కోసం గానుగలు (కిరోసిన్ వాడకంలో లేనప్పుడు ఇదే ఆధారం) 24గంటలు ఆడేవి. ఊళ్ల కుండలు పుష్పలంగా ఉండేవి. మధ్య తరగతి ఇళ్లలో మాత్రమే బిందెలు కనిపించేవి. ఆవుల మందలు విపరీతంగా ఉండేవి. వీటితో గ్రామ అవసరాలు పోను బయట అమ్ముకునే పరిస్థితి ఉండేది. పంటలు బాగా పండేవి. వ్యవసాయం క్రమక్రమంగా అభివృద్ధి చెందింది. కరువు కాటకాలు కొంత తగ్గాయి. ఈ విధంగా నా చిన్న తనాన స్వయంపోషక గ్రామాన్ని నేను చూశాను.

ఉద్యోగం చెయ్యూ..

16వ ఏటికల్లా నేను బాగా చదివేసానని పేరొచ్చింది. నాకు సంబంధాలు చూడడం మొదలు పెట్టారు. అయితే అంతకు ముందు ఏదైనా ఉద్యోగం చేయాలని మా నాయన కోరిక. కానీ నేను ఉద్యోగం చేయనని మొండికేశాను. వ్యవసాయం చేసుకుని బతుకుతానని చెప్పాను.

“ఉత్తమ్ ఖేతీ.... మధ్యం బేవ్పార్”

“కనిష్ట చాకిరి.. భీక్ నిదాన్..”

నాలుగు వృత్తులకు సంబంధించిన ఈ సూక్తిలో “వ్యవసాయం అనేది పరిశ్రమ. అది అన్నింటికంటే ఉత్తమమైనది. దానికి స్వతంత్ర గుణం ఉన్నది. ఎవ్వరికీ లొంగాల్సిన అవసరం లేదు. వ్యాపారం మధ్య రకమైనది. బేవ్పార్ అంటే వ్యాపారం. చాకిరి నీచమైనది. బిచ్చమెత్తుకునేవాడికి గమ్యమేమీ ఉండదు.” అనే అర్థం ఉంది. నాకీ సూక్తి బాగా వంటబట్టింది.

దీనిని అనుసరించి నేను ఒకరికి లొంగి పని చేయకూడదన్న నా నిర్ణయాన్ని బలపర్చుకుంటూ వస్తున్నాను. దీంతో మా నాయన ఓ దేశీముఖ్ వద్ద పంపును కౌలుకు తీసుకుని నాకు ఇచ్చారు. నేను పొలాన్ని దున్నుకుంటూ, పశువుల కాసుకుంటూ ఉండేవాడిని. మా పొలంలోనే రెండు కుటుంబాలు వ్యవసాయం చేసేవి. ముతరాసి అయిన పెండెం ఇస్తారి. మా తండ్రి తోటి కౌలుదారి. వాళ్లబాబాయి పెండెళ్ల పిచ్చయ్య

నాతో పాటు పొలంలో పనిచేసేవాడు. మాకు ఒక గేదె, ఆ తరువాత కొన్ని పశువులు, మంచి వసతి ఏర్పడింది. అయినప్పటికీ మాకు పెట్టే భోజనంలో ఎటువంటి మార్పు లేదు.

తిండి ఎంత కొద్దిగా తిన్నా ఆరోగ్యంగా ఉండేవారం. ఊరందరికీ ఆదర్శంగా ఉండేవారం. మా కుటుంబం మాట అనిపించుకునే రకం కాదు. పెత్తనం కూడా చేసేవారం కాదు. మా కుటుంబానికి చిన్న తరగతుల వారితో చాలా దగ్గరి సంబంధాలున్నాయి. గ్రామంలోని అన్ని వృత్తుల వారితోనూ, అన్ని కులాల వారితోనూ మాకు సాంగత్యం ఉంది. నేను అన్ని రకాల కుటుంబాలలోని పిల్లలను కలుపుకుపోయేవాడిని. బంధుత్వాలు కలుపుకుని మాట్లాడుకునేవాళ్లం. అందరితోనూ చనువుగా ఉండేవారం. అందరితో కలిసి ఆటపాటల్లో చాలా హుషారుగా పాల్గొనేవాడిని. చాకలి రాజయ్య, నేను బావిలో పడ్డామంటే గంటల తరబడి ఈదేవారం. నా ఈడు పిల్లలందరినీ ఒక్క దగ్గరికి చేర్చి చదువు చెప్పాను.

నాకు 17వ ఏటనే పెళ్లయిపోయింది. మా మామ గద్వాల బాలకృష్ణారెడ్డి. ఈయన తల్లి రెడ్డి కులస్తురాలు. కానీ బాపనాయనను పెళ్లి చేసుకుంది. మా మామగారు తన పిల్లలను మున్నూరు వారికి ఇచ్చారు. దీంతో ఈ బంధుత్వం మాకు కలిసింది. మామయ్య హైదరాబాద్ లో హెడ్వర్డు అనే ఆంగ్లో ఇండియన్ కో-కాంట్రాక్టరుగా ఉండేవారు. 'ఏ'క్లాస్ కాంట్రాక్టరు. ఆయన మా ఇంటికి వచ్చినప్పుడు మా ఇల్లు అత్యంత దయనీయ స్థితిలో ఉంది. మా ఇల్లు బురుజుగడ్డ మీద ఉంది. అది చాలా చిన్నది. మల్లెసాల, వంటశాల పెరడు, పెద్ద పెరడు సరిపోను స్థితిలో లేవు. గోడల్లో సంద్రకట్ట వచ్చి శిథిలావస్థకు చేరింది.

దోపిడీ ముఠాల నేతలు వీరే..

నా చిన్న తనంలో ప్యూడల్ వ్యవస్థే కాకుండా బానిస వ్యవస్థ అవశేషాలు కూడా మిగిలి ఉన్నాయి. బందిపోటు దొంగలు గ్రామాల మీద పడి దోచుకుని వెళ్లేవారు. వారి నుంచి రక్షించుకునేందుకు గ్రామస్థులు గ్రామం చుట్టూ పెద్ద పెద్ద గోడలు, కాపలా కోసం బురుజులు నిర్మించుకున్నారు. (ఇవన్నీ ప్రస్తుతం శిథిలావస్థ దశలో ఉన్నాయి.) గ్రామంలో పెత్తరికం చెలాయించే భూస్వాములు, దేశ్ముఖ్లు తమ ఇళ్లకాడ భోగం మేళాలు ఏర్పాటు చేసుకుని ఆనందించేవారు. దీనికోసం అయ్యే ఖర్చు జనం నుంచే వసూలు చేసేది. అంతేకాదు బందిపోటు ముఠాలకు కూడా వీరే నాయకులు. ప్రజల బాగోగులను పట్టించుకునే వారే లేరు. ఒకవైపు ఈ ప్యూడల్ రాచరిక పాలన, పైనేమో

ఇంగ్లీషువారి పాలన.. ఈ రెండింటిలో ప్రజలు దుర్భరమైన బతుకులు వెళ్లదీస్తున్నారు. కులవివక్ష కరడుగట్టి చాలా పెద్ద ఎత్తున ఉంది. ఏ కులం వాడు, ఆ కులానికి చిహ్నంగా ఉండే దుస్తులను మాత్రమే ధరించాలి. దుస్తులను చూస్తే చాలు వాడు ఫలానా కులపోడు అని గుర్తుపట్టే విధంగా ఉండేవి. అంతేకాకుండా చెప్పులు తొడుక్కోవడం దగ్గరి నుంచి భూషణాల ధరించడం వరకు ఎందులో కూడా కులచిహ్నాలకు భిన్నంగా ఏ మాత్రం తేడా రానివ్వకపోయేది. కరుడు గట్టిన కుల వ్యవస్థయే ఆనాడు మధ్యయుగాలనాటి ప్యూడల్ వ్యవస్థకు ప్రాణప్రదంగా ఉండేది.

మరోవైపు ఇంగ్లీషువారికివ్యతిరేకంగా దేశంలో జాతీయోద్యమం ఉధృతరూపం దాల్చింది. అప్పట్లో చదువుకుంటున్న మా మీద, చదువుకున్న మా నాన్నగారి లాంటి వారి మీద ఈ ఉద్యమ ప్రభావం పడింది. దీంతో పాటు మా గ్రామాల్లో బానిసత్వానికి వ్యతిరేకంగా జరుగుతున్న పోరాటం ఉండనే ఉంది. అప్పటికి గ్రామాల్లో ఏ రాజకీయ పార్టీకి సంబంధించిన రాజకీయ కార్యకలాపాలు కూడా లేవు. ఆర్యసమాజ్ వారు మాత్రమే సంఘసంస్కరణలను ప్రచారం చేసేవారు. ఇవి మమ్మల్ని, మా తరం వారిని బాగా ఆకర్షించాయి. మాటలతో సినిమాలు రావడం ప్రారంభించిన తొలినాళ్లలో “మూలపిల్ల” వంటి సంఘసంస్కరణలకు సంబంధించిన సినిమాలు కూడా వచ్చాయి. దీనిని బట్టి సమాజంపై పడిన సంఘసంస్కరణోద్యమ ప్రభావాన్ని అర్థంచేసుకోవచ్చు. ఇటువంటివన్నీ మాలో కులవివక్షకు వ్యతిరేకంగా ఆలోచించే ధోరణులను ప్రవేశపెట్టాయి.

భూస్వామి బండారెడ్డి వద్ద ప్రయివేటు ఉద్యోగం

చదువుకుంటున్న కాలంలోనే మా మీద ఇటువంటి ప్రభావాలతో పాటు, మా గ్రామాల్లో ప్యూడల్వర్గాలతో జరుగుతున్న ఘర్షణలు కూడా మమ్మల్ని చైతన్యవంతం చేశాయి. దీంతో, ఈ ప్యూడల్వర్గాల వద్ద మాత్రం ఎట్టి పరిస్థితుల్లో ఉద్యోగం చేయొద్దు. ఏదైనా కష్టం చేసుకుని స్వతంత్రంగా బతకాలనే ఆలోచన నాలో బలంగా కలిగింది. ఇదే విషయం ఇంట్లో చెప్పాను. దీంతో మా నాన్నకు బెంగ పట్టుకుంది. “నిన్ను ఇంతకంటే గొప్ప చదువులు చదివించలేను. మిషన్స్కూళ్లకు కూడా పంపలేను.” అని ఆయన అనేవారు. కొన్నాళ్ల పాటు వ్యవసాయం చేశాను. పెళ్లయిన తరువాత కూడా ఉద్యోగం చేయననే పట్టుదలపైనే ఉన్నాను. ఏ కష్టం చేయకపోయినా సరేగానీ, నారాయణపురం భూస్వామి లింగాల బండారెడ్డివద్దనైనా పాలనా పద్ధతులు నేను నేర్చుకోవాలని మా నాన్నగారి కోరిక. అదే విషయం నాతో చెప్పినప్పుడు “పాలనాపద్ధతులంటే నేర్చుకుంటా గానీ, జీతంకి మాత్రం ఉండను.” అని మొండికేశాను. మా నాయన సరేనన్నారు.

తెలంగాణా చరిత్రలో కర్కటకునిగా నిలిచిపోయిన విసునూరు రామచంద్రారెడ్డికి ఈ లింగాల బండారెడ్డి చిన్నాయన అవుతాడు. రామచంద్రారెడ్డిని నిలవేసి తిట్టగల ధైర్యం ఈయనకుంది. ఈయన తిడుతుంటే రామచంద్రారెడ్డి నోట మాట వచ్చేది కాదు. నెత్తికి పాగా చుట్టుకుని, బక్కగా ఉండే బండారెడ్డి మంచి మాటకారి, మహాముక్కోపి కూడా. ఈయన గొప్పతనమేంటయ్యా అంటే రామచంద్రారెడ్డి ఓ బందగి(ముస్లిం రైతు)ని పట్టపగలు చంపి ఏ శిక్షా పడకుండా తప్పించుకోగలిగింది ఈయన వల్లనే. అలాగే పడిశాల దేశ్ముఖ్ కేతిరెడ్డి వెంకటరెడ్డిపై దాడి చేసి ఆయన్ను చంపి ఆయన పశుసంపదనంతా కొట్టుకుపోయి, దొమ్మీలు కూడా చేసినప్పుడు ఎటువంటి శిక్షా పడనీయకుండా రామచంద్రారెడ్డిని తప్పించడంలో బండారెడ్డిది కీలకపాత్ర.

నేను చదువుకుంటున్న కాలం నుంచే బండారెడ్డి నన్ను గమనించినట్లుంది. మా నాయన నన్ను ఆయన దగ్గరికి పంపగానే బాగా సంతోషించాడు. ఆ ఊరికి పోలీసు పటేలుగా నియమించాడు. ఆయనవద్ద పటేలు దఫ్తరం రాసే పనిచేయాల్సి వస్తే, ప్రయివేటుగానే రాసిపెద్దాను గానీ, ప్రభుత్వం చేత గుర్తింపు పొందను అని చెప్పాను. గుర్తింపు పొందితే ఆయన వద్ద నేను గుమాస్తాగిరి చేయాల్సి వచ్చేది.

పరిగిన కసి

విసునూరు రామచంద్రారెడ్డి బాంబే డిజైన్ లో ఒక భవంతి నిర్మించుకున్నాడు. ఆ కొత్త భవంతిని చూసేందుకు బండారెడ్డి కుమారుడు, నాతో చదువుకున్న గొంగిడి వీర రాఘవరెడ్డి కచ్చడంకట్టుకుని పోతున్నారు. మా ఊరి చినదేశ్ముఖ్ జనార్దన్ రెడ్డి “కృష్ణమూర్తి నీ స్నేహితులొచ్చారు. విసునూరు రామచంద్రారెడ్డి బంగ్లా చూసేందుకు పోతున్నారు. నీవు కూడా పోవచ్చు.” అని చెప్పారు. వారు కూడా కృష్ణన్న రావే రావే అని పిలుస్తున్నారు. స్నేహితులే కదా! అని పోయాను. బాంబే డిజైన్ లో బాగా కట్టారు. పులిచర్మాలు, తీరు తీరు లైట్లు, వేడి నీళ్లు, చలి నీళ్లు రావడం వంటి అనేక వసతులతో భవనం కట్టి ఉంది. ఎంట్రెన్స్ కాడ ఒరిజినల్ చర్మంతో తయారుచేసిన చిరుత గండును పెట్టాడు. అది జనం మీద పడేట్లు కనపడతదన్నమాట. ఆ బంగ్లా ఎంత గొప్పగా కట్టినా, జనాన్ని వెట్టిచాకిరి చేయించి పిడించినది వాస్తవం.

విసునూరు రామచంద్రారెడ్డి పెద్ద కుమారుడు క్యారంబోర్లు ఆడుదామని ఒక్కటే పట్టుపట్టిండు. సరే అని చెప్పినం. నేను విసునూరు రామచంద్రారెడ్డి పెద్ద కుమారుడు ఒకపక్క, బండారెడ్డి కుమారుడు, వీరరాఘవరెడ్డి ఒకపక్క చేరి ఆట ప్రారంభించాం.

రెండు గేములు ఆడితే రెండింటిలోనూ మేమే గెలిచాం. నేను కొంచెం బాగా ఆడాను. కాయిన్స్ నేనే ఎక్కువ పడేశాను. బందారెడ్డి కుమారుడులింగాల నర్సింహారెడ్డికి చిన్నతనం అయింది. కచ్చడం కట్టుకుని పోదాం పదా.. అంటూ ఒత్తిడి తేవడం ప్రారంభించాడు. రామచంద్రారెడ్డి పెద్దకుమారుడు మాత్రం ఈ రోజు ఉండాలని చెబుతున్నాడు. బంధువులైన వాళ్ళే అక్కడి నుంచి పోతున్నప్పుడు, నేనెందుకు అక్కడ ఉండాలని కచ్చడంలో కూర్చున్నాను. బండితోలే మంగలతను ఎడ్ల పగ్గాలు పట్టుకుని ముందుకు నడుస్తున్నాడు. నేను తోలుతున్నాను. కొంతదూరం పోయిన తరువాత మంగలతను బండి ఎక్కి బండిని నడిపించడం ప్రారంభించాడు. బందారెడ్డి కుమారుడు నర్సింహారెడ్డి “కచ్చడానికి నార వేసినారా..” అని అడుగుతున్నాడు. నాకేం సంబంధం. మంగలోడిని అడుగుతున్నాడేమో అనుకున్న. “నిన్నే...” అని అన్నాడు. నేను నవ్వి, నన్ను అడుగుతున్నవేంది? నేనేమైనా నారవేసి వాణ్ణా? అని అడిగాను. నర్సింహారెడ్డి వెంటనే “మరి ఎందుకొచ్చినవ్...?” అని అడిగాడు. నువ్వు రమ్మంటే వచ్చిన. అనగానే మంగలతని దగ్గరి నుంచి కర్ర తీసుకుని నన్ను అట్లనే పొడిచింది. నేను వెంటనే బండి నుంచి దిగి... “కిందికి దిగు లమ్మికొడుకా..” అని గద్దించినా.. వారిద్దరు.. నేనొక్కడిని. గుడ్డుకొక్కని చంపుతా అని బెదిరించా. వారితో చాలా సేపు తగులుకున్నా. మంగలతను గడికొకసారి వచ్చి “వద్దయ్యా... వాళ్ల తెరువుకు పోవద్దు...” అని బతిమాలుతున్నాడు. “లమ్మి కొడుకులు నన్నెందుకు పిలవాలి. నన్నిట్లా ఎందుకు ఇబ్బంది పెట్టాలి...” అంటూ నేను వారితోకలియబడ్డాను. అట్లా నాతోని గొడవపడి కచ్చడంలోకి పరుగెత్తి మాదాపురం రా రా చూసుకుందాం అంటూ అక్కడి నుంచి వేగంగా వెళ్లిపోయారు.

యూ ఆర్ లక్ష్మీ ఫెలో..

1942 సంవత్సరం ముచ్చట ఇది. నేను అత్తవారి ఇంటికి పోయిన. మా మామకు హుస్సేన్ సాగర్ ట్యాంక్ బండ్ కింద మూడు పూల తోటలుండేవి. వాటిని ముస్లింలకు కౌలుకు ఇచ్చారు. మంచి ఆదాయమే వస్తోంది. మా మామకో కాంట్రాక్టరు హెడ్వర్కు నిజాం పెద్ద కుమారునితో మంచి సంబంధాలున్నాయి. మా మామ, హెడ్వర్కు కలిసి ఆయనకు ఒక మంచి విందునిచ్చి నాకు ఉద్యోగం ఇప్పించే ఏర్పాటుచేశారు. ఆ తరువాత ఇంటికి వచ్చి అక్కడ కూడా చిన్న విందు చేశారు.

ఆ తరువాత హెడ్వర్క్ నాతోని “యూ ఆర్ లక్ష్మీ ఫెలో...” అన్నాడు.

“ఎందుకు సార్...” అనినేనడిగాను.

“నీకు కూడా హెడ్ కానిస్టేబుల్ ఉద్యోగం వచ్చిందయ్యా... ఆరు నెలల తరువాత నీకు ఫుల్ డ్రెస్ (ఎస్.ఐ) వస్తుంది. నీవు మంచి ఆఫీసరువవుతావు..” అన్నాడు.

నేను స్థాణువైపోయాను. వెంటనే లేచి రెండు చేతులు జోడించి “నేను కేవలం వ్యవసాయం చేసుకుంటాను కానీ నాకు ఆ దిక్కుమాలిన పని మాత్రం వద్దయ్యా...” అని చెప్పాను.

వాళ్లెంత చెప్పినా నేను దానికి ఒప్పుకోలేదు. ఇదే హెడ్వర్కుకు ఆలీవర్ అనే స్నేహితుడొకాయన ఉన్నాడు. ఆయనకు జనగామ తాలుకాలో వందల ఎకరాల స్థలం నిజాం ప్రభుత్వం కేటాయించింది. ఆయనతో మాట్లాడి ఆ భూమి ఇప్పిద్దామనుకున్నారు. నాకు అంతకూడావద్దు... కేవలం బతికేందుకు కొద్ది పాటి భూమి చాలు అని చెప్పాను. భూమి సంగతి తరువాత చూద్దామని చెప్పి నాకో ఫర్మీచర్ షాపును అప్పగించారు.

నా కింద నలుగురు పనిమనుషులను నియమించారు. కట్టె తెచ్చి ఫర్మీచర్ గా మలిచి, పాలిష్ చేసి ఆక్షన్ హాళ్లలో వేసి రావాలి. అవి అమ్ముడుపోయినప్పుడు కమీషన్ వస్తుంది. వాటిని తీసుకు రావాలి. ఇది నా పని. నేను సిన్సియర్ గానే చేశాను. మంచి లాభాలు వచ్చేవి. లెక్కలన్నీ మా మామకు చెప్పేవాడిని కాబట్టి వాటి గురించి ఆయనకే బాగా తెలుసు. లాభాలు రావడం చూసి వ్యవసాయం కంటే నీకు ఈ పనే మంచిగున్నట్లుంది కదా అని చెప్పి మరింత ప్రోత్సహించాడు. మా సడైకుడొకాయన నన్ను దారి మళ్లించేందుకు ప్రయత్నించాడు. బిల్లులు తక్కువ వేయించి డబ్బులు ఎక్కువగా తీసుకుని సినిమాలకు, ఇరానీ హోటళ్లకు, బిర్యానీలకు ఖర్చు చేయడం ప్రారంభించాం. మా మామ కాంట్రాక్టు పని ముగించుకుని వచ్చిన తరువాత లెక్కలు చూస్తే లాభాలు గాలికెగిరిపోయి లోటు కనిపించింది.

“ఏమిటయ్యా... ఇదీ...” అని అడిగారు. నా గుండెల్లో రాయిపడినంత పన్నెంది. ఏం జరిగింది అనే వివరాలు చెప్పడం భావ్యం కాదనుకున్నాను. లేచినిలబడి “నేను వెళ్లిపోతానయ్యా... నేనీ పనిచేయలేను.” అని చెప్పి బిల్లులు డబ్బులు అప్పజెప్పి బయల్దేరేందుకు సిద్ధమవుతుంటే మా మామయ్య వారించేందుకు చాలా ప్రయత్నించాడు.

భూస్వాములతో తొలి ప్రత్యక్ష ఘర్షణ

ఇంతలో ఇంటి వద్ద నుంచి నాకులెటర్ వచ్చింది. “మన ఊరి దేశ్ ముఖ్ నన్ను దెబ్బలు కొడుతానంటున్నాడు. ఎదిగిన కొడుకువైన నువ్వేమో పోయి అత్తగారి

ఇంటి వద్ద ఉంటున్నావు. నాకు భయమవుతోంది” అని దాని సారాంశం. భార్యను వదిలిపెట్టి ఒక్క క్షణం కూడా అక్కడ ఆగకుండా ఇంటికి బయల్దేరిన.

జనగామలో రైలు దిగి, అక్కడి నుంచి బస్సెక్కి సూర్యపేటవైపు వెళ్లే దారిలో సింగరాజు పల్లె నుంచి మా ఊరికి పోయేందుకు దారి వస్తుంది. ఆ దారి గుండా నడుస్తూ వెళ్లాలి. నేనుఇంటికి పోయి చూసే సరికి ఇంట్లో బాపులేడు. నేనెప్పుడూ ఆ దొరొల్ల బాయికాడనే స్నానం చేస్తే. అలవాటు ప్రకారం మారుగుడ్డలు తీసుకుని అక్కడికి పోయిన . మా బాపును కొడతానన్న దేశముఖ్ అక్కడే నిలబడి ఉన్నాడు. మా నాన్నను కొడతానన్న వాడిని ఎల్లాచూడాలి. అనుకుని తల కిందేసుకుని అలాగేముందుకు పోతుంటే ఆయన్నే పిలిచాడు. “ఏమయ్యా కృష్ణమూర్తి ఎప్పుడొచ్చినవ్...” అని అన్నడు. తల లేపాల్సిందే కదా... చేతులెత్తి నమస్కారమందిఅన్నా. ఇప్పుడే వచ్చిన అని చెప్పి సరసర బావి వద్దకు వెళ్లి స్నానం చేసుకుని మారు బట్టలు వేసుకుని ఇంటికి వచ్చేసిన. బట్టలు ఎండేసుకునే సరికి ఇంట్లోకి మా బాపు వచ్చారు. ఆయనకు పాదాభివందనం చేసిన. ఆయన పటపట కన్నీళ్లుకారుస్తున్నారు.

ఏమైంది నాయనా? అని అడిగిన.

“ఏం చెప్పమంటావురా...నాగటి వెంకన్న అనే వ్యక్తి వారి శేరిదారు. నాకు అడ్డం తోలించిండు. నన్ను పట్టుకురమ్మని. ఏరా నన్ను పట్టుకుపోతవా? అని నేనన్నాను. లేదు పట్లా దొర రమ్మంటున్నాడు అని చెప్పాడు. నేను ఇప్పుడు రాను. భూమి కొలిచేందుకు పోయిన. ఇప్పుడే బావికాడి నుంచి వస్తున్న. అని చెప్పి ఇంటికొచ్చినరా... వాడు నన్ను పట్టుకురమ్మని మనిషిని దారికి అడ్డం పంపించిండురా..” అని ఏడుస్తున్నాడు.

“ఎవడు బాబు వాడు నిన్ను పట్టుకురమ్మని తోలించడానికి మనమే పోదాం పదా...” అని చెప్పి. నా బలాత్కారం తోటి నా వెంబడి మా నాన్న వచ్చాడు. నడీ ఊళ్లోకి వచ్చాం. అలా వచ్చామో లేదో చేతిలో ఉన్న గుత్తు కర్ర తీసుకుని విసిరి కొట్టిండు దొర. అది సయ్యమంటూ మా బాపు తల మీద నించి పోయింది. అలా అయ్యే సరికి మా బాపు ఉరుకడం మొదలు పెట్టిండు.

నేను “ఏంటిది దొర..” అని అడుగుతున్నాలెక్క చేయలేదు. చెప్పులు తీసి విసిరి కొట్టిండు. మా నాన్న ఇంట్లోకి ఉరికి వెళ్లి దర్వాజలు పెట్టుకున్నాడు. వీడు పోయి మా దర్వాజలు గుడ్డుతున్నాడు. దీంతో నాకు ఆవేశం ఆగలేదు.

“బాపూ..... దర్వాజ తియ్య” అని గట్టిగా అరిచాను. నన్ను కొడుతున్నాడేమో అని మా బావుఅనుకుని తలుపు తీశాడు. వాళ్లు నన్నెందుకు కొడుతున్నారు. కొట్టట్లేదు. నేను సర్రుమంటూ ఉరికి పశువుల మేతకు మండ కొట్టే గొడ్డలి అందుకుని “రేయ్ కొడుతానన్నావు కదరా.. కొడుదువురా...” అని కేకేసిన... అలా కేకేసిన్నా.. ఆ దొర ఎక్కడ నిలబడతాడు. వాడు ఉరుకుడు బేరం పెట్టిండు. వాడు ముందు నేను వెనుకాల పరుగెడుతూనే ఉన్నాం. వాడు ఇంట్లోకి దూరాడు. పెద్ద గడి పోయింది. మొదటి భవంతి పోయే.. రెండో బంగళాకూడా దాటిపోయే... సప్పున తన ఇంట్లోకి దూరి తలుపేసుకున్నాడు.

“బయటకు రారా...” అని నేను కేకవేస్తున్నాను. వాడెందుకు వస్తాడు.

నేను ప్రాణంతోటి ఉన్నప్పుడు నా తండ్రిని కొడుతావా? ముక్కలు చేసి పారేస్తా అని ఆవేశంతో కొండకేకలు వేస్తున్నాను. వాళ్లింట్లో వాళ్లంతా నన్ను చూసి గజగజలాడిపోతున్నారు. ఆవేశంలో నేనుఎక్కడున్న సంగతి కూడా మర్చిపోయిన. ఆ తరువాత నాకు స్పృహ వచ్చింది. నేను వారి ఇంటి మధ్యలో ఉన్న. వారిగిన గడి తలుపులు పెడితే నా పని దాదాపు అయిపోయినట్లే. అని నా మనసుకు అనుకున్నాను. మెల్లగా బయటకు వచ్చినా. తలుపు దాటగానే దొర తమ్ముడు బయట వచ్చి నిలబడి ఉన్నాడు.

ఈ అన్నదమ్ములిద్దరి మధ్యనే పంచాయతీ నడుస్తోంది. ఈ పంచాయితే మా చావుకిచ్చి పడింది.

వాని తమ్మునితో... “వాడు చస్తే నీవు తింటవు. నీవు చస్తే వాడు తింటాడు. నడిమిద్దల మాకేమొచ్చిందిరా... మేమెందుకు చాలావి. ఏనాడైనా.. ఎవ్వరితోనైనా... కనీసం చెంపదెబ్బ తినే సంప్రదాయం మాకున్నదా? ఎప్పుడన్నా చెయ్యెయ్యాలే గానీ వాడిని ముక్కలు ముక్కలు కింద నరుకుతా..” అంటూ ఆవేశం అంతా వెళ్లగక్కా.

అక్కడి నుంచి సక్కగా ఇంటికొచ్చి గుమ్మ మీద కూర్చుని.. “రేయ్..రండిరా.. మా ఇల్లు తగులబెడతారా... మమ్మల్ని చంపుతారా? రండిరా... మా గడపల్ల పీనుగుల గుట్ట పదాలి. రండిరా... ఒట్టి పిరికి పందల్లా చచ్చిపోమురా.. ” అంటూ కొండకేకలేస్తున్న.

మా ఇంట్లో ఒక్కటే శోకాలు. “వీణ్ణెందుకు తెచ్చుకుంటిమీ... మనకెందుకీ చిచ్చు... వీడిని బతకనివ్వరేమో...” అని వారు ఏడుస్తున్నారు. మా నాన్న అంటే నేను

గడగడ వణుకుతాను. అటువంటిది మా నాన్న ఇప్పుడు నన్నుచూసి గజగజవణుకుతున్నాడు. మెళ్లగా వచ్చి భుజం మీద చేయి వేసి నిమరుతూ “బాబూ బాబూ” అనుకుంటూ నా భుజం మీద చేయి వేసి నిమరుతూ నెమ్మదిగా నావద్ద నుంచి గొడ్డలి లాగేసుకున్నారు. ఆ తరువాత నన్ను ఇంట్లోకి తీసుకుపోయారు.

నాకేం తోచట్టేదు. బాగా ఆవేశం. చెమటలు బాగా పట్టేసినయి. మూలన పక్కబట్టలేస్తే పోయి పడుకున్నా. సుమారు రెండు గంటలు గాఢ నిద్దర. ఆ తరువాత లేచి చూస్తే మా వాళ్లు ఇంకా ఏడుస్తూనే ఉన్నారు.

కొన్ని రోజుల్లోనే మా ఊరి శివాలయంలో స్కూలుపెట్టాను. రైతుల పిల్లలను, చదుకునే స్థాయికి వచ్చిన పద్మశాలీల, గొండ్ల, ఔసలోళ్ల, చాకలోళ్ల ఇలా వగైరా కుటుంబాల పిల్లలను తెచ్చి చదువు చెప్పడం ప్రారంభించాను. అదంతా కొత్త పద్ధతుల్లో. మరోరకంగా చెప్పాలంటే తొందరగా చదువొచ్చే పద్ధతుల్లో చెప్పడం ప్రారంభించాను. నా చిన్న చెల్లి, నా తమ్ముడు నావద్దనే విద్యాభ్యాసం చేశారు.

తొమ్మిది మాసాలలో వారందరినీ మూడో తరగతి చదివే స్థాయికి తీసుకవచ్చాను. పిల్లల ప్రోగ్రెస్ చూసి తల్లిదండ్రులు చాలా సంతోషించారు. పొద్దుందాకా చదువు చెప్పి, సాయంకాలాల్లో యువకులందరినీ సమీకరించి భజన మండలి పెట్టి, అదే దేవాలయంలో భజన చేయడం, వారందరికీ గ్రామ దేశముఖుల ఆగడాలపై ఒక అవగాహన కలిగించేందుకు ప్రయత్నం చేశాను. అప్పటికింకా నాకు ఆంధ్రమహాసభతో లింకులు ఏర్పడలేదు. ఆంధ్రమహాసభనే అప్పటికింకా సరైన మార్గంలోకి రాలేదు.

2. ఆంధ్రమహాసభ కార్యకలాపాలు

నేను నా భార్యను తీసుకురావడానికి ఒకసారి హైదరాబాద్ కు వెళ్లాను. నేను పోయింది చూసి మా గ్రామంలోని పెద్ద దొర, ఆయన బావమర్దులు మెల్లగా వచ్చి మా నాయనతో మాట్లాడారు. మా ఇంట్లోనే దావత్ చేసిండ్లు. మా నాయనతో అభయం తీసుకున్నారు. మీ కొడుకును దారిలో పెట్టాలని చెప్పారు. మీ వాడినే మా వద్ద గుమాస్తాగా పెట్టుకుంటాం అని చెప్పారు. మా పైరవీలన్నీ మీరే (మా నాన్నే) చేయాలన్నారు. లేకపోతే తమ ఆస్తులన్నీ ఆగమైపోతాయన్నారు. ఇలా మంతనాలన్నీ సాగించారు. ఇన్నాళ్లపాటు మాటల్లేకుండా ఉన్న మా కుటుంబం, దేశముఖ్ కుటుంబం క్షణకాలం పాటు ఒకరిని విడిచి ఒకరు ఉండలేని పరిస్థితికి చేరుకుంది. బంగ్ల మీద నుంచి ఆయన పిలవడం మా బాపు వాళ్లింట్లకు ఉరకడం... ఇట్లా.. నేనొచ్చేసరికెళ్లా పరిస్థితంతా మారిపోయింది.

“ఛ ఛ ఛ ఇంత చండాలమైందా?...” అని నేను పెద్ద ఆందోళన పడ్డాను.

ఈ సందర్భంగానే 11వ ఆంధ్రమహాసభకు సంబంధించిన కరపత్రం ఒకటొచ్చింది నిజాం తన రజతోత్సవ పాలన సందర్భంగా వివిధ రకాల వెట్టి చాకిరి పనులను నిషేధిస్తూ జారీ చేసిన ఫర్మానాలోని వివరాలు అందులో ఉన్నాయి. ఆరుట్ల రామచంద్రారెడ్డి, రావినారాయణరెడ్డి, గంగుల సాయిరెడ్డి మా ఊరికి వచ్చారు. ఊరేగింపు జరిపారు. వారి ఉపన్యాసాలు విన్న తరువాత నాకు “ఏది ఏమైనా ఈ సంఘంలో చేరాల”న్న అభిప్రాయం కలిగింది. ఊరంతా కదిలింది. సభ్యత్వం చేర్పించే కార్యక్రమం నడుస్తోంది.

మా బాపు నన్ను పిలిచి “వాళ్లు ఏ పరిస్థితుల్లో సంఘం పెడుతున్నారు. విచారణలు చేసి రిపోర్టు తయారు చేయాలి. నువ్వే రాసుకురావాలి.” అని వెంటబడ్డాడు. “నేనేమో... ఎందుకులే బాపూ.. జనం మంచి మార్గానపోతుంటే మనం అడ్డం పడడం ఎందుకు?” అని ఎంత నచ్చచెప్పప్రయత్నించినా వినలేదు. నేను అక్కడికి వెళ్లి “మీరు నన్నేమి

లెక్కపెట్టకండి. అవసరమైతే మెడలు పట్టి బయటకు గెంటేయండి. నేను మా బాపు ఒత్తిడి మేరకే ఇక్కడికి వచ్చాను.” అని వారికి చెప్పాను. నేను ఏదో రాస్తున్నట్లు చేయగానే ముందుగానే అనుకున్న ప్రకారం కొంత ధూం ధూం చేసి “ఎవడూ నువ్వు మా ఇంట్లోకి వచ్చినవ్...” అంటూ నన్ను బయటకు గెంటేశారు. ఆ తరువాత నేను వారితో కొంచెంసేపు మాట్లాడిన. నాది కూడా మీ దారే.. మీ కార్యక్రమం జయప్రదం కావాలి. మరే దారిలోకి నేను వెళ్లను అని చెప్పిన. అక్కడికి పోయినందుకు ఇట్లా నేను రెండు పనులు చేసుకొచ్చినట్లయ్యింది.

ప్రజలకోసం జీవితం అంకితం

పై సంఘటన తరువాత నేను ఆంధ్రమహాసభ తలపెట్టిన సభ్యత్వ కార్యక్రమానికి సహకరించాను. నా పలుకుబడిని ఉపయోగించి గ్రామస్థులందరినీ పోగేసి సభ్యత్వం చేర్పించాను. ఈ పని చేస్తున్న సమయంలో నాకో క్లిష్ట సమస్య వచ్చి పడింది. మా కుటుంబానికి దేశముఖ్ కుటుంబాలకు మధ్య సంబంధాలున్నాయి. మహాసభ తరపున వెట్టికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్నాను. ఈ నేపథ్యంలో నేనా సంబంధాలను ముందుగా తెంచుకోవాల్సి ఉంది. మా బాపు సహకారంతో అందుకోసం ప్రయత్నంచేసి విజయం సాధించాను. దీంతో దేశముఖ్లకు, మాకూ మధ్య గొడవ జరిగింది. గ్రామస్థులంతా కలిసి మాకు సహకరించి ఆ గొడవను సద్దుమణిగింప చేశారు. అలా జరిగిన నాడే కమ్మరి కొలిమి వద్ద సభ ఏర్పాటు చేశాం. ఊరంతా కటాన కదిలోచ్చింది. జనం మధ్య నేను లేచి దేశముఖ్ల అగడాలు, దౌర్జన్యాల గురించి నాకు తెలిసిన విషయాలన్నీ ఎండగడుతూ ఉపన్యసించాను. ఈ కింది విధంగా ప్రమాణం చేశాను.

“ఈ దుర్మార్గానికి వ్యతిరేకంగా, ఈ దౌర్జన్యాలకు, ఈ దోపిడికి వ్యతిరేకంగా చివరంటా పోరాడడానికి నా శక్తినంతా ధారపోస్తాను.” అని చెప్పాను.

అప్పుడు గ్రామస్థులు నువ్వు ఎట్లయినా ప్రమాణం చేస్తవు నాయనా... కానీ మీ నాయన సంగతి తేలాల్సి ఉంది కదా అని అన్నారు.

“నాయన సంగతి నాయన చెప్పుకోవాలి కానీ నేనెట్ల చెబుతా?” అని నేను చెప్పాను.

మా నాయన్నేమో “లేదూ నువ్వే చెప్పు.. నువ్వే చెప్పు..” అని ఒత్తిడి చేశారు.

“బాపూ మీరు పెద్దవారు. మీ తరపున నేనెట్ల హామీనిస్తా... అది అసాధ్యం బాపూ.. మీ ముచ్చట మీరే చెప్పుకోండి. నా అభిప్రాయం నేను చెప్పాను గానీ, నేను

మిమ్మల్ని అడిగి చెప్పలేదు కదా?!” అని చెప్పి కూర్చున్నాను. మా నాయన లేచి దోపిడీకి వ్యతిరేకంగా నిలబడతానని, ఏ ఒక్కరికీ తలొంచనని గ్రామస్థులందరి ముందు శపథం చేశారు. అప్పటి నుంచి చనిపోయేదాక ఆయన ఇచ్చిన మాట నుంచి వెనుకడగు వేయలేదు. మా ఇల్లుతగులబెట్టినా, మూడు పర్యాయాలు జైలుకు పోయినా కుటుంబం నానా కష్టాలకు గురియైనా ఆయన దోపిడీ వర్గాలకు తలొంచలేదు. చివరకు తీవ్రమైన బాధల మధ్యనే ఆయన(1952) కన్ను మూశారు.

ప్రజాశక్తి పాత్ర

1944లో నేను ఆంధ్రమహాసభ కార్యకర్తగా చేరిన తరువాత ఆంధ్రమహాసభ వృత్తాంతాన్ని అధ్యయనం చేయడం మొదలుపెట్టాను. దీని అధ్యవ్యం లో పెద్ద పోరాటమే జరిగింది. దీనిని ఆర్గనైజ్ చేసింది మన సుందరయ్యగారు. ఆయనకు తోడుగా చంద్రరాజేశ్వరరావు ఉండేవారు. అప్పట్లో మనకు ప్రధానమైన ప్రచార సాధనం ప్రజాశక్తి వారపత్రిక. దీనికి మద్దుకారు చంద్రశేఖరరావు, చలసాని వాసుదేవరావులు ముఖ్యులుగా ఉండి నడిపిస్తున్న కాలమది.

ప్రజాశక్తి మన ఉద్యమానికి వెన్నెముకలాగా పని చేసింది. తెలంగాణా ప్రాంతంలో పత్రికాపఠనం అనేది పెద్దగా లేదు. ఆంధ్రమహాసభలో కార్యకర్తలుగా మేం చేరిన తరువాత, ప్రజాశక్తి పత్రికను రెగ్యులర్ గా మొత్తం చదవకుండా, ఉద్యమాల గురించి తెలుసుకోకుండా సంతృప్తిగా ఉండేది కాదు. రాజకీయాల గురించి, జరుగుతున్న పరిణామాలను తేటతెల్లం చేసేది ప్రజాశక్తి. ఆంధ్రమహాసభ కార్యకర్త వద్ద మూడు ప్రధాన వస్తువులు ఉండేవి. ఒకటి బుర్ర. ఇది ఉపన్యాసాలకు, పాటలకు ప్రచారానికి పనికొస్తుంది. రెండోది కర్ర. ఇది ఆత్మరక్షణకు పనికొస్తుంది. మూడోది ప్రజాశక్తి. ఇది మేం చైతన్యంవంతం కావడానికి, అలాగే మేం ముఖ్యమైన సెంటర్లకు పోయినప్పుడు వారికి రాజకీయ పరిణామాల గురించి వివరించేందుకు ఇదొక సాధనంగా ఉపయోగపడేది.

గ్రామాల్లో ఆర్గనైజేషన్

మేం గ్రామాలను ఆర్గనైజ్ చేసేటప్పుడు తప్పనిసరిగా కార్యకర్త అనేవాడు ప్రతి గ్రామాన్ని టచ్ చేయాలి. గ్రామంలో వస్తున్న పరిణామాలను అధ్యయనం చేయడానికి, మన సంఘ కార్యక్రమాన్ని వారికి అందించడానికి, సమావేశాలు రెగ్యులర్ గా జరపడానికి ఇది అవసరం. ఇవే అతని ప్రధాన కర్తవ్యాలు. మా గ్రామాల్లో సంఘం పటిష్టమయ్యి దేశముఖ్ లతోటి వెట్టి పై ప్రతిఘటన సాగించడంతో పాటు, దానిని పూర్తిగా

మానివేయించడం జరిగింది. దీంతో దేశ్ముఖ్ల బతుకే స్థంభించిపోయింది. గుర్రాల కడగడం, వండడం, అలకడం, సాన్నిచల్లడం, కచ్చుడాలను కట్టడం అన్నీ రద్దయిపోయాయి. వారి పరిస్థితి అయోమయంగా తయారయ్యింది. ఈ పనులేమీ చేయకుండా వారి బతుకు నడవదు. అంతా జనం మీద ఆధారపడ్డ బతుకు. అదంతా తలకిందులైపోయి వారు శోకసముద్రంలో మునిగిపోవాల్సి వచ్చింది. ఇది ప్రజల్లో మంచి ఉత్సాహాన్ని బయల్పరచేసేందుకు తోడ్పడింది. తరతరాలుగా చేసిన వెట్టిచాకిరి మానేయడంతో ప్రజలలో వచ్చిన ఉత్సేహం ఉత్సాహం, అంతా ఇంతా కాదు. దానికి కొలబద్దలేనంతగా వెల్లివిరిసింది.

ఓ వెట్టివారి సంతోషం

వెట్టివారు పోలీసుపట్టణం రాసేటటవంటి రోజ్ నాంచా(దైనందిన రిపోర్టు) కాయితాలను వెట్టివాడు తీసుకెళ్లి పోలీస్ స్టేషన్ చేర్చాలి. ఇది తీసుకెళ్లేటప్పుడు, వెట్టివాడు తప్పనిసరిగా కట్టెలమోపు తీసుకెళ్లి పోలీస్ స్టేషన్లో వేస్తే, వాళ్లు ఆ రిపోర్టు తీసుకుని సంతకం చేసి రిటర్న్ పంపిస్తాడు. దానిని టప్పా అంటారు. కట్టెలమోపు తీసుకురాకపోతే లేకపోతే రెండు రోజులు అలాగే నిలబెట్టేవారు. ఈ బాధంతా భరించలేక ఎక్కడెక్కడో తిరిగి తిరిగి కట్టెలను ఏరుకుని మోపులను పోలీస్ స్టేషన్లకు ఆనాడు వెట్టివారు చేర్చేవారు. సంఘం పెట్టిన తరువాత, అందులో వారు సభ్యులుగా చేరిన తరువాత తప్పనిసరిగా చేసిన ఆదేశమేమిటంటే “పోలీస్ స్టేషన్ కు వెట్టివాళ్లు కట్టెలమోపు తీసుకెళ్లడం మానివెయ్యాలే..” అని. మా ఊరి నుంచి పోయిన దళిత వెట్టివాడు కట్టెల తీసుకెళ్లేడు. టప్పా మాత్రమే మాత్రమే తీసుకెళ్లాడు.

జమేదార్ అడుగుతాడు “అరేయ్ కట్టెల మోపేదిరా..?”

మనోడు “ఏంటిది?... ఏం జమేదార్ సాబ్...” “కట్టెలమోపా... కట్టెలమోపా...” అని రెండు మూడు సార్లు రెట్టిస్తడన్నమాట.

“ఏంరోవ్ కట్టెలమోపా కట్టెలమోపా అంటున్నావు. ఎప్పుడు తెచ్చేది కాదా? రెండు రోజులు నీలుగాలే.. ఫో... పోయి తీసుకురాపో...” అని జమేదార్ బెదిరిస్తాడన్నమాట.

అప్పుడు మన దళితుడు “ఇంకా కట్టెలమోపు అంటున్నవ్ ఏం సంగతి?” అని అడిగి, దబ్బా సంచితోంచి ఒక కాగితం ముక్క తీసి చూపిస్తడన్నమాట. అది ఆంధ్రమహాసభ సభ్యత్వ రశీదు.

దాని మీద నిజాం రాష్ట్ర ఆంధ్రమహాసభ అని రాసిఉండన్నమాట. దాని మీద “నిజాం..” అన్న పదం ఉంది కదా.. అది ఆ పోలీసోనికి వెట్టిచాకిరి నిషేధిస్తున్నట్లు ప్రభుత్వాదేశాల స్వరనామ వచ్చినట్టైంది.

“మా సంఘంలో కట్టెలమోపు... గిట్టెలమోపు మొత్తం బంద్ చేయాలని నిర్ణయమైంది. ఏమయ్యో నేను సంఘంలో చేరిన..” అని ఒక కరపత్రం తీసి చూపుతడన్నమాట. ఈ మాటతో పోలీసోడి గుండెలో రాయి పడతడన్నమాట.

ఆ కరపత్రంలో నిజాం ప్రభుత్వం సిల్వర్ జుబ్లీ ఉత్సవాల్లో వెట్టిని, మామూళ్లను నిషేధిస్తూ ఉత్తర్వులు జారీ చేసిన విషయం ఉంది. వాటిని ఎదిరించి, ప్రతిఘటించాలని ఆంధ్రమహాసభ ఇచ్చిన పిలుపు ఉంటుంది. దీనిని చూసి ఆ పోలీసోడు ఒక్క మాట కూడా అనకుండా అక్కడి నుంచి దళితుడిని పంపేస్తాడన్నమాట.

దీంతో సదరు వెట్టివానికి ఏనుగునెక్కొచ్చినంత సంబరం కలుగతడన్నమాట. వచ్చి రావడంతోటే “ఏమిరా మన సంఘం... సంఘం అంటే ఏమనుకున్నారా... అబ్బా... మనం సంఘానికి ఎక్కడా ఎదురులేదురా...” అని గెంతేసి “ఓ చిన్నయ్యా... పెద్దయ్యా... మల్లయ్యా...” అని అందరినీ పిలిచి జమేదారు ముంగట జరిగిన తతంగం అంతా ఎగిరి గంతులేసుకుంటూ చెబుతున్నడన్నమాట.

జనంలో ఈ చట్టబద్ధమైన పిలుపు వారిలో ఎక్కడలేని నిబ్బరాన్ని కలిగింది. ఈ నిబ్బరం వెట్టికి వ్యతిరేకంగా ప్రతిఘటించే స్థాయికి తీసుకెళ్లింది. ఈ విధంగా జనంలో పెరుగుతున్న పట్టుదల మేం మరింతగా ముందుకెళ్లి పనిచేసేందుకు తోడ్పడింది. దీనిని ఆధారం చేసుకుని కొత్త కొత్త గ్రామాల్లోకి వెళ్లి, ప్రచారం చేసేవారం. ఇవన్నీ పాటల రూపంలో ఉండేవి

“వెట్టి చాకిరి విధానం బాబయ్య..

మీకు గట్టిగా తెలిపేదా కనుక్కోండి బాబయ్య..

వెట్టి చాకిరి విధానం బాబయ్య

పల్లెటూళ్లలోకి ఉద్యోగి వస్తేనూ..

ఊరికే ఊరికించుతారు...

గంజి తాగొస్తానన్నా వదలారు...

వారు ఎళ్లిందాకా మమ్ము ఎగిరెగిరి తంతారు...

వెట్టి చాకీరి విధానం బాబయ్య..

ఎట్టి కష్టాలన్నీ కొట్టుకుపోవాలెనన్న

గట్టిగ నిలవాలెరన్న

సభలో గట్టిగా చేరాలేరన్న

ఇప్పుడున్నట్టి కష్టాలు ఉండకుండా సున్న.

వెట్టి చాకీరి విధానం బాబయ్య

ఇటువంటి పాటలను గ్రామంలోకి వెళ్లి పాడుకుంటూ జనంలో పెద్ద సంచలనం తీసుకువచ్చే ప్రయత్నం చేశాం. ఆనాడు గ్రామాలు సామాజికంగా ఎదుర్కొంటున్న ప్రధాన సమస్య వెట్టి చాకీరి. ప్రధానంగా దళితులను, అట్టడుగువర్గాన ఉన్న ప్రజలను సమీకరించడంలో, పునాదివర్గాల్లో సంఘం విస్తరించేందుకు ఉపయోగపడిన కీలక సమస్య ఇది. వీరతెలంగాణా పోరాటంలో ఇది ముఖ్యమైన భూమిక పోషించింది. పెరుగుతున్న మన సంఘ కార్యకలాపాలను గమనించిన భూస్వాములు పోటీగా మరో సంఘం పెట్టారు. దానిని ఎండగట్టేందుకోసం..

తాలెల్లయ్యలెల్లయ్యలో... ఆంధ్ర సంఘములో చేరండయో...

అలెల్లయ్యలెల్లయ్యలో... ఆంధ్ర సంఘములో చేరండయో...

ఒల్లెక్కడుడైం... పోటీ సంఘం.. ఉత్తదేనని నమ్మండయో..

కోసుకు వీసం ఇవ్వమన్న సర్కారు మాటను తో సెసారయ్యో...

మా కోసం ఎవరైనా ఇవ్వదలిచితే మధ్యలోనే మింగేస్తయరయ్యో..

తాలెల్లయ్యలెల్లయ్యలో... ఆంధ్ర సంఘములో చేరండయో...

మాలోడు.. మాదిగోడంటరు గానీ.. మాట తప్పినోడే మాలోడయ్యో..

మాటలు తప్పుట.. మూటలు గట్టుట మాలో అసలే లేనే లేదు.

తాలెల్లయ్యలెల్లయ్యలో... ఆంధ్ర సంఘములో చేరండయో...

అని మన సంఘం గురించి చెప్పేవారం. వారి సంఘంతో పోల్చేవారం. వారు మోసం చేస్తరు. మేం చేయం. వారు మాటతప్పుతరు. మేం తప్పం. అని సంఘం

స్వచ్ఛత గురించి కూడా ఇలా పాటల రూపంలో చెప్పేవారం. కుల, మత తేడాల్లేకుండా అందరూ కలిసి కూర్చుని భోం చేసే సంప్రదాయాన్ని కూడా సంఘమే తొట్టతొలిసారిగా ప్రవేశపెట్టింది. దీంతో గ్రామాలనుంచి సంఘం పట్ల విపరీతంగా ఆధరణ పెరగడం ప్రారంభించింది. “మాకు సంఘం కావాలే.. ” అని వచ్చేవారి సంఖ్య పెరిగిపోయింది.

మా నీరుమాల గ్రామంలో సంఘం దొరలతో ప్రతిఘటన జయప్రదమై, కొన్ని భూసమస్యల్లో మేం గెలిచి, గ్రామస్థులలో ఐక్యతను పెంపొందించడంలో విజయం సాధించింది. భూస్వాములు చాలా సులువుగా ఓడిపోయారు. ఇందుకు రెండు కారణాలున్నాయి. ఒకటి గ్రామ ఐక్యతకాగా, రెండోది వారికి చట్టాల్లో అంతగా పరిజ్ఞానం లేకపోవడం.

మా నాయన వారి నుంచి విడగొట్టుకున్న తరువాత, చట్టాలను చదివి, అందులోని సారాన్ని చెప్పే నమ్మకస్థులెవ్వరూ వారి వద్ద లేకుండాపోయారు. కాబట్టి వారు ప్రతిదానిలోనూ ఓడిపోయారు. భూసమస్యలపై మన మీద రెండు కేసులు వేశారు. రెండింటిలోనూ మనమే గెలిచాం. ఇది పెద్ద ప్రభావం చూపించింది. దీంతో చుట్టుపక్కల గ్రామస్థులందరూ మనవైపు ఆకర్షితులవ్వడం ప్రారంభించారు.

మా గ్రామానికి తూర్పు దిక్కున మరిపడిగ అనే గ్రామం ఉంది. రామన్నపేట తాలుకా, తూర్పుభువనగిరి ఏరియాకు సంబంధించింది. వెలుమజాల, సీతారాంపురం, మరిపడిగ గ్రామాలు తూర్పుభువనగిరిలోనివి. ఉత్తరం పక్కన ఉన్నవన్నీ జనగామ తాలుకాకు సంబంధించినవి.

మరిపడిగ గ్రామం నుంచి రైతులు వచ్చారు. మాకు కూడా సంఘం కావాలన్నారు. ఊరి నుంచి బయటకు వెళ్లి పనిచేసే కార్యకర్తలుగా నేను తప్ప అక్కడ మరెవ్వరూ లేరు. మా కమిటీ సమావేశమై “మీరు ఈ గ్రామాన్ని హెడ్ క్వార్టర్స్ గా చేసుకుని చుట్టూఉన్న గ్రామాల్లో సంఘాలు పెట్టాలి.” అని తీర్మానించారు.

1944లోనే మా ఊర్లో పార్టీకి సంబంధించిన ఒక శాఖ ఏర్పడింది. ఈ సందర్భంగా మాకు కొన్ని నియమనిబంధనలు చెప్పబడ్డాయి. వాటిని దృష్టిలో పెట్టుకుని శాఖ సమావేశాలకు రెగ్యులర్ గా హాజరయ్యేవారం. వయస్సులో జర పెద్దవాడు లేగ లక్ష్యరెడ్డి అనే వ్యక్తి మా శాఖకు కార్యదర్శి. ఈయన ధనిక రైతు. సంఘ సభ్యుడు. ఆయన ప్రభావం ఊరిపై ఉంది. నాతో పాటు మహ్మద్ అబ్బాస్ అనే ముస్లిం ఉండేవారు. మా ముగ్గురితోటే శాఖ ఏర్పడింది.

కమిటీ నిర్ణయం మేరకు నేను మరిపడిగ వెళ్లాను. నా తోడుగా కొత్త వెంకటనర్సింహారెడ్డి అనే వలంటీర్‌ను తీసుకెళ్లాను. నా కంటే కొంచెం ఎత్తు ఉండేవాడు. ధృఢంగా కనిపించేవాడు. చెరో కర్ర పట్టుకుని ఆ గ్రామానికి వెళ్లాం. ఆ ఊర్లో నాలుగు బజార్లు తిరిగి, జనంతో మాట్లాడాం. బోయ ముత్యాలు అనే యాదవుని ఇంట్లో మా నివాసం. అక్కడే ఉండి సమావేశం జరిపి, సభ్యత్వం చేర్పించడం జరిగింది. అక్కడ వచ్చిన ప్రధాన సమస్య ఏంటిదంటే.. ఈ దళితులు, కింది తరగతులకు సంబంధించిన వారి బలోతే ఇనామ్ భూములన్నీ పట్టేళ్ల దగ్గర తాకట్టు పెట్టబడి ఉన్నాయి. కొన్నేళ్లుగా వచ్చిన పంటలన్నింటినీ వారు తింటున్నారు. ఈ భూముల గురించి ఆరాతీస్తే అవి చెరువు మొదట్లో ఉన్నాయి. చెరువు నిండింది. ఆ పొలాల్లో బాగా ఎరువు పోసింద్రు. ఇక పంట పండించుకోవడమే తరువాయి.

అయితే ఈ తాకట్టు పెట్టబడిన విధానమెటువంటిదంటే మీరు ఇచ్చిన అప్పుకు వడ్డీ లేదు. ఈ భూములకు కౌలు లేదు. మెత్తగా పంటలు పండించుకుని ఇంట్లో రాసులు పోసుకుంటున్నారు. గ్రామంలో ఉన్న చాకలి, మంగలి, కుమ్మరి, కమ్మరి ఇలా అన్ని వృత్తులవారంతా ఈ పొలాల్లో చాకిరీ చేస్తూ, నానా దుర్భరమైన బాధల మధ్యన ఉన్నారు.

మా నీర్మాల గ్రామంలో ఇటువంటి సంప్రదాయం లేదు. అక్కడ ఎవ్వరి భూమినీ తాకట్టు పెట్టలేదు. ఎవరిది వారే చేసుకునేవారు. మరిపడిగలో భూస్వాములు మాత్రం ఇటువంటి కొత్త సంప్రదాయాన్ని కొనసాగిస్తున్నారు. ఒకటి రెండూ కాదు పద్నాలుగేళ్లుగా ఇదే తంతు. ఈ విధంగా భూ సమస్యనంతా అధ్యయనం చేసిన తరువాత అక్కడ ఒక సమావేశం జరిపినం.

“ఈ భూస్వాములను ఎటువంటి లెక్క చేయకుండానే భూములను ఆక్రమించు కునేందుకు మీరు సిద్ధమవుతారా?” అనే ప్రశ్న నేను వేశాను.

“మీరు మాకు సాయంగా నిలబడతామంటే కబ్జా పెట్టుకునేందుకు సిద్ధం..” అని వారు సంసిద్ధతను వ్యక్తం చేశారు.

“అయితే మీరు వెంటనే ఆక్రమణకు సిద్ధం కండి. పొలాలు బాగా దున్ని ఉన్నాయి కాబట్టి మొలక పోసుకోండి.’ అని చెప్పాను. ఏ రోజు కబ్జా పెడదామన్న అంశం కూడా అదే సమావేశంలో నిర్ణయమైపోయింది. సభ్యత్వం పూర్తిగా చేరారు. కమిటీ ఎన్నికలైపోయినవి. తరువాత గ్రామ సభ జరిగింది.

ఆ సభలో “ఈ బలొత్తే ఇనాముదారుల భూములన్నింటినీ భూ స్వాములు అక్రమంగా ఆక్రమించుకుని అనుభవిస్తూ ఉన్నారు. వీటిని ఆక్రమించుకోవడానికి సంఘం తీర్మానం చేసింది.” అని ప్రకటించాను. గ్రామస్థులందరిలో పెద్ద ఉత్సాహం కలిగింది.

ఆ ఊళ్లో పది పన్నెండు పట్టణ కుటుంబాలున్నాయ్.. వారంతా గుంపు గుంపుగా వచ్చి ఊళ్లో సంప్రదాయ పద్ధతుల్లో కలుపుకునే వరుసలతో “ఏమోయ్.. బావమ్మర్ది.. ఊరికి వచ్చి రాగానే ఏదో గొడవ చేస్తున్నావ్..” అని నన్ను అన్నారు.

అప్పుడు నేను “అయ్యా మీకు మాకు ఏమైనా చుట్టరికాలు ఉంటే ఇంటివద్ద చూసుకుందాం. ఇక్కడ కాదు. నేను ప్రజానాయకుడిని.. ఇక్కడ సంఘం మాటే నెగ్గుతుంది.” అని చెప్పాను. “ఆ చూసుకుందాం.. తియ్ ఏమైతదో...” అని బీరాలు పలుక్కుంటూ వెళ్లిపోయారు.

పొద్దు పొద్దునే మేం పొలాల వద్దకు వెళ్లాం. ఒక నలుగురం కర్రలు తీసుకుని గట్టు మీద నిలబడ్డాం. రైతులంతా నాగళ్లు పట్టుకుని వచ్చారు. “ఏ మాత్రం భయకుండా పొలంలోకి అడుగుపెట్టండి. దానిని దున్నండి. మొలకలెయ్యండి..” అని చెప్పినా. ఊళ్లో ఒక 40 మంది వలంటీర్లను తయారు చేశాను. వారు కూడా అక్కడికి చేరుకున్నారు. మేమంతా పొలాల పక్కనే కూర్చున్నాం.

పట్టణందరూ కర్రలు, గుత్తులు తీసుకుని వచ్చారు. “ఎవడురా.. దున్నేటోడు.. ఎవడురా.. దున్నించేటోడు...” అని నోటికొచ్చిన బూతులు తిడుతున్నారు. నేను వారి ముందుకు పోయి, కర్రతో ఈడ్చుంచి ఆడికి ఒక గీత గీసి “గుండెలుంటే ఈ గీత దాటి ఇవతలికి రండిరా..ఆ... అప్పుడు చెబుతాం. మీ సంగతి...” అని గట్టిగా అరిచా.

జనం కూడా ఒక్కసారిగా “ఆంధ్రమహాసభకు జై..”అంటూ పెద్ద ఎత్తున నినాదాలు ఇస్తూ, నాగళ్లు తీసుకుపోయి దున్నుతూనే ఉన్నారు. అంతా కోలాహలంగా ఉంది. ఇది చూసిన భూస్వాములు వెనక్కు తగ్గి అక్కడి నుంచి వెళ్లిపోయారు. దీంతో జనంలో పెద్ద పండుగ అన్నమాట.

ఈ పట్టణందరూ పోలీస్ స్టేషన్ కు పోయి అమీన్ కు బాగా డబ్బులిచ్చి, అప్లికేషన్లు పెట్టుకుని పోలీసులను తీసుకువచ్చారు. అమీను ఆయనతో పాటు పదిపదిహేను మంది పోలీసుల పటాలం వచ్చి భూస్వామి చావుడీలో చేరారు. నేను సాయంకాలం వరకు పొలాల వద్ద నిలబడి ఇంటికి వచ్చి భోజనం చేస్తున్నాను. అప్పటికే మా ఇంటికి మరిపడిగ నుంచి జనం బారు కట్టారు.

“వారంతా అయ్యా ఎక్కడున్నావ్ నాయనా..” అంటూ నా దగ్గరికి వచ్చారు. మా అమ్మ, మా బాపు వారికి ఎదురెళ్లి.. “ఏం సంగతి.. ఏం సంగతి... ఇట్లోచ్చిరు..” అని ఆరాతీశారు.

“ఏం చెప్పమంటవు. ముగ్గురు అమీన్లొచ్చిండు. 30మంది పోలీసులొచ్చారు. మూడు మోపుల బరిగలు వచ్చినయ్. ఊరంతా గడగడలాడిపోతున్నది. అందరం ఊరినుంచి పరారైపోయినం.” అని చెప్పారు.

నేను బయటకు వచ్చేసరికల్లా మా ఇంటి ముందంతా జనం. వారు చెప్పింది విని కొంత ఆశ్చర్యమేసింది. ముగ్గురు అమీనేమిటి? అంతమంది పోలీసులేమిటి? అనే సందేహాలొచ్చినయ్.. అయినా సరేననుకుంటూ ఆ గ్రామానికి బయల్దేరాను. మా అమ్మానాన్నేమో.. “ఇంత పొద్దుపోయిన తరువాత ఎందుకూ... పొద్దుగాల్తే పోతువులే.” అని అపదానికి ప్రయత్నించారు. “ఆ గ్రామస్తులంతా మనింటికొస్తే... నేనోమో ఇంట్లో పడుకోవాలా?... ఏమన్నా అర్థమున్నదామ్మా.. తాడో పేడో తేల్చుకోవాల్సి ఉంటుంది” అని వాళ్లకు చెప్పి, నా కొలీగ్ వెంకటనర్సింహారెడ్డిని తీసుకొని, బూర, చేతిలో కర్రతో ఆ గ్రామంలోకి వెళ్లాం. ఇక్కడ మా అమ్మ ఒక్కటే ఏడ్చు. మా నాన్న బాగా గాబరాపడిపోతున్నారు.

ఊళ్లోకి వెళ్లి సమాచారం తెలుసుకుంటే ఒక అమీను, పది మంది పోలీసులు వచ్చిన మాట వాస్తవమేనని అర్థమయ్యింది. బరిగెలు మోపుల సంగతేంటి? అని అడిగితే.. బరిగెల మోపు ఒక్కటయితే తెప్పించారయ్య అని సమాధానం చెప్పారు. జనాన్ని భయపెట్టేందుకు ఆ పోలీసులు ఆదిన నాటకమిది.

నాలుగు బజార్లు తిరిగి, “సోదరులారా! సోదరీమణులారా!! మనమేం తప్పు చేయలేదు. దొమ్మీలు చేయలేదు. మీరెవ్వరూ భయపడాల్సిన అవసరం లేదు. మీరంతా నిర్భయంగా బయటకు రండి.” అని ప్రచారం చేసినం. పారిపోయిన జనమంతా ఊరికి చేరుకున్నారు. వారిలో యువకులందరినీ కూడగట్టి బోయిని ముత్యాలు ఇంటి వద్ద సమావేశ పరిచా.. ఒక 40- 50 మంది యువకులను కర్రలతో సిద్ధం కమ్మని చెప్పాను. రేపు పొద్దున పోలీసులు ఎటువంటి చర్యకు పాల్పడినా, ప్రతిఘటించేందుకు సిద్ధం కావాలి అని వారికి చెప్పాను. ఏమీ భయపడొద్దు. ఎవరినీ లెక్కపెట్టొద్దు. మేం ఉన్నాం అని అభయహస్తమిచ్చిన.

రెండు మంచాలు వేస్తే నేనొకదాంట్లో, వెంకటనర్సింహారెడ్డి మరొకదాంట్లో పడుకున్నాం. వారందరినీ ఇళ్లకు పోయి పడుకోవాలని చెప్పినం. ఎవ్వరూ ఇళ్లకు పోలేదు. నా మంచం చుట్టూ సైన్యంలాగా పడుకున్నారు. రాత్రి బాగా అయింతర్వాత నిద్దరపోయిన కాబట్టి బాగా నిద్దరలోకి వెళ్లిపోయాను.

నేను పడుకున్నది చూసి పది పది మంది గుంపుగా పోయి చావుడీ ముందు గుత్తులతోటి గబ గబ నేలకు గుద్దుతూ “రేయ్ బయటకెళ్లురా...” అని అరవడం ప్రారంభించారు. బ్యాచీలు బ్యాచీలుగా పోయి వారిని ఈ విధంగా బెదిరించడం షురూ చేసిండ్లు. ఆ పోలీస్‌లకు రాత్రంతా నిద్దర లేకుండా పోయింది. వాళ్లు ప్రాణాలరచేతిలో పెట్టుకుని రాత్రిని గడిపారు.

పోద్దున నేను లేచి “ఏమయిందయ్యా... ముప్పై మంది పోలీసులు, ఇద్దరు అమీన్లు, మూడు బళ్ల బరిగెలు అని చెప్పిండ్లు.. ఏమైనవయన్నీ..” అని గ్రామస్థులను అడిగా.

“ఏం లేదయ్యా పది మంది పోలీసులే ఉన్నారు.” అని చెప్పారు.

“మరి ఇంతపెద్ద పుకారెట్ల లేసిందయ్యా.. ఇంత గాబరా పడే పద్ధతేమిటి?” అని పళ్లు తోమేందుకు పుల్ల నోట్లో పెట్టుకున్నాను.

అప్పుడే ఇద్దరు పోలీసులు చేతిలో కర్రలు పట్టుకుని, లెఫ్ట్ రైట్ అనుకుంటూ వచ్చారు.

“క్యా హై” అని అడిగా.

“సర్కార్... ఆప్ హై కి నై కి దేఖ్‌కర్ ఆవ్‌బోలే...” అని చెప్పారు.

“హూ... బోలో జావ్..” అన్నాను.

అలా అనగానే ‘అబౌట్ టర్న్’ అని గట్టిగా అరిచి, ఇంతకుముందులాగే లెఫ్ట్.. రైట్.. అనుకుంటూ వెళ్లిపోయారు. మా వద్ద ఉన్న గుత్తులు చూసి వారు వణుకుతున్నారు. వాళ్ల గుండెల్లో రాయి పడ్డదన్నమాట.

వాళ్లు పోయి అమీన్‌తో “సర్కార్.. క్యాబోల్నా.. సౌ (100మంది) లోగా హై వహా.. ఉన్నే పాస్ యే యే లారీయాం హై..” అని చెప్పారు.

వాడు 'హై క్యా..' అని అడిగారు. వీళ్లు హూc బోలో జావ్ అని అన్నానని చెప్పారు.

అమీన్ నా దగ్గరికి మళ్ళీ ఇద్దరిని పంపాడు. పాత వాళ్లను పంపితే వారు వస్తలేరు. అందుకే వేరే ఇద్దరిని నా వద్దకు పంపాడు. వాళ్లు కూడా... "లెప్టె... రైట్.." అనుకుంటూ వచ్చి సలాం చేశారు.

"క్యా హై మియా..." అడిగా.

"సర్కార్ అమీన్ సాబ్ ఆప్కో అకేలేకో ఆవో బోలే..." అని చెప్పారు.

"తుమ్హారే అమీన్ సాబ్ సే బోలో... అఖేలేకో వహూc బైతో బోలో.. మై అఖేలే హీ ఆవుంగా.. తుమ్ సోబ్ లోగ్ జో హై పోలీస్ స్టేషన్ కు చెలేజానా.. హూమారా లోగోంకో భీ ఫురోంకో బేజ్ దూంగా.." అన్నాను. వారి దగ్గర సమాధానం లేదు.

"ఆప్కో అఖేలేకో హీ ఆవో బోలే సాబ్..."

"నై నై మై అఖేలే నహీ ఆవుంగా.. మై అప్పే జమీయత్ కే సాత్ ఆతా హూం" అని చెప్పి అందరినీ లేవమన్నాను. అట్లా పోతుంటే చుట్టలు తాగే వాళ్లు పారేస్తున్నారు.

"ఏయ్ పారేయకండి.. చుట్టలు తాగేరండి. బుర్రలు అట్లనే ఉంచుకోండి. భయపడల్సిన అవసరం లేదు. నిస్సంకోచంగా రండి." అని చెప్పాను. అట్లా పోలీస్ స్టేషన్ కు పోయినం. పోలీస్ స్టేషన్లోని చావుడీ అంతా నిండింది.

ఓ జమేదార్.. 'ఏ తమామ్ క్యా హైరే బాహర్ నికలో..' అని అంటున్నడన్నమాట.. ఎవ్వరూ వెళ్లేదు. ఎవ్వరూ కదలకపోయే సరికి వాడు నాకెళ్లి చూసి "క్యా హై సాబ్ ఇన్ లోగోకో బాహర్ నికలో..." అని చెబుతున్నాడు.

నేను 'తుమ్ తమామ్ లోగ్ కో ఆయే..' అని అడిగా..

అమీన్ 'ఇన్ సభీలోగ్ హూమారా జమీయత్ హై.' అన్నాడు.

'ఏ భీ హూమారా జమీయత్ హై.' అని నేనన్నాను.

అమీన్ "అరేయ్ నికల్ జావ్.. కోయీ రహేకా నహీ హై యహా.. నికల్ జావ్.." అని అరిచాడు. నేను నవ్వాను.

"ఏక్ గోలీ కర్వ్ కియాతో కోయి రహతా హై క్యా యహాc" అన్నడు. నేను మళ్ళీ నవ్విను.

వాడి వద్ద 12బోర్ ఉన్నది. దాని మీద తూటాలన్నీ అక్కడ పట్టి మీద పెట్టి ఉన్నాయి. తుమ్మారే బందూక్మే దో గోలియా నిక్కేతో దో అవాజ్ ఆతే హై. బాద్ మే ఫిర్ భర్నా పడ్డా. మగర్ హమారా లోగ్.. ఏక్ మర్తబా హమ్ అవాజ్ దియే తో సౌ సౌ గోలియా నిక్కేగా.. వహ్ భీ ఆటోమెటిక్..” అని వాడు కిందిమీదికి చూస్తున్నాడు. వాడి నోటికి సమాధానం రావడం లేదు. జనం నిబ్బరంతో అట్లగే ఉన్నారు.

నేను కూర్చునేందుకు వారు కింద చాప ఒకటి వేశారు. ఉన్న మంచంలో జాగ లేకుండా చేశారు. నేనేందుకు కూర్చుంటా? గోడకు భుజం ఆనించి నిలబడి కొర కొర చూసుకుంటూ మాట్లాడుతున్నాను. వారు ఉక్కిరిబిక్కిరి అవుతున్నారు. జనం కూడా అట్లనే నిలబడ్డారు.

“క్యా జుల్మ్ హై ఆప్కా. ”(మీ దౌర్జన్యమేంటి?) అని అమీన్ ప్రశ్నించాడు.

“జుల్మ్ ఆప్ కర్ రహేహై.. దౌర్జన్యాన్ని మేం ప్రతిఘటిస్తున్నాం. హమ్ ఉస్కా ముఖాబులా కర్ రహే హై.. వహ్ హమారా హక్ హై..” అని చెప్పాను.

“ఇనామ్దారులకిచ్చిన భూములను ఇనామ్దారులు దున్నుతున్నారా? లేదా భూస్వాములు దున్నుతున్నారా? ఇవి ఎవరికి ఇచ్చిన పట్టాలు? ప్రభుత్వం ఇచ్చిన ఇనామ్ భూములను గిరివి పెట్టించుకునే హక్కుందా అసలు? వాడు గిరివి పెట్టుకుని కూసుంటే ఇనాందారుడెట్లా బతకాలి? ఏం తిని బతకాలి? చట్టాన్ని మొత్తం నిర్వీర్యం చేసింది మీరు. మేం దానిని అమలుచేయాలంటున్నాం. చట్ట విరుద్ధంగా జరుగుతున్న ఈ దోపిడీని ఆపితే మేం జైలు కెళ్లేందుకయినా తయ్యారే...” అని గట్టిగా మందలించానన్నమాట.

అమీన్ ఈ ప్రశ్నలన్నింటితో ఉక్కిరిబిక్కిరెపోయాడు. వాడికి నాకు తీవ్ర స్థాయిలో వాగ్వివాదం జరుగుతోంది. వాడు అది చేస్తా.. ఇది చేస్తా.. అని బెదిరిస్తుంటే.. ‘తుమ్మారేమే ఉత్నా దమ్ హైతో కరో...” అని గట్టిగా గద్దించాను.

ఈ గద్దించును చూసి జనంలో తీవ్ర నిబ్బరం పెరిగిపోయింది. వానికి ముచ్చెమటలు పట్టినయ్. ఇంతలోపు రామారం దొర వెంకటనర్సింహారావు, పాపన్నపేట మక్తేదారు దగ్గరి నాయిబు. గొప్ప విద్యావేత్త, గొప్ప విజ్ఞాని అని పేరుగాంచిన జాలిగామ వెంకటరామారావు అక్కడికి వచ్చారు. నేను నా చిన్న తనాన మా గ్రామం పక్కనే ఉన్న సీతారామపురం ఆలయంలో చదువుకునేవాడిని. శేషగిరి రావు గారి అబ్బాయి కానాల

రామారావు నాకు చదువు చెప్పాడు. నాకు అప్పటి నుంచి ఈ వెంకటరామారావు గారు పరిచయం. మేమంతా ఆయన్ని “తాతగారూ తాతగారూ” అని పిలుస్తాం. చాలా నిండైన మనిషి. ఈయనకు రామారం దొర బంధువవుతారు. వీరంతా మరిపడిగ గ్రామం వచ్చారు.

“ఏమిట్రా బాబు.. పెద్ద లేనిపోని కథ పెట్టి కూర్చున్నావ్...” అని వచ్చిరావడంతో నాతో అన్నారు.

“ఏమండీ.. పెద్దవాళ్లు మీరు.. అన్నీ తెలిసినవారు. మీకు నేను చెప్పాల్సిన పనేముంది. ఇనామ్దారుల భూములను ఇనామ్దారులు అనుభవించకుండా, ఈ భూస్వాములు సైంధవుల్లా అడ్డుపడుతున్నారు. అందుకే మేం సంఘం పెట్టి భూములను ఆక్రమించుకోవాలని నిర్ణయించేసినం. ఇందులో తప్పేముంది చెప్పండి?” అన్నాను.

“తప్పుకాకపోతే ఒప్పెట్లవుతుంది ఇది? గిరివి పెట్టింది వారే కదా? గిరివికి వారు అనుమతించకుండా వీరెట్లా తీసుకుంటారు.” ఈ విధంగా నాపై క్రాస్ క్వెస్టన్స్ సంధించడం ప్రారంభించారు.

“వీరు పదిహేను సంవత్సరాలుగా అనుభవిస్తున్నారు. ఇచ్చిన అప్పుకు వడ్డీ లేదన్నారు. దీనిని కౌలుకు ఇవ్వొద్దని చెబుతున్నారు. ఇదేమయినా న్యాయమా? గిరివి పెట్టుకున్న వాడు ఎన్నాళ్లపాటు అగాలి? పొలంలోకి పోకపోతే అప్పు తీర్చే స్థోమత ఎప్పుడు వస్తుంది? మీరు ఈ విధంగా ఆలోచించాల్సిన అవసరం లేదా? పెద్దలైన మీరు ధర్మాధర్మాలూ చూడాల్సిన అవసరం లేదా?” అని నేను విసమ్రతగానే చెప్పాను.

అయినా వారు దానిని ఏ మాత్రం ఖాతరు చేయకుండా దురుసుగా “లేదు.. ఇదంతా చట్ట వ్యతిరేకం. నీవు ఇప్పుడైనా మానుకోవడం మంచిది.” అని గట్టిగా హెచ్చరించారు.

“చట్టం లోపట మేం ఈ పని చేయడమే నేరమైతే, ఆ నేరాన్ని మేం మానుకోవాల్సిన అవసరమే లేదు. ఆ నేరాన్ని మేం తప్పనిసరిగా సమర్థించుకుంటాం. అది ఏమైనా సరే. మేం చేసిన తప్పు నుంచి వెనుకడుగు వేసే సమస్యే లేదు. అని చెప్పాను.” పొద్దున్నుంచి చర్చలు అలా కొనసాగుతూనే ఉన్నాయి. ఒకదశలో జాలిగామ వెంకట్రావు నన్నుద్దేశించి “చిన్న ఊరిని పట్టుకుని నీ దౌర్జన్యం ఏందిరా? మా ఊరికి రా” అని అన్నాడు. నేను వాటిని ఖాతరు చేయలేదు. మధ్యాహ్నం కూడా దాటిపోయింది. నేను ఒక్కడిని ఒకవైపు సబ్ ఇన్స్ పెక్టర్, గ్రామ పెత్తందార్లంతా ఒకవైపు. చాలా వేడి వేడిగా చర్చలు కొనసాగుతూ ఉన్నాయి.

ఇది చూసిన ఊరి జనం ఒక్కడిని ఇబ్బంది పడుతున్నాననుకోని మా ఊరికి కబురుపంపారు. మా నాయన, ఊరి పెద్దమనుషులతో కదిలొచ్చారు. వస్తూనే.. “ఎవరా అమీను? ఎవరా పెద్ద మనిషి? ఏం సంగతి? మా పిలగాడ్ని చాలా సతాయిస్తుండంట్రా..” అని పెద్ద లొల్లి చేసుకుంటూ లోపలికి వచ్చారు. అధికారులంతా స్టన్ అయిపోయారు. ఆయన లోపలికి వచ్చే సరికి జాలిగామ వెంకట్రావు కనపడ్డారు. ఆయనను మా నాయన చాలా గౌరవంగా చూసే వారు. ఆయన్ను చూడగానే మా నాన్న ఆవేశం మూడు పాళ్లు తగ్గింది. నమస్కరించారు.

“ఇంత పెద్దవారు ఇక్కడున్న తరువాత మా పిల్లవానికి ఇబ్బందేమీ ఉంటది? అని ఇప్పుడు నేనుకుంటున్నాను.” అని మా నాయన చెప్పారు.

‘ఏమి రామచంద్రం? మేమట్లా ఇబ్బంది కలిగిస్తామా? పిల్లలకు ఏదో తెలిసే తెలియక తప్పులు చేస్తుంటారు.’ అనుకుంటూ మా నాయనను సాత్వీకంగా మూటగట్టేందుకు ప్రయత్నించారు. పెద్ద మనుషులు ఎప్పుడైతే వచ్చి చర్చల్లో పాల్గొన్నారో నేను అక్కడి నుంచి తప్పుకుని సిగరెట్ కోసం బయటకు వెళ్లాను. గ్రామస్థులంతా నన్ను గొల్లవాని ఇంటికి తీసుకెళ్లి భోజనం పెట్టారు. ఆ తరువాత సిగరెట్ తాగి వచ్చాను.

నేను వచ్చే సరికి అంతా కూల్డౌన్ అయిపోయింది. కరారునామ తయారు చేశారు. శుక్రవారం నాడు రామవరం గ్రామంలో పరిష్కారానికి కూర్చోవాలే. ఒప్పందం చేసుకోవాలే. అంతవరకు దున్ననికి భూమి మీదకు ఎవరూ పోవద్దు. పట్టేళ్లు కూడా పోవద్దు. అని రాసి పెట్టారు. నేను ఒప్పుకునేదే ఆలస్యం.

మా బాపు ‘అరేయ్ బాబు ఇక్కడ సంతకం పెట్టుండీ.. మీరు పోవద్దు. భూమి మీదకు వారూ పోవద్దు.’ అని చెప్పారు.

నేను పెద్ద చిక్కుల్లో పడ్డాను. ఇక్కడేమో నారు పోసుకున్నారు. రేపు అలకడం చేయకపోతే మొలక ఎండపెట్టుకోవాల్సి వస్తుంది. ఇది జనానికి పెద్ద నష్టం. ఏ పరిస్థితుల్లో కూడా ఈ ఒప్పందం అంగీకారం కాకూడదన్న అభిప్రాయం నాలో కలిగింది. నేను మెల్లగా వెళ్లి గ్రామ కమిటీని కూర్చోబెట్టి, అయిన నిర్ణయం సంగతి చెప్పి, “ఏం చేద్దాం?” అని అడిగాను.

“ఇంతమంది పెద్దోళ్లు వచ్చింద్రు కాబట్టి ఇప్పుడు దీని మీద పట్టు పట్టొద్దు. ఇప్పుడు నష్టపోయినా ఆ తరువాత మన భూములు మనకు దక్కేవిధంగా పట్టుబడుదాం.” అని కొంత మంది చెప్పారు. నారు పోసుకున్నోళ్లంతనేమో “మొలక ఎండపెట్టుకోవాలన్నా అయ్యా?” అని అడిగారు. అది నాకు బాణమై గుచ్చుకుంది.

నేను “రేపు మనం అలుకుదాం. ఒప్పందం మీద సంతకమూ చేద్దాం. ఎవరి వద్ద చేస్తున్నాం? ఒక సబ్‌ఇన్‌స్పెక్టర్ వద్ద.. ఏమని చేస్తున్నం? అంతవరదాకా మీరు, మేము ఆ భూమిమీదకు పోం అని చెబుతాం. కానీ రేపు భూమి మీదకు పోయేదెవరు? మనమే. మొలకపోసుకున్న తరువాత దానిని ఎండబోసుకోలేం కదా? వాళ్లడిగితే మొలక ఎండబోసుకోలేం కదయ్యా అని చెబుదాం. వారు ఒప్పుకోకపోతే మనం ఒప్పుకోనవసరం లేదు. ప్రతిఘటిద్దాం. దీనికోసం మనం మీన మేషాలు లెక్కిద్దామా? రోట్లో తలకాయపెట్టి పోటుకు భయపడాల్సిన పనేంటి?” అని చెప్పాను. ఇది ఓకే అనుకున్నాం. అందరూ వెళ్లి సంతకాలు చేసేసిండ్లు.

సబ్‌ఇన్‌స్పెక్టర్‌కు కొండంత నిబ్బరం వచ్చింది. బతికి బయటపడ్డంత సంతోషమైంది. ఆయన అక్కడి నుంచి తిరుగుముఖం పట్టిండు. మరుసటి రోజు తెల్లవారింది. పొద్దున్నే పొలాల్లో అలుకుడు చేసేయండి. అమీను తిరిగివెళ్లిపోయిండు కాబట్టి రాదు. వస్తే ఒకరిద్దరు పోలీసులు వస్తారు. వాళ్లు బెదిరిస్తే వారిని మాసానపల్లి వరకు తరిమివేయండి. అలుకుడు మాత్రం పూర్తయిపోవాలి. అని చెప్పాను.

జనానికి నిబ్బరం పెరిగిపోయింది. ఇంతమంది పోలీసులొచ్చి ఏం చేయలేకపోతే ఒకరిద్దరు వస్తే ఏం చేస్తారు? అని వారిలో అభిప్రాయం ఏర్పడింది. ఉదయమే రైతులంతా పొలాల్లో అలకడానికి సన్నాహాలు చేస్తున్నారు. దీంతో పట్టణంతా సబ్‌ఇన్‌స్పెక్టర్ వద్దకు పోయి గోడు వెళ్లబోసుకున్నారు.

సబ్‌ఇన్‌స్పెక్టర్ “ఏమిరా? నన్ను బతకనివ్వరా? మీరు ఇచ్చిన నాలుగు పైసలకోసం నా ప్రాణాలు పోగొట్టుకోవాలన్నారా? నేను ఊళ్లోకి చస్తే కూడా అడుగుపెట్టను.” అని చెప్పాడు.

“మీరు గానీ ఊళ్లోకి రాకపోతే, ఇక మేం ఆ ఊళ్లో ఉండలేం. ఊరు వదిలిపెట్టి పోవాలి వస్తుంది. మీరు రావాల్సిందే” నంటూ తీవ్రమైన ఒత్తిడి తీసుకొచ్చారు.

ఒక జమేదారును, ఇద్దరు పోలీసులను పంపాడు. “బెదిరించితే చూడండి.. బెదురుతారన్న నమ్మకమైతే నాకు లేదు.” అని ముందే చెప్పాడు. వారు సాక్కగా వచ్చి, పొలాల దగ్గర ఒక ఎత్తున్న చెరువుకట్టపై నిలబడి “రేయ్ కోన్రే మ్యూకలాడే..” అని చెప్పి అరుస్తున్నారు. “ఎవడ్రావాడు మ్యూకలాడే.. గీకలాడే అంటున్నాడు.” అని చెప్పి ఒకరిద్దరు పిల్లలు కట్టెలు పట్టుకుని వాళ్లున్న దిక్కు పరిగెత్తారు. వీరిని చూసి వాళ్లు ఉరుకుడుబేరం పెట్టిండు. అట్ల వారిని మాసాన పల్లెదాకా తరిమేశారు.

రైతులు వారి పని వారు చేసుకున్నారు. శుక్రవారం పోయింది... శనివారం పోయింది. వాళ్లు పిలిచింది లేదు. మేం పోయింది లేదు.

నమస్తే గురువుగారూ...

మరిపడిగ గ్రామ పోరాటం అలా విజయం సాధించింది. ఆ తరువాత నాకు జాలిగామ వెంకట్రావు “చిన్న ఊరును పట్టుకుని దౌర్జన్యమేందిరా?..” అని చేసిన వ్యాఖ్యలు గుర్తుకు వచ్చాయి. మరిపడిగ గ్రామంలో గౌన్వోళ్ల కుటుంబంలోని రైతు కుమారుడు తాళ్లపల్లి సత్యం అనే వ్యక్తి ఉండేవాడు. ఈయన ఇప్పటికీ స్వాతంత్ర సమరయోధుడిగా బతికే ఉన్నాడు. నేను వీరింట్లోనే టికానా వేసేవాణ్ణి. అక్కడ నాకు వసతులు కూడా బాగానే ఉండేవి.

“సత్యం... మనం జర సీతారామపురం సంగతి తేల్చుకొద్దామా?..” అని అడిగాను.

ఆయన “సరే” అన్నాడు. సాయంత్రం పూట అందరూ ఇళ్లకు చేరుకునే సమయాన మేం వాళ్ల ఊరికి పోయినం. అది చాలా దగ్గరల్లో ఉంటుంది.

దళితవాద, కూర్మవాద, ఇలా ఒక్కొక్కటిగా అన్ని వాదలను తిరగడం ప్రారంభించాం. అలా తిరుగుతూ అక్కడి సమస్యలేంటి? ఇక్కడి కర్ణాలు ఏ ఏ పనులు తీసుకుంటారు. వీరు ఏ ఏ పనులు చేయాల్సి వస్తుంది? ప్రతిఫలం ఏంటి? అనే విషయాలను ఒక నోటు బుక్కు తీసుకుని రాసుకుంటూ సర్వే చేయడం మొదలు పెట్టాను.

వెంట్రామారావు చాలా పెద్ద మనిషి. కానీ ఆయన పద్ధతులే విచిత్రంగా ఉండేవి. చిన్న పంచెపైన ఉంటాడు. ఆయన ఎక్కిన గుర్రానికి కళ్లెలువంటి అలంకారాలుండవు. ఎక్కడికి పోయినా కాళ్లకు చెప్పులు కూడా తొడుక్కోడు. ఒక్క పాపన్నపేటకు పోతే మాత్రమే మంచి కోటు, గీటు వేసుకుని పోతాడు. మిగతా సమయాల్లో ఈ వేషంలో ఉంటాడు.

ఆయన పద్ధతులన్నీ గంగమ్మ చల్లనదీ, గట్లు గట్లు కొట్టుకుపోతాయి. అన్న చందంగా ఉండేవి. ఆయన పెద్ద భూస్వామి. జనాన్ని భయపెట్టడం కాకుండా, చాలా సౌమ్యంగా “ముల్లతో ముల్లతీసి” కొల్లగొట్టుకు తినే స్వభావం కలవాడన్నమాట.

ఆయనది చాలా పెద్ద కుటుంబం. వారింటికి ఎక్కడెక్కడి నుంచో చాలా పెద్ద పెద్ద వారు వచ్చేవారు. వారింట్లో పొయ్యిలోకి చాలా కట్టలు అవసరమవుతాయి. ఏ రోజైనా వారి ఇంట్లో పొయ్యిల కట్టలు అయిపోతే, అవసరమైనన్ని కట్టలు హరిజనులు కొట్టుకొచ్చి ఇచ్చేవారు. లేకపోతే కొట్టి పెట్టాలి. వీళ్లింటి ముంగట ఒక హరిజనుడు ఎప్పుడూ కట్టలు కొడుతూనే ఉంటాడు. అన్నీ కట్టలు అవసరమవుతాయి.

పోయిల కట్టలు గిన అయిపోతే, హరిజనుడు ఆ వేళ కట్టలు కొట్టకపోతే ఈ వెంకట్రామారావు చిన్నగా దళితవాడకు వచ్చేస్తాడు. అక్కడ ఎవరో ఒకరు వానింటికోసం కట్టలు కొట్టుకుంటూ కనపడితే.. వాడి దగ్గరికి వెళ్లిపోతాడు..

“రామా...” అని పిలవగానే... “పంతులూ.. పెద్ద పంతులూ... ఇంత దూరమొచ్చింద్రు. నీకు దండపెడతా.. ఏం సంగతి.. ఏం సంగతి దొర..” అని దళితుడు అనేవాడు.

“ఏం లేదురా.. పోయి జర ఆ ఎల్లిగాన్ని పిలుసుకురాపో జర...” అని చెప్పేవాడు. వాడు వదిలేసిన గొడ్డలితో ఈయన కట్టలు కొడుతూ ఉండేవాడు. ఇది చూసిన దళితుడు.. “అయ్యయ్యో.. ఏందిది దొర? ఏం సంగతి” అని ఒక్కటే బతిమాలుతూ మొత్తుకునేవారు.

“ఏం చేయ్యాలా ఇంట్లో పొయ్యిల పిల్లి లేస్తలేదురా.. ఇంటికి పోగానే నా ఆవిడేమో కట్టలయిపోయినయిరా.. ఏం చేయ్యాలా...” అని అనేవాడు.

ఆ దళితులు “అయ్యో... అరేయ్ రామా... ఎల్లి... మల్లి...” ఇటురండిరా... అని అందరినీ పోగేసి వారింటికి వెళ్లి కట్టలు కొట్టి వచ్చేవారు. ఇదీ వెంకట్రామారావు పద్ధతి. చాలా నిగూఢంగా జనాన్ని పిండుకుతినే పద్ధతి.

ఇటువంటి ఏ చిన్న కథలను కూడా మిస్ చేయకుండా అన్నీ నోట్ రాసుకున్నాను. ఎంత మంది వెళ్లి చేయాలి? దానికి ప్రతిఫలం ఏమిస్తుంది? మీ పరిస్థితులేంటి? అని అడిగాను. ప్రతి ఇంట్లో ఒక పూటకు ఉంటే మరో పూటకు లేని పరిస్థితి. చాకిరికి హద్దు లేదు. బండ చాకిరి చేస్తారు. దళిత కుటుంబాలన్నీ దాదాపుగా ఇలానే ఉన్నాయి.

పద్దుశాలీలు ఈ ఊళ్లో చాలా పెద్ద సంఖ్యలో ఉంటారు. అంతకంటే ఎక్కువగా

కూర్మ కుటుంబాలుంటాయి. వారు తమ సమస్యల గురించి వివరించడం ప్రారంభించారు. “ఏం చెప్పమంటారయ్యా... సంవత్సరానికి ఫలానా పండుగకు మా మందకు ఇన్ని యాటలియ్యాలి.” అని లెక్క చెప్పారు. మొత్తం లెక్క ఎంతోచ్చిందంటే.. సంవత్సరానికి 60 యాటపిల్లలను వారింటికి ఇస్తారన్నమాట. ఇవన్నీ ఆ లెక్కలు. ఆ తరువాత పద్మశాలీలు. దేవుని పూజ చేసినప్పుడు సేవలు చేసేటప్పుడు, సేవలు చేయాల్సింది వీరే. ఆ సేవలకు కట్లు కట్టేందుకు అవసరమయ్యే గుడ్డ ఉచితంగా అందించాలి. మోసే వారు చాకలి వాళ్లు. దివిటీలు పట్టేది మంగలోల్లు. డప్పులు కొట్టేవారు మాదిగవారు. ఈ విధంగా సీతారాములవారి దేవాలయం, అక్కడున్న శివాలయం వద్ద పూజలు చుట్టుపక్క గ్రామాలకంటే ఎక్కువ జరుగుతాయి.

ఏ ఇంట్లో ఏ చెట్ల పాదు ఉన్నదనే విషయం అందరికంటే ఎక్కువగా తెలిసేది వెంకట్రామారావుకే. పొట్లకాయలు, బీరకాయలు కాసేవి. “ఏం కోడలా? ఏం మనవరాలా? ఏమిరా మనవడా?” అని పిలుచుకుంటూ “ఏమిరా.. కూరగాయలు తినిపిస్తున్నావా? మాకేమన్నా..” అని అడిగేవాడు. అంతపెద్ద మనిషి వచ్చిన తరువాత కాదని వాళ్లంటారా? “తీసుకుపోండి పంతులు మీకంటే మాకెక్కువనా?” అని అనేవారు. ఆ తరువాత ధనాధన కూరగాయలన్నీ కోసి ఆయన ఒడిలో వేసుకుని పోయేవాడు.

కొత్తగా కాపురానికి వచ్చిన పిల్ల దగ్గరికి పోయి.. ‘ఏమిటే మనమరాలా? నిన్ను బాగా చూసుకుంటున్నాడా?’ అని మంచిగా కొద్దిసేపు మాట్లాడి... “ఏమన్నా కోడిగుడ్డున్నాయే..” అని అడిగేటోడు...

“ఏమో పంతులు నాకెమరుకా?” అనేది.

“ఏ మీ అత్తకేం తెలుసే...” అని సరాసరా వాళ్ల ఇంట్లోకి పోయి, ఏ కుండలో కోడి గుడ్లుంటాయో ఆయనకు తెలుసు. వాటిని తీసుకుని ఒళ్లో వేసుకుని పోవడం.

ఈ ఊళ్లో కొలు చేసేవారిపై దోపిడికి హద్దు పద్దు లేదన్నమాట. ఎవరెవరు ఎంతెంత దోపిడికి గురవుతున్నారు అనే విషయాలన్నీ లెక్కరాసుకున్నాను. ఎంతమంది భూముల నుంచి తొలగించబడ్డారు. అవన్నీ లిస్టు చేశాను. ఆ తరువాత సభ్యత్వం కూడా పూర్తయిపోయింది. గ్రామస్తులందరూ ఆంధ్రమహాసభ సభ్యత్వం తీసుకున్నారు. ఇదంతా గ్రామస్థులకు తప్ప, ఆ ఊళ్లోని ఇతర గ్రామధికారులకు, పట్టేళ్లకు తెలవదన్నమాట. సభకోసం ఒక రోజును నిర్ణయించి నేను అక్కడి నుంచి వెళ్లిపోయాను. ఫలానా టైముకు నేను వస్తాను. ఆ టైముకు జనమంతా గ్రామ ద్వారం దగ్గరికి వచ్చి నన్ను చప్పుళ్లతో ఎదుర్కొని గ్రామంలోకి తీసుకుపోవాలి అని చెప్పాను.

జాలిగామ వెంకట్రామారావుకు మధ్యాహ్నం దాకా పండ్లపుల్లవేసుకుని కూర్చునే అలవాటుంది. వాళ్లింటి చుట్టూ పెద్ద అరుగుంటుంది. ఆ అరుగుమీద కూర్చుని భకుక్.. భకుక్ మని ఉముస్తుంటాడు. ఆయనింటి ముందునుంచి పోయే వారంతా ఆయనతో మాట్లాడాల్సిందే. ఆయన అట్లా మధ్యాహ్నం వరకు కూర్చుంటాడు. ఆయనలా అరుగు ఉన్నప్పుడే నేను ఊళ్లోకి ఎంటరయ్యాను. పెద్ద ఊరేగింపు. డప్పుల చప్పుళ్ల మధ్య గ్రామంలోకి ప్రవేశించాను. ఊరంతా ఒక్క కటాన కదిలొచ్చింది. సాక్కగా వారి ఇంటి ముందు నుంచే ఊరేగింపును పోనిచ్చాం.

వారి ఇంటికి ముందుకు రాగానే “ఆంధ్ర మహాసభకు జై..”.. “ఎర్రజెండాకు జై..” అనుకుంటూ జనమంతా అరిచారు. ఆయనింకా అరుగు మీద కూర్చునే ఉన్నాడు. ఆయన మెడను కొద్దిగా పక్కకు వంచి చూస్తున్నాడు. ఏం జరుగుతోందో ఆయనకు అర్థం కావడం లేదు.

నేను ఆయనకు ఎదురుగా వెళ్లి “తాతగారూ... నమస్కారములూ...” అనగానే వానికి ముచ్చెమటలు పోసుకొచ్చినయ్.. “వీడెవడు? వీడి పరిస్థితి ఏమిటి? జనమంతా కటాన కదిలింది.” అని ఆయన అయోమయంలో పట్టాడు. సభ కూడా అక్కడ్నే. వాని ఇంటి ముందే. అక్కడ వేదిక ఎక్కి ఉపన్యసించాను.

సభ ప్రారంభంలో “ఆంధ్రమహాసభ నిజాం రాష్ట్రంలో తెలంగాణా పల్లెల్లో జరుగుతున్నటువంటి వెట్టి చాకిరీ, మామూళ్ల రూపంలో జరుగుతున్న ఈ దోపిడీకి వ్యతిరేకంగా, నలిగిపోతున్న జనాన్నంతటినీ కూడ ఏకం చేసి ఉద్యమం నడిపిస్తున్నది.” అని దాని ఉద్దేశాలు చెప్పాను. ఉద్యమ లక్ష్యం వెట్టి చాకిరి అంతమనేది చెప్పాను. ఈ ఊళ్లోని వెంకట్రామారావుగారూ ఒకసారి నన్ను పట్టుకుని చిన్న పల్లెను పట్టుకుని జనాన్నంతా తబ్బిబ్బు చేస్తున్నావ్. మా ఊరికి వస్తే నీ సంగతి తెలుస్తది. అని సవాల విసిరారు. నేను సహృదయంతో స్వీకరించాను. ఆంధ్రమహాసభ కార్యకర్తగా దానికి ముందుకొచ్చాను. పెద్దమనిషి, ధర్మరాజు అని పిలవబడే ఈ వెంకట్రామారావుగారి చల్లని దోపిడీ చూడండి.” అని రాసుకున్న లిస్టునంతా విప్పి చెప్పాను. జనం ఊగిపోయింది. ఆయన ముఖం ముందు, ఆయనవల్ల జరుగుతున్న అన్యాయాలను చెబుతుంటే జనానికి ఎక్కడాలేనంతా ఇనిస్పిరేషన్ వచ్చింది. “ఈ అన్యాయాన్ని, దోపిడీని ఇక కొనసాగనివ్వం. వెట్టి చాకిరీ ఇక్కడి నుంచి రద్దు.” అని ప్రకటన చేశాను. “ఇక్కడ గ్రామ కమిటీ కూడా

వేయాలి. పెద్ద మనుషులు రండి.” అని చెప్పి, “వీరి మాట ప్రకారమే ఊరంతా నడవాలి. వెట్టి చాకిరీ ఏ మాత్రం సాగనివ్వడానికి వీలు లేదు. ఏ మాత్రం దోపిడీ సాగించిన దానిని ప్రతిఘటించడానికి ఒకరికొకరు సహకరించుకోవాలి.” అంటూ విషయాలు వివరించాను.

ఆ మరుసటిరోజే కొలుదార్లు పొలాల్లోకి వెళ్లి దున్నడం ప్రారంభించారు. ఆయనింట్లో వెట్టి పూర్తిగా బంద్ అయిపోయింది. వంట వండేవారు తప్ప, ఇళ్లు కడిగే వారు లేరు. ఎడ్ల తోమే వారు లేనేలేరు. పరిస్థితంతా తారుమారైపోయింది.

దీంతో నీర్మాల, మరిపడిగ, సీతారామపురం... ఈ మూడు గ్రామాలు ఇప్పుడు సంఘం ఆధీనంలోకి వచ్చినట్లయింది. ఈ మూడు గ్రామాలు టకటక తిరిగిరావచ్చు.

విస్తరణ... విస్తరణ...

ఇదిలా ఉండగా బ్రాహ్మణపల్లి ఊరు నుంచి “మాకు సంఘం కావాలి.” అని ఒక గుంపోచ్చింది. పెత్తందారు పాలోదే వారిని తీసుకొచ్చాడు. వాళ్ల అన్నతోటి భూసమస్యలమీద తగాదా ఉంది. తరువాత గ్రామంలో వెట్టి చాకిరీ కూడా ఉంది. కాబట్టి అక్కడ సంఘం పెట్టాల్సిందే. నేను సరే అన్నాను.

అతని పేరు ఎగమాటి రంగారెడ్డి. అతని ఊరు బ్రాహ్మణపల్లి. మా ఊరి సంఘాన్ని కూర్చోబెట్టి “వారి ఊరికి ఎన్నడు పోదాం?” అని అడిగాను. అనుకున్న తేదీ ప్రకారం, నేను, నా వెనుక కొంత మంది కామ్రేడ్స్, మా ఊరి నుంచి వెంటవచ్చే కొంతమందిమి కలిసి వెళ్లం. సీతారామపురం నుంచి కూడా 60-70 మంది వలంటీర్లు రావడానికి సిద్ధమయ్యాం. బ్రాహ్మణపెల్లి గ్రామంలో అడుగుపెట్టేసరికి, ఊరంతా కటాన కదిలోచ్చి మమ్మల్ని చప్పుళ్లతోటి ఊళ్లోకి తీసుకెళ్లింది. సభ పెట్టాం. వెట్టి చాకిరీ గురించి, దోపిడీ గురించి చెప్పాను.

ఎగమాటి రంగారెడ్డికి జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని ప్రతిఘటించడానికి ప్రజలంతా సహకరించాలి. ఆయన మీకు సహకరిస్తున్నందుకు మీరు చేయాలి. అని చెప్పి సభ్యత్వం చేర్పించడం మొదలుపెట్టాం. అది పూర్తయ్యింది. రెండోసారి ఈ ఊరికి పోయే సరికి సుద్దాల గ్రామస్థులు ఇక్కడికి వచ్చారు. వీరు కూడా “మా ఊరికి సంఘం” కావాలని చెప్పారు.

మన ఉద్యమానికి దొరికిన సుద్దాల హనుమంతు అనే రచయిత ఉన్న ఊరది. ఇప్పుడు గుర్రం యాదగిరి రెడ్డి అనే అబ్బాయి అప్పట్లో చాలా చిన్న పిల్లవాడు. కమ్యూనిస్టు

పార్టీలో, ఆ తరువాత సిపిఐ తరపున ఎమ్మెల్యేగా, ప్రస్తుతం మాజీ ఎమ్మెల్యేగా ఉన్నాడు. ఇదే గ్రామానికి ఇల్లెరికం వచ్చి ఉన్న నాయనీ లక్ష్మీనర్సింహారెడ్డి (పల్లెర్లగ్రామం) స్వతంత్ర సమరయోధునిగా ఇప్పటికీ బతికే ఉన్నాడు. వికారాబాద్ ప్రాంతంలో మాతోపాటు కార్యకర్తగా పనిచేశాడు. మన అభిమానిగానే ఇప్పటికీ ఉన్నాడు.

సీతారాంపురం ముఖ్యులను కూర్చోబెట్టి “ఆ గ్రామానికి ఎప్పుడు పోదాం...?” అని అడిగి నిర్ణయం చేసుకున్నాం. 1945లో గుత్తుసంఘం అనే దానికి రూపం ఇక్కడే మొదలయ్యిందన్నమాట. ఊరురు నుంచి గుత్తులు తీసుకుని కొంతమంది వలంటీర్లు రావడం, గ్రామస్తులు మమ్మల్ని ఎదుర్కొని లోనికి తోలుకెళ్లడం వంటివి జరిగేవి. గుత్తు సంఘాలు ఎప్పుడయితే పెట్టడం ప్రారంభించామో అప్పటి నుంచి ఆయా గ్రామాల్లోకి ప్రభుత్వాధికారులు రావడమే బంద్ చేశారు. వెట్టి చాకిరీ అనేది పూర్తిగా కట్టివేయబడింది. వారి బెదిరింపులు లెక్కలేకుండా పోయాయి.

సుద్దాల గ్రామంలో పెద్ద ఊరేగింపు జరిగింది. ఆ తరువాత సభ ఏర్పాటయ్యింది. ఇక్కడి జాగిర్దారు ప్రజలను గడగడలాడించేవారు. అటువంటి ఊరిలో జనం కట్టలు తెంచుకుని వచ్చారు. ఆ ఊళ్లో అందెం నర్సిరెడ్డి రైతు అధ్యక్షుడిగా అన్ని తరగతుల వారితోటి ఒక కమిటీ ఏర్పడింది. ఈ గ్రామం సీతారాంపురంగానే పెద్ద ఉద్యమ కేంద్రంగా నిలబడ్డది. ఈ సందర్భంగానే నాకు తోడుగా ఒక కొత్త కార్యకర్త రంగంలోకి ప్రవేశించాడు. ఆయన పేరు పినశెట్టి వెంకటేశ్వరరావు. కృష్ణాజిల్లా వాసి. ఉద్యమాల్లో పాల్గొని నిర్బంధాలను ఎదుర్కొని నిలబడ్డాడు. మంచి గాత్రం ఉండేది. పాటలు పాడేవాడు. నేను రాజకీయ ఉపన్యాసాలు చేసేవాడిని. ఈయనను తోడు తీసుకుని గ్రామాల్లో జైత్రయాత్రలు కొనసాగించాను.

12వ ఆంధ్రమహాసభ

భువనగిరిలో జరిగిన 11వ ఆంధ్రమహాసభ జరిగింది. అది వెట్టి చాకిరీకి వ్యతిరేకంగా పిలుపునిచ్చింది. ఆ తరువాత ఖమ్మంలో 12వ మహాసభ జరిగింది. 11వ మహాసభ మొత్తం ఆంధ్రమహాసభను మన ఆధీనంలోకి రావడానికి తోడ్పడింది. 12వ ఆంధ్రమహాసభకు పెద్ద జనసమీకరణ జరిగింది. ఉద్యమ విస్తృతి పెరిగింది. ప్రజల్లో ఆదరణ పెరిగింది. జనం పెద్ద ఎత్తున కదిలివచ్చారు. జనం పెద్ద ఎత్తున కదిలిరావడమనే విశేషం 12వ ఆంధ్రమహాసభకు దక్కింది. నేల ఈనినట్లు జనం వచ్చారని, ఎక్కడచూసిన కోండ్రిల్లుకుపోయిందని గ్రామాల్లో కథలు కథలుగా చెప్పుకునేవారు. ఈ మహాసభ భూ బేదఖళ్లకు వ్యతిరేకంగా ప్రతిఘటించాలన్న పిలుపును ఇచ్చింది. అప్పటికీ ఈ సమస్య అత్యంత ప్రధానమైనదిగా ముందుకు వచ్చింది. జనగామా తాలుకాలో పాలకుర్తి ఐలమ్మ

భూ సమస్య, మొండ్రాయి ధర్మాపురం లంబాడి రైతుల భూసమస్య. ఈ పోరాటాలన్నీ భూ సమస్యలను వెలుగులోకి తీసుకొచ్చాయి.

భూసమస్యలపై పోరాటాలన్నింటినీ పార్టీ చాలా పకడ్బందీగా నడిపించింది. కామ్రేడ్ దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావు ఈ ఉద్యమాలకు నాయకత్వం వహించి నడిపించారు. ఈ కాలంలోనే పాలకుర్తి ఐలమ్మ భూ సమస్య మీద జరిగిన ప్రతిఘటన. ఈ సందర్భంగా మాపై కేసు వచ్చింది. అది భూస్వాములు వేసిన ఫార్సు కేసు.

దీనికి డిఫెన్సును తయారు చేసుకుని మేం హైదరాబాద్ కు వెళ్లం. అక్కడ సెషన్స్ కోర్టులో విచారణ. జడ్జి పింగళి వెంకటరామరెడ్డిగారు దీనిని విచారించారు. ఈ సందర్భంగా నేను నా కొల్గీ, తోటి పార్టీ సభ్యుడైన మహ్మద్ అబ్బాస్ ను, ఇంకా కొంత మంది కార్యకర్తలను వెంటేసుకుని హైదరాబాద్ కు వచ్చాను.

కోర్టులో అడిగే ప్రశ్నలకు ఎలా సమాధానమివ్వాలనే అంశంపై అబ్బాస్ కు ట్రైనింగ్ ఇచ్చాం. ఈ కార్యక్రమంతా నారాయణగూడలో ఉండిన అతి చిన్న ఆఫీసులో జరిగింది. నిమ్మగడ్డ సత్యవతి, బ్రిజిలనిగోడ్ వంటి వారు అక్కడ ఉండేవారు. వీరు సుల్తాన్ బజార్ లో ఒక కమ్యూన్ ను నడిపించేవారు. ఆరు అణాల పైసలిస్తే కడుపునిండా భోజనం పెట్టేవారు. ఈ భోజనం విజయవాడ కమ్యూన్ స్థాయిలో లేకపోయినా, ఆ లక్షణాలు ఇక్కడ కనిపించేవి.

కోర్టులో మహ్మద్ అబ్బాస్ పర్ ఫెక్ట్ అయిన పద్ధతుల్లో సాక్ష్యాన్ని చెప్పాడు. దీనిని అవతలి పక్షం వారు విఫలం చేసేందుకు ఎంత ప్రయత్నించినా విజయం సాధించలేకపోయారు. అయినా అప్పటి రోజుల్లో ఫార్సు కేసులు కొట్టివేయబడతాయన్న నమ్మకం కూడా లేదు. దున్నపోతు ఈనిందంటే దొడ్లో కట్టెయ్యి అనే కాలమది. అబ్బాస్ ముస్లిం కాబట్టి, అతనిచ్చిన సాక్ష్యంలో వాస్తవాలున్నాయి కాబట్టి ఫార్సు కేసు కొట్టివేయబడింది. ఈ తీర్పును హర్షిస్తూ మీజాన్ వంటి పత్రికలు ప్రముఖంగా ప్రచురించాయి. ఈ విషయం నాకింకా గుర్తుంది.

12వ ఆంధ్ర మహాసభ విశేషాలు

ఖమ్మంలో జరిగిన మహాసభకు వెళ్లేందుకు నాకు వీలు కాలేదు. ఉద్యమ విస్తరణ ఒత్తిడి వల్ల పాల్గొనలేకపోయాను. కానీ జనాన్ని విస్తృత సంఖ్యలో అక్కడికి పంపించాం. కొన్నాళ్లకు స్థాయి సంఘ ఎన్నికలు జరిగాయి. మమ్మల్ని స్థాయి సంఘ సభ్యులుగా

ఎన్నుకున్నారు. కొమరయ్య బలిదానం జరిగిన కొన్నాళ్లకే నాకు సమావేశం ఉందన్న నోటీసు వచ్చింది.

ఖమ్మంలోనే సమావేశం. తప్పక హాజరు కావాలి. నేనప్పటికే అండర్ గ్రాండ్ జీవితం గడుపుతున్నాను. వారు సూచించిన సమయానికల్లా నేను అక్కడికి చేరుకోగలిగాను. రావినారాయణరెడ్డి, దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావు సమావేశంలో పాల్గొన్నారు. ఆరోజు ప్రత్యేక సంఘటన ఏంటంటే వట్టికొండ నాగేశ్వరరావు జైలు నుంచి సరాసరి సమావేశానికి వచ్చి జైలు రిపోర్టును ఇచ్చారు. సమావేశం ఒక బంగ్లా మీద జరిగింది. దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావు గారు పతాకావిష్కరణ గావించారు.

“ఎగురవే మా భారత భూమిపై...” అనే ప్రార్థనా గేయం పాడాం. శశిరేఖ, ప్రియంవద కూడా సమావేశానికి వచ్చారు. వారంతా తమ తమ ప్రాంత రిపోర్టులు ఇచ్చారు.

సమావేశం జరుగుతుండగానే పోలీసులు ఆ ప్రాంతంలో కూపీ లాగుతున్నట్లు సమాచారం అందింది. కడివెండి పోరాట ఘట్టంలో ఉన్న నన్ను, నల్ల నర్సింహులును ఇద్దరినీ అక్కడి నుంచి వేరే ప్రదేశానికి షిఫ్ట్ చేశారు. అదే రోజు ఒట్టికొండ నాగేశ్వరరావు విడుదలైన సందర్భంగా ఒక బహిరంగ సభ జరిగింది. దానిని చూడాలని మేము ఉత్సాహపడ్డాం. కానీ మాకు జారీ చేసిన హెచ్చరికల వల్ల మేం అక్కడికి వెళ్లేదే.

ఈ సమావేశాల సందర్భంగానే చంద్రరాజేశ్వరరావు వచ్చారు. పార్టీ సభ్యత్వం, నిర్మాణం, కమిటీల ఏర్పాటుపై సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. దానికి మమ్మల్ని హాజరుకమ్మని చెప్పారు. చిర్రావురి లక్ష్మీనర్సయ్య ఇంటిలోకి దొడ్డిదారిగుండా ప్రవేశించాం అక్కడే సమావేశం.

చంద్ర రాజేశ్వరరావుగారు మాట్లాడుతున్నారు. “మిలిటెంట్స్ గా ముందుకొచ్చే వాళ్లను గుర్తించి వారికి ప్రాథమిక అవగాహన కలిగించి కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆర్గనైజేషన్ లో సభ్యత్వం ఇచ్చి ఇముడ్చుకోవాలి. మన పోరాటాల్లో వడిశెల, గుత్తు వంటి వాటితో వచ్చి భూస్వాములతో పోరాడే యువకులందరినీ మనం మిలిటెంట్లుగా పరిగణించాలి. వీరిలో మరింత ఉత్సాహంగా ముందుకు వచ్చే వారిని మనం గుర్తించాలి. అలా గుర్తించిన వారికి కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆర్గనైజేషన్ ప్రాథమిక సూత్రాలను వివరించి చెప్పాలి. వారితో చిన్న చిన్న సెల్స్ (శాఖలు) ఏర్పాటు చేయాలి. వారిలోంచి సెల్స్ నడిపే శక్తి, స్థామత కలిగిన వారిని గుర్తుపట్టాలి. వారి స్థాయి మెరుగైన తరువాత వారిని సెక్రటరీగా

నియమించాలి. దీంతో ఒక శాఖ ఏర్పడినట్లవుతుంది. ఈ శాఖతో మనం నిరంతరం సంబంధాలు కొనసాగించాలి. గ్రామంలో జరిగే కార్యకలాపాల్లో వీరు చొరవతో పాల్గొనేట్లు చేయాలి. గ్రామ సభల్లో సైతం వీరికి గుర్తింపు వచ్చే పాత్ర ఉండాలి. అందుకు అనుగుణంగా వీరికి బాధ్యతలను అప్పజెప్పాలి. బాధ్యతలు భుజాన వేసుకుంటేనే జనంలో గుర్తింపు వస్తుంది. వీరందరి వద్ద నుంచి నెలకు రెండు అణాల చొప్పున సభ్యత్వ రుసుం వసూలు చేయాలి. వీటికి సంబంధించిన లిస్టులను రాసి పార్టీకి అందచేయాలి. సంబంధిత శాఖతో రెగ్యులర్ సంబంధాలు కొనసాగించాలి.” ఇది ఆయన చెప్పింది.

పార్టీ ఆదేశాల మేరకు ముఖ్యమైన గ్రామాలన్నింటా శాఖలను నిర్మించాం. పార్టీని నిర్మించే సందర్భంగా మనకు వచ్చిన క్యాడర్ పోరాటాల్లో చాలా భాగం నికరంగానే నిలబడింది. వాళ్ల కుటుంబాలు కూడా తరతరాలుగా అండదండలందిస్తూ వస్తున్నాయి. తీవ్ర నిర్బంధకాండ కొనసాగినప్పుడు కూడా శాఖల సమావేశాలు జరిగేవి. అయితే ప్రజలెవ్వరూ మన కార్యకర్తలు గ్రామాల్లోకి రానిచ్చేవారుకాదు. పోలీసులకు భయపడి వారిని ఊరి పొలిమేరల్లో ఉన్న గ్రామబావుల వద్ద, చెలకల వద్ద సమావేశానికి ఏర్పాట్లు చేసేవారు. అన్నం వండించి అక్కడికి మోసుకెళ్లేవారు. నిర్బంధ కాండ సమయంలో ప్రజలు తీవ్ర భయభ్రాంతులకు గురయ్యారు. ఎక్కడ చూసినా తీవ్ర సైబ్ధత నెలకొంది.

శాఖ సమావేశాలకు జిల్లా బాధ్యులు వచ్చేవారు. మాకు ఎక్కువగా ఆరుట్ల రామచంద్రారెడ్డిగారు వచ్చేవారు. ఈయన పడమర భువనగిరి భాగం చూస్తూనే జిల్లాలోని మిగతా ప్రాంతాల్లోకూడా సంచరిస్తుండేవారు. నేను తూర్పు భువనగిరిలో పనిచేసేవాణ్ణి. జనగామా తాలుకాలో పని చేసే సి.యాదగిరి, కట్కూరి రామచంద్రారెడ్డి గార్లతో మా కమిటీ. రెండు మూడు సమావేశాలు జరిపాం.

అలేరువద్ద పటేల్ గూడెంలో జరిగిన సమావేశానికి నాకు దొరికిన గండ్రగొడ్లలిని ఇచ్చి బర్చీ చేయించాను. నేను విజయవాడలో కర్రశిక్షణ తీసుకున్నాను కదా.. బర్చీ చేయించుకుంటే అది కర్రగానూ, బర్చీగానూ రెండింటిగానూ ఉపయోగపడుతుంది. బర్చీతో ఒక పోటు గాని పొడిస్తే మనషి బతికే అవకాశాలు తక్కువ. ఆత్మరక్షణకు బాగా ఉపయోగం.

ఈ సమావేశానికి జిల్లా బాధ్యులు డి.సుబ్బారావుగారు వచ్చారు. ఆయన రెండు సమావేశాలు జరిపారు. పార్టీ శాఖ నిర్మాణం చేసే ముందు ఆయన రాజకీయ రిపోర్టును ఇచ్చారు. 1944-45 నాటి రెండో ప్రపంచయుద్ధం గురించి, దేశంలో వస్తున్న రాజకీయోద్యమాల గురించి, రాష్ట్రంలోని రాజకీయ పరిణామాల గురించిన అంశాలతో ఆ రిపోర్టు ఉండేది.

పెద్దాయన్ను చూశాను

1945లో మొదటిసారిగా నల్గొండ జిల్లా నుంచి కర్రశిక్షణ కోసం విజయవాడకు 5గురిని పిలవనంపారు. వారిలో నాతోపాటు నల్లుప్రతాప్రెడ్డి, అన్రెడ్డి వెంకటరెడ్డి, ఐలమ్మ కొడుకు లచ్చయ్య, సూర్యపేట గ్రామస్థుడు తండు లచ్చయ్య ఉన్నారు. విజయవాడలో కాట్రగడ్డ వారు ఇచ్చిన స్థలంలో ప్రజాశక్తి నగర్ నిర్మించబడింది. దీనిని లీలక్క పర్యవేక్షించేవారు. ఆనాడు ప్రజాశక్తి ఒక కమ్యూన్ ను నడిపిస్తుండేది. మానికొండ బులైమ్మ దీనికి నేతృత్వం వహించేవారు.

ఇక్కడే కర్రశిక్షణ, సిద్ధాంత చర్చ, పాటలు పాడడం వంటి అంశాల్లో శిక్షణనిచ్చేవారు. ఈ సందర్భంగానే జోషి-గాంధీ లేఖలు, గదర్ వీరుల చరిత్ర, చిట్టగాంగ్ విప్లవీరులు వంటి పుస్తకాలు చదివాను. కమ్యూన్ లోనే మా భోజనం. కర్రశిక్షణ వంటివి కొద్దిగా ఎక్స్ పోజ్ అవ్వడంతో పోలీసుల నిఘా వేయడం ప్రారంభించారు. దీంతో భూతమిల్లిపాడుకు మారిపోవాల్సి వచ్చింది. అక్కడ కామ్రేడ్ రాజేశ్వరరావు వంటి వారు మాకు నేర్పేందుకు వచ్చేవారు. నెల రోజుల తరువాత మమ్మల్ని పరీక్ష చేయించడానికి మళ్ళీ ఆయన్నే వచ్చారు. ఆయన సంతృప్తి పడి మాకు ముఖ్యమైన విషయాలన్నీ వివరించి అక్కడినుంచి పంపించారు.

శిక్షణా కాలంలోనే ఇక్కడి కమిటీ సమావేశమొకటి జరిగింది. దీనికి సుందరయ్యగారు వచ్చారు. కొమర్రాజు ఇంట్లో సమావేశం. ఆయన వచ్చారని తెలుసుకున్న నేను ఆయన్ను కచ్చితంగా చూడాలని బయల్దేరాను. నేను పోయే సరికి సుందరయ్యగారు నిద్దురలో ఉన్నారు. ఖాకీ నిక్కరు. హాఫ్ షర్ట్ వేసుకుని ఉన్నారు. అంత పెద్ద ఉద్యమ నిర్మాత నిరాడంబరత నన్ను ముగ్ధుణ్ణి చేసింది. ఆయనను డిస్టర్బ్ చేయడానికి నాకు మనసొప్పలేదు. ఆయనను ఏ మాత్రం కదిలించకుండా దూరం నుంచే చూసి అక్కడి నుంచి వెళ్లాను. ఆయన రచనల ద్వారా నాకు కలిగిన స్ఫూర్తితో పాటు, ఆయన్ను చూసే సరికి అది ఇంకా పెరిగింది. ఆయనతో మాట్లాడితే మరింత స్ఫూర్తి పెరిగేదేమో... ఏదేమైనా ఆ పెద్దాయనను నేను అప్పుడు చూసిన సంఘటన ఇప్పటికీ నా మనస్సులో అట్లా నిలిచిపోయింది. విజయవాడ తదితర ప్రాంతాల్లో ఉన్న అన్ని కార్యాలయాల్లో జోషి, సుందరయ్యగార్ల ఫోటోలు కనపడేవి.

మహాబలులొచ్చారు...

తెలంగాణా ఉద్యమం అనేక సమస్యలతో ప్రారంభమైంది. ప్యూడల్ వర్గాలతో, రాచరిక పాలనలో ప్రజలు అనేక నరకయాతనలు అనుభవిస్తున్నారు. వీటిని ప్రతిఘటించక తప్పని అనివార్య పరిస్థితులు సృష్టించబడ్డాయి. ఈ నేపథ్యంలో పార్టీ సర్వస్వం వ్యవహరించిన తీరు, ఉద్యమం నడుస్తున్న తీరుకు మధ్య వ్యత్యాసం కొట్టొచ్చినట్లు కనపడేది.

నేను విజయవాడలో కర్ర శిక్షణ పొంది వచ్చిన తరువాత యాక్షన్ కు సిద్ధంగా ఉన్నాను. ఇంతలో పాలకురికి రావాలని దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావు ఒక లెటర్ పంపారు. కర్రపుచ్చుకుని ఉన్నపళాన పాలకురికి వెళ్లాలి. శిక్షణ తీసుకున్న మిగతా కామ్రేడ్స్ కూడా అక్కడికి చేరుకున్నారు. ఐలమ్మ ఇంట్లో భోం చేసుకున్నాం. వెంకటేశ్వరరావు మమ్మల్ని పిలిచి “ఈ ఊళ్లో భూస్వాములు మన ఐలమ్మ పొలాల దున్ననివ్వడం లేదు. ఊళ్లోకి గుండాలను తీసుకొచ్చారు. చూసుకోవాలయ్యా...” అని చెప్పారు. నాకిచ్చిన శిక్షణ ఏ మేరకు ఉపయోగపడుతుందో చెక్ చేసుకునే సువర్ణ అవకాశం ఈ దఫా నాకు లభించింది. పూర్తి ఆత్మవిశ్వాసంతో మేం పొలాల దగ్గరికి వెళ్లాలి. నిలబడి నిలబడి యాష్టకొచ్చింది. గుండాల జాడ పత్రాలేదు. శిక్షణ పొందిన మేం పక్కనే పాతకాలనాటి పోతనామాత్యుల ఆలయం చూసాద్దామని వెళ్లాలి. “వాళ్లొస్తే విజిల్ వేయండి.. మేం క్షణాల్లో ఇక్కడుంటాం.” అని రైతులకు చెప్పి అక్కడి నుంచి ఆలయంలోకి వెళ్లిపోయాం.

అది చాలా పాత కట్టడం. దాన్ని చూస్తూనే గుడి వెనుకభాగానికి వెళ్లాలి. అక్కడ పెద్ద పెద్ద గుండ్లు కనిపించాయి. అందులో ఒక దానిని కదిలిస్తే కొంచెం కదిలింది. దీంతో గుండ్లు దొర్లించాలనే కోరిక పుట్టింది. అనుకున్నదే తడువు నేను నాతో పాటు వచ్చిన ఇద్దరు కార్యకర్తలు కలిసి ఒక పెద్ద గుండును దొర్లించాం. గుండు ఒకసారి దొర్లితే అది అగదు కదా.. కిందికి వేగంగా వెళ్లిపోయింది. ధన ధన ధన బడ బడ బడ మంటూ పేద్ద శబ్దం చేస్తూ దొర్లిపోయింది. మాకు ఉత్సాహం వచ్చి ఇంకోటి దొర్లించాం. ఇలా ఒక దాని తరువాత ఒకటి దొలిపి కొంత సేపయిన తరువాత పొలాల వద్దకు పోదాం పద.. అనుకుని వెళ్లాలి. చూస్తే ఏముంది... ప్రజలంతా బారులు తీర నిలబడ్డారు. అందరూ నోళ్లెల్లబెట్టి ఆశ్చర్యంతో చూస్తున్నారు. మాకేమీ అర్థం కాలేదు. మేం సాకంగా దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావు వద్దకు పోయాం. “ఇక మీరెళ్లండయ్యా... కాగల కార్యం గంధర్వులే తీర్చారు..” అని చెప్పారు. “అయ్యా.. కామ్రేడ్.. అదేం మమ్ముల

అట్లంటున్నారు. గూండాలును కొట్టాలన్నారు కదా... ఆ పని ఇంకా పూర్తి కాలేదు కదా.. అప్పుడే ఎల్లమంటున్నారేంది కామ్రేడ్?” ఒకింత బాధతో, ఆయన తీరు పట్ల అర్థంగాని దృక్పథంతో ప్రశ్నించాం. “మీరు ఆలయానికి పోయి ఊకెనే కూసున్నారా? లేదుకదా. మీదకు పోయి గుండ్లు దొలిపిర్రు. అవి చేసిన శబ్దానికి ఊళ్లో వాళ్లంతా ఆశ్చర్యపోయి గుట్ట దిక్కు వచ్చారు. దొలిపింది మీరేనన్న విషయం తెలుసుకుని, మీకున్న బలాన్ని ఊహించుకుని గూండాలు పారిపోయిరయ్యా... వాళ్ల జాడనే కనిపిస్తలేదు. ఇక మీరుండి ఇక్కడేం చేస్తారు.. ” అంటూ పేద్దగా నవ్వేశారు. ‘హయ్యో.. ఎంత పనైపోయెరా.. మనం యాక్షన్లోకి దిగుదామనుకుంటే అదే మిస్సయిపోయింది గదరా’.. అన్న బాధతో.. ఒకింత విజయానందంతో మా ఊరుకు వచ్చేశాను.

3. తెలంగాణ ఉద్యమం - కొమురయ్య బలిదానం

కడివెండిలో వెట్టికి వ్యతిరేకంగా మేం జరిపిన పోరాటం తరువాత విసునూరు దేశ్‌ముఖ్ ఆగడాలు మరింత పెరిగిపోయాయి. ఈ పోరాటంలో పాల్గొన్న నాయకులను హింసించి భయపెట్టాలని, దాంతో మొత్తం గ్రామాలనే వణికించాలని వాడి కోరిక. మన నాయకులు గ్రామాల పర్యటనకని ఒక కచ్చడంలో బయల్దేరారు. అందులో ఆరుట్ల లక్ష్మీనర్సింహారెడ్డి, ఆరుట్ల రామచంద్రారెడ్డి, భీంరెడ్డి నర్సింహారెడ్డి, కటుకూరి రామచంద్రారెడ్డి, పినిశెట్టి వెంకటేశ్వరరావు, సి.యాదగిరి రావు ఉన్నారు. వీరి కచ్చడం విసునూరు గ్రామం పక్క నుంచే వెళ్లాలి. విసునూరుకు చెందిన గూండాలు ఆ కచ్చడాన్ని ఆపి దానిని గ్రామంలోకి మళ్లించారు. పోలీస్ స్టేషన్‌కు తీసుకెళ్లి కట్టేసి విపరీతంగా కొట్టారు. వెనుకాముండు చూడకుండా మెత్తగా చితగొట్టారు. ఆసనాల్లో కారాలు పెట్టారు. నోళ్లలో మూత్రాలు పోశారు. “మళ్లీ మా గ్రామాల్లో మీ జాడ కనబడితే మీ ప్రాణాలు దక్కవు” అని హెచ్చరించి వదిలేశారు. ఈ సమాచారం క్షణాల మీద గ్రామగ్రామాలన్నింటికీ పాకింది. పత్రికల్లో కూడా ఈ చిత్ర హింసల విషయం వచ్చింది. నాయకులను భయపెడితే జనం చెల్లాచెదురైపోతారని విసునూరు దేశ్‌ముఖ్ ఆశించాడు. కానీ ఫలితం దానికి విరుద్ధంగా వచ్చింది.

ఆ కుక్కల కొడుకుల మీద జనానికి భయం స్థానే విపరీతమైన ద్వేషం పట్టుకుంది. అప్పటి వరకు మేం వెట్టి చాకిరి మానేయ్యండయ్యో అని ఎంత చెప్పిన వినని రైతులు, ఈ సంఘటన తరువాత కడివెండి గ్రామంలో వెట్టిని మానేశారు. విసునూరు రామచంద్రారెడ్డికి చెందిన ఊళ్లన్నింటా వెట్టి మానేయబడింది. కడివెండి విసునూరు దేశ్‌ముఖ్ తల్లి స్వగ్రామం. ఊరు మీద వచ్చే ఆదాయం అంతా ఆమెదే. కౌళ్ల ద్వారా,

జనం మీద నుంచి వసూలు చేసిన మామూళ్లతో వచ్చిని సొమ్మును ఆమె తన స్వంత ఖర్చులకు వాడుకుంటుంది. ఆమె పేరు జానకమ్మ. ఆమె 60 ఏళ్ల ముసలమ్మ. ఆమె ఊళ్లో తిరగడానికి బయల్దేరిందంటే మగవాళ్లంతా ఇళ్లల్లోకి దూరాలి. అరుగుల మీద కూర్చోకూడదు. ఆమె భయానికి అసలా ఊర్లో ఏ ఇంటికైనా అరుగులు ఉంటే కదా.. పూడల్ దర్పం ఆ విధంగా ప్రదర్శించబడేది. జనాన్ని కొల్లగొట్టేందుకు అనేక రకాల పద్ధతులు ఉపయోగించేది. ప్రతి కులానికి చెందిన పెద్ద మనుషులను తన గుప్పెట్లో ఉంచుకునేది. వీరంతా ఆమెకు ఏజెంట్లలాగా పనిచేసేవారు. ఏదైనా కుటుంబంలో కలతలు రేగితే వీరి ద్వారా సమాచారాన్ని రాబట్టి, ఆ కుటుంబాన్ని పిలవనంపుతుంది. ఆమె చెప్పిందే వేదం. న్యాయం. ఆమె ఒక వ్యక్తిని దోషిగా పరిగణిస్తే అతను తప్పని సరిగా జుల్మానా చెల్లించుకోవాలి. ఈ విధంగా ప్రతి చిన్న విషయంలో కూడా జోక్యం చేసుకునేది. జుల్మానా చెల్లించకపోతే ఆమె ఇంటి ముందు ఉన్న చీమల చింతకు కట్టివేసేది. ఇలా అతి కిరాతకంగా హింసించి వసూలు చేయించేది.

మన నాయకులను హింసించిన ఘటన తరువాత ఈమె దగ్గరికి వెళ్లికిపోయే వారు వెళ్లి మానేశారు. దీంతో ఎప్పుడూ కోలాహలంగా ఉండే ఆమె ఇల్లు సడీ సప్పుడు లేకుండా తయారైపోయింది. గ్రామంలో ఉన్న వారందరినీ పిలవనంపింది. ఏ ఒక్కరూ పనికి పోలేదు. ఆఖరుకు కచ్చడం తోలేవాడు కూడా రాలేదు. దీంతో ఆమె నిప్పులు కక్కింది. రావణాసురడంతటి నా కొడుకు ఉండగా వీళ్లంత పని చేస్తారా? అని చెప్పి తన కొడుకుకు ఈ విషయాన్ని కబురు పంపింది. మహ్మద్ మిస్కిన్ అలీ గూండాలకు నాయకుడు. ఈయన నాయకత్వాన సాయుధ గూండాలను కడివెండికి పంపారు. వాళ్లు జానకమ్మ వద్దకు వెళ్లి జరిగిన వృత్తాంతమంతా తెలుసుకున్నారు. ఇక అక్కడి నుంచి పని వాళ్లందరినీ పిలవనంపడం ప్రారంభమైంది. ఏ ఒక్కరు కూడా ఆమె గడికి వెళ్లడం లేదు. ఎవరి ఇళ్లకైతే వ్యక్తులను పంపి పిలవనంపుతారో... వారల్లా వచ్చి సంఘం ఆఫీసు వద్ద గుమిగూడడం ప్రారంభించారు. ఇళ్లల్లో ముసలివాళ్లు, ఆడవాళ్లు మాత్రమే మిగిలారు.

ఆ గ్రామంలోని మంగలివాని ఇంట్లో పిల్లలకు మశూచి(అమ్మవారు) అయింది. ఆ మంగలాయన కూడా సంఘం ఆఫీసుకు వచ్చి చేరాడు. ఎవ్వరూ రాకపోవడంతో విసుగు చెందిన గూండాలు ఇళ్లమీదకు రాళ్లు వినరడం ప్రారంభించారు. మంగలివాని ఇంటి మీద ఇవి ఎక్కువగా పడి పై పెంకు కప్పంతా దాదాపు ధ్వంసం అయ్యే పరిస్థితికి వచ్చింది. ఆ ఇంటామె సంఘం ఆఫీసుకు పరుగెత్తుకొచ్చి మొత్తుకోవడం మొదలుపెట్టింది. దీంతో గుమిగూడిన వారంతా ఊరేగింపుగా బయల్దేరి వెళ్లారు. వీధి మలుపు తిరుగుతూ

వస్తున్నారు. ఆ దారి జానకమ్మ గడి పక్కనుంచి వెళ్తుంది.

గూండాలు తుపాకులతో అడ్డం వచ్చారు. “మీకు ఎన్ని గుండెలున్నాయిరా... పనికి రారా” అని బెదిరించారు.

“మేం పనికి రాం. వెట్టి చేయం. మేం సంఘం కిందనే, అది చెప్పినట్లుగానే పనిచేస్తాం.” అని ఊరేగింపుగానే ముందుకు పోయారు. ఆంధ్రమహాసభకు జై అని గట్టిగా అరిచారు. ఎర్రజెండాకీ జై అంటూ సాగిపోతున్నారు.

“మేం ఉండగానే జై కొడతారా..?” అని బెదిరించారు. గ్రామస్తులు వారిని పట్టించుకోకుండా అలానే ముందుకు కదిలి వెళ్లిపోయారు. దీంతో ఆ గూండాలు తుపాకితో ఒక దెబ్బ కాలారు. దొడ్డికొమరయ్య డొక్కలో పడింది. కొమురయ్య నేలకొరిగారు. జనం ఏమీ చెదిరి పారిపోలేదు. రెండవ దెబ్బ పేల్చారు. మల్లయ్య మోకాల్లో పడింది. ఆయన కూలబడిపోయాడు. గూండాలే కొద్ది దూరం పారిపోయి తమ తుపాకుల గొట్టాల్లో మందు నింపుకునేందుకు ప్రయత్నించారు. జనం ఆగితే గదా.. ఒక్క ఉదుటన వారి మీద పడ్డారు. దీంతో వారు తమ కాళ్లకు బుద్ధిచెప్పారు. దొరసాని ఇంట్లోకి దూరి తలుపులేసుకున్నారు. కొమరయ్య శరీరాన్ని వాళ్ల ఇంటికి చేర్చి, గాయపడ్డ మల్లయ్యను వారి ఇంటికి చేర్చి గ్రామంలో పెద్ద ఊరేగింపును జరిపారు. ఈ సంఘటన రాత్రిపూట జరిగింది. చుట్టుపక్కల గ్రామాలన్నింటికీ కబురు చేశారు. తుపాకులతో కాలూరన్న విషయం తెలుసుకుని ఎక్కడెక్కడి జనం అంతా కర్రలు వడిశెలు పట్టుకుని పరుగెత్తుకుని వచ్చారు.

మొండ్రాయి, ధర్మపురం వగైరా గ్రామాల నుండి జనం తరిలారు. మధ్యలో ఉన్న మరిపడిగె గ్రామంలో నేనున్నాను. తెల్లవారుజామున నాకూ కబురందింది. పెద్ద ఎత్తున వలంటీర్లు కర్రలు పట్టుకుని రావాలని చెప్పాను. చాలా మంది కదిలొచ్చారు. వారందరినీ తీసుకుని కడివెండి దారిపట్టాము. కడవెండి, సీతారాంపురం గ్రామం చేరి నినాదాలు ఇస్తే వారూ కదిలొచ్చారు. దారిమధ్యన మామిడితోట ఉంది. విరగకాసింది. ఒక్కకాయ కూడా ఎవ్వడూ తెంపినట్లు లేదు. “ఈ తోట ఎవరిది?” అని అడిగాను. “దొరసానిది...” అని అక్కడున్న అతను చెప్పాడు. నా వెంట వచ్చిన వారి ఆవేశానికి హద్దు లేకుండా పోయింది. “అయ్యా మీరొక్కసారి అనుమతినీయాలయ్యా... మూర్తిగారూ క్షణకాలం సెలవపెడతారా?..” అని బతిమాలారు. సరే ఎక్కువ ఆలస్యం చేయొద్దు అని నేను చెప్పాను. అంతే నా వెంట వచ్చిన వారంతా లేడిపిల్లలాగా చెంగున ఎగిరి

గంతేసి తోటలో ఉన్న పండ్లన్నింటినీ రాలగొట్టారు. కాయ కొరకడం పారేయడం. మొత్తం తోటంతా ఇదే పని. అరగంటలోపు చెట్టుకు ఒక్క కాయ కూడా లేకుండా చేశారు. నాకో రెండు పండ్లు తెచ్చిచ్చారు. నేనేమి చేసుకోవాలి. వాటిని అక్కడే పడేసి జనాన్ని ముందుకు కదిలించాను.

ఆ ఊళ్లోకి పోయేందుకు సమీపంలోకి రాగానే “ ఆ దారిన పోవద్దు. దొరసాని ఇంటి కిటికీల నుంచి తుపాకులతో కాలుస్తారు.” అని కడివెండి గ్రామస్తులు మమ్మల వారించారు. “ఆ సంగతి మాకు వదిలెయ్యండి నాయనా...” అన్నమా... అదే దారిన ముందుకు పోయాం. సరిగా ఆ కిటికీల ముందుకే పోయాం. కిటికీల వద్దే నిలబడి జనమంతా నినాదాలు ఇచ్చుడు మొదలుపెట్టారు. ఈ జనాన్ని చూసి గూండాలు కిటికీలు ఎప్పుడో మూసివేసుకున్నారు. అప్పటి వరకు నినాదాలిస్తున్న వలంటీర్లంతా... “మూర్తిగారు సెలవివ్వండి... కంపగొట్టి ఈ ఇంటిని తగులబెట్టేస్తాం...” అనుకుంటనే ముందుకు ఉరకబోయిండ్రు. ఆగండి అని గట్టిగా అరిచి. “ఎవరికి ఇష్టం వచ్చిన నిర్ణయం వారు తీసుకునేందుకు లేదు. ఇక్కడికి మనం వచ్చింది ఇందుకోసం కాదు. మనం కొమరయ్య భౌతికకాయాన్ని చూడాలి. ఆయనకు నివాళులు అర్పించాలి. ఇక్కడ ఉన్న నాయకులను కలవాలి. ఆ తరువాత మిగతాందంతా...” అని నిర్ణయం ప్రకటించి వారందరినీ అక్కడి నుంచి కదిలించాను. కొమరయ్య భౌతిక కాయానికి నివాళులర్పించి, మల్లయ్యను పరామర్శించి అక్కడే సభ జరిపాం. ఆ ప్రాంతం నాయకులు కటుకూరి రామచంద్రారెడ్డి, స్థానిక కార్యకర్తలు మోహన్రెడ్డి, నల్ల నర్సింహులు వగైరా కలిశారు.

ఈ సభలోకి విసునూరు నుంచి ముగ్గురు పోలీసులు, ఒక ఎస్సై వచ్చాడు. జనం ఎంత ఆపినా ఆగే పరిస్థితి లేదు. వాళ్ల మీద పడి పొర్లిచ్చి కొడుతున్నారు. వాడు ‘అరే అల్లా మర్గయా..’ అంటూ ఒక్కటే శోకం లంకించుకున్నాడు. స్థానిక ఆర్గనైజర్ కట్కూరు రామచంద్రారెడ్డికి వారిని వారించినా జనం ఆగడం లేదు. ఆయన వచ్చి మూర్తి దీన్ని ఆపవయ్యా అని చెప్పాడు. నేను, గ్రామముఖ్యుడు మోహన్రెడ్డి, నల్ల నర్సింహులు కలిసి గ్రామస్తులందరినీ వారించి దానిని ఆపేశాం.ఎస్సైని చావుడీలో కూర్చోబెట్టి రామచంద్రారెడ్డిని, ఆయనకు తోడుగా పది మంది వలంటీర్లనిచ్చాం. ఎస్సైతో మాట్లాడాలని చెప్పాం. “మీరే వచ్చారా? ఇంకా ఎవరైనా వచ్చారా? వస్తున్నారా?” అని అడిగాం.. వాడు బాధతో “యా అల్లా... ఔర్ కోయి నయ్యే సాబ్... అమీన్ ఔర్ మై ఆయా సాబ్...” మూల్గుతూ చెబుతున్నాడు.

వీడిని నమ్మొద్దని, ఎందుకైనా మంచిది ఊరు పొలిమేరలంతా గూండాలు

గానీ, పోలీసులు గానీ వస్తున్నారేమో వెతకండి అని కొంత మంది వలంటీర్లకు పని పురమాయించాను. కడివెండి విసునూరుల మధ్య 50-60మంది సాయుధ గూండాలు పోగై ఉన్నారు. వాళ్లు సమయం చూసి దాడి చేసేందుకు సిద్ధంగా ఉన్నారు. 30-40బండ్లు వచ్చాయి. చుట్టు పక్కల గూండాలందరినీ కలుపుకుని సమాహం కడుతున్నారు. ఈ మతలబు మాకు అందిన తడువే వాళ్లను వెంటనే తరిమెయ్యాలి అని నిర్ణయించుకున్నాం. ఎస్సై వద్దకట్కూరి రామచంద్రారెడ్డిని కూర్చోబెట్టి, దొరసాని పారిపోకుండా చూసేందుకు ఆమె గడి చుట్టూత 40-50 మంది గడిచుట్టూ పెట్టాం. మోహన్రెడ్డితో కలిసి, జనాన్ని లేపి దాడికి పోతున్నాం. నాకో అలోచన తట్టింది. జనం అంతా ఒకే బారున గంపులు గుంపులుగా వస్తున్నారు. అట్ల కాకుండా ప్రభ (ఒకరి చేతులు ఒకరు పట్టుకుని చుట్టుముట్టే వద్దతి) కట్టుకుని పోతే ఏ ఒక్కడినీ తప్పించుకోనివ్వకుండా చేయొచ్చు. వెంటనే గ్రామస్తులని నిలువరించి ప్రభ మాదిరిగా అందరినీ దూరం దూరం జరిపేసి, ఒక్కసారిగా ఉరకాలని చెప్పాను. అందరూ లేళ్లలాగా గెంతులేస్తూ వంపులోంచి గడ్డ మీదకు చేరుకున్నారు. అటు వంపులో బండ్ల వద్ద గూండాలున్నారు.

గడ్డ మీదకు చేరుకున్న జనం ఒక్కసారిగా కేకలు వేశారు. గడ్డ మీద నుంచి వారు కిందకు పరిగిడుతుంటే ఇసుకు తుఫానును మైమరింపించింది. గూండాల గుండెలు జారిపోయాయి. అక్కడి నుంచి ఒక్కసారిగా పారిపోయేందుకు వారు ప్రయత్నించారు. బండ్లు గట్టేందుకు ప్రయత్నించారు. ఒక ఎద్దు మీద కాడిని పెట్టి, ఇంకో దాని మీద పెట్టబోతుంటే ఆ గూండాలకు చేతులాడడం లేదు. మెడలకు కాడిని కట్టుకుండానే వాటిని అక్కడే వదిలేసి ఉరుకుడు బేరం పెట్టారు. కానీ జనాన్ని చూసి భయంతో వాళ్ల కాళ్లు సుట్టుకుపడుతున్నారు. వాళ్లు లేవబోయే మరుక్షణమే వారిమీద జనం పడ్డారు. దెబ్బకు కోడి పిల్లల్లా పడిపోతున్నారు. పారిపోగలిగే వారు పారిపోతున్నారు. గూండాలు తెచ్చుకున్న బళ్లలో ఒకదానిలో బండి నిండా విత్తనం వేరుశనగలున్నాయి. తలాపిడికెడు తీసుకోవడంతో క్షణాల్లో ఒక్క గింజ కనపడకుండా మాయమైంది. వారిని అలా తరుముతూ తరుముతూ విసునూరు గ్రామం దాకా వెళ్లారు. విసునూరును చుట్టేశారు.

“ఒరేయ్ రామచంద్రారెడ్డి బయటకు రా రా...? చూసుకుందాం రారా? అరేయ్ కుక్కల కొడుకా బయటకు రారా” అని జనాలు గట్టిగా అరవడం ప్రారంభించారు. జనం వెనక్కు తిరిగే పరిస్థితి లేదు. అప్పటికే చీకటి కావస్తున్నది. వెనక్కు తిరగండి.. ఇంకా ముఖ్యమైన పనులు చాలా ఉన్నాయని వారందరికీ నచ్చచెప్పి వెనక్కు మళ్లించాం.

ఈ దాడిలో ముఖ్యమైన గుండాలందరినీ పట్టేశాం. ప్రధానం గాని వాళ్లను వదిలేశాం. పట్టుకున్న గుండాలను వెంట దీసుకుని వస్తున్నాం. జనంలో ప్రతీకార జ్ఞానాలు రగిలిపోతున్నాయి. ‘మా నాయకుల్ని పట్టుకుని కారాలూ, మూత్రాలు పోస్తారా.. కొడుకుల్లారా..’ అని జనం వాళ్లను చితగ్గొట్టి వాళ్లే పన్నెత్తే చేశారో అదే పని చేసేందుకు ఉపక్రమించారు. నేను, మోహనరెడ్డి కలిసి మనం అలాంటి పని చేయొద్దు అని ఎంత చెప్పినా వినే పరిస్థితి లేదు. మమ్మల్ని వారే మాత్రం ఖాతరు చేయకుండా మా చుట్టూత దడిలాగా నిలబడి వెనక్కు నెట్టేశారు. గుండాలు బాధ భరించలేక లబోదిబో మని మొత్తుకోవడం ప్రారంభించారు. మమ్మల్ని కాపాడండి అని దైన్యంగా వేడుకోవడం ప్రారంభించారు.

ఇలాగైతే కాదని, అందరినీ గట్టిగా హెచ్చరించి, నిర్బంధితులను నా వెంట పెట్టుకుని కడివెండికి నడిచాను. ఎవ్వరూ వారి మీద చేయి వేయొద్దని చెప్పాను. కడివెండికి పోతే జరిగిందేమిటి? మన వలంటీర్లు అంతా ఎన్నై వద్దకు చేరి కూర్చుని కబుర్లు చెబుతూ కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. ఇదే అదనుగా దొరసాని, మిస్సివ్ అలీ అనే గుండాలీడరు, చెంచాలంతా ఆ గ్రామం నుంచి పారిపోయారు. దేవరుప్పల గ్రామానికి చెందిన మర్రివారు నా వెంట వచ్చిన నిర్బంధిత గుండాలలో ఒకరికి బంధువు అవుతారు. వారు దెబ్బలు తిన్న గుండాలకు కాపులు, కట్టడాలుచేసి భోజనం పెట్టి పంపేశారు. అలా మేమే చేయాలని చెప్పాం.

మరునాడు పెద్ద ఎత్తున రిజర్వు పటాలాలు రంగంలోకి దిగాయి. రాష్ట్ర, జిల్లా స్థాయి అధికారులు నాజం, జిల్లా నాయబునాజం (సూపరింటెండెంటు) కదిలోచ్చారు. మనవైపు రాష్ట్ర సెంటరునుంచి ఒట్టికోట అళవారు స్వామి గారు వచ్చారు. మమ్మల్నందరినీ కూర్చోబెట్టి మాట్లాడారు. ఘటనా క్రమాన్నంతటినీ ఆయన నోట్ చేసుకున్నారు. ఇంతలో పోలీసులు ముఖ్యనాయకులందరినీ రమ్మంటున్నారు అనే కబురొచ్చింది. పోలీసు పెద్దలకు టీ తాగే అలవాటుంది. ఇంతకు ముందంటే దొరసాని ఉండేది. ఎప్పుడు వాళ్లకు ఊళ్లలో పాలచుక్కలు కూడా దొరికే పరిస్థితి లేదు. మేం పోగానే “మీరు టీ తాగుతారా... తాగుదాం రండి..” అని పిలిచారు. మాకు విషయం అర్థమై టీ అలవాటు లేదు అని చెప్పాం.

సంఘటనపై విచారణ జరిపి దోషులను శిక్షిస్తాం అని చెప్పారు. ఇది చాలా

అన్యాయంగా జరిగిందని కూడా వారు చెప్పారు. మీజాన్ అనే తెలుగుపత్రిక ఎడిటర్ అడివి బాపిరాజుగారు కొమురయ్యపై జరిగిన హత్యాకాండను ఒక గేయంగా రాశారు.

వెలిగింది వెలిగింది ఒక అమరజ్యోతి

మిలమిలల తళతళల వెలుగులోలికించింది

తెలుగు గుండెలలోన వెలిగించి దివిటీలు

రైతు గుండెల కూరుకు రాకాసికుల ఎడద

వెలిగింది వెలిగింది ఒక దివ్యజ్యోతి

ఈ ఘటనపై విచారణ జరుపుతామని చెప్పిన పోలీసులు మా పైనే ఏడు కేసులు నమోదు చేశారు. భూస్వాముల గూండాలపై అనేక లూప్ హోల్స్ తో కేసులు నమోదు చేశారు. దీంతో వాళ్లు జమానత్ మీద విడుదలైపోయారు.

అరెస్టుకు ముందు

సుద్దాల గ్రామం ఉద్యమకేంద్రంగా తయారయింది. దాని పక్కనే ఉన్న పల్లెపాడు జాగీరులోని రైతులు తమకు సంఘం కావాలని వచ్చారు. వారితో కూర్చుని చర్చించిన తరువాత గ్రామంలోకి పోయే తేదీని నిర్ణయించాం. తేరాల, సుద్దాల, బ్రాహ్మణపల్లి గ్రామాలకు చెందిన వలంటీర్లు గుత్తులు తీసుకుని బయల్దేరారు. గుత్తులు తీసుకుని రావడం ఒక అలవాటుగా మారింది. ఇంతలోనే పల్లెపాడు జాగీర్దారు గుమాస్తా ముస్లిం సాయెబు ఒక పుకారు లేపాడు. తుపాకుల బారు చూపుకుంటు ఉారు మొత్తం తిరిగి ఎవ్వరోచ్చినా కాల్చేస్తానంటూ బీరాలు పలికాడు. దీంతో గ్రామంలో ఒకింత అలజడి చెలరేగింది. దీంతో కొంతమంది గ్రామస్తులు నా వద్దకు రొప్పుకుంటూ వచ్చి “అయ్యా మనం తేదీని వాయిదా వేసుకోవాల. మీరు మా ఊరికి ఇప్పుడే రాకూడదు. ఇంకో రోజు చూసుకుందాం. ఆ గుమాస్తానేమో వస్తే మిమ్ముల సంపుతానంటున్నడు. మా మాట విని వాయిదా వేసుకోండయ్యా...” అని బతిమాలారు. మల్లెప్పుడన్నా పెట్టుకుందాం అంటూ నన్ను వారించేందుకు ప్రయత్నించారు. ఒకసారి నిర్ణయం జరిగింది. జరిగిపోయింది. ఇక దానిని మార్చేది లేదు. ఇవ్వాలి కాకపోతే మరొకటి మీ గ్రామంలోకి వచ్చే అవకాశం నాకు లేదు. నేను వేరే గ్రామాల్లోకి కూడా వెళ్లాతి. అని చెప్పి దండును కదిలించాం. పల్లెపాడు ఊరు వరకు పోయాం. దండును చూసి గ్రామస్తులంతా

ఉత్సాహంతో అప్పటికప్పుడు డప్పులు పూలహారాలతో మమ్ముల తోడ్కుని వెళ్లేందుకు ఎదురొచ్చారు. గ్రామ జాగీర్దారు కూడా తన గడిలోని దాసీలతో పూలహారాలను పంపాడు. నేను “వీళ్లెవ్వరు?” అని అడిగాను. వీరు జాగీర్దారు మనుషులు అని గ్రామస్తులు చెప్పారు. పళ్లెన్ని పక్కకు జరిపేసి అందులోని పూలహారాలు తీసుకుని ఒలిచేసి జనం మీద విసిరేసా. “మీ జాగీర్దారుకు నాకూ ఏమిటీ సంబంధం? నన్ను చంపుతానన్న కుక్కల కొడుకు నాకు పూలనెలా పంపాడు. ఆనికి సిగ్గులేదా?” అని కోపడ్డాను. జాగీర్దారే ఈ పనిని చేయించాడన్న అవగాహనతో ఉండి నేను అలా అన్నాను. ఆ తరువాత దండును తీసుకుని సొక్కంగా నన్నెవడైతే కాలుస్తానని బెదిరించాడో ఆ గుమాస్తా ఇంటి అరుగు మీదకు చేరి సభ ప్రారంభించాను.

సభ ప్రారంభించే ముందు ఒక పది మంది వలంటీర్లను పిలిచి గ్రామమంతా వెతికి గుమాస్తా ఎక్కడున్నాడో పట్టుకు రావాలని పురమాయించాను. వాణ్ని కొట్టొద్దు, తిట్టొద్దు. గాయపర్చొద్దు. వాడు ఏ పరిస్థితుల్లో ఉన్నాడో అదే పరిస్థితుల్లో సభ ముందుకు తీసుకు రావాలే అని చెప్పాను. వలంటీర్లు ఊరంతా వెతికారు. గుమాస్తా ఏ ఏ ఇంటికాడికైతే పోతాడో ఆ ఇంటి గడవనల్లా తట్టి, వెతికి వచ్చారు. ఆఖరుకు జాగీర్దారు ఇంటిని కూడా వదలేదు. ఎక్కడా కనపడలేదు. వాని ఇంటిలోనే కలియ తిరిగితే దొంతి కుండల మధ్య నక్కి ఉన్నాడు. వాటికి పట్టి ఉన్న గరిదూపం (సాలీదు జాలి) ఆయన నెత్తికి పట్టి ఉన్నది. ఆయన పక్కనే ఇంత బారు తుపాకి ఉన్నది. వాణ్ని అట్లాగే ప్రజల ముందుకు తీసుకొచ్చారు. భయంతో వాని కాళ్ళు గజగజ వణికిపోతున్నాయ్.. ఆ వణుకుడుతో సరిగా నిలబడలేకపోతున్నాడు. నేను వాణ్ని వదిలేయాలని చెప్పాను. వాడి చేతికి తుపాకి ఇవ్వమన్నాను. వాడితో “ఏరా... కాల్చలేవేమిరా? బద్మాష్” అంటూ గద్దించేసరికి మరింత వణుకుడు ఘరూ చేసిండు. “ఫైర్ కరోరే.. బద్మాష్.. ఫైర్ కర్.. ఏం చేస్తావురా ఈ తుపాకితోని? బద్మాష్..” అని తిట్టి మన వాలంటీర్లను తుపాకి బారును గాల్లోకి కాల్వమని చెప్పాను. ధన్ మనే శబ్దంతో వారు దానిని కాల్చేశారు. ఆ తరువాత తుపాకి లోట్ట వాని చేతికి ఇచ్చి “రేయ్ నువ్వు మమ్ముల చంపాలంటే గీ తుపాకిల బారు నింపి కొట్టాలి. ఒకసారి కాల్చినతరువాత నువ్వు మరోసారి నింపేందుకు ఆగాల్సి వస్తది. మాకా అవసరం లేదు. మేమే తూటాలం. కుక్కల కొడుకా... మేం ఒక్కసారి మీద పడితే నువ్వెక్కడుంటువురా?” అని గద్దించి అక్కడి నుంచి పంపేశాం. ఆ తరువాత ఆ గ్రామంలో రాజకీయ సభను నిర్వహించి, సభ్యత్వం చేర్పించేందుకు ఒక కమిటీని వేశాం. సభ్యత్వం పూర్తయిన తరువాత కమిటీని వేస్తామని చెప్పి అక్కడి నుంచి బయల్దేరి వెళ్లిపోయాం.

నల్లగొండ జిల్లా నాయకుడు ఆరుట్ల రామచంద్రారెడ్డి నా ప్రాంతం చూడడానికి వచ్చారు. అప్పటికే ఇటువంటి సంఘటనలన్నీ ఆయన దృష్టికి వెళ్ళాయి. ఉద్యమం కూడా వెలుగువల విస్తరించింది. పల్లెరై రైతులు వచ్చి మా ఊరికి సంఘం కావాలన్నారు. సభ్యత్వం, ఆ తరువాత కమిటీ పెట్టి మరో గ్రామానికి వెళ్లిపోయాం. ఇలా ఊరు తరువాత ఊరును కదిలిస్తూ ఉద్యమంలో భాగస్వామిని చేస్తూ ముందుకు కదుల్తూ పోయాం.

తూర్పు భువనగిరి పూర్తిగా కవర్ అయింది. ముస్తాలపెల్లి, మాటూరు, అమ్యనబోలు, అడ్డగోడూరు, కోటమర్రి పాగా, ధర్మారం, వెల్లేవి, రాపాక ఇవన్నీ తూర్పు భువనగిరికి బోర్డర్ గ్రామాలు. చిత్తలూరు, మాదారం, ఇటుకలపాడు, శాలిగౌరారం, గురిజాల, మనిమద్దే, రామాంజుపురం, బండకొత్తపల్లి, నువ్వులగడ్డ కొత్తపల్లి, పొడిచేద ఉల్ల చాలా పెద్ద ఏరియాకు ఉద్యమం విస్తరించింది. ఇటు జనగామ నుంచి నకిరేకల్ వరకున్న దాదాపు అన్ని గ్రామాల్లోకి సంఘం ప్రవేశించి సమస్యలమీద పోరాటాలు చేయడం ప్రారంభించింది. ఈ కాలంలోనే జరిగిన దేవరుప్పల మార్చ్ తెలంగాణా పోరాట చరిత్రలో ఒక కీలక ఘట్టంగా నిలిచిపోయింది. అప్పటికే గ్రామసీమల్లో ఉవ్వెత్తున్న ఎగుస్తున్న పోరాటాలను అణిచేందుకు ప్రయత్నించిన ప్రభుత్వం, ఆ తరువాత కాలంలో మార్షల్‌లా ప్రకటించింది.

దేవరుప్పల మార్చ్

నిజాం ప్రభుత్వం మార్షల్-లా ప్రకటించింది. ఉద్యమ కేంద్రాలన్నింటిపై వరుసపెట్టి దాడులు నిర్వహించింది. దేవరుప్పల, కడివెండి, నీర్మాల గ్రామాలపై నిజాం సైన్యం విరుచుకుపడి కిరాతకానికి ఒడిగట్టింది. చిత్రహింసలు పెట్టింది. ఈ మూడు ప్రాంతాలూ మనకు ఉద్యమ కేంద్రాలుగా ఉన్నాయి.

దేవరుప్పలను ఒక పథకం ప్రకారం సైన్యం చుట్టుముట్టింది. ఇందులో నిజాం సైన్యంతో పాటు ఇంగ్లీషు అధికారులు కూడా ఉన్నారు. వీరంతా గ్రామ పొలిమేరలోకి కొద్ది దూరంలో ఉండగానే మన వలంటీర్లు నగరా పట్టిని మోగించారు. గ్రామ గ్రామమంతా ఒక్కసారిగా కదిలొచ్చింది. గ్రామం చుట్టూ ఉన్న గోడల మీదకు ఎక్కి తమ వద్ద ఉన్న ఆత్మరక్షణ సాధనాలతో ఆ సైన్యం మీద విరుచుకుపడింది. మగవాళ్లు వారిపైకి చేతులతో, వడిశెలలతో రాళ్లు రువ్వుతుండగా, మహిళలు వాటిని అందిస్తూ పోయారు. అంతమంది రాళ్లు విసిరినా సైన్యంలో ఉన్న వారిని తీవ్రంగా గాయపర్చలేకపోయాయి.

సైన్యం నెత్తుల మీద ఇనుప టోపీలున్నాయి. రాయి పడినప్పుడల్లా 'టన్..

టన్...' మని శబ్దం వస్తోందే తప్ప దెబ్బ ప్రభావం వారి మీద పడడం లేదు. వారు అలాగే ముందుకు దూసుకు వచ్చారు. సరిహద్దు గ్రామాలన్నింటినీ హెచ్చరించేందుకు గ్రామస్థులు కొమ్ముబూర ఊడారు.

పక్కగ్రామాల నుంచి వలంటీర్లు కర్రలు, వడిశెలలు పట్టుకుని ముందుకు తోసుకువచ్చారు. యువకులు ఎర్రజెండాలను తీసుకొచ్చారు. సైన్యాన్ని చూడగానే వారిపైకి ఒక్కసారిగా విసురుగా వెళ్లారు. సాయుధులైన సైన్యం, నిరాయుధులైన పోరాట వీరులపై తుపాకి పేల్చింది. నలుగురు అక్కడికక్కడే చనిపోయారు. వారు అలా బయటి వైపు నుంచి ఊర్లోకి జనం రాకుండా కాల్పులు కాలుస్తూనే ఉన్నారు.

ఇలా ఉదయం నాలుగు గంటల నుంచి ఏడు, ఎనిమిది గంటల దాకా దేవరుప్పల వాసులు గట్టిగా నిలబడి వారిని నిలువరించే యత్నం చేశారు. తెల్లవారంత తర్వాత రిజర్వు దళాలు ఎట్టకేలకు గ్రామంలోకి ప్రవేశించగలిగాయి. ఊరిని వల్లకాడు చేశాయి. దొరికిన వారిని దొరికినట్లు చితకబాదాయి. ఇళ్ళను తగులబెట్టాయి. దొర్లన్యాలకు ఒడిగట్టాయి. దొమ్మీలు చేశాయి. సుమారు 40-50 మంది యువకులను పోగేసి నిర్బంధించి మొండ్రాయి క్యాంపుకు తరలించాయి. మొండ్రాయి వద్ద జమీందార్లది పెద్ద గిర్నీ ఉంది. ఇదే రిజర్వు పటాలానికి అడ్డాగా మారింది.

దేవరుప్పలమీద దాడి జరిగిన సమాచారం గ్రామాలన్నింటికీ దావానలంలో చేరింది. మా పరిధిలోని గ్రామాలన్నింటి నుంచి వలంటీర్లు వేలాదిగా తరలొచ్చారు. వారంతా నేనున్న పాటిమెట్ల గ్రామానికి చేరుకున్నారు. జనాన్ని ఒక పద్ధతి ప్రకారం నిలబెట్టి, పద్ధతులు చెప్పారు.

“కొమ్ము రెండు సార్లు ఊదితే పోజిషన్ తీసుకోవాలి.”

“కొమ్ము ఒకసారి ఊదితే ఎన్సర్కిల్ చేయాలి.”

“కొమ్ము మూడు సార్లు ఊదితే ఫాలో కావాలి.”

ఇదీ వారికి చెప్పిన సూచనలు. సాధారణంగా వలంటీర్లలో ఎక్కువ మంది దళితులు, వెట్టి నుంచి విముక్తి కావించబడ్డవారే ఉండేవారు. స్పష్టంగా చెప్పాలంటే మధ్య తరగతి వారు ఇందులో చేరకపోయేవారు. గ్రామాల్లో భూస్వాములకు వ్యతిరేకంగా జరుగుతున్న పోరాటాలు, రైతుల మధ్య ఐక్యత ఇవన్నీ చూసిన తరువాత వారు కూడా ఈ స్రవంతిలో పాల్గొన్నారు. అలా ఈ ర్యాలీలో పాల్గొన్న మధ్యతరగతి యువకులు, ఆ

తరువాత పోరాటంలో అనేక నిర్బంధాల మధ్య కూడా నిలబడ్డారు. అనాజ్‌పురం ధనికరైతు కుటుంబాలకు చెందిన చదువుకున్న యువకులు సూరం పిచ్చిరెడ్డి, మేర్ల అనంతరెడ్డి, పాటిమెట్ల గ్రామం ధనికరైతు రచ్చనారాయణరెడ్డి వంటివారు ఈ ర్యాలీలో వలంటీర్లుగా పాల్గొన్నారు.

వలంటీర్లంతా పాటిమెట్లకు చేరుకుని బయల్దేరేందుకు సిద్ధమయ్యేసరికి మధ్యాహ్నం మూడు అయ్యింది. లెక్కేస్తే 10వేలమంది దాకా తేలారు. వీరందరినీ తీసుకుని దేవరుప్పల గ్రామానికి బయల్దేరాం.

దారి మధ్యలోనున్న వస్తకొండూరుకు చేరుకునే సరికి సాయంత్రం ఆరున్నర అయ్యింది. చీకటి పడుతోంది. చీకట్లో ప్రయాణమెట్ల? తదుపరి ఏం చేయాలి? అనే విషయమై వస్తకొండూరు కమిటీతో సమావేశం వేశాం.

వారంతా “ఈ రాత్రికి ప్రయాణం వద్దు. ఉదయమే పోవచ్చు.” అని చెప్పారు.

“అందరూ ఆకలిగొని ఉన్నారు. మీ దగ్గరున్న పదార్థాలు పెట్టండి..” అని నేను చెప్పాను. ప్రతి కుటుంబం ఇద్దరినో, ముగ్గురినో ఆహ్వానించింది. ఆ ఊళ్లోని పచ్చడి కుండలన్నీ ఖాళీ అయిపోయినాయి. దొరికిన దాంట్లో కూడా అందరూ పంచుకుని కొంత తిన్నారు. తెల్లవారగానే ఊరి పక్కన చిన్న వాగు దగ్గరకు అందరూ మొఖాలు కడుక్కుని బయల్దేరారు.

ర్యాలీ ముందు భాగం బండకొత్తపల్లికి చేరుకుంది. దాని చివర ఇంకా వస్తకొండూరులోనే ఉంది. అంత పెద్ద ర్యాలీ అది. అక్కడి నుంచి మొండ్రాయి క్యాంపుకు సరిగ్గా కిలోమీటరు దూరం. మేము అలా సూర్యపేట- జనగామ రోడ్డుపైకి చేరుకున్నామో లేదో ఆ రోడ్డు వెంట పోతున్న బస్సుపై జనం విరుచుకుపడ్డారు. నేను వారిని శాంతింప చేశాను. అందులో ప్రయాణిస్తున్నదంతా మన గ్రామస్థులే. బస్సులను ఏమీ చేయొద్దని చెప్పాను.

రోడ్డు క్రాస్ చేసి దేవరుప్పల దారి పట్టాం. దేవరుప్పల గ్రామస్థులు దూరం నుంచి ఈ ర్యాలీని చూశారు.

“ఏంటి? మన గ్రామం మీదకు మళ్లీ ఇంకో దండు దాడి చేయబోతోందా?” అన్న సందేహం వారికి కలిగింది. వెంటనే ఆ ప్రాంతంలో ఉన్న మన ఆర్గనైజర్ కట్టూరి రామచంద్రారెడ్డి హుటాహుటిన సమావేశం ఏర్పాటు చేసి “వచ్చే దండును ఎన్‌సర్కిల్ చేయాలి.” అని చెప్పారు. అక్కడికి చేరి ఉన్న 5వేల జనం, మమ్మల్ని చుట్టి వేయడానికి

వస్తోంది.

వారు చేసుకున్న నిర్ణయం మేరకు మేం ఇంకా గ్రామానికి చాలా దూరంలో ఉండగానే మమ్మల్ని మరో దండు ఎన్సర్కిల్ చేయడం గమనించి నేను ఒకసారి గట్టిగా ఊదాను. మనవాళ్లు కూడా ఎన్సర్కిల్ చేయడం మొదలుపెట్టారు.

ఇలా ఒకరినొకరు ఎన్సర్కిల్ చేసుకుంటూ ఇరువర్గాలూ దగ్గరకు వస్తున్నాయి. ఇక ఆదేశాలివ్వడమే తరువాయి.

అయితే అవతల ఉన్న వ్యక్తుల్లో ఆదేశాలిస్తున్న వ్యక్తిని ఎక్కడో చూసినట్లున్నదని నేను మనవారిని ఎటువంటి చర్యకూ పాల్పొందద్దని, కొద్ది సేపు ఆగాలని చెప్పాను. అవతలి వారు కూడా ఆగారు. ఇంకా కొద్ది దూరం రాగానే అవతలి వ్యక్తి కట్కూరి రామచంద్రారెడ్డి అని నేను గుర్తుపట్టాను.

నేను ఆయనను పేరు పెట్టి గట్టిగా పిలిచే సరికి... నా గొంతు గుర్తుపట్టిన ఆయన “మూర్తి...” అని గట్టిగా అరిచి, వేగంగా పరుగెత్తుకొచ్చి కౌగిలించుకున్నారు. తమ కోసమే వీరంతా వచ్చారని తెలుసుకున్న దేవరుప్పల గ్రామస్థుల ఆనందానికి అవధులు లేవు. ఒక్కసారిగా అంతటా కేరింతలు, కోలాహోలం నెలకొంది. ఈలలు, డప్పుల దరువులు మిన్నంటాయి.

తమపై అంతకుముందు రోజు సైన్యం దాడి చేసిన విషయాన్ని దేవరుప్పల గ్రామస్థులు దాదాపుగా మర్చిపోయారు. తమ గ్రామం కోసం కదిలొచ్చిన దండును చూసి వారిలో ఉత్సాహం పెల్లుబికింది. వెంటనే గ్రామస్థులు ఊరిపక్కనే ఉన్న వాగు వద్ద పెద్ద పొయ్యి ఏర్పాటు చేసి మండించడం ప్రారంభించారు. జనం ఊళ్లోకి ప్రవేశించారు. ఊళ్లో పెద్ద ఊరేగింపు. అన్ని వీధుల్లోనూ జనం నిండిపోయారు. ర్యాలీ నడిచేందుకు దారి లేకుండా పోయింది.

మరోవైపు ఊరిజనం వంటలు వండడం మొదలుపెట్టారు. వాళ్ల ఇళ్లల్లో పుట్టిల్లేగా బియ్యం రాసులు కుప్పలు పోసి వండుతున్నారు. ఊళ్లో అందరి ఇళ్లలోని పచ్చడి కుండలు ఖాళీ అయిపోయినాయి. ఊళ్లో ఉన్న నిల్వలన్నీ అయిపోయినప్పటికీ ఇంకా చాలా మందికి భోజనమే దొరకలేదు.

ఊరి ప్రజలతో పాటు, దండుగా కదిలొచ్చిన ప్రజలందరితో అక్కడే సభ జరిపాం. మొంద్రాయి క్యాంపు నుంచి మొదటికాడి నుంచి లేపేద్దాం అంటూ జనం పెద్ద ఎత్తున నినాదాలిస్తున్నారు. నేను వారు చేసిన దాడిని, దౌర్జన్యాలను వివరించి వాటిని కచ్చితంగా

ఎదుర్కోవాలని అయితే వారు సాయుధులుగా ఉన్నారని హెచ్చరించాను. మనం నిరాయుధులుగా వెళ్తే మన ప్రాణాలకే ముప్పు వాటిల్లుతుందని చెప్పాను. దీనిపై పార్టీ ఏదో ఒక నిర్ణయం తీసుకునే వరకు ఓపిక పట్టాలని వారికి చాలా సేపు నచ్చచెప్పాం. అయినా కన్స్టిస్ కాని కొంత మంది పోయి మొండ్రాయి క్యాంపు మీద పడ్డారు. వారిపై కాల్పులు జరిపి అక్కడి సైన్యం తరిమివేసింది.

దేవరుప్పల మార్చ్ ప్రభావం అన్ని గ్రామాలపై గణనీయంగా పడింది. ఇది పార్టీని కూడా కొత్త పంథాలోకి అడుగుపెట్టించేందుకు, ఉద్యమ గతి నిర్ణయాన్ని మార్చే నిర్ణయాన్ని తీసుకునేందుకు దోహదం చేసింది. దీని నుంచి రెండు-మూడు నిర్దారణలు వచ్చాయి.

1. శత్రువును దెబ్బ కొట్టాలంటే ఆయుధాలు పట్టాలి. ఆయుధాలు దొరికితే తెగబడి పోరాడే జనం మన వద్ద ఉన్నారు. మన వద్ద ఉన్న వీరకిశోరాల్లో అచంచలమైన ఆత్మ విశ్వాసం ఉంది.

2. ఈ నిర్బంధాలు, దౌర్జన్యాలు మన పోరాటాన్ని అడ్డుకోజాలవు. పోరాటాన్ని పెంచుకుంటూ పోవడం, దానిని మరింతగా విస్తరించడమే దీనికి విరుగుదు. తూర్పు భువనగిరి ప్రాంతంలో మనం చాలా మంచి పోరాట శక్తిగా ఎదిగాం దీని వల్లే దేవరుప్పల మీద దాడి జరిగినప్పటికీ ఆ గ్రామస్థుల్లో ఆత్మవిశ్వాసం తగ్గలేదు. వారిలో అది మరింత పెరిగింది. నిరాశ, నిస్పృహలకు వారు చోటివ్వలేదు.

3. మాసివ్ గా కదలాలి. అప్పుడే శత్రువును గట్టిగా ప్రతిఘటించగలుగుతాం. అయితే వడిశెలలు, కర్రలు, గూండాలను ఎదుర్కొనేందుకు ఉపయోగపడ్డాయి. సాయుధులను నిలువరించాలంటే మనం కూడా సాయుధులం కావాల్సి ఉంటుంది.

దేవరుప్పల మార్చ్ ను చూసిన ప్రభుత్వం గజగజలాడిపోయింది. మార్షల్ లాను ప్రకటించింది. దీంతో ఉద్యమంలో స్తబ్ధత నెలకొంది. కాంగ్రెస్ పార్టీ ఇచ్చిన సహాయ నిరాకరణోద్యమ పిలుపును గ్రామాల్లో చేపట్టాలని పార్టీ పిలుపును ఇచ్చే దాకా ఉద్యమంలో స్తబ్ధత అలాగే కొనసాగింది.

గూడు చెదిరింది...

నేను ఎప్పుడైతే ఉద్యమ నిర్మాణంలోకి దూకానో... దాదాపు అప్పటి నుంచే నాకూ ఇంటికి మధ్య కాంటాక్ట్స్ తెగిపోయాయి. ఇంటి వద్ద ఎటువంటి పరిస్థితులున్నవో తెలిసే అవకాశం ఎంత మాత్రమూ లేదు. మా బాపు(నాన్న) లేనిది చూసి రజాకార్లు మా

ఇంటి మీద పడ్డారు. అప్పటికే మా నాన్న జైలుకు పంపబడ్డారు. ఇంటినంతా రజాకారు పోలీసులు తగులబెట్టారు. గ్రామస్థులు ఈ ప్రయత్నాన్ని ఆపేందుకు తీవ్రంగా కృషి చేశారు. గ్రామంలోని ముస్లింలంతా వెళ్లి రజాకార్లకు సచ్చెప్పచూశారు. వాళ్లు కూడా ముస్లిములే కదా... ముస్లిములుగా చెబితే అపుతారని వారి ఆశ. కానీ అదేమీ కుదరలేదు. గంగాపురానికి చెందిన మొయినుద్దీన్, (ఇతను ఉపాధ్యాయుడు.. అందరూ ఈయన్ను వస్తాద్ అని పిలుస్తారు) రజాకార్ల చర్యలను నిలిపివేయాలని గట్టిగా ఒత్తిడి తేవడంతో వారు ఈయన చేతులు కాళ్లు కట్టివేసి మండుతున్న మా ఇంటిపైకి విసిరేశారు. గ్రామస్తులంతా మూకుమ్మడిగా వెళ్లి ఆయన్ను చావు నుంచి తప్పించారు. దాడి జరుగనున్నదన్న విషయం తెలుసుకున్న మా అమ్మ, నానమ్మ, నా చెల్లెళ్లు తలా ఒకరి ఇంట్లోకి చేరి తలదాచుకున్నారు.

ఈ నిర్బంధం, నాన్నను జైలుకు పంపడం, నా గురించి వేటాడడం వంటి సంఘటనలతో మా నాయనమ్మలో దిగులు పెరిగిపోయింది. అదే దిగులుతో కాలం చేసింది. మా వాళ్లని పరామర్శించేందుకు నేను వస్తానని శత్రువులు కాపు కాశారు. విషయమేంటంటే నాయనమ్మ చనిపోయిన సంగతి నాకు తెలియనే తెలియదు. నేనేమో రాచకొండ గుట్టల్లో పనిచేస్తున్నాను. నా స్వగ్రామం జనగామా తాలుకా కిందికి వస్తుంది. దీనిని వేరే కార్యకర్త పర్యవేక్షిస్తున్నారు. ఆయన కలిస్తేనే నాకు ఏ సమాచారమైనా తెలిసేది. నేను కలవలేదు. సమాచారం తెలియలేదు. ఇళ్లు కాలిపోవడంతో నా తల్లి, పెద్ద చెల్లెలు, రెండో చెల్లెలు, చిన్న చెల్లెలు వీరు నలుగురూ దిక్కులేని పక్షులయ్యారు. నారాయణపురం బావ (నడిపిచెల్లెలి భర్త) సహకారంతో వీరంతా తల దాచుకోవడానికి విజయవాడ వెళ్లారు. అక్కడ ఇళ్ల ముందు చాకిరి చేస్తూ, ధనిక రైతులకు దంపుడు ఒడ్లు దంచి పెట్టి వచ్చిన కుాలితో సంవత్సరానికిపైగా తమ జీవితాన్ని అలా గడిపారు.

హైదరాబాద్ లో ఉన్న నా భార్య, చెల్లెలు జానకమ్మ, ఆఖరి తమ్ముడు నరేందర్ మాత్రమే పార్టీ కాంటాక్టులో ఉన్నారు. వీరందరినీ పార్టీ విజయవాడ పిలిపించుకుంది. అక్కడే పార్టీ పర్యవేక్షణలో ఉండిపోయారు. ఈ విషయం కూడా నాకు తెలియదు. అసలు ఇంటి వద్ద, నా కుటుంబంలో జరిగే పరిణామాలతో నాకు ఎలాంటి సంబంధం లేకుండా పోయింది. చాన్నాళ్ల తరువాత నేను గ్రామానికి వెళ్లి చూస్తే కాలిపోయి శిథిలమైపోయిన కప్పు, మొండిగోడలు కనపడ్డాయి. అప్పటికే మా కుటుంబమంతా చెల్లాచెదురైపోయింది.

నాన్నను మూడు మార్లు జైల్లో పెట్టడం, ఆ కేంద్రానికి... ఈ కేంద్రానికి అంటూ

కె. కృష్ణమూర్తి 64

బాగా తిప్పడంతో టిబి(క్షయ) వచ్చింది. విడుదలైన తరువాత నన్ను చూడాలని చెంచులు, కోయలు అధికంగా నివసించే అమురాబాద్ ప్రాంతానికి రాగానే విపరీతమైన జ్వరం పట్టుకుంది. నేను చిన్నప్పుడు చదువుకున్న నారాయణపురం గ్రామానికి వచ్చి అక్కడే ప్రాణం వదిలారు. ఈ విషయం కూడా చాన్నాళ్ల తరువాతే నాకు తెలిసింది.

అరెస్ట్

సైనిక శాసనం ప్రకటించిన తరువాత కార్యకర్తలంతా అండర్ గ్రౌండ్ కు వెళ్లిపోయారు. గ్రామాల మీద బీభత్సమైన దాడులు చేశారు. దేవరూపుల, నీర్మాల, జనగామ తాలుకాలో ఉద్యమ కేంద్రంలో వెలుగులోకి వచ్చిన గ్రామాలు పాలకుర్తి, కడవెండి తదితర గ్రామసీమల మీద చాలా పెద్ద ఎత్తున దాడులు చేసి అక్కడక్కడ సైనిక క్యాంపులు పెట్టడం జరిగింది. సంఘ కార్యకలాపాల్లో పట్టుదలగా నిలబడి ఉన్న కార్యకర్తలను పట్టుకొచ్చి ఈ క్యాంపులను ఆధారం చేసుకుని గ్రామాధికారులు, పెత్తందార్లు, భూస్వాములు తీవ్రంగా హింసించారు. నా జన్మస్థానమైన నీర్మాల గ్రామంలో రైతులంతా దేశ్ ముఖ్ లకు వ్యతిరేకంగా చాలా పట్టుదలగా నిలబడి ఉన్నారు. వారందరినీ పేరుపేరునా పట్టితెచ్చి వారిని పెట్టిన బాధలు వర్ణనాతీతమన్నమాట. చిత్రహింసలకు గురిచేస్తూనే, ఒకరి అంగాలను ఒకరి నోళ్లలో పెట్టారు. పెట్టకపోతే ప్రాణాలు తీస్తామని కిరాతకంగా హింసించారు.

గ్రామసీమల్లో భయానక వాతావరణం ఏర్పడింది. చెట్లకాడికి, బావికాడికి వెళ్లి మనవాళ్లు ఏదైనా సమాచారం అందిస్తే కలిస్తే భయపడే పరిస్థితి వచ్చింది. “వామో ఎందుకు వచ్చారు? తొందరగా తప్పుకోండి? భూస్వాముల ఇళ్లలోనే రజాకార్లు, పోలీసులు మకాంలు పెట్టారు. సమాచారం దొరికించుకునేందుకు కొత్త కొత్త మనుషులను కొత్త పద్ధతులను ప్రవేశపెట్టారు. కాబట్టి కొన్ని రోజులు ఈ గ్రామాల జాడలకు రాకపోతేనే మంచిది” అని ప్రజలు సలహా ఇస్తున్నారు. కార్యకర్తలున్న గ్రామాల్లో జనం ఊళ్లు ఖాళీ చేశారు.

నేను చాకలివాని వేషం వేసుకుని, నా భార్యను తీసుకుని బండిలో వంగపల్లి స్టేషన్ కు వెళ్లాను. అక్కడ రైలును క్యాచ్ చేసి సికింద్రాబాద్ లోని మా అత్తగారి ఇంట్లోకి దూరాం. “అయ్యో... ఇక్కడ కూడా పోలీసులు తిరుగుతున్నారు. మీ మామ తుంగభద్ర ప్రాజెక్టు వద్ద ఉన్నాడు. మీరు అక్కడికి వెళ్లిపోండి.” అని అక్కడి నుంచి మా అత్త పంపివేసింది. ప్రాజెక్టు వద్ద కమతాళం అనే ప్రాంతంలో లేబర్ క్యాంపును మా మామ

కాంట్రాక్టుకు తీసుకుని నడుపుతున్నారు. కొన్ని రోజులు అక్కడ ఉండి, వారికి నచ్చచెప్పి మెల్లగా అక్కడి నుంచి బయటపడి హైదరాబాద్ గుండా మా ఊరికి వెళ్ళామనుకున్నా అందుకే మా అత్తగారి ఇంట్లో దిగి టిఫిన్ చేద్దామనుకునే లోపలే మా ఇంటిని పోలీసు చుట్టుముట్టింది. మా అత్తగారి ఇంటి పక్కనే ఉన్న ఒక ముస్లింను నాపై వాచ్ గా పోలీసు నియమించింది. నేను ఇక్కడ ఉన్నానని ఆయన ఇచ్చిన సమాచారంతో నన్ను చక్రబంధం చేశారు. తప్పించుకోవడానికి అనేక రకాల ప్రయత్నాలు చేశాను. ప్రతిఘటించడానికా ఆ ఇంట్లో తల్వారు తప్ప మరేమీ లేదు. దానిని పట్టుకుని దేవుని గుళ్లో కూర్చున్నాను. ఎన్నై నా వైపు పిస్టల్ పెట్టి కదిలే చంపేస్తానని చెప్పి తల్వార్ గుంజుకున్నాడు. తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లో అరెస్టు కావాల్సి వచ్చింది. నన్ను సరాసరి ముషీరాబాద్ పోలీస్ స్టేషన్ కు తీసుకెళ్లారు. అక్కడి నుంచి నజామత్ (హోం సెక్రటరీ కార్యాలయం)కు తీసుకెళ్లి నాజం(హోం సెక్రటరీ) ముందు హాజరుపర్చారు. వృత్తాంతం అంతా పోలీసులు చెబితే ఆయన ఎన్నైను అభినందించాడు.

బోర్ బచ్చాను జైల్లో పెట్టారు

అరెస్టు చేసిన నన్ను జనగామకు పంపి భద్రంగా లాకప్ లో బంధించారు. అక్కడి నుంచి సింగరాజు పల్లి క్యాంపులో నిర్బంధించారు. ఈ క్యాంపు మా స్వగ్రామానికి దగ్గర్లో ఉంటుంది. క్యాంపుకు చేరిన రోజున్నే రాత్రి పూట నా చేతులను వెనుకకు విరగకట్టి చెట్టుకు కట్టేశారు. కాళ్లకు బంధాలు వేశారు. మరుసటి రోజు సాయంత్రం వరకు అలాగే కట్టి ఉంచారు. మరుసటిరోజు రాత్రి చుట్టుపక్కల ఉన్న భూస్వాములు, దేశముఖలు మారువేషాల్లో, పోలీసు యూనిఫారాలు వేసుకుని క్యాంపుకు వచ్చారు. నన్ను చుట్టు ముట్టి, కాళ్ళూ చేతులు కట్టి ఉన్న నన్ను తన్ని, కింద పడేసి, చుట్టుముట్టి పోలీసులతో సహా వీరంతా ఇష్టం వచ్చినట్లు బాదారు. కర్రలతో కొట్టేవారు కొడుతూనే ఉన్నారు. కాళ్లతో తన్నేవారు తన్నుతూనే ఉన్నారు. నాకు స్పృహతప్పి పోయింది. కొంతసేపటి తరువాత ఒక పెద్దాఫీసరు వచ్చి నా ముక్కు కాడ వేలు పెట్టాడు. శ్వాస తక్కువగా ఉంది. దీంతో “వీడిని ఇక్కడే చంపేసేట్లున్నారయ్యా.. ఫోండి ఇక్కడి నుంచి” అని గట్టిగా కేకలు పెట్టడం. తరువాత నా మీద నీళ్లు పోశారు. చాలా సేపటి తరువాతే శ్వాస కొద్దిగా ఆడింది. నన్ను కూర్చోబెట్టి నా కళ్లను విప్పదీశారు. చేతులను ముందుకు కట్టేశారు. చేతులను వెనక్కు బంధించి అలాగే ఉంచడం వల్ల భుజాల వద్ద పెద్ద ఎత్తున వాపు వచ్చింది. ముందుకు కట్టేసిన తరువాత కొంత రిలీఫ్ లభించింది. తరువాత నన్ను తీసుకెళ్లి లాకప్ లో బంధించారు. అప్పటి నుంచి నా నోట్లోకి వచ్చి మంచి నీళ్లు కూడా పోవడం లేదు. వాళ్లు పాలు తాపేందుకు ప్రయత్నించారు. అది వోకరాస్తోంది (చేదు).

ఇక్కడే ఉంచితే మంచిదికాదనుకున్నారో.. ప్రమాదమనుకున్నారో మోతూరు పోలీస్ స్టేషన్ కు పంపించారు.

ఆ క్యాంపులో మా వూరికి చెందిన కుమ్మరి, చాకలివాళ్లు, చుట్టుపక్కల గ్రామాలకు చెందిన మన సంఘం కార్యకర్తలు కనిపించారు. వారితో ఆయా ప్రాంతాల్లోని ప్రత్యేక పరిస్థితులను తెలుసుకోగలిగాను. నన్ను అక్కడ ఎక్కువ సేపు ఉంచకుండా ఒకలారీ నిండా పోలీసులతో బేడీలు, తాళ్లు కట్టి అచ్చం క్రూరమృగాన్ని తీసుకుపోయినట్లే మోతూరు క్యాంపుకు తీసుకెళ్లారు. అక్కడ చింతకాయ పచ్చడితో వేడి వేడి అన్నం వడ్డించారు. కడుపులో ఆకలి ఉన్నది. తిందామని ఒక ముద్ద నోట్లో పెట్టుకుంటే వేపకాయ కొరికినంత చేదనిపించింది. కొంచెమంతా నీళ్లు తాగి పడి ఉన్నాను. నన్ను ఎక్కడెక్కడి వారో వచ్చి చూసిపోతున్నారు. అనేక గ్రామసంఘాల పెద్దలను నా చుట్టుపక్కల ఉన్న లాకప్ లలో నింపుతున్నారు. పులిగిల్ల, సీతారాంపురం, సుద్దాల, రహీంఖాన్ పేటకు చెందిన అనేక గ్రామాలను ఆ ప్రాంత సబ్ ఇన్ స్పెక్టర్ పట్టుకొచ్చి “అరేయ్ మీ లీడర్రా... చూసింద్రా...” అంటూ నా వైపు చూపిస్తూ చెబుతున్నాడు. కొంత మంది “ఏం లీడరయ్యా.. మా బతుకులన్నీ ఆగమైపోయినాయి..” అని ఏడ్వడం ప్రారంభించారు. వారిందరితో నన్ను కలిపి భువనగిరి సబ్ జైలుకు తీసుకెళ్లారు. తీసుకెళ్లేటప్పుడు ఇద్దరిద్దరికి కలిపి హాత్ కడిలకు లెంకలు వేశారు. నాకు ఒక 70వళ్ల ముసలోనికి లెంక వేశారు. జ్వరంతో ఉన్న నేను ఆ ముసలోన్ని నెత్తిన పెట్టుకొని ఉరకలేసు కదా...

సబ్ జైలుకు చెందిన రెండు రూముల్లో జనం కిక్కిరిసిపోయి ఉన్నారు. అంతా మన గ్రామాల పెద్దలే. అందులోని వారు నా పరిస్థితిని చూసి శోకాలు పెడుతుంటే, కొంత పట్టుదల సడలిపోయి దిగజారిపోయిన బాపతేమో... “నువ్వు వచ్చినావా.. నాయనా... తల్లికి పిల్లకు... పిల్లకు తల్లికి ... కానరాకుండా అయిపోయినాం కదా నాయనా అంటూ శోకాలు పెట్టనారంభించారు. నా కోసమని రెండు రూముల్లో జనాన్ని ఒక రూములో నింపారు. అసలే ఇరుకిరుకు గదులు, రెండు రూముల్లోని జనాలను ఒక్క గదిలో నింపేసరికెళ్లా వారికి కూర్చోవడమూ కష్టమైపోయింది. నాకు చిన్న రూమునిచ్చారు. నిర్బంధించిన కార్యకర్తలతో సబ్ జైలు పోలీసులు ఊడిపించేవారు. పొరకతో మున్సిఫ్ కోర్టు ఆవరణలన్నీ ఉడవాలి. నీళ్లు జల్లాలి. వాళ్లకు రోజుకు ఆరు అణాల బిత్తా ఇస్తారు. ఇందులో రెండు అణాలు పోలీసులే తింటారు. ఒక గొల్లబామ క్యాండిల్స్ మిల్క్ డబ్బా, బియ్యం, చింతపండు, ఉప్పు, మిరపకాయలు రోజుకు ఒక పూటకు ఇస్తారు. వాటిని అందరూ కలిపి వండుకొని తినాలి. పచ్చడి తోటి రోజూ తినాలి. లేకపోతే పులుసు పిసుక్కుని తినాలి. నేను వరుసగా 15 రోజులు తిండి తినలేని స్థితిలో ఉన్నాను. మూడో నాడు, నాలుగో నాడు కొంచెం కొంచెం తిన్నాను. తరువాత తరువాత నాకు

విపరీతమైన ఆకలి ప్రారంభమైంది. వంట చేసిన వాళ్లంతా మన కార్యకర్తలే. నాకు వచ్చే పాలు కంటే ఎక్కువే తీసుకొచ్చేవారు. అయినా ఆకలి సల్లారిపోవడం లేదు. గంజి తీసి ఇవ్వండి. అన్నంతో కలిపి అది ఇస్తే అన్నం తిని గంజి తాగి సరిపెట్టుకుంటానని చెప్పాను. వారు అలాగే చేశారు. దీంతో కడుపులో కొద్దిగా ఆసరా పడేది.

నేనెప్పుడైతే కోలుకున్నానో వెంటనే జైల్లో కూడా రాజకీయ కార్యకలాపాలు ప్రారంభించాను. జైలు ఆవరణను ఊడుస్తున్న మన కార్యకర్తలను నిలవేసి “మనం రాజకీయ నిర్బంధితులం. మనం ఇటువంటి పనులు చేయకూడదు. దానిని ఆపేసెయ్యండి.” అని వారందరికీ చెప్పాను. ‘మీరు నేరస్థులు కాదు. మిమ్మల్ని తీసుకొచ్చి నిర్బంధించిన ప్రభుత్వం మిమ్ముల గౌరవంగా చూడాలి. అలా చూడకపోతే నిరసించాలి. చెప్పిన పనులన్నీ చేస్తూ పోతే మనం బానిసలైపోతాం.’ అని నాలుగు మాటలు వారికి చెప్పానో లేదో... “అరేయ్.. ఎక్కడ ఉన్నా లీడర్ గిరి చేస్తావురా..” అని జైలు పోలీసు అడ్డుపడ్డాడు. ‘నన్ను ఇక్కడ బంధించావు గానీ మా మనస్సులను బంధించలేవు కదా’ అని నేను చెప్పేసరికి అతను వేగంగా పోయి పోలీసుస్టేషన్ కు కబురు పంపాడు. రాత్రి బాగా పొద్దుపోయింతరువాత ఒక జమేదారు, ఇద్దరు కానిస్టేబుల్స్ వచ్చారు. లాకప్ తాళం సౌండ్ రాకుండా తీశారు. నేను బాగా నిద్దరలో ఉన్నాను. నా పిర్రల మీద లారీతో కొట్టాడు. నేను ఉలిక్కిపడి లేచాను. నా లాకప్ లో జమేదారు ఉన్నాడు. తాగిన వాసన వస్తోంది. ఒక్క క్షణం ఆలోచించి వాడిని అలాగే గల్లాపట్టి గోడకు గుద్దేశాను. వాడు లేవలేని పరిస్థితుల్లో పడిపోయాడు. బయట కాపలాకు నిలుచున్న కానిస్టేబుళ్లు లోనికి వచ్చేందుకు ప్రయత్నిస్తే “బద్మాష్ లోనికి వస్తే గుద్దుకు ఒకన్ని సంపేస్తాను.” అని చెప్పాను. బయటనోళ్లు కిసుక్కు మనలేదు. ఇక వారు బతిమాలడం ప్రారంభించారు. “మహరాజ్ చోడ్ దో మహరాజ్ గల్తీ హువా మహరాజ్” అని. నాకో ఆలోచన వచ్చి నేనూ గట్టిగా అరవడం ప్రారంభించాను. “సాలే.. బద్మాష్.. ఉదయం దాకా ఆగు.. వీడిని నాతోపాటు కోర్టులో హాజరుపరుస్తాను. నేను చేసిన నేరమేమిటి? బద్మాష్ లాకప్ లోకి వచ్చి కొట్టాలని చెప్పే అధికారం వీడికి ఎవడిచ్చాడు.” అని అంటుంటే పక్కనే ఉన్న మెజిస్ట్రేట్ ఇంట్లోకి ఆ శబ్దాలు వెళ్తాయనే భయంతో వాళ్లు “మహరాజ్ చోడ్ దో మహరాజ్” అని చెప్పి బతిమాలడం ఎక్కువ చేశారు. “నేనేమైనా క్రూరమృగాన్నా? నేనేం చేస్తాను ఇయన్నీ. ఈయనేమన్నా మేకనా? గొరైనా? దేనికి పనికి రాదు తీసుకుపోండి.” అని హుంకరించాను. వాళ్లు జమేదార్ ని తీసుకుపోతూ భయంకొద్ది గొళ్లెం, తాళం మరుక్షణంలో వేసి అక్కడ్నుంచి వేగంగా వెళ్లిపోయారు.

ఈ సంఘటన చూసిన తరువాత మనోళ్లు ఊడ్వడం మానేశారు. మొహం కడుక్కొని తిని సమావేశాలు కావడం ఘరూ చేశారు. పోలీసులకిది మింగుడు పడడం లేదు. వారు ఈ గుంపు దగ్గరికి వచ్చేముందు “అరేయ్ బోర్ బచ్చా (చిరుతగండు) హై

కి, నై కి దేఖ్ కర్ ఆజావ్ (ఉందా? లేదా? చూసి రండి)” అని తమ కింది స్థాయి నౌకర్లకు చెప్పేవారు. నిజంగా నన్ను ఒక క్రూరమృగాన్ని బంధించినట్లే బంధించారు. బయట తిరిగి మొహం కడుకున్నేందుకు అవకాశం లేదు. లోనికే నీళ్లు ఇచ్చేవారు. లోపలికే అన్నం పంపేవారు. లాట్రీన్ కూడా లోపలనే. అప్పట్లో లాట్రీన్లు ఇప్పుడున్న విధంగా ఉండేవి కావు. అది పొయ్యిల లాట్రీన్. దానిని సాపు చేయడానికి ఎవ్వరూ రావడం లేదు. అందులో ఎండిపోయేది పోతనే ఉంటది. మళ్ళీ కూసునేది కూసుంటనే ఉండాలి. ఎంత కంపు కొట్టేదంటే ఆఖరుకు నా ముక్కు కూడా పని చేయడం మానేసింది. మూడు నెలలుగా నాకు స్నానం లేదు. నా బట్టలు ఉతకలేదు. బట్టల్లో చీరపోతులు పెరిగిపోయి ఒళ్లంతా దురదపెడుతున్నాయి. గోకుడుపేళ్లు కూడా పెరిగిపోయినాయి. నా దగ్గర ఎవరూ భరించలేనంత కంపువాసన. ఒళ్లంతా దురద. నిజంగానే క్రూరమృగాన్ని కట్టేసినట్టే కట్టేశారు.

సరిగ్గా మూడు నెలల తరువాత కోర్టు వాయిదా ఉంది నీవు రావాలంటూ పోలీసులు వచ్చారు. నా మీద నిజాం ప్రభుత్వం 30 కేసులు బనాయించింది. వాటిల్లో 15 కేసులు నిరూపించుకోలేక ప్రభుత్వమే ఉపసంహరించేసుకుంది. నా మీద 15కేసులు నడిపింది. వాటికి సంబంధించిన శిక్షలు నడుస్తున్నాయి. “గ్రామూల్లో ప్రజలను రెచ్చగొట్టి ప్రభుత్వ పాలన సాగకుండా చేశాడు.” అనేదే ఆ కేసుల సారాంశం. సాక్షులంతా పటేళ్లు పట్వార్లు దేశముఖులే. మళ్ళీ ఏదో అలాంటి కేసే బనాయించి ఉంటారని అనుకుని కోర్టుకు వెళ్లేందుకు సిద్ధపడ్డాను. జిల్లా మొహతిమీం (పోలీసు సూపరింటెండెంట్) నా మీద కోర్టుకు ఒక కంప్లైంట్ చేశాడు. “ఈయన వల్ల పోలీసులకు రక్షణ లేకుండా పోయింది. అరదందాలు వేయాల్సిందే. మీరు అనుమతినివ్వండి” అని ఆ కంప్లైంట్లో పేర్కొన్నాడు. నన్ను కోర్టులో ఒక పంజరంలో బంధించి నిలబెట్టారు. మెజిస్ట్రేట్ నా వైపుతిరిగి “మిస్టర్ కృష్ణమూర్తి నీ మీద ఇంకో కేసు వచ్చింది. డిస్ట్రిక్ట్ సూపరింటెండెంట్ షికాయత్ పేష్ చేసింది. నీకు అరదందాల్ వేయాలని చెప్పింది. ఆప్ కా క్యా ఇరాదా హై (నీ అభిప్రాయం ఏంటి?)” అని అడిగాడు.

“మీ దగ్గరికి రావడానికి ఒక్క అవకాశం ఇస్తారా?” అని నేనడిగాను.

తత్తర పడ్డ మెజిస్ట్రేట్... “కోయం (ఎందుకు?)” అని అడిగాడు.

“సాబ్ నేను మీ దగ్గరికి వస్తే మీరు ఒక్క క్షణం కూడా అక్కడ కుర్చీలో కూర్చోలేరు. నాకు మొహం కడుక్కోవడానికి నీళ్లు కూడా ఇవ్వడం లేదు. ముక్కులు కూడా మూతపడిపోయినాయి. నా వంటి మీద చీరపోతులు బీభత్సం సృష్టిస్తున్నాయి. అంతెందుకు మూడు నెలలుగా నన్ను లాకప్లోంచి బయటకు అడుగుకూడా పెట్టనియ్యలేదు. మరి అప్పుడు నా వల్ల ప్రమాదం అనే మాట ఎలా ఉత్పన్నమయ్యింది? నా వల్ల ఎందుకు

ఇబ్బంది వస్తుందో చెప్పండి. రాజకీయ నిర్బంధితులను ఊడ్చవద్దని, నీళ్లు చల్లాద్దని నివారించాను. అదే నేను చేసిన నేరం. రాత్రి పూట జమేదారు, కానిస్టేబుళ్లు వచ్చి లాఠీలతో విపరీతంగా కొట్టారు. నేను తిరగబడ్డాను. ఇదే నేను చేసిన తప్పిదం. ఒకవేళ నాది నేరమని భావిస్తే నాకు ఏ శిక్ష వేసినా నేను సిద్ధమే...” అని చెప్పాను. మేజిస్ట్రేట్ అక్కడున్న పోలీసులను తిట్టి నన్ను భద్రకా (సెంట్రల్ జైలు)కు తరలిస్తానని చెప్పాడు. “స్నానం చేసే వసతి ఉంటే యమలోకం వెళ్లడానికైనా నేను సిద్ధమే” అని చెప్పాను. ఆ తరువాత నాతో పాటు ఉన్నవారందరినీ కలిపి లారీల్లో చంచల్ గూడ సెంట్రల్ జైలులో మసీదు కోట విభాగానికి తీసుకుపోయారు.

జైలులో వసతులకోసం పోరాటం

మసీదుకోట జైలులో మూడు నెలల జిడ్డును తొలగించుకుని బడలిక తీరుద్దామనుకునే లోపలే అక్కడ కూడా ఉన్న మన కార్యకర్తలు మీరు ఒక పాట పాడండి అంటూ బతిమాలడం ప్రారంభించారు. వారందరినీ సంతోషపరుద్దామనే ఉద్దేశంతో నేను పాట ప్రారంభించాను. నేను పాట పాడుతుంటే లోటాల మీద, అన్నం తినే బొచ్చెల మీద దరువేసుకుంటూ అందరూ ఆస్వాదిస్తున్నారు. ఇంతలో ఒక జవాన్ వచ్చి “క్యాహై మియా.. యాహాఁc నహీ గానా, యే తుమ్హారా ఘర్ నహీహై.. బంద్ కరో” అని ఆజ్ఞాపించారు. ‘మేం మనుషులం మాకు పాట పాడుకునే హక్కు ఉంది’ అని చెప్పాను. తన వల్ల కంట్రోల్ అవ్వడం లేదని జైలు అధికారికి రిపోర్టు చేశాడు. ఆయనతో కూడా “మనిషి అన్నవాడెవడైనా పాట పాడుకోకుండా ఉండగలడా? వీళ్లకు భజన చేసుకునే అవకాశమే లేదా? ఇది కూడా ఒక భక్తికి సంబంధించిన అంశమే” అని చెప్పాను. ఆయన తనపై అధికారి మదత్ గార్ కు చెప్పారు. మదత్ గారు వెంబడి అతనికంటే సుపీరియర్ అధికారి సూపరింటెండెంట్ కూడా వచ్చాడు.

ఈ మదత్ గార్ ఎలాంటి వాడంటే, తను చెప్పిన మాట వినకపోతే ఆ ఖైదీని చిత్రవధ చేస్తాడన్నమాట. ఆ జైలులో కిటికీ అనే పరికరమొకటుంది. దాని మీద మనిషి కట్టుకట్టి, నడుముకు, కాళ్లకు, చేతులకు బెల్టు వేసి బిగిస్తారు. ప్యాంటు తీసేసి పిర్రల మీద సన్నటి బట్ట ఒకటి కప్పుతారు. మనిషిని కట్టేసే ముందునుంచే పక్కనే ఉన్న తొట్టిలో కేసీబరిగెలు నానుతూ ఉంటాయి. వీటిని తీసుకుని పిర్రల మీద కొడతారన్నమాట. మొదటి దెబ్బకే పిర్రల మీది చర్మం ఎగిరిపోతుంది. ఆ తరువాత కండరాలు తుకడలు తుకడలైపోతుంటాయి. ప్రతి దెబ్బకు రక్తం విరజిమ్ముతుంటుంది. మనిషిని జీవంతోనే మదత్ గార్ ఇలా చంపుతుంటాడు. అందుకే ఆయనంటే అందరికీ హడల్.

అందుకే ఆయన రాగానే అందరూ లేచి నిలబడ్డారు. నేను వారిని వారింది “మాట్లాడే వారు మాత్రమే లేచి నిలబడండి” అని చెప్పాను. మీరే మాట్లాడాలని మా బ్యారక్ వారంతా చెప్పారు. నేను లేచి నిలబడ్డాను. మదతీగార్ వచ్చి నీవు వచ్చి ఒక్క రోజు కూడా పూర్తిగాలేదు. అప్పుడే అల్లరి ఘరూ చేసినవంట? అని అడిగాడు. “అయ్యా... వీరు ఇక్కడ భజన చేసుకునే అవకాశం లేదు. నేను పాటలు బాగా పాడుతాను. చాన్నాళ్ల తరువాత నేను కనపడ్డాను కాబట్టి ఉత్సాహంతో నన్ను పాడాలని అడిగారు. నేను ఒక్కడినే పాడుతున్నాను. వీరందరూ వింటున్నారు. మరి అల్లరి ఎక్కడ జరిగింది చెప్పండి? ఇంకో విషయం మీరు మమ్ముల బంధించగలిగారు గానీ మా ఆశయాలేమైనా బంధించగలిగారా? బంధించగలరా? అట్లయితే మా ఆశయాన్ని బంధించేందుకు కూడా ప్రత్యేక జైళ్ళు కావాల్సి వస్తుంది.” అని ఏ మాత్రం తొణకకుండా చెప్పాను. ఆయన పై అధికారి సూపరింటెండెంట్ సాత్వికునిలా ఉన్నాడు. ఆయనేం జోక్యం చేసుకోలేదు. ఇద్దరు అక్కడి నుంచి వెళ్లిపోయారు. మరు క్షణమే నన్ను ఆ కోటా నుంచి నుంచి నెం. 8కోట జైలుకు మార్చారు.

అక్కడంతా మనవాళ్లే... హుజూర్ నగర్ కామ్రేడ్స్, సూర్యపేట పిచ్చయ్య, సిపిఐ ధర్మబిక్షం అందులో ఉన్నారు. వీరితో పాటు కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలు కూడా రాజకీయ నిర్బంధితుల మాదిరిగా అక్కడున్నారు. వారిలో అచ్యుతరెడ్డి, ఉమ్మెంతుల కేశవరావు, పల్లెర్ల హనుమంతరావు, మన కొండపల్లి గోపాలరావు, కటికనేని గోపాలరావు ఉన్నారు. మేమంతా ఒకే క్వార్టర్లో ఉన్నాం. మా ప్రాంతం నుంచి కూడా అనేక మంది కామ్రేడ్స్ వచ్చారు.

నేను జైలుకు పోగానే గోడ పత్రికను ప్రారంభించాం. అందులో జరుగుతున్న రాజకీయ పరిణామాలకు సంబంధించిన వార్తలు రాసేవారం. చదువురాని వారికి స్కూలును ప్రారంభించాం. ఈ కార్యక్రమాలన్నీ చేపట్టేందుకు ఒక కమిటీని వేశాం. దీనికి కొండపల్లి గోపాలరావుగారు పెద్దమనిషిగా ఉండేవారు. మేమంతా సమావేశమై ఎప్పటికప్పుడు నిర్ణయాలు తీసుకునేవారం. కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలు మాత్రం చీట్ల పేకలు ఆడుకుంటూ కాలక్షేపం చేసేవారు. వారికి రుచికరమైన భోజనాలు బయట నుంచి సప్లయి అయ్యేటివి. ఎప్పుడు కూడా రాజకీయాలంటే వారికి పరమ చిరాకు వేసేది. దీనికి కాంగ్రెస్ సీనియర్ నేత ఉమ్మెంతుల కేశవరావుకు తీవ్రమైన కోపం వచ్చేది. “అరేయ్... ఆ కమ్యూనిస్టాల్లను చూసి నేర్చుకోండిరా. వాళ్ల పద్ధతులు చూడండిరా...” అని చెప్పేవారు. ఆయనకు నేను పాడే పాట “హాయ్.. హాయ్.. హాయ్... నైజాం హాయ్..” అనే పాట పాడించుకునే వినేవారు. నిజాం పాలనలో రాబోయే ఉద్యమాల గురించి, సంభవించే రాజకీయ

పరిణామాల గురించి అత్యంత అద్భుతంగా ఈ పాటను రచయిత రాశారు. ఈ పాట ఉమ్మెంతుల వారికి చాలా ఇష్టం. ఆయన భయానికి కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలుకూడా కూర్చుని వినేవారు. పోలీసులు, జైలు అధికారులు మాత్రం విసుక్కునేవారు. కబ్బీ సున్ ఒయ్.. ఒయ్ యే క్యాహై.. అంటూ గొణుక్కునేవారు.

ఇకపోతే కోటలోని ఖైదీల రోజువారి జీవితం అత్యంత దుర్భరంగా ఉండేది. వారితో అరదందాలు తోమించి శుభ్రం చేయించేవారు. సింగరేణి కాలరీస్ నాయకుడు శేషగిరిరావును సింగిల్ గా సెల్ లో నిర్బంధించేవారు. రాజకీయ ఖైదీలకు ఇవ్వాలని కనీస గౌరవం కూడా ఇవ్వడం లేదు. భోజనం కూడా సామాన్య ఖైదీలకు ఏదయితే ఇస్తారో దానినే రాజకీయ ఖైదీలకు ఇచ్చే వారు. మాకు ఇచ్చే రొట్టెను గుండప్పరొట్టే అంటారు. అది పల్చటి పెద్ద ఇనుప పెంక దాని మీద రొట్టె పడగానే మాడిపోతుంది. దానిని మరోవైపు తిప్పితే అంతలోపే అది మరింత మాడిపోతుంది. అలా రెండు వైపుల మాడిపోయినట్లు కనిపించినా, మధ్యలో ఉడకకుండా పచ్చి పిండి ఉండే గుండప్ప రొట్టె మాకు ఆహారం. ఆకుకూరల్లో కాడల కట్టెలే అధికంగా ఉండేవి. మేం తినేది సత్తురేకు తాళీల్లో (కంచాల్లో). దానిని బాగా తోమితేగాని తెల్లబడదు. రాత్రిపూట బ్యారాకుల్లో పడుకునేవారికి గొంగడి టొంత ఉతకకుండా ఇచ్చేవారు. దానిని దులిపితే చీరపోతులు కుప్పలు కుప్పలుగా పడుతుంటాయి. జైలులో రెండు మూలల్లో లాట్రీన్లు ఉండేవి. 30, 40 మందికి కలిపి రెండు లాట్రీన్లు, మూత్రశాలలు కూడా అవే. జీవితఖైదు నేరస్థులను మాకు కాపలా పెట్టేవారు. ఒకవైపు చీరపోతులతో, మరోవైపు నల్లులు, దోమలతో మేం చస్తుంటే రాత్రి పూట గంట గంటకు గిన్నీ(లెక్క పెట్టుడు) పేరుపై మాకు ప్రతిరోజూ నిద్రాభంగం కలిగించేవారు. బారాక్ బయటినుంచి గిన్నీ బారాబర్ హై క్యా అని ఒకడు అరిస్తే, లోపల జీవిత ఖైది ఒకరు కందిలి (అప్పట్లో అదే వెలుతురుకు ఆధారం) పట్టుకుని జైలంతా బారాక్లంతా కలియ తిరుగుతూ ‘ఏక్ దో తీన్’ అని లెక్కపెట్టి “గిన్నీ బరోబర్ హై సాబ్...” అని మళ్లీ గట్టిగా కేకవేస్తాడు. ఈ సమస్యలన్నింటినీ కమిటీలో చర్చించాం. రాజకీయ నిర్బంధతులందరికీ స్పెషల్ క్లాస్ ఇవ్వాలని మేం డిమాండ్ చేశాం. అలా అయితే వసతులు బాగుంటాయి. అలాగే బియ్యం కూడా ఎక్కువగా ఇస్తారు. కాంగ్రెస్ వారు ఈ నిర్ణయానికి కలిసొచ్చారు. ఈ మేరకు మేం పోరాటాన్ని ఆరంభించాం. మాకు స్పెషల్ క్లాస్ సౌకర్యాలు కల్పించేవరకు నిరాహార దీక్ష చేపట్టాలని నిర్ణయించాం.

మొదట్లో నిరాహారదీక్ష అంటే మాకు తెలియదు. నిరాహారదీక్షలో ఉన్నవారు మంచినీరు తాగొచ్చన్న విషయం మాకు తెలియదు. దీంతో మూడో రోజుకే అందరికీ

విపరీతమైన జ్వరాలు వచ్చాయి. సూపరింటెండెంట్ సాతీష్ కుడు అని చెప్పాను కదా... ఆయన రాత్రిపూట కందిలి తీసుకొచ్చి మా అందరి కడుపులో తలలు పెట్టి “మీరు జ్వరాలతో పడ్డారు. మీరు ఈ పోరాటాన్ని మానెయ్యండి.” అని ఒక్క తీగ బతిమాలడం ఘరూ చేశారు. “ఈ ప్రభుత్వం ఇంత ఘోరంగా చూస్తున్నది. మేము రాజకీయ నిర్బంధితులం. మాకేమో దిక్కుమాలిన బొంతలు, చీరపోతులున్న దుప్పట్లు ఇచ్చారు. కనీసం రోజూ వార్తా పత్రికలు కూడా ఇవ్వడం లేదు. పేపర్, పెన్సిల్, రాసుకునేందుకు ఎటువంటి సదుపాయాలు లేవు. ఇవేవీ మీ ప్రభుత్వం ఇవ్వడం లేదు.” అని మొండిగా అతనికి చెప్పేవాళ్ళం. ఆయన కోరిక మేరకు ఒక మెమోరాండం సబ్మిట్ చేశాం. నాలుగో రోజున చిత్తలూరు లచ్చయ్య (సిఎల్), సుద్దాల గ్రామానికి చెందిన నాయిని లక్ష్మీనర్సింహారెడ్డి స్పృహతప్పిపడిపోయారు. ఆసుపత్రికి తీసుకెళ్లి వారికి పాలుపోసేందుకు ప్రభుత్వం చేసిన ఏర్పాట్లన్నీ విఫలమయ్యాయి. ఆఖరుకు సెలైన్లు కూడా ఎక్కించుకునేందుకు ఇష్టపడలేదు. 5వ రోజు ప్రభుత్వం దిగి వచ్చి స్పెషల్ క్లాస్ ఇచ్చేందుకు సుముఖత వ్యక్తం చేసింది. చర్చల్లో మా తరపున మధ్యవర్తిగా స్వామి రామానందతీర్థ పాల్గొన్నారు. ప్రభుత్వం మేం ప్రతిపాదించిన డిమాండ్లన్నింటినీ ఒప్పుకుంది కానీ పిండి ఎక్కువ, బియ్యం తక్కువ ఇస్తానని చెప్పింది. ఇదే విషయం మాకు రామానంద చెప్పడానికి వస్తే “ఇందుకేనా మధ్యవర్తిత్వం వహించింది?” అని గట్టిగా అనే సరికి తిరిగి చర్చలకు పోయారు. ప్రభుత్వం ససేమిరా అంది. దీంతో పోరాటాన్ని ఆరోరోజు కూడా కొనసాగించాం. ఈ పోరాటంలో చివరి వరకు నిలబడి ఉన్నది మేమే. కాంగ్రెస్ వారు మూడో రోజే సత్తు చిప్పలు పట్టుకుని భోజనశాల వద్ద క్యూలో నిలబడ్డారు. పరిస్థితులు చేదాటిపోతున్నాయని గమనించిన తరువాత ఒప్పుదానికి సరేనన్నాం. శాఖాహారులు, మాంసాహారులను విడగొట్టారు. మేమంతా మాంసాహార విభాగంలోకి మారాం. స్పెషల్ క్లాస్ లో సౌకర్యాలు వాతావరణాన్ని పూర్తిగా మార్చేశాయి. మాకు కాపలాదారులుగా ఫుల్ డ్రెస్ లో ఎవరైతే జీవితఖైదీలుండేవారో వాళ్లే ఇప్పుడు వంటవాళ్లు. పోలీసు అధికారులు మాకు సరుకులను అందిస్తారు. రోజూ మాంసం వచ్చేది. మేం దగ్గరుండి మంచిగా వండించుకుని తినేది. పోలీసులు అప్పుడనేవారు “మీరంతా సర్కారుకు అల్లుళ్లయ్యారయ్యా...” అని. మూడు నెలల్లో మా అవతారాలు మారిపోయాయి. అందరూ బాగా కండబట్టారు. స్పెషల్ క్లాసులో కూడా మా ప్రార్థనా పద్ధతులను కొనసాగించాం. వందేమాతరం, పాడరా ఓ తెలుగువాడా గేయాలను ప్రార్థనాగీతాలుగా పాడేవారం. వందేమాతరం ప్రార్థన పూర్తయిన తరువాత కాంగ్రెస్ వారు క్యూ నుంచి వెళ్లిపోయి కూర్చునేవారు.

మళ్లీ జన జీవితంలోకి

మళ్లీ కేసు విచారణ రానే వచ్చింది. నా మీద ఇంకో కేసు కూడా ఏదైనా బనాయించారేమో అని నేననుకున్నాను. అయితే నేను మన కామ్రేడ్లను సమావేశపరిచి “అయ్యా ఇగో సూడండి.. నేను ఈ జైలుకు ఇక తిరిగి రాను. నాకు ఏడున్నర సంవత్సరాల జైలు శిక్ష ప్రభుత్వం విధించింది. ఇప్పుడు మరో కేసుకు మరో ఆరు నెలలపైన జైలు శిక్ష పడే అవకాశం ఉంది. ఆరు నెలల కాలానికి నేను ఇప్పటికే శిక్షను అనుభవించాను. ఇక నేనుండలేను. ఇక్కడ తినుకుంటూ ఉంటే అది పద్ధతి కూడా కాదు. ఈ దఫా నేను పోయినో అటే పోతా లేకపోతే నా శవం వస్తది... ఉంటా కామ్రేడ్” అని వారివద్ద శెలవు తీసుకున్నాను. వారంతా నా నిర్ణయానికి భారంగానూ, స్ఫూర్తిదాయకంగానూ మద్దతునిచ్చారు. ఒక కామ్రేడ్ నా జేబులో కొంచెం కారంపొడి కూడా పొట్టం కట్టి పెట్టాడు. ఇద్దరు సిక్కు పోలీసులు వచ్చి నన్ను కోర్టుకు తీసుకుపోతున్నారు. ఆయుధాలున్న రిజర్వు పోలీసులు రాలేదు.

ఈ ఇద్దరు సిక్కుపోలీసులకు నా మీద మంచి నమ్మకం. కోర్టు తీర్పుకు పోయినప్పుడల్లా వీరు మా అత్తగారింటికి నన్ను చేర్చి మాట్లాడుకోనిచ్చేవారు. నాకు అన్ని విధాలుగా సహాయం చేసేవారు. వీరి చేతుల్లోంచి నేను తప్పించుకోవచ్చు. కానీ వీరి నమ్మకాన్ని వమ్ముచేసి అన్యాయంగా వీరి కడుపుకొట్టినోస్తువుతాను. అందుకే నేను కోర్టుకు పోయే వరకు నాకు ఎన్నో అవకాశాలు వచ్చినా వాటిని సద్వినియోగం చేసుకోలేదు. కోర్టులో వారు నన్ను భువనగిరి సబ్జైలు పోలీసులకు అప్పగించారు. అప్పటికే రాత్రి అయ్యింది జోరున వర్షం. నన్ను లాకప్ లోవేశారు. అక్కడి గోడల మీద ‘ఇంక్విలాబ్ జిందాబాద్’ ‘ఆంధ్రమహాసభ వర్ధిల్లాలి’ ‘కమ్యూనిస్టుపార్టీకి జై’ అనే నినాదాలు రాసేవాన్ని ఆ సమయంలో నావద్ద ఉద్యమ నేపథ్యంలో అరెస్టయిన అనాజ్ పురం సూరం పిచ్చిరెడ్డి ఉన్నారు. తెల్లారింది. వర్షం కూడా వదలబ్లేదు. భువనగిరి సబ్జైలుకు మా నాన్నగారిని పట్టుకొచ్చి పెట్టారు. ఆ రోజున అనాజ్ పురం గ్రామరైతు, మన సంఘం పెద్ద మనిషి మేర్లు అనంతరెడ్డి నాకో చిన్న క్లా ఇచ్చారు. మనవాళ్లంతా పుల్లయ్యగూడెంలో ఉంటున్నట్లు ఆయన ద్వారా తెలిసింది. నేను దానిని దృష్టిలో పెట్టుకున్నాను.

ఆ మాటా ఈ మాటా మాట్లాడాం మధ్యాహ్నం అయ్యింది. మంచి భోజనం తిందామని నాన్నగారు చెప్పారు. నా బత్తా డబ్బులు, పిచ్చిరెడ్డి బత్తా డబ్బులు పోలీసుల వానికి ఇచ్చి బీయ్యం కూరగాయలు తెమ్మని చెప్పాం. ఇంత వర్షంలో ఎక్కడి నుంచి తెస్తాం? అని పోలీసులు అడిగితే ‘మీరు తేకపోతే ఉపవాసం ఉంటాం’ అని చెప్పాల్సి వచ్చింది. సాయంకాలం నాలుగు అయ్యింది. పప్పుచారు చేశారు. నేను మా నాన్నకంటే

వేగంగా అన్నం తిన్నాను. బయటకు వచ్చి అరుగుమీద నిలబడి సిగరేట్ కాలుస్తున్నాను. పోలీసులు నా చుట్టుముట్టి నిలబడి. మహారాజ్ చీకటి పడుతోంది లోపలికి వెళ్లండి అన్నాడు. “మా నాన్న ముందు నేను సిగరేట్ ఎట్ల తాగుతా?” అని చెప్పి అలాగే కాలుస్తూ ఉన్నా. కొద్దిసేపటి తరువాత దానిని కింద పడేస్తే అరుగు మీద నా చుట్టు ఉన్న ఇద్దరు పోలీసులు కొంచెం పక్కకు తప్పుకున్నట్లు చేశారు. అలా తప్పుకోగానే నేను వారి మధ్య నుంచి అరుగుకిందికి దూకాను. వెనక్కు తిరగకుండా పరుగెడుతూనే ఉన్నాను. మహారాజ్ కిదర్ అని వారు అరిస్తే ‘పిపాబ్ కో..’ (మూత్రానికి) అని నేను అంటూనే వేగంగా గోడవైపు పరుగెత్తాను. వర్షం పడుతోంది. వారు ఇంకా అక్కడే నిలబడి ఉన్నారు. నేను వేగంగా వెళ్లి ఒక్క అంగలో గంతేసి గోడ ఎత్తును చేత్తో పట్టుకుని, గోడపై నుండి పట్టి కొట్టి అవతలకి దూకాను. వాళ్లు అప్పుడు కదుల్తున్నారు. ఇక నేను అగితే కదా..

రాళ్ళూ, రప్పలు, గుట్టల్లో పడి అడవిదారిన పరిగెడుతూనే ఉన్నాను. అలా ఆ రాత్రంతా పరిగెత్తాను. పుల్లయ్యగూడెం ఒక్కటే నా మనస్సులో ఉంది దారి మధ్యన రైతులను అడుగుతూ వారి డైరెక్షన్లో అలాగే ముందుకు పోయాను. దారిలోనే చెరువు తెగి సుడులు కక్కుకుంటూ జోరుగా ప్రవహిస్తున్న వాగును దాటి అలాగే ముందుకు వెళ్ళాను. కాళ్లలో ముళ్లు దిగబడ్డాయి. రాళ్లమీద పడడంతో ఒళ్లంతా దెబ్బలు, నొప్పులు, దెబ్బలు. అప్పుడే పొలాలు దున్ని నానబెట్టారు. అందులో దిగితే మోకాలు వరకు దిగుతోంది. నడవడానికే రావడం లేదు. ఒకవేళ పడుకుంటే మళ్ళీ జైలుకు వెళ్ళాల్సి వస్తుందన్న ఆలోచనతో కంటి మీద రెప్పపడకుండా తదేకంగా ముందుకు నడుస్తూనే పోయాను. దారిమధ్యలో అనాజ్పురానికి చెందిన మన కామ్రేడ్ మెరుగు కొండల్ రెడ్డి కోర్టు ఖాయిదాకు పోతూ కనిపించాడు. ‘నాన్న బాధపడుతుంటాడు. నేను బాగానే ఉన్నానని ఆయనకు చెప్పు...’ అని ఆయనకు చెప్పాను. నేను కనపడ్డానని ఎక్కడా చెప్పవద్దని ఆయనకు మరీ మరీ చెప్పాను. ఆయన ఇచ్చిన సద్ది తిన్నాను. మంచి నిద్దర వస్తోంది. అయినా లేచి అలాగే ముందుకు పోయాను.

పల్లెల్ల గ్రామం వచ్చింది. ఆ గ్రామ బావిగడ్డ మీద పటేల్ కూసుని ఉన్నాడు. ‘ఎవరయ్యా..’ అని గట్టిగా అరిచాడు. ‘మాది కాటేపల్లి..’ అని చెప్పి ముందుకు పోతున్నా. ఆయన ఒక్క అంగలో పరుగెత్తుకొచ్చి ముంగట నిలబడ్డాడు. నన్ను చూసి “మూర్తిగారూ నమస్కారం...” అన్నాడు. నాకు మతిపోయింది. అనవసరంగా ఈ పోలీసు పటేలుకు దొరికిపోతిగదరా అనుకున్నాను. కానీ ఆయన వెంటనే “మూర్తిగారూ నేను మీకెప్పుడైనా అన్యాయం చేశానా? మీరు మా వద్ద ఆతిథ్యముండాలి” అని ఆయన బతిమాలి తోలుకుపోయాడు. నా కాళ్లల్లో విరిగిన ముళ్లను అతి జాగ్రత్తగా తీసేశాడు. కాళ్లకు కాపడం చేశాడు. ఆ రాత్రికి అక్కడే ఉండాలని చెప్పాడు. “ఏమయ్యా.. నీవు నా మీద

గౌరవంతో నా మంచి గోరి ఇక్కడుండమంటున్నావు. నేను కూడా నీ మంచి కోరాలా? వద్దా? నేను ఇక్కడున్న విషయం తెలిస్తే నీ సంగతేంటి? నిన్ను వాళ్లు బతకనివ్వరు.. అందుకే నన్ను పోనీ.. నువ్వు చేసిన సేవ ఎన్నటికీ మర్చిపోను.” అని చెప్పి అక్కడి నుంచి దారి కనుక్కుని ముందుకు కదిలిపోయాను.

కూరెళ్ల గ్రామం వచ్చింది. మన పార్టీ గురించి ఒక్కరంటే ఒక్కరుకూడా నాకు జాడ చెప్పేందుకు ఇష్టపడలేదు. అఊరికి కొత్త మనిషిని కదా... సరే అక్కడ సాధ్యం కాలేదని తూర్పు వైపుకు నడుస్తూ పోయా. కాళ్లల్లో నిరాసక్తత. రెండో రోజూ నడక. చాలా బలహీనపడి పోయాను. ముళ్లన్నీ తీసేయడం మూలాలన కాళ్లన్నీ పచ్చిపుండ్లయిపోయాయి. ఇక పుల్లాయిగూడెం గ్రామ పొలిమేరలోకి పోగానే “ఎవరయ్యో అక్కడ..” అంటూ కేకవేశాను. కొంత మంది యువకులు మోదుగు కట్టలు కొడుతున్నారు. వారు నాకు కొంత ఆసరాగా వచ్చారు. వారు నా పరిస్థితిని చూసి కొంచెం నీళ్లు వాళ్లు కట్టితెచ్చుకున్న సద్దిమూట నాకిచ్చారు. అది తిన్నతరువాత అట్లాగే పడుకుండి పోయాను. ‘ఎవరో వచ్చారు. మన గ్రామకంచ కాడ అన్నం తిన్నాడు. సచ్చిపడిపోయాడురా..’ అనుకుని ఆ గ్రామస్తులు అక్కడి నుంచి వెళ్లిపోయారు. రాత్రి తొమ్మిదయ్యింది. ఎక్కడి నుంచి వచ్చానో ఎక్కడికి పోతున్నానో అంతా మర్చిపోయా. కాళ్లు విపరీతంగా వాపెక్కాయి. ఏం చేయాలో అర్థం కాలేదు. ఊరు దిక్కుగా కొద్ది దూరం పోయి మళ్లీ కేకవేసిన ఓ ఇద్దరు యువకులు బహిర్యూమికి పోతున్నట్లుంది. వారు నా వద్దకు వచ్చారు. జర ఊళ్లెకు తీసుకుపోవడానికా ఆసరా పట్టాలని అడిగాను. వారు అలాగే నన్ను లోనికి తీసుకెళ్లారు. నా పేరు రాఘవేంద్రరావు అని చెప్పి, పోలీసులు వెంటబడితే ఇలా తప్పిపోయి వచ్చానని ఒక కథ అల్లి వారికి చెప్పాను. ఈ ప్రాంతంలో నేను లేను కాబట్టి ఆర్గనేజీషన్ బాధ్యతలు చూసుకోవాలని కట్యూరి రామచంద్రారెడ్డిని పార్టీ ఆ ప్రాంతానికి పంపారు. ఆయన్ను పిలవనంపాలని చెప్పాను. ఆయన్నేమో “నాకు రాఘవేంద్రరావు తెల్వదు.. ఎవ్వరు తెల్వదు.. నేను రాను పొండి” అని బిగిసుకుపోయి డెన్లోంచి కదలడం లేదు. ఆయన రాడంటూ అయ్యా పోయివచ్చినవాళ్లు నాకు చెప్పారు. వీళ్లంతా నన్ను రాజకీయాల మీద ప్రశ్నలు వేశారు. సమాధానాలు చెప్పాను. వారు సంతృప్తి చెందారు. “ఆయన రాకపోతే మనమే ఆయన దగ్గరికి పోదాం పదండి” అన్నాను. వారికి నా మీద సమ్మకం కుదరడంతో నేరుగా నన్ను ఆయన డెన్కు తీసుకెళ్లారు. కట్యూరి రామచంద్రారెడ్డి అప్పుడు కందిలి పెట్టుకుని పేపరు మీద ఏదో రాసుకుంటూ కూసున్నాడు. నన్ను చూడగానే “మూర్తీ...” అని ఒక్కసారిగా లేచి కావలించుకున్నాడు. ఆ తరువాత నాకు నయం అయ్యేంత వరకని ఊరి పొలిమేర ఒక బావి కాడ ఏర్పాట్లు చేశారు. వారం రోజుల పాటు ట్రీట్‌మెంట్ నడిచింది.

4. సాయుధ పోరాటం ఆరంభం

మిలటరీ మార్షల్ లా ప్రకటించింది. ప్రజల్లో, ఉద్యమంలో తీవ్రమైన స్థబ్ధత ఏర్పడింది. దీంతో మన ఉద్యమ విస్తృతికి బ్రేక్ పడింది. సరిగ్గా ఈ సమయంలోనే నిజాం ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా సహాయ నిరాకరణోద్యమం చేపట్టాలని కాంగ్రెస్ పార్టీ పిలుపునిచ్చింది. నేను జైలు నుండి తప్పుకొని వచ్చిన తర్వాత ఈ ఉద్యమ పిలుపు ఇవ్వబడింది. తెలంగాణ గ్రామాల్లో, పల్లె సీమల్లో కాంగ్రెస్ పార్టీ లేనేలేదు. ఈ సందర్భంగా పార్టీ ఒక సర్క్యులర్ విడుదల చేసింది. సహాయ నిరాకరణోద్యమాన్ని పల్లెల్లోకి విస్తృతంగా తీసుకుపోవాలని అందులో పిలుపునిచ్చింది. లొట్లు (కళ్లు కుండలు) పలగ్గొట్టడం, లెవీ ధాన్యం వసూలు చేయనీయకుండా అడ్డుపడడం, పటేలు, పట్వారుల వద్దనున్న రికార్డులు లాక్కురావడం గ్రామాల్లో పన్నుల వసూలుకు నిరాకరించడం, పన్నులు చెల్లించకుండా ఉండడం, లెవీగల్ల వసూళ్లు ఆపివేయడం వంటి కార్యక్రమాల్ని పెద్ద ఎత్తున సాగించాం. దీంతో స్తబ్ధత ఒక్కసారిగా తొలిగిపోయింది. పాఠశాలలను బహిష్కరించిన విద్యార్థులు అత్యధికంగా ఈ కార్యక్రమాల్లో పాల్గొన్నారు. వీరంతా ఒక వెలువలా ఉద్యమంలో చేరారు. తరువాత వీరే ప్రధాన కార్యకర్తలుగా కూడా ఎదిగారు. వీరిలో తిరుమలగిరికి చెందిన మూల అనంతరెడ్డి, పాలిగొరారానికి చెందిన సి.వెంకటనర్సింహారెడ్డి, జనార్దన్రెడ్డి, గురజాల నుంచి మారం నారాయణరెడ్డి, మారం గోపాల్రెడ్డి, రామానుజపురం నుంచి గార్లపాటి రఘుపతిరెడ్డి, మనిమిద్దె నుంచి హనుమంతు, గొండ్ల వాళ్ల పిల్లలు, ముతరాసు వారి పిల్లలు, కాసనగోడు నుంచి వెంకటరెడ్డి ఉన్నారు. వీరంతా విద్యార్థులు. కార్యకర్తలుగా తమ తోటి యువకులను వెంట తీసుకొచ్చి, గ్రామాల్లో సహాయ నిరాకరణోద్యమం నడపడం మొదలు పెట్టారు. ఏ గ్రామాన్ని పరిశీలించినా ఏదో ఒక పోరాటం కచ్చితంగా జరుగుతున్న పరిస్థితి ఉత్పన్నమయ్యింది. దీంతో ప్రభుత్వం గడగడలాడిపోయింది. ఎలాగైనా సరే

దీనిని అణిచివేయాలని పోలీసులు, రజాకార్లను ఊళ్ల మీదకు పంపింది. వీరు మూకమ్మడిగా ఊళ్ల మీద పడి దాడులకు ఉపక్రమించారు. ప్రభుత్వం సాయుధ దాడికి దిగే సరికి దానిని ప్రతిఘటించేందుకు తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లో సాయుధపోరును చేపట్టాల్సిన అగత్యాన్ని తీసుకువచ్చింది.

ఈ నేపథ్యంలోనే (1947) ఆయుధ సేకరణకు పార్టీ పిలుపునిచ్చింది. జాగీర్దార్లు, దేశ్ ముఖ్ల గడీల మీద పడి ఆయుధాలు లాక్కురావడం మొదలు పెట్టాం. ఆ కాలంలో పార్టీ కొంతమందికి సాయుధ ప్రతిఘటనల గురించి గెరిల్లా పోరాట పద్ధతుల గురించి శిక్షణను ఇచ్చింది. జాజిరెడ్డిగూడెంకు చెందిన అన్రెడ్డి వెంకటరెడ్డి అనే కామ్రేడ్ ఈ విధంగా శిక్షణ పొందిన వ్యక్తుల్లో ఒకరు. ఇది నా ఏరియాకు దగ్గర్లో ఉంది. నేను దళాలను నిర్మిస్తున్న సమయంలో ఆయన నా ప్రాంతానికి వచ్చారు. ఇప్పటికే వచ్చిన కార్యకర్తల్లో చురకయిన వారిని ఎంచుకుని, నేను కూడా వారితో పాటు అన్రెడ్డి వద్ద శిక్షణ పొందాను. ఈ సందర్భంగా నేర్పించిన పద్ధతులను ఒక నోట్ మీద రాసుకుని వాటిని ప్రాక్టికల్గా ఎలా అన్వయించాలనే అంశంపై బాగా అధ్యయనం చేశాను.

ప్రజాసమస్యల పరిష్కారం కోసం, ప్రజలకోసం మనం పోరాడుతున్నాం కాబట్టి మనం ప్రజాసైనికులం. ప్రకృతి మనకు రక్షణ, ప్రజలే మన కవచం. శత్రువుల వద్ద అత్యాధునిక ఆయుధాలుంటాయి. అవి అత్యధిక దూరాలను కూడా చేదిస్తాయి. మా వద్ద అతి చిన్న చిన్న ఆయుధాలున్నాయి. ఒకసారి కాలిస్తే వంద గజాల దూరంలోనే పడిపోయి దుమ్ములేపుతాయి. ఇవి కేవలం పిట్టలు కొట్టడానికి, లేదా చిన్న జంతువులను చంపేందుకు మాత్రమే పనికి వస్తాయి. ఇటువంటి వాటితో కూడా ఎలా పోరాటం చేయొచ్చో శిక్షణలో తెలుసుకున్నాం. శత్రువు పటాలాన్ని వేసుకుని దండెత్తి వస్తాడు. మనం ప్రజల్లో ఉంటాం. ఆయనకు అత్యంత సమీపంలోకి వెళ్లి చిన్న తుపాకితో దెబ్బ కొట్టామంటే కింద పడిపోవాల్సిందే. కాల్పందెవరో తెలుసుకునే అవకాశం తక్కువ. వాళ్లలో ఒక్కడు పడిపోతేనే తీవ్ర అలజడికి గురవుతాడు. మనం అక్కడి నుంచి ప్రజల్లో కలిసి వెళ్లిపోవచ్చు. ప్రజాసైనికులకు ఉండే గొప్ప అవకాశం అది. గెరిల్లా పోరాటంలోని మెరుపు దాడి గొప్పతనం కూడా అదే. మేం నేర్చుకున్నవి ప్రాథమిక అంశాలే. అయితే ఈ శిక్షణ మాత్రం క్యాడర్లో ఎక్కడ లేనంతా మనోనిబ్బరాన్ని నింపింది. దీంతో “మాకూ నేర్పండి...” అంటూ వచ్చి దళాల్లోకి వచ్చి చేరే వారి సంఖ్య కుప్పలు తెప్పలుగా పెరిగిపోయింది.

పెరుగుతున్న దశకభ్యుల సంఖ్యను దృష్టిలో ఉంచుకుని ఆయుధ సేకరణ మీద దృష్టిని కేంద్రీకరించాం. సరిపోయినన్ని అని చెప్పలేను కానీ, మోస్తారుగా ఆయుధాలు

సంపాదించుకోగలిగాం. ఇంతలో స్థానిక భూస్వాములు రజాకార్ల ముఠాను ఒకదానిని ఏర్పాటు చేసేందుకు ప్రయత్నిస్తున్నట్లు సమాచారం అందింది. మన వద్ద ఆయుధాలున్నాయి. వాటిని ఎలా వాడాలో తెలియదు. అందుకే వీటి వాడకం గురించి బాగా తెలిసిన వ్యక్తుల గురించి వేట ప్రారంభించాం. చౌక్ల రామారంలో పోగుల బుచ్చయ్య, మంటి ముత్తయ్య దొరికారు. వీరిద్దరు కూడా మిలటరీలో పనిచేసి రిటైరైపోయిన వారు. వీరిద్దరితో మాట్లాడేందుకే ప్రత్యేకంగా నాలుగైదు రోజులు కేటాయించి, రాజకీయాలు, పోరాట ఆవశ్యకత నొక్కిచెప్పి వారిని ఉద్యమంలోకి తెచ్చాను. మేం ఉన్న ఊళ్లో పెత్తందార్లతో పోరాటం నడుస్తోంది. దీనిని చూసి వారికి మరింత ఉత్సాహం వచ్చింది. ఆయుధాల వాడకం తెలిసిన వారి గురించి వెతుకుతుండగానే నువ్వులగడ్డ కొత్తపల్లి గ్రామంలో ఒక బ్రాహ్మణ కుటుంబంలో పుట్టిన సూర్యనారాయణ మాకు దొరికారు. ఈయన ఆర్యీలో పనిచేయడంతో పాటు రెండో ప్రపంచ యుద్ధంలో సైతం పాల్గొన్నారు. ఆయన్ను కూడా ఉద్యమంలోకి తెచ్చాం. ఈ ముగ్గురితో క్యాడర్ కు ఆయుధాల గురించి, వాటిని జాగ్రత్త చేయడం గురించి, రేంజి ఎలాంటి? అనే అంశాలన్నీ నేర్పాం. అవతలి శత్రువు ఎంత బలవంతుడైనప్పటికీ, మన వద్ద ఉన్న పేలవమైన తుపాకులతో వారిని ఎలా నిలువరించవచ్చో అనే కోణంలో కూడా వారికి నేర్పాం. దీంతో మరింత నిబ్బరం పెరిగింది. ప్రాక్టికల్ గా రంగంలోకి దిగడమే తరువాయి.

ఇకపోతే, ఇప్పటి వరకు ఎటువంటి శిక్షణ లేకుండా విచ్చలవిడిగా వెళ్లిన మేం మా కదలికల్లో పూర్తిగా మార్పులు తీసుకువచ్చేందుకు ప్రయత్నించాం. రాత్రుల పూటే ప్రయాణాలు, ముందు ఒక స్కాటు మధ్యలో మేం మాకు చాలా దూరంగా వెనుకన మరో స్కాటు ఇలాంటి ఏర్పాటుతో సంచారం. మనుషుల కదలికలను, చప్పుళ్లను, అలికిడిని కనిపెట్టడం, అప్రమత్తమవ్వడం ఆ మేరకు డైరెక్షన్ సూర్యుకోవడం వంటివి అలవాటైపోయింది. క్యాడర్ ఏ విధంగానైతే దినదినం రాటుదేలుతోందో అంతే వేగంగా గ్రామీణ పరిస్థితుల్లో కూడా మార్పులు సంభవించ నారంభించాయి. నైజాం రజాకార్లు విస్తృతంగా గ్రామాల్లో మోహరించనారంభించారు. మరో రకంగా చెప్పాలంటే గంటల్లోనే పెద్ద పెద్ద మార్పులు సంభవిస్తున్నాయి. మన ఆధీనంలో ఉన్న గ్రామాల్లో కూడా పోరాటాలు రోజుకో కొత్త రూపం తీసుకుంటున్నాయి.

ఇంతలోనే శాలిగౌరారం నుంచి మన క్యాడర్ వచ్చి “మా ప్రాంతంలో పోలీసుల ఆగడాలు పెరిగిపోయాయి. ఈ ప్రాంతంలోంచి స్టేషన్ ను లేపేయాలి. పోలీసులను తరిమేయాలి.” అని చెప్పారు. వచ్చిన క్యాడర్ లోని యువకులంతా శాలిగౌరారంలోని పెత్తందార్ల పిల్లలే. వారి పెద్దలకు వ్యతిరేకంగా వీరు పోరాటాన్ని ప్రారంభించారు. వీరి

కోరిక మేరకు పది పన్నెండు వందలమందిని వెంటేసుకుని శాలిగౌరారం పోయాం. దారిలోనే ఊరి పట్టణం ఎదురొచ్చి “అక్కడ మిమ్ముల చంపేందుకు తుపాకులు బాద్లు పెట్టుకుని ఉన్నారు. మీరు పోవద్దు కాల్చేస్తారు. మేం పోయి వారిని సర్దిచెప్పి వస్తాం. మీరు అప్పటి వరకు ఇక్కడి నుంచి కదలొద్దు..” అని వారించే ప్రయత్నంచేశారు. వారి మాటను మేం లెక్క చేయకుండా తోసుకుంటూ ముందుకెళ్లాం. గ్రామంలో మా ఉనికిని చూడగానే పోలీసులు పరారయ్యారు. నాకు అంతా కలియ తిరిగితే బండెడు పోలీసు యూనిఫారాలు దొరికాయి. బండి నిండా వాటిని నింపి, పోలీసు స్టేషన్ ను కిరసనాయులు చల్లి తగులబెట్టేశాం. దీంతో గ్రామస్తులంతా ఎంతో సంతోషించారు. వారందరితో అక్కడ ఒక సభ జరిపి అక్కడ నుంచి వెనక్కు వచ్చేశాం.

మేం అత్యంత ఉత్సాహంతో క్యాడర్ అంతటికీ పోలీసు యూనిఫారాలు వేశాం. అయితే ఇది రైతుల్లో కొంత భయాందోళనలకు దారి తీసింది. వారు క్యాడర్ కు, పోలీసుకు మధ్య తేడా కనుక్కోలేక ఇబ్బందులను ఎదుర్కొన్నారు. క్యాడర్ కూడా ప్రజలకు దూరమయ్యేందుకు ఇది దోహదపడ్తోంది. సాయుధపోరాట ప్రారంభసమయాల్లో ఇటువంటి చిన్న చిన్న తప్పులు దొర్లాయి. వెంటనే యూనిఫారాలన్నీ తీసివేయించి తిరిగి రైతుల దుస్తులతోనే క్యాడర్ ప్రజల్లో సంచరించడం ప్రారంభించింది.

ఇంతలోనే మూసీనది ఒడ్డున ఉన్న వెల్డేవి గ్రామంలో మేం ఉన్నాం. అడ్డగూడూరులో రజాకార్లు, పోలీసులు వచ్చి క్యాంపులు పెట్టే వాతావరణాన్ని సృష్టించారు. ఈ సమాచారం మా కందింది. మేం వెంటనే వెయ్యి నుంచి 1500 మంది వలంటీర్ల క్యాడర్ ను సమీకరించాం. ఇంత మంది కలిసి పోతే అక్కడి నుండి పరారయిపోతారేమోనన్న అనుమానం కలిగింది. శాలిగౌరారం సంఘటన వల్ల మేం ఈ అవగాహనకు రావాల్సి వచ్చింది. అయినా ఎందుకయినా మంచిదని వారందరినీ తీసుకెళ్లేందుకు సిద్ధపడ్డాం.

ఇటువంటి ప్రత్యేక పరిస్థితుల్లోనే రెండు మూడు రోజుల ముందు బొడ్డుగూడెం గ్రామంలో తుమ్మల అనంతరెడ్డి, పాపిరెడ్డి అనే ధనికరైతుల వద్ద 12బోర్ (అప్పట్లో అది ఆధునికవైనది) ఆయుధం వుంది. రజాకార్లు క్యాంపులు పెడితే వీటిని ఎత్తుకుపోతారేమోనన్న భయం వారికి పట్టుకుంది. వీటిని కమ్యూనిస్టులకే ఇద్దామన్న ఆలోచనతో వారు నాకు గత నెలరోజులుగా కబురుపెడుతున్నారు. వాళ్లు ధనికరైతులు.. వారితో నాకేంటి పని? నాతో వారికేంటి పని? ఇలా ఆలోచించిన నేను దాని గురించి పూర్తిగా మర్చిపోయాను. అప్పులు పోలేదు. ఆయుధం గురించి వివరం తెలిసిన తరువాత నేను కొంత మంది వలంటీర్లను తీసుకుని అక్కడికి పోతే అనంతరెడ్డి తన ఇంటి వద్ద

ఉన్న బావికాడ వచ్చినవాళ్లందరికీ భోజనాలు వడ్డించారు. ఆ తరువాత 12బోర్ ఆయుధాన్ని నా చేతికి ఇచ్చారు. నేను వారికి కృతజ్ఞతలు చెప్పి దీనిని ప్రాణపదంగా కాపాడుకుంటానని చెప్పాను. దేశంకోసం, ప్రజలకోసం ఈ ఆయుధాన్ని ఉపయోగిస్తానని వారికి వాగ్దానం చేశాను. అయితే నాకు మరిన్ని ఆయుధాలు కావాలని కోరినప్పుడు నన్ను పక్కకు తీసుకెళ్లి, తన మిత్రుడి వద్ద మరొకటి ఉందని చెప్పారు. అయితే తాను చెప్పినట్లు ఏ మాత్రం మిత్రుడికి తెలిసినా ఇద్దరి మధ్యా పొరపొచ్చాలు వచ్చే అవకాశం ఉందన్నారు. రహస్యాన్ని కాపాడుతానని మాట ఇచ్చి అదే రాత్రి వారి ఇంటికి వెళ్లాను. తలుపు తట్టగానే ఆయనే లేచి వచ్చి తలుపు తెరిచాడు. ఆయన పేరు రంగారెడ్డి. “నేను కృష్ణమూర్తిని మీతో కాస్త మాట్లాడేందుకు వచ్చాను.” అని చెబితే లోపలికి ఆహ్వానించారు. మాటామాటా కలిపి ఆయుధం గురించి వాకాబు చేశాను. చాలా సేపటి తరువాత ఆయన ఇచ్చేందుకు అంగీకరించాడు. అయితే తాను ఆ ఆయుధాన్ని అప్పగిస్తే రజాకార్లు తన మెడకు ఉరివేస్తారని చెప్పారు. అలా జరగనివ్వనని నేను ఆయనకు హామీనిచ్చాను. వెంటనే మా వలంటీర్ల టీం వచ్చి ఆయన ఇంటిమీద దాడి చేసింది. గ్రామమంతా కోలాహలం. రంగారెడ్డి ఇంటి మీద కమ్యూనిస్టులు దాడి చేసి సోదా చేస్తున్నట్లు పుకారు లేచిపోయింది. వలంటీర్లు కూడా అదే పద్ధతిన పెద్ద పెద్దగా అరుస్తూ చప్పుళ్లు చేస్తూ కొద్ది సేపు అలజడి సృష్టించారు. ఆ తరువాత రంగారెడ్డి స్వయంగా తన వద్ద ఉన్న 16బోర్ తుపాకిని నాకు తెచ్చి ఇచ్చారు. కృతజ్ఞతలు తెలిపి మేం అక్కడి నుంచి వెళ్లిపోయాం.

ఈ రెండు ప్రత్యేక ఆధునిక ఆయుధాల సహకారంతో ఇంతకుముందే చెప్పినట్లు వలంటీర్ల దండుతో అడ్డగూడూరు శివారులో ఉన్న గోవిందాపురానికి (మూలరేగడి) వెళ్లాం. అప్పటికే చీకటి అయ్యింది. మేం వెళ్లే సరికి గోవిందాపురం వాసులు డప్పులతో ఎదురొచ్చారు. గ్రామాలన్నీ పక్క పక్కనే ఉంటాయి. డప్పుల సప్పుడు రావడంతో అడ్డగూడూరులో ఉన్న రజాకార్లకు మేం వచ్చామన్న సంతకం వెళ్లిపోయింది. మేం వీటిని పట్టించుకోకుండా వారు ఇచ్చిన ఆతిథ్యం తీసుకుని నిద్దరపోయాం. తెల్లవారితే దాడికి వెళ్లాలని మా నిర్ణయం.

కానీ రజాకార్లు, పోలీసులు తెల్లవారు జాము నాలుగు గంటలకే గోవిందాపురం మీద దాడికి వచ్చారు. మన క్యాడర్ గ్రామం పొలిమేరలో కాపలా ఉంది. వీరందరికీ అవగాహన లేకపోవడంతో నెగడు వేసుకుని ఒకే దగ్గర కూర్చున్నారు. శత్రువుకు వీరు సులభంగా కనపడతారు గానీ, నెగడు వద్ద ఉన్న వారికి శత్రువులెలా కనపడతారు? వాళ్లు దగ్గరికి వచ్చే దాకా వారిని పోల్చుకోలేకపోయారు. నెగడు వద్దకు వచ్చి “క్యా బే సాలే...” అని వారు గట్టిగా గదామాయిం చే సరికి బెంబేలెత్తి ఒక్క ఉదుటున గ్రామంలోకి

గట్టిగా అరుస్తూ పరుగులేయడం ప్రారంభించారు. నాకు ఇదంతా తెలియదు. నేను ఇంకా పడుకునే ఉన్నాను. నా వెంట వచ్చిన గ్రామస్తులంతా రజాకార్లను తరచుదానికి చేతుల్లో ఏ ఆయుధాలు లేకుండానే వడిశెలలు, కర్రలతో ముందుకు వెళ్లారు. కట్కూరు రామచంద్రారెడ్డి ఈ అల్లరికి లేచి నా వద్ద ఉన్న 16బోర్ తుపాకిని తీసుకుని వారిలో కలిసిపోయి వెళ్లారు. కానీ ఆయనకు దానిని ఉపయోగించడం తెలవదు. రైతుల మూకను చూసి రజాకార్లు తొలుత గాలిలో కాల్పులు జరిపారు. మరో నాలుగడుగులు వేస్తే రజాకార్ల మూక మీద గ్రామస్తులు పడిపోతారనుకుండగానే వారు తుపాకితో రైతుల గుంపుపైకే కాల్చారు. దీంతో రజాకార్లపై లంఘించిన వీర కిశోరాలు కన్నబోయిన సాయన్న, పొడిచెడు లింగయ్య అక్కడే పడిపోయారు. లింగయ్య అక్కడికక్కడే చనిపోయాడు. పేగులు బయటకు వచ్చేశాయి. సాయన్నకు తలపై తగిలింది. ఇంకా ఆయనలో ప్రాణం ఉంది. ఇద్దరు పడిపోగానే రైతులంతా చెల్లా చెదురై తలోదిక్కు పారిపోయారు. కొంత మంది వచ్చి నన్ను లేపి విషయం చెప్పారు. నేను 12బోర్ తుపాకిని తీసుకుని రజాకార్ల మూకవైపు పరుగులు ప్రారంభించాను. గ్రామస్తులంతా వేగంగా ఎదురొస్తున్నారు. వాళ్ల ఒరిపిడికి నేను కూడా వెనక్కు వెళ్లిపోవాల్సిన పరిస్థితి. దానిని నివారించేందుకు నేను ఒక పక్కకు వెళ్లి గోడను ఆధారం చేసుకుని ముందుకు నడుస్తూ వెళ్లాను. అలా ఊరి చివర రాళ్లకడ్డీలతో ఒక దొడ్డి ఉంది దాని ముందుకు వెళ్లి నిలుచున్నాను. మన కామ్రేడ్ మోహన్రెడ్డి అన్న వరదా రెడ్డి నాకు మిలటరీ యూనిఫారం ఇచ్చాడు. నేను అదేసుకుని ఉండడంతో కడ్డీల వద్ద నల్లగా నా ఆకారం వారికి కనపడుతోంది. దీంతో వారు తుపాకులను నాకు ఎక్కుబెట్టి కాల్పనారంభించారు. టప... టప మంటూ నాలుగైదు బుల్లెట్లు నా ఇరువైపుల నుంచి దూసుకు వెళ్లిపోయాయి. నేను వెంటనే రాళ్ల కడ్డీల వెనుకవైపుకు వెళ్లిపోయాను. రజాకార్లు పోలీసులు రెండు వైపులా విడిపోయి నన్ను చుట్టేస్తున్నారు. నా వద్ద 12బోర్ తుపాకి ఉందని పార్టీ నాకు ఎల్జి (పెద్ద సైజు) బుల్లెట్లు పంపింది. వాటిని లోడ్ చేసి రెండు గుంపులవైపు ఒక్కో దెబ్బ కొట్టా. అంతే మొత్తం ఏడుగురు పడిపోయారు. అర్థగంట సేపు అలాగే నిలబడ్డా.. కాల్పులేవు. కడీల వెనుక నుంచి బయటకు వచ్చి చూస్తే పడిపోయినవారిని, గాయపడ్డవారిని వేసుకుని రజాకార్లు పోలీసులు, తిరుగుముఖం పట్టి పారిపోయారు. అయితే వారి గుళ్లకు కింద పడిపోయిన సాయన్న, లింగయ్య శరీరాలు కనిపించాయి. నొసట బుల్లెట్ గాయమైన సాయన్న ఊపిరిని ఎగబీలుస్తున్నాడు. చుట్టూ పక్కల చూస్తే ఒక్క గ్రామస్తుడూ లేడు. ఇంతలో నా పక్కనే తాటికమ్మల్లోంచి చప్పుడు వినిపించింది. ఎవరు? అని గట్టిగా కేకవేశా.. సమాధానం రాలేదు. మాట్లాడకపోతే కాలేస్తా.. అని బెదిరించా.. బ్రాహ్మణ కుటుంబం నుంచి వచ్చిన ఆర్మీ సోల్దరు సూర్యనారాయణ “కామ్రేడ్ ...నేను...” అంటూ అందులోంచి బయటకు వచ్చాడు.

మన వద్ద ఉన్న ఈ బర్మారు తుపాకుల వల్ల ఏమైతది కామ్రేడ్ అంటూ నిస్సహాయత వ్యక్తం చేశారు. “అదేం లేదు. మన వద్ద ఇవి ఉండడమే గ్రేటు... వీటి సంగతి నేను చెబుతా గానీ మీరు వెళ్లి తిరుగుముఖం పట్టిన జనాలను తీసుకురండి. చనిపోయిన, గాయపడిన వీరిని గ్రామంలోకి తీసుకెళ్ళాలి.” అని చెప్పాను. గ్రామస్తులంతా పారిపోగా మిగిలిన 50 మందిని వెంటనుకుని సూర్యనారాయణ వచ్చేశారు. లింగయ్యను ఒక ఇంటికి చేర్చి, సాయన్నను పక్కనే ఉన్న దొడ్లపాకలో గడ్డిమీద పండపెట్టి ఆ ఇంటోళ్లను కొన్ని పాలు తెచ్చి నోట్లో పోయమన్నా.. చీకటి పోయి తెల్లారింది. రజాకార్లు, పోలీసు మూకలు మళ్ళీ గ్రామంలోకి ప్రవేశించేందుకు సమీపంలోకి వచ్చేశాయి. “కామ్రేడ్ మీరు వెళ్లండి... వెళ్లిపోండి... తప్పుకోండయ్యా... లేకపోతే వాళ్లు మిమ్మల్ని చంపేస్తారు.. తప్పుకోండయ్యా...” అని మూలరేగడి గ్రామస్తులు బతిమాలడం ప్రారంభించారు. నేను వారిని వెనక్కు పంపి అక్కడే నిలబడ్డాను. వారు ఒక తూటా కాలిస్తే అది నా పక్కనుంచి వెళ్లి, నా వెనుక ఫర్లాంగు దూరంలో ఉన్న ఇంటి గుమ్మిలోంచి వెళ్లి అక్కడ ఉన్న పిల్లనాని తుంటిలోకి దిగింది. దీన్ని చూసి మళ్ళీ గ్రామస్తులు నా వద్దకు వచ్చి అయ్యా వెళ్లిపోండి అంటూ బతిమాలారు. నేను అక్కడే నిలబడి తొడచరిచి... “ఆవో... సాలే... ఆవో... దేఖ్ లింగే.. ఖదంతో రఖో.. సాలో...” అని గట్టిగా అరుస్తూ రెండు మూడడుగులు ముందుకెళ్లి నిలబడ్డాను. వాళ్లు నన్ను చూడగానే భూమి మీద పడుకుని ఉండిపోయారు. ఆ తరువాత నా బోర్ గన్నుతో ఒక రౌండ్ పేల్చాను. అప్పటికిగానీ నా వద్ద ఉన్న తుపాకి రేంజి ఎంతో నాకు తెలియలేదు. నేను కాల్చిన బుల్లెట్ కేవలం 120 గజాల దూరం వెళ్లి మట్టిలోంచి దుమ్ములేపింది. అయినా నేను అక్కడి నుంచి పో దల్చుకోలేదు. గ్రామస్తులు మరోసారి వచ్చి బతిమాలిన తరువాత నేను గ్రామంలోకి వెళ్లి వాళ్లను కూడా గ్రామం ఖాళీ చేసి రమ్మని చెప్పాను. కానీ వారు మతస్థులు. మాకేం కాదు. మీరు వెళ్లండి అని చెప్పారు. నేను కూడా ఆ గ్రామం నుంచి వెళ్లిపోయిన రెండు గంటల తరువాత గానీ ఆ రజాకారు మూకలు గ్రామంలోకి అడుగు పెట్టేందుకు సాహసించలేకపోయాయి. ఇదే మా ప్రాంతంలో (నేను చూస్తున్న ప్రాంతంలో) నైజాంకు వ్యతిరేకంగా తొలి సాయుధ ప్రతిఘటన.

ఈ ఘటనకు సంబంధించిన దాఖలాలు ప్రభుత్వరికార్డుల్లో ఇప్పటికీ ఉన్నాయి. నైజాం రజాకార్లు నా బుల్లెట్ దెబ్బకు పడిపోయినప్పటి విషయాన్ని ప్రభుత్వం రికార్డుచేసింది. కోర్టు ద్వారా ఆ కాయితాన్ని మనం సంపాదించాం. నల్లగొండ మీద సామూహికంగా అప్పటి ప్రభుత్వం జుర్మానాలు వేసింది. వాటికి సంబంధించిన రికార్డు కూడా లభ్యమైంది. ఆ కాలంలోనే ప్రజాశక్తి “అగయారే మూర్తి” అనే పేరు మీద... ఒక పోలీసు అమీను

మూర్తి అని పిలవగానే నిద్దురలో ఉన్న పోలీసు అధికారి ఉలిక్కి పడి మంచి మీది నుండి కింద పడే కథను ప్రచురించింది.

గడ్డం అమీనూ.... ఆయన గుర్రాలు

మోత్కూరు పోలీస్ స్టేషన్ అమీన్‌ను గడ్డం అమీను అని పిలుస్తారు. ఆయనంటే అక్కడి అన్ని గ్రామాల్లో హడల్. గుర్రాలతో ఎకాఎకిన వచ్చి గ్రామాలమీద దాడి చేస్తాడు. వాడంటేనే ఆ ఊరి జనానికి సింహస్వప్నం అయి కూర్చున్నాడు.

మోత్కూరు గడ్డం అమీనును ఎదుర్కోవాలన్నా, లేదా రజాకార్ల ముఠాను ఎదుర్కోవాలన్నా ఆయుధాలు ఎక్కువ సంఖ్యలో కావాలన్న అభిప్రాయం తీవ్ర రూపం దాల్చింది. మా దగ్గరున్న ఆయుధాలు ఆధునికమైనవేమీ కావు. నా వద్ద 12బోర్ రైఫిల్ 24 తూటాలున్నాయి. అదొక్కటే హెల్ప్‌ఫుల్‌గా ఉంది. గతంలో ఒకసారి ఏడుగురు శత్రువులను పడేసేందుకు ఉపకరించింది. అప్పటి నుంచి ఈ ఒక్కదానిని ప్రాణపదంగా చూసుకుంటున్నాను. అయితే దీనికి దూరం రేంజి ఉండదు. శత్రువుల వద్ద ఆధునిక ఆయుధాలున్నాయి. అవి ఎంతో దూరం రేంజిని సంధించగలవు. అటువంటప్పుడు షార్ట్ రేంజి తుపాకులతో వారిని ఎదుర్కోవాలంటే దగ్గరగా వెళ్లి కొట్టాల్సి ఉంటుంది. అంతలోపు వాడు దూరం నుంచే మనను కాల్చేసే అవకాశం ఉంది. అందుకే మన అమ్మల పొదిలో కూడా ఒక దూరం రేంజి ఆయుధాన్ని సంపాదించుకోవాలనే తపన పెరిగింది. అయితే దీనిని కూడా శత్రువు వద్దనుంచే తెచ్చుకోవాలని పథకాలకు రూపకల్పన చేస్తున్నాం.

ఈ నేపథ్యంలో నువ్వులగడ్డ, కొత్తపల్లి గ్రామసమీపంలో ఉన్న ఖైరవాణిబండ గ్రామంలో సంఘం పెట్టేందుకు వెళ్ళాను. ఆ గ్రామం ఓ చిన్న జాగీర్దారు కింద ఉంది. అతని పేరు అబ్బాస్ అలీ ఖాన్. మేం అక్కడ సభ జరుపుతున్న సమయంలో ఆ జాగీర్దారు ఊళ్లోనే ఉన్నాడు. సభ అనంతరం వచ్చి కలిశాడు. గ్రామస్థులు ఆయన్ను మాకు పరిచయం చేశారు. గ్రామస్థుల్లో కూడా ఆయనపట్ల అంతపెద్ద వ్యతిరేకత వ్యక్తం కాలేదు.

“చూడు అబ్బాస్... జాగీర్దార్లంతా రజాకార్లపక్షంలో చేరుతున్నారు. మరి నీవే పక్షంలో చేరుతావు? ప్రజలతో పోరాటాల్లో పాల్గొంటున్న నేటి తరుణంలో నీవు ఎవరి వైపుంటావు? నీ పాత్ర ఏంటి?” అని అడిగాం.

“నీవు కొళ్ళ వసూళ్లు మానుకోవాలి. అప్పుడు నీతో మాకు తగాదా ఎక్కువగా ఉండదు.” అని చెప్పాను. తాను ప్రజల పక్షాన్నే ఉంటానని చెప్పాడు. కొళ్ల వసూళ్లు మానేస్తానని చెప్పాడు.

మేం ఆయన్ను ఒక మంచి ఆయుధం కొనిపెట్టాలని అడిగాం. ఆయన వాగ్దానం చేసినట్లుగానే “హెన్రీ మార్షల్ గన్”ను మాకిచ్చారు. ఇది ఏనుగలను కొట్టింది. ఒక్క తూటాతో ఎంతటి గజరాజుమైనా నేలకొరగాల్సిందే. ఈ తుపాకి దెబ్బగానీ తగిలితే మనిషి బతుకు మీద ఆశవదులుకోవాల్సిందే. రౌండ్లు చాలా లావుగా ఉంటాయి. 300 గజాలపైనే దీని రేంజి ఉంటుంది. ఇది నాకు అతి పెద్ద వరప్రాసాదమైపోయింది. 12బోర్ రైఫిల్ కు తోడుగా నాకు ఈ ఆయుధం దొరికింది. దీని ఆధారంగా ఉద్యమాన్ని మరింత అడ్వాన్స్ చేసేందుకు ప్రయత్నించాం.

ఇక్కడి పరిస్థితిని దృష్టిలో పెట్టుకుని పార్టీ కూడా నా కోసం ఒక నేవీ రైఫిల్-303ను పంపింది. అది సుమారు 500 గజాలకు పైగానే పోతుంది. ఒక్కసారిగా ఆయుధాల సంఖ్య మూడుకు చేరుకోవడంతో క్యాడర్ లో కూడా మనోనిబ్బరం స్థాయి పెరిగిపోయింది.

లెవీ వసూళ్లు బండ్... రోడ్ల ధ్వంసం

ఎడతెరిపి లేకుండా తిరగడం వల్ల నాకు విపరీతమైన జ్వరం వచ్చింది. గురిజాల గ్రామంలో ఒక అయ్యవారి బావి దగ్గర ఉన్నాను. నాకు వైద్యులొచ్చి చికిత్స చేస్తున్నారు. అక్కడే సమావేశాలు కూడా జరుగుతున్నాయి. ఈ నేపథ్యంలో ఆ బావి కొంచెం ఎక్స్ పోజ్ అయ్యింది. అక్కడి నుంచి నేను తప్పుకోవాలని మన కామ్రేడ్స్ నుంచి సమాచారం అందింది.

ఇంతలో రామానుజపురానికి పోలీసులు వచ్చి లెవీ ధాన్యం వసూలు చేస్తున్నారన్న సమాచారం వచ్చింది. వారు లారీల్లో నింపుతున్నారు. నేను పార్టీ ఇచ్చిన నేవీ రైఫిల్ తీసుకుని, ఇద్దరు కామ్రేడ్స్ ను వెంటేసుకుని వెళ్ళాను. ఆ కామ్రేడ్స్ వద్ద ఆయుధాలేవు. రామానుజపురం ఊరి పక్కకు చేరుకున్నాం. మే పోయే సరికి లారీల్లో ధాన్యం బస్తాలు వేస్తున్నారు.

“రాం...” మని శబ్దం చేస్తూ నేను పేల్చిన బుల్లెట్ ఒకడికి తగిలింది. వాడు కింద పడిపోయాడు. మిగతావారంతా లారీలను వదిలేసి అక్కడి నుంచి పరారైపోయారు. వెంటనే ఊళ్లకి వెళ్లి ఎవరెవరి వద్ద ఎంతెంత వసూలు చేస్తున్నారనే విషయం తెలుసుకుని వాటిని అందరికీ పంచేశాం. ఇక నుండి ఈ ధాన్యం దొరకకుండా దాచివేయండి అని వారికి సూచించాను. ఇదే విషయాన్ని అక్కడే ఒక సమావేశంలో చెప్పాను.

మరునాడు అమ్మనబోలులో రజాకారు పోలీసులు బండ్లు నింపుకుని కొట్టుకుపోతున్నారని సమాచారం అందింది. మేం వెంటనే అక్కడికి పరుగెత్తాం. బండ్లు బారు కట్టి ఉన్నాయి. ముందు బండి నడుపుతున్న వాని మీద ఒక దెబ్బ వేశాం. అంతే మిగిలిన బండ్ల మీదున్న పోలీసులు ఎక్కడికక్కడ పారిపోయారు. ఆ బండ్లన్నింటినీ గ్రామంలోకి మలిపేశాం.

వస్తకొండూరు గ్రామంలో లెవీ ధాన్యాన్ని పోగు చేసుకుని బండ్లు నింపుకుని పోతుంటే, మోత్కూరు దారిలో మేం వారిపై మెరుపుదాడి చేశాం. కాల్పులు సాగించాం. వారు పారిపోయారు. వాటిని కూడా గ్రామంలోకి తిప్పి పంపాం. ఈ దాడిలో ఒక సంఘటన జరిగింది. రహీంఖాన్ పేట కర్ర వీరయ్య అనే దళసభ్యుడు బర్మారుతో ఒక సీసం గుండును పేల్చాడు. వాస్తవానికి అది బారులోకి పూర్తిగా దిగలేదు. తట్టుకుని అలాగే నిలబడి పోయింది. అయిన మన కామ్రేడ్ దానిని మొండిగా పైర్ చేసేశాడు. అది పోవాల్సినదానికంటే ఎక్కువ దూరం వెళ్లింది. రైఫిల్ గుండు రేంజిని కూడా దాటి పోయింది. పోలీసులకు ఇది కొత్త అనుభూతి. మన వారి వద్ద ఆధునిక ఆయుధం ఉందన్న భయంతో వారు అక్కడి నుంచి పారిపోయారు. లేకపోతే సాయుధులుగా ఉన్న ఆ రజకార్లతో మేం కొంతసేపు యుద్ధం చేయాల్సి వచ్చేది.

ఇలా మేం లెవీ వసూళ్లను ఎక్కడికక్కడ అడ్డుకుంటుండడంతో గ్రామాల్లో ధాన్య సేకరణ అనేది దాదాపుగా నిలిచిపోయింది. ఇదే సందర్భంలో పోలీసుల లారీలు గ్రామాల్లో ప్రవేశించనీయకుండా రోడ్లను, మార్గాలను ధ్వంసం చేయాలని పార్టీ పిలుపునిచ్చింది. ఇది దాదాపు అన్ని గ్రామాల్లో విజయవంతంగానే నడుస్తుండగా చిత్తలూరు ప్రాంతంలో గ్రామస్థుల నుంచి తీవ్ర ప్రతిఘటన వచ్చింది.

మన దళ నాయకుడు చామల లచ్చయ్య (సిఎల్) స్థానిక గ్రామస్థుల అంగీకారం లేకుండానే, వారిని ఒప్పించకుండానే బలవంతంగా రోడ్లను ధ్వంసం చేయించేందుకు పూనుకున్నాడు. దీంతో గ్రామస్థులు తిరగబడ్డారు. దీంతో కంగారు పడ్డ మనవాళ్లు నాకు సమాచారం అందించారు. అక్కడ లచ్చయ్య సబ్ ఆర్గనైజర్, మల్లారెడ్డి ఆర్గనైజర్. వీరు నాకు లెటర్ రాశారు. చిత్తలూరు గ్రామం మన ఉద్యమానికి చాలా పాత కేంద్రం. పెద్ద ఉద్యమ కేంద్రం కూడా. మేం అక్కడికి వెళ్లి రైతులతో సమావేశం వేశాం. వారితో సభ చేసి మొత్తం సమస్యలను వివరించాం. రైతులు కూడా తమ తమ అభిప్రాయాలు చెప్పారు. రవాణా సౌకర్యాలు ధ్వంసం చేయకపోతే ఎన్నికష్టాలు పడాల్సి వస్తుందనేది ఉదాహరణలతో సహా వారికి వివరించాను. అవి లేకుండా కూడా ఎట్లా మనుగడ సాగించవచ్చో వారికి తెలియచెప్పాను. దీంతో సమస్య పరిష్కారం అయిపోయింది.

అమ్మనబోలు మాసివ్ ప్రతిఘటన

ఆగడాలు చేసే గడ్డం అమీను మరోసారి పెట్రోగిపోయి గ్రామాలపై రజాకార్లతో కలిసి దాడి చేశాడు. అమ్మనబోలు కింద ఉన్న పల్లెపాడును తగులబెట్టాడు. అమ్మనబోలులో ముస్లింలను యువకులను పోగేసుకుని మోతూర్లు క్యాంపు దారి పట్టాడు. పల్లెపాడుపై దాడిని చూసిన అమ్మనబోలు వంతందారి కొడుకు పర్లెజానకిరెడ్డి నా పేరుతో చుట్టు గ్రామాలన్నింటికీ లెటర్లు రాశాడు.

“అమ్మనబోలు నుంచి మోతూర్లుకు మూసీనది గుండా వెళ్తున్నాడు. వాడిని మూసీనదిలో మట్టుబెట్టాలి. మీరంతా కర్రలు, వడిసెలలు తీసుకుని దాడిలో పాల్గొనాలి.” అని 10-20గ్రామాలకు లెటర్లు పంపారు. నా పేరుతో లెటర్లు పంపేసరికి వలంటీర్లు ఒక్కక్షణం కూడా ఆగకుండా పరుగెత్తుకొచ్చారు. కర్రలు, వడిశెలలు పట్టుకొచ్చారు. అమ్మనబోలు వద్ద నదికి గండి కొట్టి ఒడ్డును తొలిచి బాట ఉంటుంది. ఇది పొడిచేడు మీదుగా వెళ్తుంది. ఈ గండి చాలా లోతుగా ఉంటుంది. అందులోనుంచే పైకి రావాల్సి ఉంటుంది. బండ్లు గండిలోకి దిగి, నదిలోకి వచ్చినయ్. అవతలి ఒడ్డుకు చేరే లోపు ఆరు నుంచి ఏడు వేల జనం దానిని చక్రబంధం చేశారు. తెల్లవారేసరికి పొడిచేడువైపు బండ్ల దారి ఉన్న గండిని పూర్తిగా పూడ్చివేశారు.

ఇందులో విశేషమేమిటంటే.. గండిలోపలికి దిగి ఎక్కేంత వరకు అంత పెద్ద ఎత్తున కదిలి వచ్చిన జనం చిన్న అలికిడి లేకుండా బండల వెనుక, పొదలవెనుక నక్కి ఉండడం. శత్రువుకు ఆ ప్రాంతంలో ప్రజలున్నారనే సంగతే తెలియదు. ప్రజలంతా అంత డిసిప్లినోతో నిశ్శబ్దంగా వారి కదలికలను గమనిస్తూ కాచుకుని కూర్చుని ఉన్నారు. ఇంత మంది ఇంత సైలెన్స్ గా కూర్చోవడమనేది ఊహకు అందని విషయం. వర్ణనాతీత దృశ్యమది.

నది మధ్యభాగంలోకి బండ్లు వచ్చిన తరువాత దిక్కులు పిక్చరీల్లై శత్రువు చుట్టూత ఉన్న జనం ఒక్కసారిగా “కమ్మానిస్టు పార్టీకి...జై...” “ఎర్రజెండాకూ... జై...” అంటూ గర్జించారు. వడిశెలలతో రాళ్ల వర్షం కురిపించారు. అవ్వెంత దూరం పోతాయి? శత్రువు దగ్గరకు కూడా పోకుండానే నేలకు కరుచుకుంటున్నాయి.

అన్ని గ్రామాలకు లెటర్లు రాసి పిలిపించిన పర్లెజానకిరెడ్డి చొరవతో ముందుకు దూసుకెళ్లి ఒక బండ చాటుకు నక్కి తన వద్ద ఉన్న తుపాకితో కాల్పులు జరిపాడు. వీలైనంత దగ్గరగా వెళ్లి కాలుస్తేనే ఆ పేలిన గుండు ప్రభావం కనపడుతుంది. లేకపోతే ఫలితం ఉండదు. ఒక తూటాను “ఛాం..” మంటూ వారిపై పేల్చాడు.

వెనకు తిరిగి తుపాకి బారు తెరిచి రెండో బారును నింపేందుకు ప్రయత్నిస్తుండగా పోలీసులు ఆయన్ను కాల్చేశారు. ఆ వీరకిశోరం అక్కడికక్కడే కుప్పకూలిపోయాడు. ఆయన భౌతికకాయాన్ని మన వలంటీర్లు తెచ్చుకున్నారు. ఆయన వదిలేసిన తుపాకిమందును, బారును తెచ్చుకున్నారు.

ఈ దఫా రామయ్య అనే యాదవుడు కాల్పులు చేసేందుకు ముందుకు వెళ్ళాడు. ఆయన బండ చాటున ఉండి బారు నింపుకుని వారిపై కాల్చేలోపునే, అవతలి నుంచి తూట పేలింది. అది ఆయన మోకాళ్లో పడింది. ఈయనను, తుపాకిని తెచ్చేసుకున్నారు.

జనం అంతా కూడా డిసిప్లేన్డ్గా, ఇరగదొక్కుకుని ముందుకు రాకుండా, చక్రబంధాన్ని కొనసాగించారు. కొంత మంది వెళ్ళి అంతకుముందే అవతలివైపు గండిని పూడ్చేశారు. ఉదయం 9 గంటల నుంచి సాయంత్రం ఆరు గంటల వరకు పోలీసులకు ఈ గండిని క్లియర్ చేయడమే సరిపోయింది. అప్పటి వరకూ జనంపైకి పోలీసులు కాల్పులు జరుపుతూనే ఉన్నారు. అయినప్పటికీ జనం తొణకలేదు. బెణకలేదు. చక్రబంధం మాత్రం అలాగే కొనసాగింది.

వారందరికీ కృష్ణమూర్తి దళం తమ మధ్యనే ఉన్నదన్న అభిప్రాయం ఉంది. దీనిని బలపరుస్తూ తూర్పు దిక్కున ఉన్న వారు ఒకమారు “కృష్ణమూర్తికి... జై..” అని నా పేరుతో జై కొట్టారు. మిగతా మూడు దిక్కుల ఉన్న వారు కృష్ణమూర్తి తూర్పు వైపు ఉన్నాడూరా అనే అభిప్రాయానికి వచ్చేస్తారు. ఆ తరువాత దక్షిణం దిక్కువారు నా పేరుతో జై కొడతారు. ఇలా సాయంత్రం వరకు కూడా నేను తమ మధ్యలోనే ఉన్నాననే అభిప్రాయంతో, ఏదో ఒకటి చేస్తాననే అభిప్రాయంతో తమ పట్టును ఏ మాత్రం సడలనీయకుండా చక్రబంధాన్ని కొనసాగించారు. గండిదారిని బాగుచేసుకుని వారి బండ్లను ముందుకు నడుపుతూ, కాల్పులు కాలుస్తూ జనం తమపై పడకుండా పోతున్నారు.

రాత్రి చీకటి అయిపోయింది. పోలీసు బళ్ళు ముందకు కదుల్తానే ఉన్నాయి. జనం చక్రబంధం కూడా అలాగే కదులుతోంది. కొద్ది దూరంలో బుజులాపురం గ్రామం వచ్చింది. విషయం తెలుసుకున్న గ్రామస్థులు ఊరిగట్టు వద్ద పోలీసుల మీద దాడికోసం మాటు కాచుకుని ఉన్నారు. గుగ్గిళ్ల నర్సయ్య అనే దళితుడు వడిశెల రాయితో పోలీసులను కొట్టాడు. పోలీసులు కాల్చారు. అప్పుడే ఆయన మరో రాయ్ విసిరేందుకు పైకి లేవడంతో, తుపాకి దెబ్బ దొక్కలో తగిలి పడిపోయాడు. అక్కడికక్కడే ప్రాణం పోయింది.

రాత్రి 8.00 - 8.30 అయ్యింది. బండ్లు, వాటితో బాటు ప్రజల చక్రబంధం మోతూరు గ్రామం సమీపించింది. అది పోలీసుల హెడ్ క్వార్టర్. చీకటిలో ఇక లాభం లేదనుకుని అప్పుడు ప్రజలు తమంతటతామే చక్రబంధాన్ని ఉపసంహరించుకున్నారు.

ఈ సంగతి చిత్తలూరు గ్రామంలో ఉన్న మాకు చాలా ఆలస్యంగా చేరింది. నేను దళాలతో ఆ గ్రామం నుంచి పరుగెత్తుకొచ్చేసరికి చాలా ఆలస్యం జరిగిపోయింది. అప్పటికే ఈ కార్యక్రమమంతా జరిగిపోయింది. అమ్మనబోలు వెళ్లి పర్ణి జానకీరెడ్డికి పెద్ద ఎత్తున అంత్యక్రియలు చేసి, సంతాప సభ నిర్వహించాం. గాయపడ్డ వారికోసం చికిత్సకు ఏర్పాట్లు చేసి బుజులాపురం వెళ్ళాం. అక్కడ గుగ్గిలనర్సయ్య వీరోచిత ప్రతిఘటనపై సంతాప సభ నిర్వహించాం. అంత్యక్రియలు కూడా పెద్దఎత్తున నిర్వహించాం. ఈ బుజులాపురం గ్రామం మోతుకూరుకు చాలా సమీపంలో ఉండే గ్రామం.

దీంతో చక్రబంధంలో పాల్గొన్న గ్రామస్థులకు, మిగతా వారందరికీ కూడా పరిస్థితి అర్థమైపోయింది. చక్రబంధంలో నేను లేనన్న విషయాన్ని వారు తెలుసుకోగలిగారు. నాకూ, జన సమూహానికి మధ్య ఎటువంటి కమ్యూనికేషన్ గ్యాప్ రాలేదు. పర్ణి జానకిరెడ్డి సమయస్ఫూర్తిని, వీరోచిత లక్షణాలను వేన్నోళ్ళ కొనియాడారు. అలా అమ్మనబోలు మాసివ్ పోరాటం ముగిసింది.

ఈ పరిస్థితి మాకొక గుణపాఠం నేర్పింది. సెంట్రలైజ్డ్ గా ఒకే ఒక్క దళం ఉండడం వల్ల ఒక ప్రాంతం నుంచి మరో ప్రాంతానికి తిరగడం చాలా కష్టమైపోతోంది. మాకు సహకారంగా అప్పుడప్పుడు బి.ఎన్.రెడ్డి దళం వచ్చినప్పటికీ, నా ఆర్గనైజేషన్ ప్రాంతాలన్నింటా దళాల సంఖ్యను, అలాగే ఆయుధాలను పెంచకపోతే ఉద్యమ విస్తృతికి విఘాతం ఏర్పడుతుందన్న నిర్ధారణకు వచ్చాం. అప్పుడు వెంట వెంటనే దళాల ఏర్పాటు జరిగిపోయింది.

మారం నారాయణరెడ్డి దళం, సూర్యనారాయణ దళం, దూదిపాలెం సర్పిరెడ్డి దళం, గార్లపాటి రఘుపతిరెడ్డి దళం, మీనయ్య దళం, ముకుందం (మంటి ముత్తయ్య) దళం, పోగుల బుచ్చయ్య దళం, కుంటల రామకృష్ణారెడ్డి దళం, ఫక్కిర్ సర్పిరెడ్డి దళం, చామల లచ్చయ్య (సిఎల్) దళం, యానాల మల్లారెడ్డి దళం, పల్లెపాటి ఐలయ్య దళం, ఐలయ్య పంతులు దళం, సంజీవరెడ్డి దళం, తొడిగిల వెంకటరెడ్డి దళం ఏర్పడ్డాయి. మొత్తం ప్రాంతాన్ని విభజించి ఆయా గ్రామ రక్షణ దళాలకు అండదండలుగా ఉంటూ శత్రుదాడులనుండి గ్రామాలకు రక్షణ కల్పించాల్సి ఉంటుంది.

“వామ్మో”... నుంచి “అరేయ్” దాకా

రజాకార్లను ఊరూర ప్రతిఘటించే స్థితి నెలకొంది. దళాలు చాలా విస్తృతంగా ఏర్పడ్డాయి. ప్రతిచోటా ప్రతిఘటన జరుగుతోంది. మా ఊరిపక్కనే ఉన్న వెలమజూల

వద్ద గంటపాపిరెడ్డిని కాల్చి చంపారు. ఆదింపేట కోమటి మల్లయ్యను గుర్రాలతో దాడి చేసి చంపారు. ఆ తరువాత కాలంలో వారికి గ్రామాల్లోకి రావడమే కష్టమైపోయింది. కాల్చిచంపేందుకు వారు చేస్తున్న ప్రయత్నాలు విఫలమవుతూ వచ్చాయి. నేను ఉన్న ప్రాంతానికి రావడమే మానేశారు. ముఖ్యంగా గడ్డం అమీనుకు వాని వేగులు పోయి “ఫలానా ప్రాంతంలో దళం సంచరిస్తోందంటే..” ఆ ప్రాంతం వైపు కన్నెత్తి చూసేవాడే కాదు. ఒక వేళ దాడి చేసినా స్వేచ్ఛగా ఇంటికి చేరుకునే పరిస్థితి లేదు. అడ్డదార్లు, లేదా ఇతర దారులు వెతుక్కుని పోవాలన్న పరిస్థితి ఏర్పడింది.

ఈ క్రమంలోనే గడ్డం అమీను పల్లెపాడు గ్రామంలో ఉన్న ఐలయ్య దళంపై దాడి చేశారు. మన వాళ్ళేమో ప్రజల మధ్యన ఉండాలన్న ఆలోచనను మానివేసి, వారి రక్షణ తీసుకోవాలన్న గెరిల్లా పద్ధతి మానేసి బురుజు ఎక్కారు. అక్కడి నుంచైతే కింది వారిని కాల్చిచ్చని వారి ఆలోచన. పోలీసులకు ఇది మంచి అవకాశంగా దొరికింది. ఒక దళాన్ని మొత్తంగానే లేపేయొచ్చనే ఉద్దేశంతో వారు గ్రామంలోని ఇళ్ల గోడలను ఆధారం చేసుకుని కాల్పులు జరుపుతున్నారు. దీంతో బురుజు మీద ఉన్నవారు కాల్పులు కాల్చి మందుగుండును వృధా చేసుకుంటున్నారే కానీ గోడలను ఆధారం చేసుకుని అటూ ఇటూ తప్పించుకు తిరుగుతున్న పోలీసు రజాకారు ముఠాలను ఏమీ చేయలేకపోతున్నారు. మందు గుండు అయిపోయిన తరువాత వారిని మట్టుపెట్టాచ్చని కొంత మంది పోలీసులను అదే పనిలో ఉంచి, ఒక పటాలం బావుల కాడకు చేరుకుని వంటకు ఏర్పాట్లు చేస్తోంది. ఘమఘమలాడే వంటకాలు వండుకుంటున్నారు. గ్రామస్థులంతా గడగడలాడిపోయారు. ఈ విషయం గ్రామస్థుల ద్వారా అటుగా వెళ్తున్న సందెపల్లి దళానికి తెలిసింది. ఊరి పొలిమేరల్లోకి వచ్చి గాల్లోకి రెండు కాల్పులు జరిపారు. దీంతో బావుల కాడ ఉన్న పోలీసులు ఒక్కసారిగా హైరానా పడ్డారు. ఆ వంటలు అవీ అక్కడనే వదిలేసి, బురుజు చుట్టేసినవారంతా పలాయనం చిత్తగించారు. గ్రామంలో కాల్పులు జరుపుతున్న పోలీసులు కూడా అక్కడి నుంచి ఉరుకుడు బేరం పెట్టారు. సందెపల్లి దళం ఎదురుగా కనపడిన తరువాత మన ఐలయ్య దళ సభ్యులు కిందికి దిగారు.

దీంతో ప్రజల్లో మరింత నిబ్బరం పెరిగింది. ఈ ఘటనతో విచ్చలవిడిగా దాడులు చేసి దళాల అభివృద్ధిని, వాటి కదలికలను నిరోధించగలగడం వాడి అబ్బతరం కాదని తేలిపోయింది. ఒకప్పుడు మోతూరు గడ్డం అమీను వస్తున్నాడంటేనే భయపడే

స్థితి... ఇప్పుడు వాడు వస్తే ఎదిరించే స్థితికి వచ్చింది. అయితే మన దళం చేసిన తప్పును అక్కడే ఎత్తి చూపి, మిగతా దళాలకు కూడా సమాచారం చేరవేశాం. ఇటువంటి తప్పు జరిగితే ఒక దళం మొత్తంగా నష్టపోతుందనే ఆలోచనను కలిగించేందుకు ఇది దోహదపడింది.

ఈ లోగా కమిటీని రీ-ఆర్గనైజ్ చేయాలని జిల్లా కమిటీ ఒక సర్క్యులర్ కిందికి పంపింది. నన్ను కార్యదర్శిగా నియమించింది. నా కమిటీలో కట్టూరి రామచంద్రారెడ్డి, దూదిపాళ్లసత్తిరెడ్డి, రఘుపతిరెడ్డి, మారం నారాయణరెడ్డి, పైళ్ల రామచంద్రారెడ్డి ఉన్నారు. అయితే కట్టూరి రామచంద్రారెడ్డికి కార్యదర్శి కావాలన్న కోరిక బాగా ఉండేది.

అందుకే ఆయన ఈ సర్క్యులర్ రాగానే చిన్నపని ఉందని చెప్పి జిల్లా హెడ్ క్వార్టర్స్ కు వెళ్లాడు. అక్కడ ఆరుట్ల రామచంద్రారెడ్డిని, రావిసారాయణరెడ్డిని కలుసుకుని తనను కార్యదర్శిగా నియమించాలన్న సర్క్యులర్ ను పట్టుకొచ్చారు. ఇంతకు ముందున్న సర్క్యులర్ ను జిల్లా కమిటీ మార్చివేసింది. ఇదే విషయాన్ని తీసుకొచ్చి కమిటీ ముందు పెట్టాడు.

అండర్ గ్రౌండ్ లోనూ సెమీలీగల్

సంఘ నిర్మాణం, సమస్యలపై ఉద్యమాలు, పెత్తందార్ల దాడులు, వాటి ప్రభావాలు, రజకార్ల దాడులు వంటి సంఘటనలన్నింటినీ ఒకసారి మననం చేసుకుంటే ఒక కాలంలో ఉద్యమానికి పరిమితులుండేవి. గూండాల దాడులు, ప్రజలపై నిర్బంధ కాండ విచ్చలవిడిగా జరిగింది. ఎప్పుడైతే ప్రభుత్వం మార్షల్ లా ప్రకటించిందో అప్పుడు దౌర్జన్య పద్ధతులు మరింతగా పెరిగాయి. ప్రజల్లో ఒకరకమైన స్థబ్ధత నెలకొంది. మేమంతా అండర్ గ్రౌండ్ కు వెళ్లిపోవాల్సి వచ్చింది. అయినప్పటికీ మేం విస్తరణ కార్యక్రమాన్ని ఒక యజ్జులాగా నిర్వహించాం. మార్షల్ లాకు ముందు కేవలం 150 గ్రామాలకు పరిమితమైన ఉద్యమం ఆ తరువాత కాలంలో 1500 గ్రామాలకు విస్తరించింది.

మొత్తం ఉద్యమ విస్తృతి నిర్బంధ కాండను తట్టుకునే స్థితికి చేరుకుంది. ఇంతకు ముందు ఒక గ్రామంపై దాడి జరిగితే ఆ గ్రామ ప్రజలే ఎదుర్కోవాల్సి వచ్చేది. అంత శక్తి లేకపోతే పారిపోయే పరిస్థితి ఉండేది. దళం ఉంటే ఎదురుదాడికి దిగేది. కానీ ఇప్పుడు పరిస్థితి మారింది. ఒక్క ఊరిపై దండెత్తితే చుట్టుపక్కల ఉన్న పల్లెల్లోని జనం దండుగా కదిలిస్తున్నారు. అలాగే దళాల మధ్య సహకారం, ప్రజల మధ్య సహకారం బాగా

పెరిగిపోయింది. ఆ విధంగా విస్తృత ఉద్యమం అనేది పెద్ద సాధనంగా పనిచేసింది. ఇదే మొత్తం పోరాటానికి ప్రాణపదమైంది. ఈ అవగాహన నాకు అనుభవ పూర్వకంగా ఏర్పడింది.

ఉద్యమానికి పరిమితులున్నప్పుడు అండర్ గ్రౌండ్ లో ఉన్న కార్యకర్తల కదలికలు, వారి జీవన విధానం కష్టపూరితంగా ఉండేది. ఎప్పుడైతే ఉద్యమం విస్తరించిందో మన కేడర్ పేరుకు అండర్ గ్రౌండ్ లో ఉన్నప్పటికీ సెమీలీగల్ పద్ధతుల్లో సంచరించేది. ఇప్పుడైతే ఈ కార్యక్రమాలన్నీ సాధ్యమవుతూ వచ్చాయో.. అప్పటి నుంచి ఇన్నాళ్లపాటు ఉద్యమం వైపు కన్నెత్తి చూడని, అలాగే మన ఉద్యమాల్లో పాల్గొనని ఇతర ప్రజానీకం కూడా ఉయ్యెత్తున కదిలొచ్చారు. అనేక మంది మన పద్ధతులు, సిద్ధాంతాల పట్ల ప్రభావితమై కేడర్ గా కూడా చేరారు. ఇదంతా ఒక వెల్లువ రూపం తీసుకుంది. దీనంతటికీ కారణం సహాయనిరాకరణోద్యమమే. సుందరయ్య గారి నేతృత్వంలో ఆనాడున్న పార్టీ సరైన సమయంలో ఈ నిర్ణయం తీసుకుంది కాబట్టే మన ఉద్యమం ఈ మలుపు తీసుకోగలిగింది.

అయితే ఈ పిలుపునిచ్చిన కాంగ్రెస్ రాష్ట్ర కమిటీని హైకమాండ్ మందలించింది. రాష్ట్ర నాయకుడు స్వామీ రామానంద తీర్థను పిలిపించి తీవ్రంగా మందలించడంతో వారు నిజాంకు వ్యతిరేకంగా ఇచ్చిన సహాయనిరాకరణోద్యమ పిలుపును వెనక్కుతీసుకున్నారు. శ్రీముఖం ప్రకటించారు. ఇది పత్రికల్లో పెద్ద పెద్ద అక్షరాలతో వచ్చింది. ఆయన విరమిస్తే మనమెందుకు విరమించాలి? చొరవ అంతా మన చేతుల్లో ఉంది. గ్రామాల్లో ఈ ఉద్యమాన్ని తీసుకెళ్లింది మనం. వారి జాడే ఈ గ్రామాల్లో లేదు. కాబట్టి మనం దానిని కొనసాగించాం.

ఎప్పుడైతే కాంగ్రెస్ ఈ నిర్ణయం తీసుకున్నాదో.. అప్పటిదాకా కాంగ్రెస్ అభిమానులుగా ఉన్నవారు మనవాళ్లయ్యారు. సాయుధ దళాలుగా రెండు కాంగ్రెస్ కు చెందినవి ఉండేవి. 1.పలివెల కొండవీటి గురునాథరెడ్డి దళం, 2.సంకెపల్లి వెంకటరెడ్డి దళం (తిరుమలగిరి). కాంగ్రెస్ హై కమాండ్ నిర్ణయం విన్నవెంటనే సంకెపల్లి దళం ఆయుధాలు వదిలేసి, పోరాటానికి శ్రీముఖం పెట్టారు. ఆ తరువాత సరిహద్దు దాటి అవతలికి వెళ్ళిపోయారు. గురునాథరెడ్డి దళం మాత్రం తన పోరాటం సాగించుకుంటూ దాదాపు మిలటరీ యాక్షన్ వరకూ (నాకు గుర్తున్నంత వరకు) నిలబడి ఉంది. ఒకానొక సందర్భంలో నేను ఆయనతో ప్రత్యక్షంగా మాట్లాడి, ఆయనను మన పార్టీ అభిమానిగా మార్చాను. ఆ తరువాత కాలంలో శాసనసభ ఎన్నికల్లో మన అభ్యర్థిగా పోటీ కూడా చేశాడు. ఏదేమైనా కాంగ్రెస్ ఈ ప్రాంతంలో ఒట్టిబుర్రవంటిదని తేలిపోయింది.

ప్రజా పోరాటంగా అభివృద్ధి

విస్తరణ అనే పునాది మీద నిర్మితమవుతున్న మన ఉద్యమం దెబ్బ కాచుకునే స్థితి నుండి దెబ్బకొట్టే స్థితి వరకు ఎదిగింది. ప్రజలపాత్ర పెరగడం, నిర్మాణస్థితి పెరగడం, ఉద్యమాల్లో వస్తున్న అనుభవాలు, పార్టీ సాహిత్య అధ్యయనం, వీటితో పెరుగుతున్న చైతన్యస్థితి.. ఈ అంశాలన్నీకూడా మనకు ప్రధాన ఆటపట్టువుగా మారాయి. వీటి ఆధారంగా మన ఉద్యమం మరింత ముందుకు వెళ్తోంది.

ఆయా ప్రాంతాల్లో బాధ్యతలు చేపట్టిన కమిటీలు ఎప్పటికప్పుడు సమావేశమై చర్చలు, విశ్లేషణలు చేసి ఉద్యమాలను మరింత ముందుకు తీసుకుపోయేందుకు దోహదం చేస్తున్నాయి. గ్రామస్థాయిలో గ్రామసంఘాల నిర్మాణం పటిష్ట స్థితికి చేరుకుంది. అండర్ గ్రౌండ్ కార్యకర్తలెవరైనా మన కమిటీలున్న ఊళ్లకు పోతే పూర్తిగా లీగల్ స్థాయిలో తిరిగే అవకాశం కలిగింది. కమిటీ సమావేశాలు కూడా బహిరంగంగానే జరిగేవి. ఊళ్లో సాధ్యం కాకపోతే చెలకలకాడ, బావులకాడ అవి కొనసాగేవి. వీటిల్లో సామాన్య ప్రజలు కూడా పాల్గొనే వారు. ఈ సమావేశాల సందర్భంగానే ప్రజలందరి మనోభావాలు తెలిసేవి. కమిటీలకు కూడా ప్రజల ఆలోచనా ధోరణి పైనపట్టు ఉండేది. పార్టీకి కూడా ఇక్కడి నుంచి వచ్చే రిపోర్టుల ఆధారంగా ప్రజానాడిని తెలుసుకునే అవకాశం కలిగేది. దానికి అనుగుణంగా కింది నుంచి పై కమిటీలు చేసే నిర్ణయాలు ఆధారపడి ఉండేవి.

ప్రజాశక్తి అప్పట్లో ఇంకా వారపత్రికగానే నడిచేది. మొత్తం తెలంగాణా అంతటా జరుగుతున్న పోరాటాలను అది రెగ్యులర్ గా కవర్ చేసేది. అది గత వారం పేపర్ అయినా, లేదా ఆలస్యంగా వచ్చినా అదే మాకు కరదీపిక. దిక్కుచి. తెలంగాణా ప్రాంతం నుంచి అనేక మంది రచయితలు పత్రికకు రచనలు పంపేవారు. వారు రాసేటటువంటి పాటలు, కళారూపాల గురించి కూడా మాకు తెలిసేవి. అదే సమయంలో రెండో ప్రపంచయుద్ధం జరిగింది. దాని పరిణామాలను పత్రిక విశ్లేషించేది. దాని ఆధారంగా వివిధ కళారూపాలు తయారయ్యేవి. ఆయా అంశాలను క్రోడీకరించి అందులో రాసే పాటలు మాకు ఉత్సాహాన్ని కలుగ చేసేవి.

“జపాన్ అనగనెంతరో

వాడి తాహతెంతరో..

అంత గలిసి తంతె మళ్ల

అంతు దొరుకునంటరా?” అనే గేయం ఒకటి పత్రికలో ప్రచురించబడింది. మన గ్రామస్థులు జపాన్ అన్న పదం వద్ద నిజాం అని చేర్చి పాడుకునే వారు.

“నిజాం అనగనెంతరో..

వాడి తాహతెంతరో..

అంత గలిసి తంతె మళ్ల

అంతు దొరుకునంటరా?” అని దానిని మార్చుకున్నారు.

ఊళ్లల్లో ఉన్న చిన్న చిన్న రచయితలు కూడా తమ ప్రతిభను చూపించి నిజాం రాజ్యంలోని 90 లక్షల మంది ప్రజల మనోభావాలను ప్రతిబింబించే విధంగా రచనలు చేసేవారు. ఇవన్నీ ఉద్యమానికి మంచి ఉత్తేజాన్నిచ్చేవి. ఒక్క నైజాం ప్రాంత వాసులే కాకుండా ఆంధ్ర, రాయలసీమ ప్రాంత వాసులు కూడా ఇటువంటి రచనలు చేసేవారు. వారంతా ఈ విధంగా మా పోరాటానికి అండదండగా నిలిచారు. ముక్కోటి తెలుగువారి సమైక్యశక్తి ప్రధాన చోదకశక్తిగా తెలంగాణ పోరాటం అడుగుముందుకేసింది.

ప్రతిఘటించే స్థితిలో కూడా విచిత్రమైన పరిస్థితులు నెలకొన్నాయి. అనేక చిత్ర విచిత్ర అనుభవాలు వచ్చాయి. సూర్యపేట తాలుకాలో భీంరెడ్డి నర్సింహారెడ్డి దళం ఉండేది దానికి సహాయకంగా అన్రెడ్డి వెంకటరెడ్డి దళం, సి.తిరుమలరావు దళం ఉండేది. ఒకసారి రాగిపొదలో ఉన్న దళంపై రజాకార్లు పడ్డారు. వారు ప్రతిఘటించారు. దీనికి సహాయకంగా మరొక దళం వచ్చింది. దీంతో రజాకారు పోలీసులు ఉరుకుడు బేరం పెట్టారు. వీరంతా ఒక బంగ్లాలోకి దూరారు. బంగ్లాను మన వాళ్లు ఎన్సర్పిల్ చేశారు. వారు మన వాళ్లను బంగ్లా దగ్గరకు రాకుండా కాల్పులు జరుపుతున్నారు. వారిని లొంగదీసుకోవడం ఎలాగనేది మన దళాలకు అర్థం కావడం లేదు. కాల్పులు.... ఎదురుకాల్పులు చాలా సేపు జరిగాయి.

ఈ పోరాటాన్నంతటినీ అప్పటి నుంచి చూస్తున్న ఒక ముసలామే.... “ఏందయ్యా? ఇంత సేపు ఊదరబాంబు పెట్టురాదుండ్రీ... దెబ్బకు దిగొస్తారు నా కొడుకులు..” ఆమె కూర్చున్న స్థలంలోంచి కదలేని స్థితిలో ఉంది. అయినా తన అభిప్రాయాన్ని దళానికి చెప్పింది.

అప్పటి వరకు మనవాళ్లకు అటువంటి ఆలోచనే రాలేదు. వారికే కాదు. మొత్తం గెరిల్లా పోరాట దళాలలన్నింటికీ కూడా ఇటువంటి పద్ధతి గురించి ఆలోచన చేసిన

దాఖలాల్లేవు. మన దళాలు ఆ ముసలామె ఇచ్చిన సలహా ప్రకారం మిరపకాయ సంచులు తెచ్చి బంగ్లా కిందికి చేర్చారు. గడ్డి చేవుకు నిప్పు పెట్టి అక్కడి నుంచి వెళ్లిపోయారు. ఒక్కటే కుంటు... బంగ్లా మీద ఉన్న వాళ్లకు పై ప్రాణాలు పైకి పోయినట్లే అనిపించింది. ఒక్కటే దగ్గుడు... తుమ్ములు... ముఖాలు ఎర్రగా తయారయిపోయినాయి. ఎంత మాత్రం తట్టుకోలేకపోయారు. దమ్ములేకుండా పారిపోయే స్థితి.

తుపాకులతో సహా చేతులెత్తేసి.. “బచావ్...” “బచావ్..” అని అరవడం షురూ చేశారు.

తుపాకులను వదిలేసి ఒక్కొక్కరుగా కిందికి వచ్చారు. మనవాళ్లు అందులో ముఖ్యులను పట్టుకుని కొంతమందిని అక్కడే కాల్చివేశారు. అంత ప్రమాదం కాదనుకున్నవారికి బుద్ధి చెప్పి వదిలేశారు.

కూర్చున్న స్థలం నుంచి కదలలేని ఒక ముసలమ్మ కూడా మన ఉద్యమానికి తన అభిప్రాయం చెప్పడం ద్వారా తోడ్పడింది. దీంతో దళాలన్నీ కూడా వారి ఆయుధాల లిస్టులో కర్ర(గుత్తు), వడిశెల, బర్మారుతో పాటు ఊదరబాంబును కూడా చేర్చుకున్నాయి. ఇలా మన దళాలు నిత్యం ప్రజల సలహాలు, వారి అభిప్రాయాలు తీసుకుంటూ నిత్యం శత్రువుపై విజయం సాధించనారంభించాయి. ఈ విధంగా ప్రతిఘటనలో ప్రజల ప్రత్యక్ష పాత్ర నిరంతరం పెరుగుతూ వచ్చింది. ప్రజాభిప్రాయానికి ఉన్న ప్రత్యేక స్థానం అది. పోరాట శక్తిని ద్విగుణీకృతం చేయడానికి ఇది పనికి వచ్చింది. ఫలితంగా 100 నుంచి 1000, అటునుంచి మూడు వేల గ్రామాలకు మన ఉద్యమ విస్తృతి చేరుకుంది.

భారత ప్రభుత్వ గులాం గిరి

గ్రామాల్లోంచి ప్రజా శత్రువులు ఊళ్ళు ఖాళీ చేసి వెళ్లిపోయారు. కొంత మంది మాత్రమే ప్రాణాలు అరచేతిలో పెట్టుకుని బుద్ధిగా మసలకోవడం ప్రారంభించారు. రజాకార్లు, పోలీసులు దాడి చేసిన గంటసేపే వారి హవా నడుస్తుంది. ఆ తరువాత అక్కడ నడిచేది ప్రజారాజ్యం. మొత్తం 24గంటల్లో ఒక గంట మాత్రమే వాడిదే రాజ్యం. శత్రువు క్యాంపుల్లో మినహా గ్రామాల్లో మకాం పెట్టే స్థితి దాదాపుగా పోయింది. మొత్తం చొరవంతా మన చేతుల్లోకి వచ్చేసింది. శత్రువు మనోనిబ్బరం చెదిరిపోయింది. దెబ్బకాచుకునే స్థితికి అది చేరుకుంది.

ఈ పోరాట ప్రారంభదశలోనే పార్టీ ఆదేశం మేరకు రావినారాయణరెడ్డి అప్పటి భారత ప్రభుత్వానికి ఒక బహిరంగ లేఖరాశారు. “సామ్రాజ్యవాదుల పెద్ద ఏజెంటుగా ఉన్న నిజాం తెలంగాణా ప్రజల మీద సాయుధ పోలీసు బలగాలను, రజాకార్లను ఉసిగొల్పి గ్రామసీమల్లో విధ్వంసం సృష్టిస్తున్నాడు. స్వతంత్ర భారతావనిలో మేము ఈ తరహా దమనకాండలో నలిగిపోతున్నాం. మమ్మల్ని కాపాడడంలో మీ సహకారం కోరుతున్నాం.” అనిఅందులో ఉంది. ఇది అప్పట్లో విశేష ప్రాచుర్యం పొందింది కూడా...

ఆ లేఖను అందుకున్న తరువాత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ తన ప్రభుత్వం తరపున కె.ఎం.మున్నీని నిజాం దగ్గరికి రాయబారం పంపించారు. ఆయన వచ్చి వినిపించిన సందేశం ఏమిటంటే.. “ఓ నిజాం రాజా! నీ సంస్థానానికి ఏ హానీ చేయం. భారత యూనియన్‌లో చేరిపో. మీ రాచరిక రాజ్యాన్ని భద్రంగా ఉంచుతాం.” అని చెప్పారు.

నిజాం నవాబు ఊరుకుంటుందా? “ఇంగ్లీషువాళ్లు మాకు స్వాతంత్ర్యం ఇచ్చారు. మౌంట్ బాటన్ అవార్డు ప్రకారం సంస్థానాలుగా ఉన్న రాజ్యాలకు స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి వచ్చింది. నేను స్వతంత్ర రాజును. నాకంటూ ప్రత్యేక సైన్యం ఉంది. నిజాం సిక్కు నిజాం సైన్యం, నిజాం పోలీసు, నిజాం కోర్టులు వంటి అన్ని హంగులతో నా సంస్థానం ఉంది. ఇంగ్లీషు వాళ్లు వెళ్లిపోయిన తరువాత నేను సర్వస్వతంత్రుడైన రాజునైనాను. దీనిని స్వతంత్ర హైదరాబాదుగా ప్రకటిస్తున్నాను. నేను ఎవ్వరికీ లొంగను. ఎటువంటి రాజీ ఉండబోదు.” అని హూంకరించి పంపించేశాడు.

ఎప్పుడైతే మన ఉద్యమం పైచేయి సాధిస్తూ వచ్చిందో అనేక గ్రామాల్లో నిజాం పరిపాలన వ్యవస్థ అనేదే లేకుండా పోయింది. అనేక గ్రామాలు విముక్తం కావించబడ్డాయి. ఈ ప్రాంతాలన్నింటా స్వతంత్ర హైదరాబాద్ అనే నినాదం కనుమరుగైపోతూ వచ్చింది. ఇక్కడి జమీందార్లు, జాగార్దార్లు పారిపోయిన తరువాత వాళ్ల భూములన్నీ పంపిణీ చేయడం మొదలుపెట్టాం.

భూ పంపిణీలో పార్టీ కొన్ని పద్ధతులను ప్రవేశపెట్టింది. జగీర్దార్లకు, జమీందార్లకు ఉన్న లక్షల ఎకరాల భూమిని మాత్రమే పంచి పెట్టింది. మక్తేదార్లు, బంజరుదార్ల భూములను కూడా పంచిపెట్టింది. ప్యూడల్ వ్యవస్థలో ఉన్న శత్రువర్గాలన్నింటితో ఒకేసారి వ్యతిరేకం చేసుకోకూడదన్న భావనతో చిన్న భూస్వాముల భూములను (200 ఎకరాలు వారికి వదిలేసి మిగతా భూమిని) మన కేడర్ ప్రజలకు ధారాదత్తం చేసేది.

ఈ నిర్ణయం ప్రకారం పార్టీలో ముఖ్యనాయకునిగా ఉన్న రావినారాయణరెడ్డి తొలుత తన వద్ద ఉన్న 500 ఎకరాల్లో నాలుగు వందల ఎకరాలను పంపకానికి పెట్టారు.

దీనిని ఆదర్శంగా తీసుకుని మిగతా అన్ని చోట్ల భూ పంపిణీ కార్యక్రమం జరిగేందుకు ఎటువంటి ఆటంకాలు కలగనీయకుండా ఒక మంచి వాతావరణాన్ని కల్పించాం.

ప్రచారస్తంగా ప్రజా వాక్కు

ప్రచార తీరు కూడా కొత్త పుంతలు తొక్కింది. ప్రధానమైన గ్రామాల్లో, హెడ్ క్వార్టర్లుగా ఉన్న ప్రాంతాల్లో గ్రామం చుట్టూత కాపలా పెట్టుకుని పెద్ద ఎత్తున సభలు నిర్వహించేవాళ్లం. జనం బాగా సమీకృతులయ్యేవారు. చుట్టు పక్కల గ్రామాల నుంచి కూడా ఇక్కడికి వచ్చేవారు. సభల్లో నాయకులు చెప్పే ప్రతిమాటను కేంద్రీకరించి వినేవారు. అక్కడ చెప్పే మాటలన్నీ వారి జీవితాలకు సంబంధించినవే. వారి జీవితాలను పెనవేసుకుని ఉన్న రాజకీయాల గురించి అక్కడ వారు తెలుసుకునేవారు. జాతీయ, అంతర్జాతీయ పరిస్థితుల దగ్గరి నుంచి, నిజాం రాష్ట్రంలో జరుగుతున్న పాలనా తీరు తెన్నుల వరకు అన్నింటినీ క్రోడీకరించి నాయకులు అక్కడ వివరించేవారు. ఇక్కడ ఫలానా అంశంపై నిర్ణయం జరిగింది అంటే దానిని శతదా అమలు చేసేందుకు ప్రజాసమూహం ప్రయత్నించేది. ఇక్కడికి వచ్చిన ఇతరగ్రామస్థులు ఈ నిర్ణయాన్ని ఏ మాత్రం అలస్యం చేయకుండా తమ గ్రామాలకు చేరవేసేవారు. అన్నింటా చేసిన నిర్ణయం వెంటనే అమలయ్యిందనే తాలుకు లక్షణాలు కనపడేవి.

ప్రజా రాజ్యంలో శాంతి భద్రతలు

రజాకార్లు గ్రామాలమీద దాడులు చేస్తున్న సందర్భంలో వారికి ఇళ్లల్లో ఏమీ దొరికేది కాదు. జనం కూడా ఊరు విడిచి పారిపోయేవారు. మిగిలిన గ్రామస్థులను గ్రామం మధ్యకు చేర్చి చుట్టూ కంపకొట్టి మంటపెట్టేవారు. ఆడవాళ్లను, మగవాళ్లను అనకుండా ఇష్టం వచ్చినట్లు చితకబాదేవారు. ఈ హింసాకాండను తట్టుకుని నిలబడ్డం కూడా జనం అలవాటు చేసుకుంటున్నారు.

రజాకార్లకు ఇళ్లల్లో ఏమీ దొరకకుండా దాచి పెట్టండి అని పార్టీ ఇచ్చిన పిలుపును ప్రజలు అలా కచ్చితంగా అమలు చేసేవారు. ఒకసారి ఒడ్డోల్ల ఇంట్లో వెండి బంగారు నగలను తీసి మూటగట్టి గురిగిలో పెట్టి, కూరాడు కింద గుంత దీసి దానిని అందులో దాచి పెట్టారు. రజాకార్లు వచ్చారన్న వార్తతో ఊరువిడిచి పారిపోయారు. ఒక కమ్మరివాడు దీనిని ఎట్లాగో కనిపెట్టాడు. కుండ కింద ఉన్న గురిగిని ఎత్తుకుపోయాడు.

నేను సూర్యపేట సరిహద్దున ఉన్న తిరుమలగిరి, తాటిపాముల మధ్య పారుతున్న బిక్కేరు వాగు ఒడ్డున ఉన్నాను. అక్కడ సమావేశంలో ఉన్నాను. బిక్కేరు వాగు శత్రువుకు గర్భనిర్దేధ్యం. ఇక్కడికి వస్తే శత్రువుకు ఎటువంటి రక్షణ ఉండదు. మేం ఏ చెట్టు చాటుకైనా నక్కివారిని ఎదుర్కొనొచ్చు. అంతేకాదు. వాగులో ఇసుక అధికంగా ఉంటుంది. గుర్రాలు అందులో పరుగెత్తలేవు. కాబట్టి శత్రువు ఇటువైపు రాలేదు. వస్తే ప్రాణాలతో పోడు. ఈ బిక్కేరులో ఊటకాల్వల ద్వారా వచ్చే నీటితోనే సేద్యం సాగుతుంది. ఈ ఊటకాల్వల కోసం తవ్విన కాల్వలు చాలా లోతుగా ఉండి మాకు కందకంలాగా ఉపయోగపడేవి. అవి మాకు మంచి రక్షణగా ఉపయోగపడేవి. నేను నా దళంతో అక్కడున్నాను.

రజాకార్లు పోయిన తరువాత సొమ్ములు పోయినవన్న సంగతిని ఒడ్డామె పసిగట్టి ఏడ్వడం ప్రారంభించింది. లబోదిబో మని మొత్తుకుంటోంది. గ్రామ సభ వద్దకు వచ్చి “మా కొంప మునిగింది. అంతా ఎత్తుకు పోయారు..” అంటూ మొరపెట్టుకుంది. ఈ విషయాన్ని నాకు వచ్చి చెప్పారు. నేను చెప్పిన ప్రకారం గ్రామంలో చాటింపు వేశారు.

“ఎవరికైనా సొమ్ములు దొరికితే తెచ్చివ్వండి. మీకు భయం అనిపిస్తే ఆమె ఇంట్లో వేసేసి వెళ్లిపోండి. లేని పక్షంలో మీరు భూమిలో దాక్కున్నా పట్టుకొస్తాం. సాయుధ దళాలకు దొరక్కండా మీరు తప్పించుకోలేరు. అప్పుడు వారు మిమ్మల్ని వదిలిపెట్టరు. వాళ్లెవ్వరూ మిమ్మల్ని గుర్తుపట్టరు అని అనుకోకండి..” అని.

వాడు దీన్నేమీ లెక్కపెట్టలేదు. వారం రోజులు అయిపోయాయి. వాడు మొండివాడైపోయాడు. ఊళ్లో ముఖ్యమైనవారందరితో సమావేశం వేయించి, చుట్టు పక్కల ఉన్న గ్రామాల్లోని ఔసలోల్లు (స్వర్ణకారులు) ఇళ్ల దగ్గర. వ్యాపారుల వద్ద మాటు పెట్టాలని చెప్పాం. ఈ మేరకు చుట్టుపక్కల ఉన్న స్థానిక కమిటీలు కొంత మందిని ప్రత్యేకంగా ఈ పనికే నియోగించాయి.

వారం గడిచేనాటికి సమాచారం వచ్చింది. సొమ్ములు దొరికాయని. వీడు ఒక ఔసలాయనకు సొమ్ములు అమ్మి డబ్బు తీసుకున్నాడు. అక్కడే నిఘా వేసిన మన దళసభ్యుడొకరు ఆ ఔసలతనితో.. “ఆ నగలు ఇటు ఇవ్వు. నీ డబ్బులు నీకు గ్యారెంటీగా వస్తాయి. అయితే నీ వద్ద నుంచి నగలు తీసేసుకున్నట్లు ఎవరికైనా చెప్పావో బతుకు మీద ఆశలు వదులుకోవాల్సి వస్తుంది.” అని హెచ్చరించాడు.

ఇదంతా గుట్టుచప్పుడు కాకుండా జరిగింది. మరుసటి రోజు కమ్మరివాణ్ణి గ్రామసభకు పట్టుకొచ్చాం. కాళ్లు గుదిగుచ్చి కూర్చోబెట్టినం.

“నగలెక్కడున్నాయి చెప్పురా?” అని మర్యాదగా అడిగారు.

“నాకేమి తెలుసు? నన్ను అన్యాయంగా అనుమానించి ఇట్లా కూర్చోబెడుతున్నారు.” అని నాటకాలడడం ప్రారంభించాడు.

పక్కనే ఉన్న ఫక్టీర్ నర్సిరెడ్డితో “సమాధానం చెప్పించు..” అన్నాను. ఆయన “దెబ్బలు కొడతానా నాయలా.. చెప్పు..” అని గదమాయించాడు.

“అయ్యా ఇది అన్యాయం నాకేం పాపం తెల్వదు...” అంటూ గోల చేయడం ప్రారంభించాడు. ఇక నా వంతు వచ్చింది. “అన్యాయం మూర్తిగారు... వీళ్లంతా నన్ను అన్యాయంగా అనుమానిస్తున్నారు. కొడుతున్నారు..” అని నాతో అంటున్నాడు.

“దొంగతనం చేసింది కాక నాటకాలాడుతావా? కుక్కల కొడుక.... గవర్నమెంటు లేదు కాబట్టి పోలీసులు లేరు కాబట్టి ఇటువంటివి చెల్లుబాటైతయనుకున్నావురా?.. ఎవ్వరూ పట్టుకోలేరనుకుంటున్నావా?” అని వాని ముందు వాడు దొంగిలించి అమ్మిన నగలు పోసే సరికి ఒక్కసారిగా నోరు తెరిచాడు. నగలు మా ఆధీనంలోకి వచ్చినాయని వాడికి తెల్వదు కదా. జనాన్ని పిల్వంపినం. వాడు ఉక్కిరి బిక్కిరెపోయిండు. మళ్లీంకోసారి చెయ్యి అని బతిమాలుకున్నాడు.

ఈ సంఘటన ఫలితం ఏందంటే.. ఆ తరువాత మన ఆర్గనైజేషన్ ఉన్న ఏరియాల్లో దొంగతనాలు అనే ప్రశ్నే ఉత్పన్నం కాలేదు. భారత యూనియన్ మిలటరీ రంగంలో దిగే వరకు దొంగతనం గురించిన కంప్లయింట్లైమీ మనకు రాలేదు. గ్రామసీమల్లో శాంతి భద్రతలను కాపాడడంలో ఈ విధంగా ప్రజల్లో ఆత్మవిశ్వాసాన్ని పెంచి పోషించగలిగాం. ఇవన్నీ నిజమైన ప్రజా పరిపాలన తాలుకు లక్షణాలు. దీనిని వారే నడిపారు. వారి అనుభవం ద్వారా చూసుకున్నారు.

విశాలాంధ్ర కమిటీ పాత్ర

నిజాం వ్యతిరేక పోరాటం ప్రారంభం నుంచే అన్ని సమయాల్లోనూ విశాలాంధ్ర కమిటీ తన పర్యవేక్షణను సాగించింది. ఉద్యమం యొక్క పురోగతిలో ప్రతి అడుగునా దాని అద్వితీయమైన పాత్ర ఉన్నది. అయితే కాలక్రమేణా దీనిని విస్మరించేందుకు సర్వ ప్రయత్నాలు జరిగాయి. ఒకానొక సందర్భంలో విశాలాంధ్ర కమిటీనే కనుమరుగు చేసేంత

దాడి జరిగింది. ఈ దాడిని అడుగడుగునా చాలా తీవ్రంగా ప్రతిఘటించి నిలబడ్డ వర్గమే పోరాటకాలంలోగానీ, ఆ తరువాత మిలటరీ యాక్షన్ తరువాతగానీ చాలా ముఖ్యమైన పాత్ర నిర్వహించింది.

మొదటిదశలో సుందరయ్యతో పాటు చంద్రరాజేశ్వరరావు ఉండేవారు. పత్రికను నడపడంలో మద్దుకూరు చంద్రశేఖరరావు కీలక పాత్ర వహించేవారు. కమిటీలోని మాకినేని బసవపున్నయ్య, చలసానివాసుదేవరావు, తమ్మారెడ్డి సత్యనారాయణ గురుతర బాధ్యతలు నిర్వహించేవారు. సుందరయ్యతో సహా కమిటీ సభ్యులందరూ నిత్యం సంచరిస్తూ ఉండేవారు. వివిధ ప్రాంతాల్లోని వ్యక్తులను కలవడం, అక్కడి ఉద్యమ పురోగతిని తెలుసుకోవడం, అవసరమైన సలహాలను ఇవ్వడం వంటివి చేస్తూ నాయకత్వ కొరత సమస్యను తీర్చేవారు. అవసరమనుకుంటే కొన్ని ప్రాంతాలకు నాయకత్వాన్ని కూడా కమిటీ సమకూర్చింది.

ప్రజలలో నెలకొన్న భూదాహాన్ని తీర్చేందుకు ప్రతిదినం తన శక్తిసంతటిని ధారపోసింది. దీనిని కీలక సమస్యగా గుర్తిస్తూ తొలినుంచే ప్రత్యేక ప్రాధాన్యతను ఇచ్చింది. జాగీర్దార్ల, జమీందార్ల భూములనుంచి కౌలుదార్ల బేదఖళ్లను ఆపడం, కౌళ్ల ఎగవేతను ప్రోత్సహించడం జరిగింది. ఇదంతా సహాయనిరాకరణోద్యమంతో పాటు జరిగింది. ఈ సందర్భంగా చిన్నజమీందార్లను కూడా వదలేదు. తూర్పు భువనగిరి ఏరియా అంతా జాగీర్దార్లదే. ఇక్కడ కౌలుదార్లను బేదఖళ్ కాకుండా ఆపడం వల్లే బలమైన ఉద్యమం నిర్మించబడింది. తదననంతర కాలంలో ఉద్యమం బాగా అభివృద్ధి చెంది దళాలుగా ఏర్పడింది. శత్రువు దాడి చేస్తే ఆత్మరక్షణకోసం ప్రతిఘటించే స్థాయి నుంచి క్యాంపులను తుడిచి పెట్టే స్థాయికి వచ్చింది. ఈ వెసులుబాటుతో భూ పంపిణీ కార్యక్రమాన్ని మరింత పెద్ద ఎత్తున కొనసాగించాం.

కమ్యూనిస్టులు భూ పంపిణీలో తన, పర భేదం లేకుండా వ్యవహరిస్తారని తెలియచేసేందుకు రావినారాయణరెడ్డి తన పొలంలోంచి పెద్ద మొత్తం వాటాను పంపిణీ చేసేశారు. 200 ఎకరాలు ఆ పైన కలిగి ఉన్న ఏ భూస్వామినీ వదలేదు. ఒకవేళ రెండువందల ఎకరాలు కలిగి ఉండి, ప్రజలతో, మనతో మంచి సంబంధాలు కలిగి ఉన్న వ్యక్తుల నుంచి కేవలం 100 ఎకరాలు మాత్రమే కట్టా చేసి పేదలకు పంచడం జరిగింది. తూర్పుభువనగిరిలోని రామన్నపేట నియోజకవర్గంలో ఉన్న గ్రామాలతో పాటు మూసీనది దక్షిణ ప్రాంతం నకిరేకల్లు, గౌరారం మండలాలకు చెందిన ఏటి ఒడ్డు

గ్రామాలతో బాటు పడమర అమ్మనబోలు పరిసర ప్రాంతాల వరకు భూముల నుండి బేదఖల్లను అరికట్టడంతో పాటు కంచనవెల్లి, కోటమర్రిలాంటి గ్రామాలలో జాగీరు భూ స్వాములకు చెందిన భూముల పంపిణీని పకడ్బందీగా అమలు జరిపాము.

భూ సమస్యను పట్టుదలగా తీసుకోవడం వల్ల జనంలో ఆత్మవిశ్వాసం పెరిగింది. గ్రామాల్లో ఎక్కడ చూసినా ధాన్యరాశులే కనిపించనారంభించాయి. అప్పట్లో పట్టణాల్లోకి తీసుకుపోయి అమ్ముకునే వసతి లేదు. అతి కొద్ది మంది వర్తకులు మాత్రమే అతి కష్టంగా పట్టణానికి తీసుకెళ్లి సొమ్ము చేసుకునేవారు. వీరే గ్రామస్తులకు అవసరమైన సరుకులు తీసుకువచ్చి సప్లయ చేసేవారు. ఏదేమయినా, ఈ భూపంపిణీ కార్యక్రమం గ్రామస్తులకు మంచి లాభాన్ని సమకూర్చింది. ఆ కాలమంతటా వడ్డీ వ్యాపారాలు స్థంభించిపోయాయి. జనానికి వడ్డీ వ్యాపారస్థుల అవసరం లేదా అని అనిపించేది. శత్రుదాడులు జరిగిన సమయంలో తప్ప, మిగతా అన్ని సమయాల్లో గ్రామాలు స్వేచ్ఛావాయువులు పీల్చుకునేవి.

కిరోసెన్, ఉప్పు, బెల్లం, తప్ప మిగిలినవన్నీ గ్రామాల్లోనే ఉత్పత్తి అయ్యేవి. మిల్లుగుడ్డలు అడపాదడపా వచ్చేవి. చేతిగుడ్డలన్నీ గ్రామంలోని కార్మికులతోనే తయారయ్యేవి. స్వయం పోషణ గ్రామీణ ఆర్థిక వ్యవస్థ పూర్తి రూపం గ్రామరాజ్యం కాలంలో కనపడింది. కమ్యూనిస్టు ఉద్యమాన్ని పరిరక్షించడంలో కూడా ఇదే కీలక పాత్ర పోషించింది.

గ్రామంలో కూలిచేసుకుని బతికే ప్రతి ఇంటికి భూమి, ధాన్యం సమకూరాయి. వీటి గురించి చెబుతూ ఒక కవి ఇలా అన్నారు.

కళకళ కళకళలాడే కనకము కురిసే

తెలంగాణా భూమి మా తెలంగాణాలోన

మురికిపాలన కూలే, దొరలంతా పారిపోయే

చెరవదిలింది, మురిసిపోతుంది

తెలంగాణా భూమి, మా తెలంగాణాలోన

పచ్చపచ్చని పైరు, అచ్చుపోసింది భూమి

వచ్చింది దున్నేవానికి భూమి

తెలంగాణాలోన, మా తెలంగాణాలోన

ఓ... మేడిపట్టిన రైతు రాజా మగసిరిగా తొడకొట్టరా
 కూడు లేదనే ఆర్థనాదము, కూలుస్తనని గర్జించరా
 చివరి ఆశతో వచ్చే నిజాం దొర సేనల తరమరా
 పట్టరా బర్బారు ప్రజల పాలనా నిలబెట్టరా.
 పట్టరా వడిశాల, పట్టరా బర్బారు
 ప్రజల పాలన నిలబెట్టరా...

తెలంగాణా ఉద్యమం పట్ల పూర్తి అవగాహనతో ఈ పాట కట్టబడింది. ముక్కోటి తెలుగు ప్రజల అండదండలతో సమైక్య సమరం చేయగా, మధ్య యుగాలనాటి రాచరిక వ్యవస్థను కూల్చి, మూడు వేల గ్రామాలను మన ఉద్యమం విముక్తి చేసింది.

మిలటరీ యాక్షన్ కు పూర్వం

మిలటరీ యాక్షన్ కు పూర్వం గ్రామరాజ్యాలు, వాటి పరిరక్షణకు గ్రామదళాలు ఏర్పడ్డాయి. భూ పంపిణీ విస్తారంగా జరుగుతున్న కాలంలోనే మన ప్రతిఘటనశక్తి అనేక రెట్లు పెరిగింది. నిజాం రజాకారు క్యాంపులను తుడిచిపెట్టే ట్రెండ్ బయల్దేరింది. ప్రజల్లో కూడా ఇదే లక్ష్యం వ్యక్తం అయ్యింది. దళం వేసే ప్రతి అడుగుకు జనం అండదండలు మెండుగా ఉన్న పరిస్థితి. దళాలుకూడా బాగా ప్రిపేర్ అయి రెడీగా ఉన్నాయి. ఈ నేపథ్యంలో క్యాంపులు లేపేయాలన్న లక్ష్యం దిశగా మా ఏరియాలో ఉన్న దళాలు అడుగులు వేయడం ప్రారంభించాయి.

మోత్కూరు క్యాంపు: మోత్కూరులో రజాకారు పోలీసు క్యాంపు ఉంది. వేలాది మంది ప్రజలు, దళాలు ఒక్కసారిగా దీనిని చుట్టుముట్టాయి. పరిస్థితిని ముందే ఊహించిన మోత్కూరు అమీను అక్కడి నుంచి పారిపోయాడు. మిగిలిన పోలీసు పటాలమంతా ప్రజలమీద కాల్పులు జరపనారంభించింది. ఈ ఘటనలో ప్రజలకు చిన్న చిన్న గాయాలు తప్ప పెద్ద నష్టం జరగలేదు. 10 మంది దాకా పోలీసులు కాల్చివేయబడ్డారు. ఆయుధాలు కొద్దిగానే దొరికాయి. రజాకార్లు ఆ క్యాంపులో దాచుకున్న అనేక విలువైన వస్తువులను జనం విరగబడి ఎత్తుకెళ్లారు. మోత్కూరు క్యాంపులో అప్పుడు సబార్డినేట్ వంటి ముఖ్యులున్నారు. వారిని ప్రజలు దొరికించుకుని చంపేశారు.

మొండ్రాయి క్యాంపు: నిజాం రజాకార్లు, పోలీసులు జనగామా, భువనగిరి ప్రాంతాలపై దాడులు చేసే కిరాతక క్యాంపు. గూటమయ్య పెద్ద ఎత్తున జనాన్ని సమీకరించి ఈ క్యాంపుపై దాడిని జయప్రదం చేయడంలో విశేషమైన పాత్రపోషించారు. జనగామా, తూర్పు భువనగిరి దళాలతో అపటు జనం దీనిని పెద్ద పెట్టున చుట్టుముట్టారు. ఈ ఘటనలో భాగంగానే భూస్వాముల మిల్లుపై (మొండ్రాయి గిర్నీ అని దాని పేరు) జనం వేలాదిగా విరగబడి బియ్యం, నూకలు, తౌడు తీసుకెళ్లారు. గిర్నీని ధ్వంసం చేసి ఇనుపముక్కలను ఎత్తుకెళ్లారు. (40 నుంచి 50 సంవత్సరాలకు వ్యవసాయానికి సరిపడ ఇనుమును ఎత్తుకెళ్లారన్న వదంతి వ్యాపించింది.)

గుండ్రాంపల్లి: ఈ క్యాంపును నడిపిన సయ్యద్ మక్బూల్ 100 మందిని కాల్పించాడు. వాడి కిరాతకాలకు హద్దు లేకుండే. ఈ క్యాంపు హైదరాబాద్, నల్లగొండ రోడ్డుమీద ఉంది. దళాలన్నీ ఒక పకడ్బంధి వ్యూహం పన్నాయి. నల్లగొండతాలుకా, రామన్నపేట (తూర్పు భువనగిరి), షర్కీట్ దళాలకు చెందిన వందలాది మంది సభ్యులు కలిసి ఈ దాడిని నిర్వహించారు. పెండ్యాల రామారావు అనే వ్యక్తి (ఈయన బాంబే సెంటర్లో పార్టీ కేంద్రంలో పనిచేశాడు) రజాకారు చివరి రోజుల్లో మా ప్రాంతానికి వచ్చాడు. మా వద్దనే ఉండి అతడుకూడా దాడిలో భాగస్వామి అయ్యేవాడు. ఆ దాడి జయప్రదం అయ్యింది. చారిత్రాత్మకమైంది. ఆ క్యాంపు లేవేయబడింది. ముఖ్యమైన రజాకార్లందరూ కాల్పివేయబడ్డారు. రజాకార్లకు శిక్షణనిప్పించేందుకు ఇరాన్ నుంచి రప్పించిన వాణ్ణి కూడా అందులో వెతికి కాల్పించేయడం జరిగింది. క్రూరుడైన మక్బూల్ కూడా పట్టుబడ్డాడు. వాడక్కడికక్కడే హతమయ్యాడు.

ఖైరాన్ పల్లి: జనగాం తాలుకా, చేర్యాల ప్రాంతంలోని ఈ గ్రామంపై లద్దునూరు, మద్దూరు రజాకార్లు, చేర్యాల పోలీసుల తోడ్పాటుతోటి నిజాం కాలంలో రెండు పర్యాయాలు పెద్దఎత్తున దాడి చేశారు. వారు చేసే దాడిని మొదటే పసిగట్టిన మన కామ్రేడ్స్ కొత్తముకుందరెడ్డి నాయకత్వంలోని దళం, చారి, సంగప్ప, రామాంచగురువారెడ్డి, చకిలం యాదగిరిరెడ్డి (పార్టీ ఆర్గనైజర్) నాయకులుగా ఉన్న దళాలు ప్రతిఘటనను ప్రారంభించాయి. బురుజుపైన తగినటువంటి వసతి ఏర్పాటుచేసుకుని అక్కడి నుంచి శత్రువు కదలికలను కనిపెట్టడం జరుగుతుండేది. బురుజుపై ఉన్న నగారా మోగిస్తే జనానికి అలర్ట్ సిగ్నల్ వెళ్లేది. ఈ విధంగా రెండు పర్యాయాల దాడిని మన కామ్రేడ్స్ జనంతో కలిసి తిప్పికొట్టారు. మన వాళ్లు కాల్పిన కాల్పుల్లో కొద్దిమంది రజాకార్లు పడిపోవడం, అనేక మంది గాయపడడం జరిగేది. ఈ ఖైరాన్ పల్లిని ఎలాగైనా దెబ్బకొట్టాలనే

ఉద్దేశంతో 1947 ఆగస్టులో నిజాంప్రభుత్వం సాయుధ సైన్యాలను తోపులతో సహా తరలించింది. ఖైరాన్పల్లిపై భయంకరమైన దాడి జరిగింది. గ్రామాన్ని పూర్తిగా ఎన్సర్కిల్ చేసి తోపులు పేల్చారు. అయినప్పటికీ గ్రామస్థులు చాలా పట్టుదలతో ప్రతిఘటన సాగించారు. బురుజు తమకు ప్రమాదంగా ఉందని భావించిన నిజాం సైన్యాలు దానిపైకి తోపును పేల్చాయి. తోపు దెబ్బతో బురుజుపై ఉన్న మన శిబిరం దెబ్బతిన్నది. బురుజు మీదున్న కామ్రేడ్స్ గాయపడడంతోటే, సైన్యాలు గ్రామం మీద విరుచుకుపడ్డాయి. మొత్తం 82 మందిని ఊచకోతకోశాయి. ఇదే సందర్భంలో ఈ గ్రామం పక్కనే ఉన్న మరో పోరాట కేంద్రం కూటిగళ్లుపై కూడా దాడి చేసి 26 మందిని ఊచకోత కోశారు. భారతదేశం స్వాతంత్ర్యం పొందుతున్న సందర్భంగా, కర్కష నిజాం ప్రభుత్వం, దాని రజాకారు మూకలు సాగించిన పైశాచికత్వాన్ని ఎదుర్కొన్న ప్రజాప్రతిఘటనకు గుర్తుగా ఉన్న బురుజు, ఖైరాన్పల్లి గ్రామంలో 82 మంది బలియైన యోధుల స్థూపం నిలువెత్తు నిదర్శనంగా నిలిచి ఉన్నాయి.

జనగామా తాలూకాలోని అనేక భూస్వామ్య రజాకారు కిరాతక కేంద్రాలపై జనం పెద్ద ఎత్తున విరుచుకుపడ్డారు. విసునూరు దేశముఖు గడీపై దాడికి జనం వెళ్లగా దానిని సాయుధ బలగాలు ఆక్రమించుకుని ఉండడం వల్ల చరిత్రలో నేలమట్టం కావలసిన ఆ కసాయి కేంద్రం మాత్రం మిగిలిపోయింది. తెలంగాణా అంతటా రజాకారు మూక క్యాంపులను తుడిచి పెట్టే దాడులు విస్తృతంగా జరిగాయి. మనం చేసిన ఈ పోరాటాలు జాగీర్దారు వ్యవస్థను రద్దు చేసే డిమాండ్ను ముందుకు తీసుకువచ్చాయి. ఈ డిమాండ్కు మద్దతుగా మన వెంట రైతాంగం ర్యాలీ అయ్యేందుకు తోడ్పడింది.

పాలకవర్గం దాడి

ఈ ఫలితాలన్నింటినీ కాజేయడానికి అధికారంలోకి వచ్చిన కాంగ్రెస్ విశ్వప్రయత్నాలు చేసింది. బ్రిటీష్ సామ్రాజ్యవాదులతో మౌంట్బాటన్ అవార్డు ఒప్పందం ప్రకారం 1947 ఆగస్టు 15న అధికారాన్ని చేజిక్కించుకున్న కాంగ్రెస్, తరువాతి కాలంలో తెలుగు ప్రజల మీద దాడికి ఉపక్రమించింది. ఒక విధంగా తెలుగు ప్రజలు తమ సమైక్య ప్రతిఘటనాశక్తిని ధృవీకరించుకోవడానికి, దానిని చారిత్రాత్మకం చేసుకోవడానికి ఈ దాడి తోడ్పడిందని చెప్పవచ్చు. విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం స్థాపనకోసం మార్గం సుగమం చేసుకోవడానికి ఆ మహత్తర ఘట్టం ఉపయోగపడింది. నెహ్రూ నేతృత్వంలోని స్వతంత్రభారత ప్రభుత్వ పాశవిక దాడిని మూడు సంవత్సరాలు అప్రతిహతంగా ప్రతిఘటించి నిలబడ్డ చారిత్రక ఘట్టం. అది వీర తెలంగాణా విప్లవ రైతాంగ పోరాటం.

అయితే ఈ ఘట్టం ముఖ్యవిశేషమేమిటంటే సామ్రాజ్యవాదుల చేత శిక్షణ పొంది, ఆధునిక ఆయుధాలు కలిగిన భారత పాలకవర్గాలకు చెందిన 50వేల మిలటరీ, తెలంగాణా ప్రజలపై విరుచుకుపడింది. నిజాం రాచరికాన్ని కాపాడడానికి, కూలిపోతున్న నిజాం రాచరిక వ్యవస్థను నిలబెట్టడానికి, జాగీరు వ్యవస్థను సంరక్షించడానికి, పేదలు పంచుకున్న భూములను గుంజుకోవడానికి, మధ్య యుగాల నాటి జామీందారి వ్యవస్థను పునః ప్రతిష్ఠింప చేయడానికి ఈ దాడి చేయబడింది. ప్రజలను నమ్మించేందుకోసం తాము రజాకార్ల నుంచి ప్రజలను రక్షించేందుకే దాడి చేస్తున్నామని ప్రభుత్వం ప్రకటించింది.

ఈ దాడి పార్టీపైనా, ప్రజలపైనా తొలిదశలో అనేక రూపాల్లో ప్రభావాన్ని చూపింది. స్వతంత్ర భారతదేశం కోసం జరిగిన ఉద్యమానికి నాయకత్వం వహించిన కాంగ్రెస్ రాజ్యాన్నేలుతూ ఈ అధికారం ప్రజలదేనని నమ్మబలికింది. దీంతో ప్రజల్లో ఉన్న పై తరగతులన్నీ ఇదేదో తమకు బాసటగా ఉంటుందని భ్రమపడ్డాయి. అది వాస్తవం కాదని కాలక్రమంలో తెలింది. ప్రజల్లో పై తరగతులన్నీ తొలి దశలో ఇలా భావించి తలస్థంగా మారిపోవడంతో మన ఉద్యమానికి పెద్ద దెబ్బ తగిలింది.

రెండోది... పార్టీ నాయకత్వంలోని ఒక ముఖ్యభాగం బేషరతుగా పోరాట విరమణ చేయాలని, సాగుతున్న పోరాటాన్ని వెంటనే నిలిపివేయాలని వాదించింది. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఆయుధాలు కిందపెట్టాలన్న దుర్బ్రమ వాళ్లలో వచ్చేసింది. ఈ రెండు పరిణామాలు వల్ల చరిత్రగమనం మళ్లీ వెనక్కు తిప్పే విఫలయత్నం జరిగింది. జమీందార్లు, జాగీర్దార్లు తిరిగి గ్రామాల్లోకి ప్రవేశించనారంభించారు. ద్రోహులైన వీరి కోటలు కూలగాట్టి వీరి వద్ద ఉండిన వస్తువులను ప్రజలు ఒకప్పుడు పంచుకున్నారు. ఇప్పుడు వాటన్నింటినీ తిరిగి ఇచ్చేయాలని ప్రభుత్వం ప్రజలపై దాడికి దిగింది. అదొక తప్పుడు చర్యగా చిత్రీకరించింది. వస్తువులు తిరిగి ఇచ్చేయకపోతే గ్రామాల మీద చాలా తీవ్రస్థాయిలో విరుచుకుపడతామని హెచ్చరించింది. ఈ నేపథ్యంలోనే దొరికిన నాయకులను దొరికినట్లు కాల్చి చంపేయడం జరిగింది.

చిరగూడూరు అనే మా ప్రాంతం లోపల వెంకటరామానుజాచారి (గూటమయ్య గారు అని అందరూ అవ్యాయంగా పిలుస్తారు) అనే అర్థనైజర్ ను చిత్రహింసలు పెట్టి కాల్చిచంపింది. తెలంగాణాలో భారతప్రభుత్వ సైన్యాల చేత చంపబడ్డ తొలి కమ్యూనిస్టు యోధుడీయన. తాము కేంద్రీకరించుకున్న గ్రామాలన్నింటిపై విచ్చలవిడిగా దాడి చేసింది. దాడి చేసిన ప్రతి గ్రామంలోనూ ప్రజలందరినీ ఒక దగ్గరికి చేర్చి, వారి చుట్టూ కంపకొట్టి చిత్రహింసలు పాల్టేసింది. ఇలా గొర్రెను తినేవాడు పోయి బర్రెను తినేవాడు వచ్చి తెలంగాణా ప్రజలు భావించారు.

ఈ తరహా భీభత్సాన్ని చూసిన తరువాత ఉన్నత, మధ్య తరగతి ప్రజలు తీవ్రంగా భయపడ్డారు. ఉద్యమ కేంద్రాలుగా ఉన్న గ్రామాల ప్రజలు మాత్రమే ఈ భీభత్సానికి తట్టుకుని నిలబడగలిగారు. వీరే మన ఉద్యమానికి ఆ తరువాతి కాలంలో వెన్నుదన్నుగా నిలిచారు. వీరివల్లనే పోరాటాన్ని బేషరతుగా ఉపసంహరించుకోవాలంటూ ప్రతిపాదన చేసిన వారి నిజస్వరూపాలను ఎండగట్టేందుకు వీలయ్యింది. ఈ సందర్భంలోనే నాయకత్వ స్థానంలో ఉన్న అనేకమంది మితవాదులు దిగజారిపోయారు. రావినారాయణరెడ్డి, ఆరుట్ల లక్ష్మీనర్సింహారెడ్డి లాంటి వారు కొద్ది మంది బయట మిగిలారు.

పార్టీలో విభేదాలు, మార్పులకు అనుగుణంగా క్యాడర్‌ను మలుచుకోవడంలో పని నిరంతరంగా జరగకపోవడం పార్టీని కొంత ఇబ్బంది పెట్టింది. బయట మిగిలినవారిలో పోరాటయోధులే ఎక్కువగా ఉన్నారు. మితవాదులు కొద్దిమంది మాత్రమే ఉన్నప్పటికీ నిజమైన ఉద్యమకారులు పార్టీని నిరంతరం అభివృద్ధి చేసేందుకు ప్రయత్నిస్తూ వచ్చారు. ఈ క్రమంలో వీరు ప్రభుత్వ, సైనిక దాడులతో పాటు మితవాదుల నుంచి కూడా దాడులను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. ఆఖరుకు ఆంధ్ర, తెలంగాణా నాయకత్వం అని పిలుచుకునే హేయమైన స్థాయికి పరిస్థితి దిగజారింది. తెలంగాణా తమది, ఆంధ్ర వేరే వాళ్లదన్న ధోరణిని ప్రచారంలోకి తెచ్చారు. ఈ క్లిష్ట సమయంలో సుందరయ్యగారు, చంద్రరాజేశ్వరరావు, మాకినేని బసవపున్నయ్య, దేవులపల్లి, నండూరి మొదలగు నాయకత్వం అంతా ఫీల్డుమీదకు వచ్చేసింది. సుందరయ్యగారు దాదాపుగా అన్ని పోరాట ప్రాంతాల్లో స్వయంగా తిరిగి ప్రత్యక్షంగా అధ్యయనం చేసి అక్కడున్న ఉద్యమకారులకు తగిన సూచనలు అందచేసి, ఉద్యమాన్ని సమన్వయం చేయడంలో ప్రముఖ పాత్ర పోషించారు. 1946లో పార్టీ ఇచ్చిన విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం అన్న పిలుపే పోరాటకాలం అంతటా మార్గదర్శకంగా నిలబడింది. కమ్యూనిస్టుల్లో నిజాయితీపరులంతా, వారిలో ఏ తప్పుడు ట్రెండ్ ఉన్నప్పటికీ విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం అనే లక్ష్యాన్ని హర్షించారు. దీనిని ఏ ఒక్కరూ వ్యతిరేకించిన పాపాన పోలేదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే ఇది పోరాటమార్గానికి ప్రధానమైన చోదకశక్తిగా నిలబడింది. ఏదేమైనా మిలటరీకి వ్యతిరేకంగా పోరాటం దశలు, దశలుగా మూడు సంవత్సరాలపాటు సాగింది.

మిలటరీ యాక్షన్ కాలంలో...

రజాకార్ల నుంచి ప్రజలను కాపాడతామంటూ రంగంలోకి వచ్చిన ప్రభుత్వం, దాని మిలటరీ తదనంతర కాలంలో ప్రజల నుంచి నిజాంను రక్షించే బాధ్యతను భుజానికెత్తుకుని దాడులు ప్రారంభించింది. దాని నిజరూపం ఎంతోకాలం దాగలేదు.

ఇది గుర్తించక పార్టీలోని ఒక వర్గం జనం తోక పుచ్చుకుని పోయే దిగజారుడు టెండెన్సీకి దిగజారింది. జనంలో వచ్చిన భ్రమల వెంటే వీరూ కొట్టుకుపోవడం ప్రారంభించారు.

ప్రజల నుంచి పూర్తిగా వేరుపడిన ప్యూడల్వ్యవస్థ సంస్థానానికి మద్దతుగా, దేశ పాలకవర్గం తన సైనికబలగాన్ని మన మీదకు తీసుకురావడమే మనలో భవిష్యత్తుపై విశ్వాసం పెంచింది. అయినప్పటికీ ఈ పాలకవర్గం వర్గశత్రువు అనే విషయంలో ఎటువంటి మినహాయింపు లేకుండే. బలం పరంగా చూస్తే మనది పరిమితం, వారిది బలమైన శక్తియే కావచ్చు. అయినా కష్టపడి పోరాట పథాన్ని నిలబెట్టగలమనుకున్నాము.

ఇవన్నీ బేరీజు వేసుకునే పరిస్థితులు వచ్చాయి. ఈ సమయంలో ఊహకందనంత తీవ్ర స్థాయిలో మా పై దాడులు ప్రారంభమయ్యాయి. ఒక్కసారిగా 40 నుంచి 50 గ్రామాలను చుట్టుముట్టి జనాన్ని ఒక దగ్గర పోగు చేసిన ఘటనలున్నాయి. దళాలను తుడిచిపెట్టడానికి ఈ పద్ధతి అనుసరించబడింది. ఈ దాడులను గమనంలో ఉంచుకుని గ్రామాల్లో నుంచి పారిపోయిన పెత్తందార్లను ప్రభుత్వం వెనక్కు తీసుకువచ్చింది. కాంగ్రెస్ నాయకులు ఈ సందర్భంగా సభలు వేసి, జనాన్ని పోగు చేసి ‘పంపిణీ చేయబడిన ఆస్తిపాస్తులన్నింటినీ ముట్టచెప్పాలి. అదివరలోపట వారికి చెల్లించే కౌళ్లు, ప్రభుత్వ పన్నులు యధాతథంగా చెల్లించాలి. వాటిలో ఎలాంటి తేడా రావడానికివీల్లేదు. ఈ పని జరగకపోతే తీవ్ర నిర్బంధానికి గురవుతారు. మీరంతా బలమైన సైనికశక్తిని తట్టుకుని నిలబడలేరు.’ అంటూ బెదిరింపులు ప్రారంభించారు. గ్రామాల నుంచి పారిపోయిన జాగీర్దార్లు, జమీందార్లు యూనియన్ సైన్యాల వెంట చేరి ఈ భయానక వాతావరణాన్ని సృష్టించారు. సరిగ్గా ఇదే పద్ధతిలో మా ప్రాంతం సమీపంలోనే గ్రామాలను పెద్ద ఎత్తున చుట్టుముట్టి ఇద్దరు కామ్రేడ్లను (బిఎన్ ప్రాంతం దళసభ్యులు పగిడిమర్రిజాన్, మరో కామ్రేడ్) జనం ముందు కాల్చి చంపారు. మా దళాలకు చెందిన దళ సభ్యులు జనంలో కలిసిపోయారు. ఏ ప్రాంత దళం ఆ ఊరి జనంలో కలిసిపోయింది.

ఈ నిర్బంధకాండలోనే మాకున్న ఒక ఆయుధాన్ని పోగొట్టుకున్నాం. తుమ్మల అనంతరెడ్డిగారు ఇచ్చిన 12బోర్ ఆయుధాన్ని చొప్పువాములో జాగ్రత్తగా పెట్టకపోవడం వల్ల అది మిలటరీ వారి కంటపడింది. ఆ తరువాత జరిగిన ఒక సభలో మిలటరీవారి వద్దనుంచి దానిని అనంతరెడ్డి స్వాధీనం చేసుకున్నారు. సభలో “ఈ తుపాకిని మూర్తిగారికి నేనే ఇచ్చాను.” అని చెప్పారు. నేను ఆ సభలో ఆ వ్యక్తుల మధ్య ఉండి ఉంటానని సెర్వ్ చేశారు. పట్టుకుని కాల్చివేయాలనుకున్నట్లు గ్రామస్తులు చెబుతుంటే తెలిసింది.

గ్రామాలన్నింటినీ మిలటరీ మరోసారి చుట్టేసిప్పుడు వర్ణమానుకోటలోని స్థానికులు నన్ను చొప్పుజొళ్ల మధ్య కూర్చోబెట్టి నా చుట్టూ జొళ్లను పేర్చారు. మిలటరీ ప్రతి ఇంటినీ గాలించింది. జనాన్ని పట్టుకుని పోయారు. నన్ను మాత్రం కనిపెట్టలేకపోయారు.

అంతకుముందే నేను ఒకసారి కోటమర్తి కేంద్రానికి వచ్చాను. కోటమర్తి కేంద్రంలో పెద్ద ఏటి కాల్వ ఉంది. అక్కడ అన్ని దళాలు రక్షణ తీసుకున్నాయి. అందరూ సురక్షితంగా ఉన్నారు. అక్కడ ఒక సమావేశాన్ని జరిపి తదుపరి కర్తవ్యాలపై కొన్ని నిర్ణయాలు తీసుకున్నాం.

- హైదరాబాద్ సమీపంలో (తూర్పు తాలుకా - షర్టీ ప్రాంతం అని అంటారు) కామ్రేడ్ పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య వచ్చి ఉన్నారన్న సమాచారం అందింది. అక్కడికి ఇద్దరు కామ్రేడ్స్ను పంపి మైదాన ప్రాంతంలో మనుగడ సాగించే పద్ధతి గురించి పార్టీతో చర్చించాలని పంపాను.

- ప్రస్తుత పరిస్థితుల నేపథ్యంలో పెద్ద సంఖ్యలో ఉన్న మా దళాలను చిన్నవిగా విడగొట్టాం. అప్పుడే మెరుపుదాడులు చేసి వెంటనే తప్పుకునేందుకు వీలవుతుందని మా అభిప్రాయం.

- మేం అనుకున్నదాని ప్రకారం మిలటరీపై కాల్పులు జరిపినప్పుడు కాల్చిన డైరెక్షన్లో కాకుండా, ఇతర డైరెక్షన్వైపు పారిపోయి సమీప గ్రామంలో ఆయుధాలు వదిలి జనంలో కలిసిపోవాలి. అలాగే మిలటరీ తిరిగి కాల్పులు ప్రారంభిస్తే తాత్కాలికంగా ఫైరింగ్ను ఉపసంహరించుకుని అక్కడి నుంచి తప్పుకోవాలి. మేం తీసుకున్న నిర్ణయాల్లో ఇవి కొన్ని..

మృత్యుముఖం నుంచి బయటకు...

ఈ లోగా ఇక్కడ ఇంకో సంఘటన జరిగింది. మోతూర్కు సమీపంలోని బొడ్డుగూడెంలో ఆర్మీ వచ్చింది. చౌళ్ళ రామారం అనే గ్రామంలో కొన్ని సమస్యల పరిష్కారం కోసం ఆ ఊరికి నేను వెళ్లాను. ఆర్మీ వచ్చిన సంగతి తెలిసి నన్ను గ్రామం నుండి దూరంగా ఒక బావి దగ్గరికి చేర్చారు. నేను కాపలా పెట్టుకుని బావివద్దనే ఉన్నాను. కాపలాకు ఉన్న కామ్రేడ్ చీరపోతులను ఏరి చంపే పనిలో పడి మిలటరీ రాకను గమనించలేదు. సమావేశం అనంతరం నేను నా తోటి కామ్రేడ్ వెంకులు కలిసి మా

వద్ద ఉన్న తుపాకులను నూనెతో తుడుచుకుంటున్నాం. ఒకామే మడికట్టు వద్ద గడ్డిపీకుతోంది. మిలటరీరాకను గమనించిన ఆమె మాకు హెచ్చరికగా “సస్టివి తప్పుకో....” అని గట్టిగా కేకవేసి పక్కనే ఉన్న ఎద్దును తరిమినట్లు చేసింది. చెట్టుమీదున్న కాపలాదారుడు అక్కడి నుంచి వెంటనే తప్పుకున్నాడు. వెంకులు హడావుడిలో తన ఆయుధాన్ని జాగ్రత్త పర్చలేదు. మేం ఇద్దరం పరుగులు పెట్టడం ప్రారంభించాం. అక్కడే ఉన్న మూగరైతు ఆ ఆయుధాన్ని ఒక గడ్డివాములో వేసి భద్రపరిచాడు. బావి గడ్డ మీదకు మిలటరీ చేరుకుంది. మేం బావికింద ఉత్తరం వైపు ఉరుకుతున్నాం. వారు వెంటనే వైర్లెస్ చేశారు. మాకు వేరే బ్యాచి అడ్డం పడింది. పాతకాలం నాటి రాచకాలువ ఒకటుంది. అందులో వారు మాటు వేసినట్లున్నారు.

“లైర్ జాప్ నహీతో ఫైర్ కర్రే” అని అరుస్తున్నారు. మేం ఆ రాచకాలువపై నుంచి వేగంగా గంఠేసి దాటి ఒక్క దుముకు దుముకి మరుక్షణంలో వారి కంట కనపడకుండా జానకీపురం గ్రామానికి చెందిన పొలాల పక్కనే ఉన్న ఈతపొదల్లో పడ్డాం. బురదలోకి దిగకుండా మిలటరీ ఇటువైపు రాలేదని మా భావన. ఆ పొదల్లో నక్కిన మాకు ఎండిన ఈత కమ్మలు, ఈత ముండ్లన్నీ మా శరీరంలోకి గుచ్చుకుపోయాయి. కంపంతా కుచ్చుకుని ఆకు రాలిపోయింది. మిలటరీ మమ్మల్ని ఎన్సర్కిల్ చేసింది. కుంటకట్టమీదకు వెళ్లి బైనాక్యులర్ వేసి చూసింది. ఎక్కడా కనపడకపోవడంతో ఈ పొదల్లోనే నక్కారన్న అభిప్రాయానికి వారు వచ్చారు. పెద్ద రాళ్లు తెచ్చి పొదల మీద వేయనారంభించారు. అలా చేసి పొదలన్నీ వెతకాలని వారి అభిప్రాయం కాబోలు కొద్ది రేంజిలో నా తలపక్కనే ఒక రాయి పడింది. ఏ మాత్రం అటూ ఇటైనా మా ఇద్దరి పని అయిపోయేది. రెండు నుంచి మూడు కిలోమీటర్ల దూరం పరుగెత్తడం మూలాన ఒక్కటే దమ్ము వస్తోంది. ఆ దమ్ము అలిపిరి నన్ను అతలాకుతలం చేస్తోంది. పైగా ఒళ్లంతా ముళ్లు గుచ్చుకున్నాయి. వాటితో నా తోటి కామ్రేడ్ చిన్నగా మూలుగుతున్నాడు. ఆఖరుకు ఎట్లాగో అట్లా ఓపికతో భరాయించి బాగా అలసిపోయి ఉన్న నేను నాకు తెలియకుండానే నిద్దురలో పడ్డాను. అతను కూడా పడుకున్నాడు. పొదల పక్కనే పొలంలో పనిచేస్తున్న ఒక స్త్రీని పట్టుకుని మిలటరీ మా జాడ గురించి ప్రశ్నించింది. ఆమె మేం పొదల్లో జొరబడుతుంటే చూసింది. కానీ చూడలేదని ఫర్మీగా చెప్పింది. రాత్రి తొమ్మిదిగంటల వరకు తోకతోక్కిన పిల్లల్లాగా పొదలన్నీ గాలించారు. అయినా ఫలితం లేకపోవడంతో అక్కడి నుంచి మిలటరీ నిష్క్రమించింది.

అయితే... మమ్మల్ని మిలటరీ ఎన్సర్కిల్ చేసిన సంగతి మన దళాలకు తెలిసింది. తాము చచ్చినా సరే నన్ను విడిపించుకుందామని యాలమాయిగూడెంలో మిలటరీని ఎన్సర్కిల్ చేసి మన కామ్రేడ్లు కాల్పులు కాల్చారు. అప్పుడే లారీలోకి మిలటరీ భర్తీ అవుతోంది. అందులోంచి ఇద్దరు, ముగ్గురు పడిపోయారు. వారిని ఎత్తుకుని మిగిలినవారంతా కాల్పులు జరుపబడి, చెడిన వ్యాన్సు వదిలేసి, మిగిలిన లారీల్లో చేరి పారిపోయారు.

మేం మాత్రం ఆ పొదల్లోనే నక్కి ఉన్నాం. మిలటరీ విడిచిపెట్టిన లారీని మనవాళ్లు దగ్గరికి వెళ్లి చూసి, నా జాడకోసం వెతికారు. ఈ దాడికి ముకుందం (మంటిముత్తయ్య అనే ఇతను దళనాయకుడు. మంచి ఫైటర్ నేనంటే మరి ప్రాణం చేసేవారు) నాయకత్వం వహించారు. బుచ్చయ్య(అర్చీమెన్), మారం నారాయణరెడ్డి వీరోచితంగా మిలటరీని ప్రతిఘటించడంలో కీలకపాత్ర పోషించారు. వీరంతా మా దళాల నాయకులే. ఈ ప్రతిఘటన జరిగిన తరువాత నేను దొరకకపోయే సరికి నన్ను మిలటరీ తీసుకెళ్లిపోయిందన్న అభిప్రాయానికి వీరంతా వచ్చారు.

రాత్రి పది అయ్యింది. పొదల్లో నక్కిన మా ఇద్దరికీ విపరీతమైన జ్వరం పట్టుకుంది. వెంకులు కదిలే పరిస్థితిలో లేడు. నేనే పాక్కుంటూ వెళ్లి చాలా జాగ్రత్తగా మనుషుల అతికిడి కనిపెట్టేందుకు ప్రయత్నించాను. ఆయుధం మోసే స్థితిలో ఎంత మాత్రమూ లేను. అతికిడేమీ లేదని నిర్ధారించుకున్న తరువాత మెల్లగా వెంకులును లేపాను. ఇద్దరం కలిసి యాలమాయిగూడెం చేరుకున్నాం. అక్కడికి చేరుకున్న తరువాత ఎవరి ఇంటికి పోవాలన్నది పెద్ద ప్రశ్న. ఎవ్వరింటికి పోయినా ఒక్కరోజు కూడా ఉండే పరిస్థితి లేదు. గ్రామస్తులకు దాడి జరిగిన సంగతి కూడా పూర్తిగా తెలియదు. ఆ ఊరి పెత్తందారి ఓ చాతాని ఆయన. మేం చంపుతామన్న భయానికి ఆ ఊరు వదిలిపెట్టి పారిపోయాడు. ఆయన అల్లుడు ఊళ్లోనే ఉన్నట్లు తెలిసింది. ఆయన మన అభిమాని. అతికష్టంగా ఇంటికిపోయి తలుపుతట్టాం.

ఆ ఇంటావిడ తలుపువద్దకు వచ్చి వైష్ణవ భాషలో అమ్మ... బుమ్మం... అని ఏవేవో మాట్లాడుతోంది. నాకేమో విపరీతమైన జ్వరం. ఆమె అనేది నాకు ఒక్క ముక్క కూడా అర్థం కావడం లేదు. ఓపిక తెచ్చుకుని 'నువ్వు తలుపుపైతే తీయమ్మా...' అని ఒకటికి నాలుగుసార్లు అలాగే చెప్పాను.

ఆమె తలుపుతీసే సరికి ఎదురుగా నేను. ఆమె ఒక్కసారిగా స్టన్ అయిపోయింది. "ఆరోగ్యం బాగాలేదు. కాస్త రక్షణ ఇస్తావా.. అమ్మా.." అని అడిగితే "రా నాయనా ...

రా..” అని ఇంట్లోకి ఆహ్వానించింది. ఇంట్లో అల్లుడున్నాడు. పిల్లలున్నారు. పిల్లలంతా మమ్మల్ని చూసి గజగజవణికిపోతున్నారు. మా మీద జరిగిన దాడి వివరాలు చెప్పాం. అయినా ఆ ఇంటావిడ భయపడకుండా “మీకు రక్షణ ఇచ్చి పుణ్యం కట్టుకుంటాం...” అని చెప్పి వంట తయారు చేసేందుకు వెళ్లిపోయింది. అక్కడే ఉన్న అల్లుడు తనకు తెలిసిన వివరాలన్నీ చెప్పాడు. అప్పుడు మాకు పరిస్థితి మీద కొంత అవగాహన ఏర్పడింది. పెద్ద ఎత్తున దాడి జరిగిందన్నది మాకు అర్థం అయ్యింది. అంతపెద్ద ఎత్తున దాడి జరిగినప్పుడు మిలటరీ ఈ గ్రామాన్ని కూడా ఎన్సర్కిల్ చేయకుండా ఊరుకోదు. ఈ ఇల్లుకూడా వదిలిపెట్టరు. ప్రాణాలు అరచేతిలో పెట్టుకుని అయినా ఇక్కడి నుంచి వెళ్లిపోవడం మంచిదన్న అభిప్రాయానికి మేం వచ్చాం.

ఇంతలో ఆ ఇంటావిడ అన్నం తెచ్చింది. జ్వరంతో ఉన్నాం కాబట్టి ఆమె పెట్టిన అన్నం మాకు వేపకాయంత చేదుగా అనిపించింది. తినలేకపోయాం. పాలచుక్క కూడా తాగబుద్ధికాలేదు. మా పరిస్థితి చూస్తే మరింత విషమించిపోతోంది. మిలటరీ కచ్చితంగా చుట్టుముట్టేట్లే కనపడుతోంది. అంతా తెలిసి ఇక్కడే ఉంటే ఈ కుటుంబసభ్యులకు ఇబ్బందే కాకుండా, మేం కూడా దొరికిపోతాం. ఇలా నా మనస్సులో వచ్చిందో లేదో ఆ కుటుంబసభ్యులతో “అమ్మా.. మీరు రక్షణ ఇవ్వబోరనే అనుమానంతో మేం ఇక్కడి నుంచి పోబోవడంలేదు. శత్రువుతో మీకు ప్రమాదం. దొరికితే మా వారితో ప్రమాదం. మీరే పట్టించారని వారు అనుకుంటారు. అందుకే మేం వెళ్లిపోతామమ్మా...” అని చెప్పి వెంకులును లెవ్వమన్నాను.

“నేను రాలేను నాయనో...” అని కదిలేందుకు వెంకులు నిరాకరించాడు.

“నొప్పులు, జ్వరం మాటలు కూడా స్పష్టంగా రావడం లేదు. మనం ఇక్కడ ఉండి అపాయం తెచ్చుకోవడం ఎందుకురా..? నడుపు” అని ఆయన్ను లేపుకుని ఆ ఊరి నుంచి బయల్దేరాం. అలా తిన్నగా కోటమర్రికి చేరుకున్నాం. కోటమర్రి ఏటి కాల్వలకు మధ్యస్థంగా సొరంగాలు తొలచి మన కామ్రేడ్లు అక్కడ రక్షణ తీసుకుంటూ ఉండేవారు. శత్రువు అనుమానించేందుకు ఎట్టిపరిస్థితుల్లో ఆస్కారం లేదు. మమ్మల్ని అక్కడికి తీసుకెళ్లారు. మా శరీరపరిస్థితి మా వశంలో లేదు. బాగా జ్వరాలు, ఒళ్లంతా ముళ్లు. పచ్చి పుండ్లయిపోయాయి. మన కామ్రేడ్లు పచ్చిబాలింతల స్నానం కోసం చేసే ఏర్పాట్లన్నీ మా కోసం చేశారు. నీళ్లు బాగా మసలించి వేపాకు వేశారు. ఉప్పు పసుపును ముద్దలాగా చేసి ఒళ్లంతా దట్టించారు. అలా దట్టించగానే పుసపుసమంటూ కూసాలన్నీ శరీరంమొత్తం

మీది నుంచి చీముతో సహా వెళ్లిపోయాయి. శరీరం అంతా జలజలమంది. ఆ తరువాత వేడి నీళ్లతో స్నానం చేస్తేగానీ ఒళ్లు కుదుట పడలేదు. తరువాత ఇంత అన్నం తిని పడుకుంటే బ్రహ్మాండమైన నిద్దురపట్టింది. ఎన్ని గంటలు పడుకున్నామో తెలియదు. ఈ లోగా గ్రామాలన్నింటినీ ఆర్మీ చుట్టేసింది. అన్ని ఊళ్లను ఎన్సర్కిల్ చేసి పోగేశారు. నానా భీభత్సం సృష్టించి వెళ్లిపోయారు. నా చుట్టూ దేశం అంతా ఇది జరిగిపోయింది.

మాలిన పని పరిస్థితులు

ఇదిలా ఉంటే... షర్మికి వెళ్లిన మా కామ్రేడ్స్ నుంచి సమాచారం వచ్చింది. దాని ఆధారంగా ఏ సెంటర్ కైతే చేరాలో అవన్నీ ఫైనల్ చేసుకున్నాం. రెండు మూడు రోజుల పాటు తీసుకోవాల్సిన జాగ్రత్తల గురించి దళసభ్యులకు క్లుణ్ణంగా వివరించాను. ఆయుధాలను జాగ్రత్త పరిచే విషయం కూడా చెప్పాను. అదనంగా ఉన్న ఆయుధాలన్నీ ఒక దగ్గర డంప్ చేసి, ఆత్మరక్షణకు అవసరమైన ఆయుధాలను దగ్గర ఉంచుకుని, వ్యక్తులుగా తమను తాము ఎలా కాపాడుకోవాలనే పద్ధతుల గురించి చెప్పి, చేరుకోవాల్సిన సెంటర్ కు బయల్దేరాం.

కామ్రేడ్ సుందరయ్య, రావినారాయణరెడ్డి, నంద్యాల శ్రీనివాసరెడ్డి సెంటర్ లో ఉన్నారు. నంద్యాల శ్రీనివాసరెడ్డి నా సహచరుడు. సుందరయ్యగారితో చర్చలు ప్రారంభమయ్యాయి. ఆయనతో నేను ప్రత్యక్షంగా చర్చలు జరిపింది ఇదే తొలిసారి. చాలా సుదీర్ఘంగా జరిగాయి. మిలటరీ దాడులు, దానివల్ల ఎదురవుతున్న ఇబ్బందులను వివరించాను. తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లో ప్రతిఘటిస్తే ఎన్సర్కిల్ చేసి ఏ తరహా భీభత్సం సృష్టిస్తున్నదీ, అలాగే వెంకటరామానుజచారీని కాల్చి చంపిన విషయాలు ఆయనతో చెప్పాను. ప్రత్యేకంగా తమ ప్రాంతం మీద దాడులు కేంద్రీకృతమైన పద్ధతిని సవివరంగా చెప్పాను.

ఇదంతా విన్న సుందరయ్యగారు కొన్ని సూచనలు చేశారు. దళాలన్నింటినీ షర్మీ ప్రక్కన బాగాయత్ ప్రాంతానికి రావాలని, అక్కడ రక్షణ తీసుకోవాలని చెప్పారు. రాజకీయ కార్యకలాపాలను నేను ఇక్కడే ఉండి సాగించాలని, ఈ ప్రాంతంపై ప్రత్యేకంగా కేంద్రీకరించాలని సుందరయ్య చెప్పారు. మిగతా కామ్రేడ్స్ అందరూ రాచకొండగుట్టల్లోని బాగాయత్ ప్రాంతంలో రక్షణ తీసుకోవాలని చెప్పారు. దీనికి అందరూ ఏకీభవించారు. వినడానికి కూడా ఈ నిర్ణయం బాగుంది.

(బాగాయత్ అంటే నిజాం స్వంత జాగీరు ప్రాంతం. దీనిని అత్రాఫ్ జిల్లా (ఇప్పటి రంగారెడ్డి జిల్లా) అని పిలిచేవారు. ఇది హైదరాబాద్ చుట్టూ ఉంటుంది. రాజుల వేటవనాలు, మేత గడ్డి సప్లయి చేసే కంచెలు ఇక్కడ విస్తారంగా ఉన్నాయి. పెద్దీ కూడా అందులో భాగమే.)

ఇదే విషయం చెబుదామని నేను తిరిగి నా ప్రాంతానికి బయల్దేరాను. కేవలం (నేను లేని) నాలుగే నాలుగు రోజుల్లో పరిస్థితి అంతా మారిపోయింది. దళాలన్నీ చెల్లాచెదురైపోయాయి. ఒక్కడినే అయిపోయాను. ఏ ఒక్కరి ఆచూకీ అతుచిక్కడం లేదు. అనేక మంది అరెస్టయ్యారు. లొంగిపోయారు. ఏ ఒక్కరు కూడా ఆత్మరక్షణకు చేపట్టాల్సిన నిబంధనలను పట్టించుకోలేదు. వాటిని పాటించనూ లేదు. వారిలో నిబ్బరం పోయింది. ఎక్కడ వెతికినా ఎవ్వరూ దొరకడం లేదు. కేంద్రాలన్నీ తిరిగి దొరికిన కొద్ది మందిని బాగాయత్ తీసుకెళ్లారు. అక్కడ సమావేశపరిచి ఇదే ప్రాంతంలో ప్రచార కార్యక్రమాలు కొనసాగించాలని చెప్పారు.

ముద్దసాని వెంకటనర్సింహారెడ్డి, కోటమర్తి కమ్మరి నారాయణ, కుంటల రామకృష్ణారెడ్డి, హనుమయ్య, సూర్యనారాయణ వంటి దళనాయకులను, దళసభ్యులందరినీ కోదండరామిరెడ్డి వద్ద పర్యవేంట్గా ఉంచాల్సి వచ్చింది. ఇంకా బాగాయత్లో అనేక మంది కామ్రేడ్స్ నా ఏరియా నుంచి వచ్చినవారే ఉన్నారు. పైళ్ల రామచంద్రారెడ్డితో పాటు మా ప్రాంతం దళసభ్యులను నాయకులను తీసుకుని బాగాయత్కు నేను బయలుదేరాను. అక్కడికి చేరిన తర్వాత బాగాయత్కు వారిని పంపుదామంటే వారు మొరాయింపారు. పార్టీ నిర్ణయం ప్రకారం మీరు ఈ బాగాయత్ గుట్ల ప్రాంతంలో రక్షణ తీసుకుంటూ ప్రజలతో మన సంబంధాలు పెంచుకోవాలని నేను మన ప్రాంతం వెళ్లి అక్కడ ఉద్యమాన్ని చూస్తానని చెప్పాను. “మీరు లేకుండా ఈ ప్రాంతంలో మేము ఎలా పని చేయగలం కాస్త పరిచయాలు ఏర్పడేవరకైనా మీరు మాకు తోడుండాలి”ని అంతా కలిసి ఒత్తిడి తెచ్చారు. అది వెంటనే పార్టీకి తెలియపర్చడం జరిగింది. వాస్తవంలో మా తోటివారెవ్వరూ చొరవచేసి ఆ దళాలను నడిపేస్థితిలో లేకుండ్రి. వారందరికి ఒక దారి చూపి, నా ఏరియాకు నేను వెళ్లిపోవాలని నిశ్చయించుకున్నాను. వీరందరినీ వేసుకుని కొన్ని గ్రామాలకు టూర్ వెళ్ళాము.

మేము వెయిదటి రౌండ్లో గ్రామాల్లోకి వెళ్లి ప్రదర్శనలు చేస్తుంటే “కమ్యూనిస్టులొచ్చారు. గొంతులు కోసేవారు వచ్చారు...” అని పెద్దగా అరుస్తూ జనాలు పారిపోతున్నారు. వారిని ఆపేందుకు ఎంత ప్రయత్నించినా సాధ్యం కాలేదు. “అమ్మల్లారా..

అక్కల్లారా.. మీ హక్కుల కోసం పోరాడేవాళ్లం... రండమ్మా..." అని బతిమాళినట్లు చెప్పాను. వారిని కూడదీయాలంటే చాలా కష్టమైంది. ఆ తరువాత అన్ని విషయాలు వారికి వివరించాం. ఇది మొట్టమొదటి గ్రామసభ. నల్లగొండకు పోయే రోడ్డుకు కుడిపక్కన ఉంటుంది గ్రామం. పేరు దేవరమ్మనాగారం. ఆ తరువాత దాని పక్కన ఊరు పీపల్పాడుకు పోయాం. తరువాత అల్లాపురంలాండ. అక్కడా ఇదే కథ. పారిపోతున్న జనాన్ని కూర్చోబెట్టి మేం ఏంటి? సంఘం అంటే ఏమిటి? కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఏం చెబుతోంది? ఎవరికోసం పోరాడుతోంది? మిలటరీ దాడుల నేపథ్యంలో రక్షణ తీసుకునేందుకు వచ్చామన్న విషయాలను వారికి వివరించాం. మాకు వ్యతిరేకంగా పెత్తందార్లు చెప్పే మాటలను వినొద్దని వారికి చెప్పాం. అలా వారందరినీ ఒప్పించేందుకు కృషి చేశాం. గుట్టలను ఆనుకుని ఉన్న పల్లెలు, తండాల్లోకి వెళ్లి అక్కడి ప్రజలతో మాట్లాడి, వారేం పెడితే అది తిని అక్కడి నుంచి రాచకొండగుట్టల్లోకి వెళ్లం.

అక్కడ ఆరుట్ల గ్రామం ఉంది. చాలా పెద్ద గ్రామం. పెద్ద రాజకీయ కేంద్రం కూడా. జనాభా చాలా పెద్దది. ఆ ఊళ్లోకి ఒట్టిగా పోకూడదని నిర్ణయించుకున్నాం. దీనికోసం ఒక ప్లాన్ తయారుచేశాం. ఆ ఊరి పెత్తందార్లను అదుపులోకి తీసుకుని ఊరి మధ్యలో సభ చేయాలనుకున్నాం. ఎందుకంటే తెలంగాణాలోని అన్ని ప్రాంతాల్లో పన్నుల నిరాకరణ ఉద్యమాలు అమలు జరిగాయి. కానీ ఇక్కడ మాత్రం బలమైన పెత్తందారీవర్గం వల్ల అది సాధ్యం కాలేదు. ఇది మన ఉద్యమానికి చాలా దూరంలో ఉంది.

హైదరాబాద్ లో ప్లేగు సోకిందన్న భయానికి గ్రామాల్లోని జనం ఇళ్లను వదిలిపెట్టి, గుడిశెల్లో ఉంటున్నారు. పెత్తందార్లుకూడా ఇదే పద్ధతిని అవలంబించారు. మేం ఒక తండాలో మకాం వేసి ఆరుట్ల గ్రామం పెత్తందారివర్గాన్ని వారిలో కీలకమైన వారందరినీ లిస్ట్ చేశాం. ఒక్కో నివాసానికి ఒక్కోదశం చొప్పున పంపాం. దళానికి 4 నుంచి 5 మంది సభ్యులుండేట్లు జాగ్రత్తపడ్డాం. పెత్తందార్లందరినీ హ్యాండోవర్ చేసుకుని ఊరి మధ్యలోకి, గుడిశెలు వేసిన ప్రాంతానికి చేర్చాం. పెద్ద ఊరేగింపుతో వెళ్లం. అక్కడ జనాన్ని కూడగట్టి, జనం సమక్షంలో పటేల్ పట్వారీలను హెచ్చరించాం.

“ఈ రోజు నుంచి ప్రజలపై ఎటువంటి దౌర్జన్యాలు చేయడానికి వీలేదు.” అని చెప్పాం. “ప్రజలపై దౌర్జన్యాలు చేయనివారిని మేం ఏమీ అనం. ఒకవేళ దౌర్జన్యం చేస్తే వారిని రక్షించలేం.” అని హెచ్చరించాం. ఆ తరువాత ప్రజలనుద్దేశించి మాట్లాడాము. “ఇప్పుడొచ్చిన ఆర్మీ నిజాంపోలీసు బలగాలను తప్ప, జనాన్ని కాపాడేందుకు కాదు.” అని చెబుతూనే, ఇప్పటి వరకు సంఘం సాధించిన విజయాలను వారికి వివరించాం. ఎట్టకేలకు మనసంఘం విశిష్టత జనానికి అర్థమయ్యేలా చెప్పగలిగాం. ఈ గ్రామంలో

కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలుగా ఉన్న వెదిరే రాంరెడ్డి శేఖరరెడ్డి, ముద్దసాని వెంకటనర్సింహారెడ్డి, ఆయన బంధువులు మీటింగులో పాల్గొన్నారు. వీరిద్దరికీ మంచి పలుకుబడి ఉంది. వీరు అదే సభలో కాంగ్రెస్ కు సలాం చెప్పి మన సంఘంలో షెరిఫ్ అయ్యారు. భోజనాలు పెడతామని చెప్పారు. బావికాడ వంటచేయించి పెట్టారు.

భోజనాలు పూర్తయిన వెంటనే ఏ మాత్రం ఆలస్యం చేయకుండా రూట్ మ్యాప్ వేసుకుని, అక్కడి నుంచి తరువాతి గమ్యస్థానం దిశగా బయల్దేరాం. గ్రామంలో పచ్చికాంగ్రెస్ వాది అయిన వి.పాపిరెడ్డి మిలటరీకి సమాచారం అందించారు. నేను దళాలను తీసుకుని, గ్రామాన్ని వదిలి పడమర డైరెక్షన్ లో కొంతదూరం వెళ్లి, అక్కడి నుంచి సౌత్ డైరెక్షన్ కు గుట్టచాటుగా వెళ్లిపోయాం. మేం ఎటుపోతున్నామన్న విషయాన్ని గ్రామంలో ఎవ్వరికీ చెప్పలేదు. గుట్టచాటుకుపోతే మేం ఎటుపోయేదీ ఏ ఒక్కరికీ తెలిసే పరిస్థితి కూడా లేదు. అలా మేం చాటుకు వెళ్లి కొద్ది సేపు అయ్యిందో లేదో ఊరు మీద మిలటరీదాడి చేసింది. మేం భోజనాలు చేసిన బావిని ఆర్మీ చుట్టేసింది. మాకీ విషయాలేమీ తెలియవు. మేం గుట్టల మధ్యలోకి చేరకున్నాం. అక్కడికి రావడానికి వారికి గుండెలు చాలలేదు. అక్కడి నుంచి రంగాపురానికి చేరుకున్నాం.

రంగాపురం గుట్టలమధ్య ఉన్న చిన్న ఊరు. అక్కడ ఊరేగింపు సభ చేశాం. అక్కడుంచి చీదేడు, దాదుపల్లి వెళ్లి, రాత్రులు అక్కడే ఉన్నాం. తెల్లవారిన తరువాత పెద్ద గ్రామమైన చింతపల్లకు వెళ్లాలని పథకం వేసుకున్నాం. ఏ పద్దతిలో అనేది కూడా ఫైనల్ చేసుకున్నాం. చింతపల్లలో పెద్ద పెద్ద భూస్వాములున్నారు. ఇళ్లమీద దాడిచేసి, దస్తులు తగులబెట్టి గ్రామంలో హాల్ చల్ సృష్టించడం ద్వారా దాని చుట్టుపక్కల ఉన్న అన్ని గ్రామాలపై వేగంగా ప్రభావాన్ని చూపవచ్చని మా అభిప్రాయం. మేం బురుజుల మీద కాపలా పెట్టి, పెత్తందార్ల ఇళ్లమీద దాడిచేశాం. పటేలు పట్టారీల దస్తులు తీసుకొచ్చి జనం ముందు వేసి తగులబెట్టాం. జనంలో పెద్ద ఎత్తున ఆనందం పెల్లుబికింది. ఆ తరువాత జరిగిన సభకు ఇసుకవేస్తే రాలనంత జనం వచ్చారు. పార్టీ గురించి, నిజాం సంస్థానాల్లో జరుగుతున్న పోరాటాల గురించి జనానికి వివరించి చెప్పాం. జమీందార్లను బాగా భయపెట్టాం. వారి రికార్డులు తగులబెట్టినం. ఊరి బయటన్న తోటలోకి గ్రామస్తులు భోజనాలు తీసుకొచ్చారు. భోజనం చేసుకుని అక్కడి నుంచి నల్లవెల్లికి బయల్దేరాం. అక్కడ వతన్ దార్లుగా (గ్రామాధికారులు) ముస్లింలు ఉన్నారు. మర్యాదగా మాకు ఎదురొచ్చి భోజనం ఏర్పాటు చేశారు. అన్నివిధాలుగా అండదండలుగా ఉంటామని వాగ్దానం చేశారు. అంతా సాఫీగా జరిగిపోయింది.

ఆ తరువాత మేం మంతనలోడ్‌గారవెల్లికి వెళ్లాం. అది చాలా చిన్న పల్లె. దేవరకొండతాలూకా సరిహద్దులో ఉంటుంది. బాగా పలుకుబడి ఉన్న శీలం అలవాల్రెడ్డి తమ్ముడు నారాయణరెడ్డి అనేవాడు ఇక్కడ పెత్తందారు. భూస్వామి. ఆయనంటే అందరికీ హడల్. మనం ఎప్పుడైతే ఎంటరయ్యామో నారాయణరెడ్డి ఫరారయిపోయాడు. మేం ఆయన ఇంటిని సోదా చేశాం. ఆయుధాలు, బియ్యం తీసుకున్నాం. డబ్బు ముట్టలేదు. మళ్లీ యధాతథంగా తాళాలు వేశాం. ఆ ఇంటి నుంచి ఏమేమి తీసుకున్నామో చిట్టీ రాసి ఊరందరికీ చదివి వినిపించాం. దానిని ఆయన గుమ్మం ముందు పడేసి బోడకొండ గుట్టలోకి వెళ్లాం. అక్కడ సమావేశమై ఇంత వరకూ చేస్తూ వచ్చిన కార్యక్రమాన్ని గురించి విశ్లేషించాం.

1. ఒక పథకం ప్రకారం మిలటరీ క్యాంపులు పడుతున్నాయి. ఏ పాయింటు వద్దనైనా మాపై దాడి చేయడానికి అనుగుణంగా కీలక గ్రామాల్లో క్యాంపులు పడుతున్నాయి.

2. రెండోసారి దళాలు వెళ్లి యధేచ్ఛగా ప్రచారం సాగించకుండా క్యాంపులు అడ్డంకిగా తయారయ్యాయి.

3. మొదటివిడత ప్రచారంలో జనమే సరిగా పోగుకాలేదు. ఒకవేళ జనం వచ్చినా, వారిలో ఉన్న ఆందోళనల రీత్యా, వారిలో వెనుకబాటుతనం వల్ల మనకు ఏ మాత్రం ఉపయోగపడే స్థితిలో లేదు. జనంతో మన సంబంధాలు ఇంకా బాగా పెంచుకోవాల్సి ఉంది.

4. క్యాంపులు పడ్డ తరువాత జనాల్లో భయం మరింత రెట్టింపయ్యింది. అనుమానితుల ఇళ్లపై దాడులు, దౌర్జన్యాలు నిత్యకృత్యమయ్యాయి. అన్నంపెట్టోద్దని హెచ్చరికలు జారీ చేశారు.

దీంతో అసలే వెనుకబడి ఉన్న ప్రాంతాల్లో ప్రజలకు మరిన్ని ఇబ్బందులు వచ్చి పడనారంభించాయి. దీంతో మేం కూడా కొన్ని జాగ్రత్తలు తీసుకోవాల్సి వచ్చింది. గ్రామాల్లోకి మలిదఫా వెళ్లినప్పుడు జనం మధ్యకాకుండా, చెలకలవద్ద, దారులు లేని బావుల వద్ద కాపలా పెట్టుకుని రైతులతో గ్రూపు సమావేశాలు నిర్వహించనారంభించాం. ఆ విధంగా ప్రజలతో సంబంధాలు, ప్రజాసామాన్యాలను అధ్యయనం చేయడం కొనసాగించాం.

ఈ కాలంలోనే గునుకుల మల్లయ్య, గునుకుల సోమయ్యల కౌలుభూమి సమస్య ఒకటి మన ముందుకు వచ్చింది. దీని ఆధారంగా పెద్ద పోరాటాన్ని నిర్వహించాం.

భూస్వాములను తండానుంచి తరిమేసి, భూమిని కబ్జాపెట్టించాం. వాళ్లు మిలటరీకి ఫిర్యాదు చేశారు. మిలటరీ వచ్చి ఈ ఇద్దరు రైతులను పట్టుకుపోతున్న సందర్భంగా, నేను మన దళాలతో సహా మాటుకాసి వారిపై కాల్పులు జరిపాను. ఒక జవాను పడిపోయాడు. పడిపోయిన జవాన్ను తీసుకుని మిలటరీ అక్కడి నుంచి చింతపల్ల క్యాంపుకు పారిపోయింది. ఆ ఇద్దరు రైతులు తప్పించుకుని తండాలోకి వెళ్లిపోయారు. ఈ సంఘటనతో మొత్తం రైతాంగంలో మంచి ఆత్మవిశ్వాసం ఏర్పడింది. మిలటరీని తీసుకురావడం ద్వారా ఏదో చేద్దామనుకున్న భూస్వాములు, ఈ విషయంలో వెనుకడుగు వేయకతప్పలేదు. అయితే తరువాత కాలంలో ఆ ఇద్దరు రైతులను మిలటరీ పట్టుకుని కాల్చి చంపింది. అయినప్పటికీ గునుకుల మల్లయ్య, సోమయ్యల కుటుంబాలు ఆ భూమిని అంటిపెట్టుకుని నిలబడ్డాయి. ఇప్పటికీ ఆ భూమిని అనుభవిస్తూ ఉన్నాయి. ఈ పోరాటం ఆ ప్రాంతమంతటికీ వెలుగురేఖగా నిలిచింది. చరిత్రకెక్కింది. ఆ తరువాత నుంచి భూస్వాములు కారుచౌకగా తమ భూములను కౌలుదారులకు ఇవ్వజూపసాగారు.

గ్రామాల్లో విస్తరణ

మన దళాలవద్దకు ప్రజలు గుంపులుగా తమ గ్రామ సమస్యలను తీసుకువస్తున్నారు. వీటిని పరిష్కరిస్తూ పోతున్నాం. అదే సందర్భంలో వీటిని ఉద్యమానికి పునాదిగా మలుచుకునేందుకు అమలు పర్చాల్సిన వ్యూహం గురించి ఆలోచించాం. ఇవన్నీ ప్రధానంగా భూ సమస్యలే..

1. ఈ గ్రామాలన్నింటా కౌలుదార్ల సమస్య ఉంది. ఇది ప్రధానమైన సమస్య. ఈ సమస్యను పరిష్కరించేందుకోసం కౌలు చెల్లించకుండా, కౌలుదార్లు బేదఖల్ కాకుండా ప్రచారాన్ని కొనసాగించాలనుకున్నాం. అయితే ఈ కౌలుదారుల్లో కూడా ధనిక, మధ్య, పేద తరగతులుండేవి. వసతిపరులందరికీ భూస్వాముల మీద నమ్మకం ఉంది కానీ, మన మీద లేదు. మనతో వీలైనంత దూరంగా ఉండేందుకే వీరు ఎక్కువగా ప్రయత్నించేవారు.

2. పైసమస్యను ప్రధానంగా ప్రస్తావిస్తూ, ప్రభుత్వ బంజరుభూములు, ఫారెస్ట్ భూముల సమస్యలపై ప్రచారం చేయాలనుకున్నాం. ఈ ప్రాంతంలో ప్రతి గ్రామం చుట్టూ ఫారెస్టు ఉంది. ఇందులోకి గొర్రెలు, మేకలు అడుగుపెట్టేందుకు వీలు లేదు. ఫారెస్టులోని ఫలసాయం అనుభవించేందుకు వీలులేదు. కట్టె కొట్టుకోవడానికి వీలులేదు. అరచేతుల్లో ప్రాణాలు పెట్టుకుని ఉండేవారు. గొడ్డల్లు తీసుకుని అడవుల్లోకి వెళ్తే కటకటాల వెనక్కు వెళ్లాల్సి వచ్చేది.

పై సమస్యలను ఒక దగ్గర వేసి చూసినప్పుడు మాకు ఒక దారి కనిపించింది. మొదటి సమస్య తీరాలంటే పెద్ద ఎత్తున రైతాంగం కదిలితీరాలి. ఇప్పుడా పరిస్థితి లేదు. అందుకే ముందుగా ఫారెస్టు సమస్యను చేపట్టాం. ఫారెస్టు ఆఫీసర్ల మీద ఒత్తిడి తెచ్చాం. వారు ఫీల్డు వదిలిపెట్టి పారిపోయారు. దీనితో జనానికి మంచి వెసులుబాటు కలిగింది. గ్రామాలన్నీ గట్టిగా ఊపిరి తీసుకున్నాయి. గొర్లు, మేకల కాపలాదారులుగా ఉండే చిన్న పిల్లలు మాకు సమాచార వారధులుగా ఉండేవారు. ఊరూర సమాచారమంతా వీరిద్వారా మాకు తెలిసేది. ఈ అడవుల్లో ఉండే హంగులు, వనరులు, వసతులు అన్నీ వీరిద్వారానే మాకు తెలిసాయి. సొరంగాలు, నీటి వనరులు ఈ పిల్లలే చూపెట్టారు. మంచి అప్యాయతను కనబర్చేవారు. మన ముందుకు వచ్చిన రెండు సమస్యల్లో ఫారెస్టు సమస్యను మొట్టమొదటగా టేకప్ చేయడం వల్ల గెరిల్లాలకు కూడా పెద్ద వెసులుబాటు కలిగింది.

దీంతో జనంతో సంబంధాలు విస్ఫుతమవ్వడం మొదలుపెట్టింది. బోడకొండ ప్రాంతంలో లంబాడీతండాలు బాగా ఉంటాయి. వీటితో సంబంధాలు ఏర్పడ్డాయి. వీరందరికీ కౌలువ్యవసాయం, పశుపోషణ, విస్తారమైన ఆవుల మందలు ఉండేవి. ఫారెస్టు సమస్యను పరిష్కరించడం వల్ల వీరందరిలో మనపై గట్టినమ్మకం ఏర్పడింది. ఈ వ్యూహం అమలు చేస్తున్నప్పుడు కూడా దీనికి ఇంత విస్ఫుత ప్రాతిపదిక ఉంటుందని మేం ఎరుగం.

అడవుల్లో నివాసం

ప్రజల్లో సంబంధాలు పెరుగుతున్న కొద్దీ, ఆర్మీ దాడులు కూడా క్రమంగా పెరగడం మొదలు పెట్టాయి. మిలటరీ ఒకమారు వేలాదిమందితో బోడకొండ, రాచకొండ ప్రాంతంలోని రెండు ప్రాంతాల గుట్టలను ఎన్సర్కిల్ చేసింది. అంతా గాలించిన ఒక్క సింగిల్ పర్సన్ను దొరికించుకోలేకపోయారు. మనకు నష్టం జరక్కుండా జాగ్రత్తలు తీసుకున్నాం. అంటే, కొండలపైన. మమ్మల్ని పట్టుకోవాలంటే మిలటరీ ప్రతి కొండనూ ఎక్కాలి. అది వారికి సాధ్యం కాలేదు. వారంతా వంపుల్లో పడి గొర్లు పోయినట్లు పోతారు. కూలి కుక్కలు వాళ్లు. కొద్దిగా ఎక్కగానే వారి నవజీవాలు పీక్కుపోయేవి. ఏదేమైనా ఈ మిలటరీ దాడులు తలనొప్పిగా మారాయి. ఈ కారణంగానే ఉదయం తొమ్మిది, పదిగంటల దాకా ఎక్కడి వాళ్లం అక్కడే నక్కేవాళ్లం. పశువులు అడవుల్లోకి వచ్చిన తరువాతే మా దినచర్య ప్రారంభం అయ్యేది. వారి నుంచి మిలటరీ గురించిన సమాచారం వచ్చిన తరువాత మేం కాలకృత్యాలు తీర్చుకునేవాళ్లం. అప్పుడే వంటలు చేసుకునేవాళ్లం. రోజుకు ఒక్కపూటే భోజనం. మేకలు చాలా చౌక. ఎనిమిది పది రూపాయలకే ఒక మేక లభించేది. కోళ్లు కూడా చౌకగా లభించేది. తినేది ఒక్క పూటే అయినా మంచి భోజనం మాకు

లభించేది. మేం మా ఖర్చులన్నీ పోగా లక్షరూపాయల మేర పోగేసి రాష్ట్ర కమిటీకి ఈ అడవుల నుంచే పంపగలిగాం.

దాదాపు మూడేళ్లు ఇలా గడిచింది. చలిమంట వేసుకోవడం.. గొంగడి ముసుగులో పడుకోవడం. ధారాపాతంగా వర్షం పడ్డప్పటికీ ఈ గొంగళ్లు మాకు మంచి రక్షణ నిచ్చేవి. వీటిల్లో మా ఆయుధాలను పేట్టేసేవాళ్లం. తడుస్తాయన్న భయమే ఉండేది కాదు. తూటాలు ఎలాగూ తడవవు. సొరంగాల్లో నివాసం ఉండేవారం. అక్కడ కొండనల్లులు, పిరుదులు, గోమార్లు విస్తారంగా ఉండేవి. అవి ఒకసారి కరిచి రక్తాన్ని పీల్చిస్తే దూది పిందంత లావు అయ్యేవి. వాటిని తీసేస్తే, కరిచినచోట రూపాయిబిల్లంత మందం వాపు వచ్చి పుండు అయ్యేది. పాములను ఎక్కడికక్కడే తొక్కివేసేవాళ్లం. చిరుతగండ్లు, ఎలుగొడ్లు కుక్కల మాదిరిగా ఉండేవి. అవి మమ్మల్ని చూడగానే తోకముడుచుకుని పరుగులు పెట్టేవి. ఆయుధం దగ్గరున్న తరువాత క్రూరమృగాలతో భయం ఉండేది కాదు.

ఈ మిలటరీ ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు దాడులుచేసే స్థితి నుంచి వెసులుబాటు చేసుకునే స్థితికి రావలన్నది మా లక్ష్యం. చూస్తే ఈ అడవి చాలా చిన్నది. కాకపోతే జనమూ, అడివి రెండూ కలిసి ఉండడం, ఇది హైదరాబాదుకు సమీపంలో ఉండడం మాకు కలిసొచ్చిన అంశాలు. ఏ పరిస్థితుల్లో కూడా ఈ అడవిని వదిలిపెట్టి పోకుండా బాగా స్థిరపడాలనే సంకల్పం మాలో నెలకొంది. మనుగడకోసం అనేక ఆటంకాలున్నాయి. ఎప్పుడుపడితే అప్పుడు మిలటరీదాడులు జరగడం అందులో ఒకటి. వీటినుంచి రక్షణ తీసుకుంటూనే ఉద్యమాన్ని విస్తరించాలన్న నిర్ణయానికి వచ్చాం. అయితే అది ఎలా చేయాలన్నదే ప్రధాన సమస్యగా మా ముందుకువచ్చింది. దళాలన్నింటిలోనూ ముఖ్యులతో సమావేశం ఏర్పాటు చేశాం. మాకున్న పరిమిత అనుభవంతోటి గెరిల్లా ఎత్తుగడ పద్ధతిని అవలంబించాలన్న ఆలోచన వచ్చింది.

గెరిల్లా ఎత్తుగడలో మెరుపుదాడి అనేది ప్రధానమైన అంశం. బలమైన శత్రువును దెబ్బకొట్టడానికి పనికొస్తుంది. దీనిని ఏ పద్ధతుల్లో ఉపయోగిద్దామనే అంశంపై చర్చ జరిగింది. రాత్రి తొమ్మిదిగంటలకు అందరూ క్యాంపుల్లో చదీచప్పుడు లేకుండా పడుకుంటూ ఉంటారు. రాత్రి తొమ్మిదిలోపు ప్రతి క్యాంపుకు ముగ్గురేసి వెళ్లాలి. ఏ క్యాంపుకు వెళ్లాలనేది పగలే నిర్ణయించుకోవాలి. ముగ్గురు కూడా మూడేసి కోణాల్లో క్యాంపుస్థలానికి చేరుకోగలగాలి. అందుకు అనుగుణంగా రూట్లు కూడా ఐడెంటిఫై చేయాలి. మిలటరీ క్యాంపుకు వెళ్లిన తరువాత క్యాంపులోకి ఒకొక్కక్కరు రెండేసి రౌండ్లు కాల్పులు జరపాలి. అదీ వీలైనంత సమీపంలోకి వెళ్లి, రక్షణ చూసుకుని మరీ ఈ ఆపరేషన్ చేయాలి. మా

దగ్గర 303 ఆయుధాలుండేవి. ఇవి 2000 గజాలదూరం మేర కాల్చేందుకు పనిచేస్తుంది. ప్రతి కాల్పుకు ఒకరు గాయపడడమో, ఇద్దరు చావడమో జరిగేది. వాళ్లు మేల్కొని, తేరుకుని ఎదురుకాల్పులు కాల్చేందుకు పది, పదిహేను నిమిషాలైనా పట్టేది. రాత్రంతా ఆ అడవుల మీదకు వారు అలా కాల్పులు కాలుస్తూ ఉండేవారు. వారి మందుగుండు భారీగా ఖర్చయ్యేది. వాళ్లుకు నిద్దుర లేకుండా చేసేవారం. దీంతో పొద్దున పూట బయటకు వెళ్లి దాడులు చేసేందుకు వారి దగ్గర సత్తువుండేది కాదు. ఇలా మాకు మేము మిలటరీ నుంచి పగటిపూట దాడుల నుంచి వెసులుబాటు కలిగించుకున్నాం. దాడులు తగ్గడంతో మేం స్వేచ్ఛగా కార్యకలాపాలు చేసేవారం. ఈ సందర్భంగానే హుజూర్ నగర్ కామ్రేడ్స్ మా వద్దకు వచ్చారు. మా పరిస్థితిని (స్వేచ్ఛను) చూసి వారు ముక్కున వేలేసుకున్నారు. ఇది బిబరేషన్ ఏరియానేనా? అని వారు ఆశ్చర్యపోయారు. వచ్చిన కామ్రేడ్స్ లో అరిబండి ఓంకార్, అరిబండి లక్ష్మీనారాయణ, దొడ్డా నర్సయ్య, మట్టయ్య వంటి వారున్నారు. వీరు దాదాపు 8 నుంచి 10 రోజుల పాటు మా వద్ద ఉండి వెళ్లారు. ప్రజలతో సంబంధాలు నెరిపినవిధానం, మా కాలక్షేపం తదితర అంశాలన్నీ అధ్యయనం చేశారు. అక్కడి నుంచి అమరాబాదు గుట్టల్లోకి వెళ్లిపోయారు.

ఈ స్థితిలో జనంలో గుర్తింపు పెరిగింది. జనం సమస్యలు తీసుకుని వాటిని పరిష్కరించేందుకు జనం మధ్యే సమావేశాలు వేయడం ప్రారంభించాం. చిల్లాపురం తాండాలు, లోయపల్లి తాండాలు, వాటి చుట్టుపక్కల ఉన్న గ్రామాల్లో ఉండే రైతాంగంతోనూ, వ్యవసాయ కార్మికులతోనూ సంబంధాలు పెరిగాయి. ఆ కాలంలోనే దండుమైలారంలో పాలేర్ల సమ్మె పోరాటం నిర్వహించబడింది. భూస్వామి తంగెడిపల్లి అనంతరెడ్డి పాలేర్లతోటి రాజీపడడానికి నిరాకరించి భీష్మించుకుని కూర్చున్నాడు. రెండు మాసాలైంది. తిండికి ఇబ్బంది పడే పరిస్థితి వచ్చేసింది. దీనిని ఎలాగైనా పరిష్కరించాలని మేం అనుకున్నాం. ఇందుకోసం ఇద్దరిని ఎంపిక చేశాం. ఒకరు గ్రామానికిచెందిన అబ్బాయి రాములు చంద్రంతో పాటు అప్పాజీపేట లింగయ్య. వీరిద్దరికీ దుంపల మల్లారెడ్డి (గోపన్న) నాయకుడు.

అప్పాజీపేట లింగయ్య అనే అబ్బాయి తెల్లగాఉంటాడు. భూస్వాములను బెదరగొట్టేందుకు ఒక మారు తన గ్రామంలో ఎర్రజెండా ఎగురవేశాడు. మిలటరీ పట్టుకుంటుండేమోనని బెదిరిపోయాడు. దళాల్లోకి చేరేందుకు నిశ్చయించుకున్నాడు. మా వద్దకు లంబాడీలు రెగ్యులర్ గా వచ్చిపోతుండేవారు. వారిని ఎలాగోలా ఒప్పించి నా వద్దకు చేరాలని పథకం వేసుకున్నాడు. తాను వాళ్ల తమ్ముడినని పరిచయం చేసుకున్నాడు. వాళ్లు కూడా నమ్మి ఆయున్న బండిలో ఎక్కించుకున్నారు. మధ్యాహ్నం పూట.. బాగా ఆకలయినట్లుంది. లంబాడీలు తెచ్చుకున్న రొట్టెలు తిని అంటే కులం అడ్డం వచ్చింది.

ఆ విషయం వారికి చెప్పకుండా సీతాఫలాలు తినడం ప్రారంభించాడు. దీంతో దారి మధ్యలోనే విరేచనాలు ప్రారంభమయ్యాయి. మనిషి దాదాపు స్పృహకోల్పోయే స్థితికివచ్చాడు. లంబాడీలు నన్ను కలుసుకుని 'మీ తమ్ముడు వచ్చాడని చెప్పారు. నేను చిన్నప్పుడు నా తమ్ముణ్ణి వదిలేసి వచ్చాను. వారు చెప్పిన పోలికలు కొన్ని సరిపోవడంతో నా వద్దకు తీసుకురమ్మని చెప్పాను. తీరా చూస్తే నా తమ్ముడు కాదు. ఆయన నా తమ్ముడినని చెప్పుకుని వచ్చిన తరువాత నేనెట్ల పంపేది?.. అందుకే నా వద్దే ఉంచుకుని మందుగోళీలు వేశాను. నాలుగైదు వారాల్లో గట్టిగా తయారయ్యాడు. రెండు మూడు మాసాల్లోనే మంచి బరువెక్కాడు. బొద్దుగా కనపడే సరికి అందరూ ఆయన్ను గుత్తు అని పిలవనారంభించారు.

ఈ గుత్తును. గోపన్నను గ్రామంలోకి వెళ్లి పాలేర్లకు ధైర్యం చెప్పిరావాలని పని పురమాయించాను. వీరు నేరుగా వెళ్లి భూస్వామి గోదామును పగులగొట్టి ధాన్యాన్ని పంపకం చేసి వచ్చారు. ఇది పెద్ద ప్రభావం కలుగజేసింది. ఆర్యీ వచ్చి చూసే సరికి గోదామంతా ఖాళీ అయిపోయింది. ఊళ్లమీద పడి దాడిచేసింది. జనం ధాన్యాన్ని దాచేశారు. ఒక్క గింజ కూడా దొరకనీయకుండా చేశారు. మిలటరీకి పిచ్చెక్కి జనాన్ని హింసించి, కొట్టి వెళ్లిపోయారు. మిలటరీ కూడా ఏమీ చేయలేకపోవడంతో భూస్వామి తలవంచకతప్పలేదు. పోరాటకాలంలో జనంలో మన స్థానం పెరుగుతున్నదానికి ఈ సంఘటన నిదర్శనమైంది.

సుందరయ్యకు గాయం

అనేక మిలటరీ క్యాంపుల మధ్య ఉంటూనే మేం మా కార్యకలాపాలను కొనసాగిస్తున్నాం. ప్రజాసమస్యలపై కార్యక్రమాలను పరిమితంగానే అయినా, పట్టుదలగా సాగిస్తూ వచ్చాం. ఈ కాలంలోనే కాలమ్రేడ్ సుందరయ్య మా ప్రాంతానికి వచ్చారు. ఆయన రాకకు కాస్త ముందు లావుబాలగంగాధరరావు (ఎల్బిజి), జైపాలీసింగ్ (కొండన్న) మాదగ్గరికి వచ్చారు. రెండు మూడు రోజుల పాటు మాతో కలిసి ఉన్నారు. జరుగుతున్న పోరాటాల గురించి, మన కార్యకలాపాల గురించి తెలుసుకున్నారు. ప్రజలతో సంబంధాలు, దళాల వ్యవహారపద్ధతి, భౌతికంగా నెలకొన్న పరిస్థితి, పని విభజన, కార్యక్రమాల అమలు, ప్రతిఘటన రూపం, ప్రస్తుతం ఏ దశలో ఉన్నామో వంటివివరాలన్నీ వారికి నేను చెప్పాను. జైపాలీసింగ్ చాలా సంతృప్తిపడ్డాడు. ఆ తరువాత వారు అమరాబాదు గుట్టల్లోకి వెళ్లడానికి సదుపాయాలు ఏర్పాటు చేశాం. రెండు రోజులు రాత్రులు కంటిన్యూగా నడిస్తేనే అక్కడికి చేరుకోగలుగుతారు. దినమంతా కదలకుండా ఉండాలి. కంటపడకుండా ఉండాలి. బోడకొండ నుంచి బయల్దేరితే సారగొండ, బొగ్గులదొన, సీతిరాల (ఇవన్నీ అమరాబాదు

గుట్టలకు వెళ్లుటకు వరుసలు) మీదుగా ఏ మాత్రం విసుగు చెందకుండా నడిస్తే మూడవ రోజు రాత్రికి అక్కడికి చేరుతారు. ఇంతకుముందు అరిబండి ఓకార్, మట్టయ్య, దొడ్డానర్సయ్య, కె.నారాయణ వెళ్లిన దారిలోనే వీరిని కూడా పంపించాం. అందుకోసం నిర్మానుష్యంగా ఉండే ప్రాంతాలను సెలెక్ట్ చేసి వారికి తగినవసరులు కల్పించి పంపడం జరిగింది. వెళ్లిన కామ్రేడ్స్ ఎప్పటికప్పుడు సమాచారం అందించేవారు. బర్లశివయ్య, మాస్కోఅనే కొరియర్లు ఈ వ్యవహారాన్ని విజయవంతంగా నడిపేవారు. వీరిద్దరూ రూట్ కొరియర్లుగా ఉండేవారు. వీరిని పంపిన కొన్నాళ్లకు సుందరయ్య వచ్చారు.

సుందరయ్య మా ఫారెస్టుకు వచ్చిన పద్ధతి చూసి మేమంతా ఆశ్చర్యపోయాం. ఆయన తన భుజానికి ఒక పెద్ద జెనిత్ రేడియో కట్టుకునేవారు. తన అధ్యయనానికి పనికొచ్చే పుస్తకాలు, తన రాసుకునే నోట్సులు ఒక బ్యాగులోనూ, మరో బ్యాగులో తన బట్టలు పెట్టుకుని వచ్చారు. మాతో మాట్లాడినంత సేపు ఆయనకు వేరే ఏ వ్యాపకం ఉండేది కాదు. మాతో మాటలు పూర్తయిన మరుక్షణమే ఆయన నోట్సు రాసుకోవడంలోనో, లేదా అధ్యయనం చేస్తూ ఉండడంలోనో మునిగిపోయేవారు. అలా రాత్రి వరకు చదువుతూనే ఉండేవాడు. చీకటిపడగానే రేడియో ఆన్ చేసి వార్తా విశేషాలను తెలుసుకునేవారు. దాదాపు మధ్య రాత్రి వరకు ఆయన పడుకునేవారే కాదు. ఒకవేళ పడుకున్నా గంటలోపే లేసి ప్రతిగంట కాపలా కామ్రేడ్స్ను తాను స్వయంగా మార్చుకుంటూ ఉండేవారు. రాత్రిపూట కాపలా ఉండాల్సిన వ్యక్తులు గంటకు ఒకరు చొప్పున మారుతూ ఉంటారు. తను వచ్చినప్పుడు వ్యక్తి మారలేదంటే వెంటనే ఆ వ్యక్తితో “బాబూ నీవెళ్లి పడుకో... ఈ గంటకు ఎవరైతే రావాలో ఆయన్ను రమ్మను. నీవు వెళ్లు..” అని చెప్పేవారు. క్రమశిక్షణ, సమయపాలన తను తప్పేవారు కాదు. ఆవ్యాయతకు కూడా ఆయన వద్ద కొడువలేదు.

ఆయన అలా మాతో నాలుగైదురోజులు మాతో ఉండి, ఉద్యమస్థితిని అధ్యయనం చేశారు. జరిగిన కార్యక్రమాన్నంతటినీ రిపోర్టు చేశాం. మేం అనుసరిస్తున్న పద్ధతులను, ప్రజలతో ఏర్పరుచుకున్న సంబంధాలను చూసిన తరువాత ఆయన సంతృప్తి చెందారు. నాలుగైదు కేంద్రాలు పరిశీలన చేసిన తరువాత సుందరయ్యగారు అమరాబాదు గుట్టల్లోకి పయనమయ్యారు. ఈ సందర్భంగా ఒక బాధాకరమైన సంఘటన జరిగింది.

కామ్రేడ్ పిఎస్, నేను రాత్రి పూట నడుస్తూ ఉన్నాం. దారిలో చెట్టును కొట్టేసిన తరువాత మిగిలిన కొయ్యకు సుందరయ్య తగులుకున్నారు. ఆయన కాలికి గాయం అయ్యింది. రక్తం కారుతున్నది. నేను వెంటనే ఫస్ట్ ఐడి చేసి కట్టుకట్టాను. రక్తం

అగేదాకా కూర్చుని ఆ తరువాత తెల్లవారి చేరవలసిన గమ్యస్థానానికి చేరుకున్నాము. తెల్లవారి ప్రయాణం. విపరీతమైన నొప్పి ఉన్నట్లుంది. బాధగా ఉన్నారు. అయినా పోయేందుకు సిద్ధమైనారు. వద్దని వారించాం. టైముకు వెళ్లాలి... బాగుండదు అనుకుంటూ గాయంతోటే ముందుకు వెళ్లాడు. అమరాబాదు వరకు ఎలా చేరుకుంటాడోన్న తపన, పెద్ద బాధ ఉండేది. అయితే ఆయన అనుకున్న టైముకల్లా అమరాబాదుకు చేరుకున్నాడు. సురక్షితంగా చేరారని సమాచారం వచ్చింది. అమరాబాదు గుట్టల్లో సుందరయ్య, ఎల్బిజి(గంగన్న), కొండన్న కలిసి ఉద్యమ వ్యూహరచన చేశారు. ఎల్బిజి రీజియన్ కమిటీకి బాధ్యునిగా ఉన్నారు. ఈ కమిటీ ఫంక్షన్ అయ్యేందుకు అవసరమైన ఏర్పాట్లు చేసి, బహుదూరపు బాటసారి అయిన సుందరయ్య తిరిగి అక్కడినుంచి పయనమై వేరే ప్రాంతానికి వెళ్లారు.

పార్టీ లైనులో మార్పు

ఈ కాలంలో కార్యదర్శిగా ఉన్న పి.సి.జోషి పచ్చి మితవాద ధోరణితో వ్యవహరించేవారు. ఆ విధానం మాకే మాత్రమూ పొసిగేది కాదు. విశాలాంధ్ర కమిటీ తనకై తాను కేంద్రకమిటీపై ఆధారపడకుండా, దాని పర్యవేక్షణతో సంబంధంలేకుండా తెలంగాణా పోరాట బాధ్యతను తన భుజస్కుంధాల మీద వేసుకుని నడిపింది. కేంద్రకమిటీ లైనుకు విశాలాంధ్ర కమిటీ వ్యవహారానికి మధ్య పెద్ద అగాధమే ఉండేది. ఈ కాలంలోనే పార్టీ రెండో కాంగ్రెస్ జరిగింది. కామ్రేడ్ బి.టి.రణదివే కార్యదర్శి అయ్యారు. ఆయన కొత్త లైను తీసుకున్నారు. అందులో రాడికల్ మార్పు కనపడింది. ఉద్యమానికి రష్యామార్గాన్ని ఎంచుకోవాలని, అంటే కార్మికవర్గమే ఉద్యమాన్ని ముందుకు తీసుకెళ్తుందని, రైతాంగ ఉద్యమంతో విప్లవం (సోషలిజం) సాధ్యం కాదని, రైతాంగ ఉద్యమం ఎక్కువకాలం నిలబడదని ఆయన కొత్తలైన్ సారాంశం. ఈ నేపథ్యంలో ఉన్న వాస్తవ పరిస్థితిని తెలియచేయాలని పార్టీ నుంచి నాకో లేఖ వచ్చింది. రైతాంగ ఉద్యమంలో మీ అనుభవాలను రాసి పంపాలని అందులో పేర్కొన్నారు.

“తెలంగాణా ఉద్యమ కాలంలో రైతాంగం యావత్తు మన వెంట ఉన్నది. ఆ తరువాత అదే ముందుపీరిన నిలబడింది. అదే ఈ వీర తెలంగాణ పోరాటాన్ని నిర్వహించింది. ఎప్పుడైతే యూనియన్ బలగాలు ఈ ప్రాంతంలోకి ప్రవేశించాయో పరిస్థితి కొంత క్లిష్టంగా మారింది. బ్రిటీషోడి నుంచి దేశానికి స్వాతంత్ర్యం తెప్పించిన పేరు కాంగ్రెస్కు ఉండడం, రజాకార్ల నుంచి గ్రామాలను కాపాడే పేరుతో వారు రావడం ప్రజల్లో కొంత గందరగోళాన్ని సృష్టించింది. అంతేకాకుండా కమ్యూనిస్టుల మీద వారు ‘గొంతులు కోసేవారు..’ ‘దోపిడీ చేసేవారు...’ వంటి వదంతులు తీసుకొచ్చిన నేపథ్యంలో

కొత్త ప్రాంతాల గ్రామాల ప్రజలు భయపడి మమ్మల్ని దూరంగా ఉంచేవారు. ఓపికతో రాజకీయాలను వివరించి, వారి సమస్యలను తీసుకొని పోరాటం చేసి విజయాలు సాధించిన సందర్భంగా మనకు, ప్రజలకు మధ్య పాలకవర్గం సృష్టించిన అగాధం కాస్త తగ్గింది. ధనికరైతాంగం మినహా మధ్యతరగతి రైతాంగం మనకు బాసటగా ఉంది. అత్రాఫ్ బల్దా (రంగారెడ్డి) జిల్లాలో జాగీర్దార్ల నిలువుదోపిడీ అనేది ప్రధాన సమస్యగా ఉంది. కౌలుదోపిడీ కింద ఇక్కడి కౌలుదార్లు నలిగిపోయారు. ఎప్పుడైతే ఈ విషయంలో విజయం సాధించామో రైతుల్లో మంచి విశ్వాసం ఏర్పడింది. ఇది మరింత విస్తృతమవుతోంది.” అని వాస్తవాలను పేర్కొంటూ ఒక లేఖను రాష్ట్ర కమిటీకి పంపాను. రైతాంగంలో మధ్యతరగతితోసహా మనకు అన్నివిధాల అండదండలుగా ఉన్నారని అనుభవార్థకంగా వ్రాసి పంపాము.

తరువాతి కాలంలో బిటిఆర్ తీసుకున్న లైన్ తప్పని పేర్కొంటూ మన పార్టీ కేంద్రకమిటీ ఆయనను పక్కకు తప్పించేసింది. తరువాత కేంద్రకమిటీ మన స్వాధీనంలోకి వచ్చింది. చైనా మార్గమే మనదని పేర్కొంది. అప్పటి నుంచి చైనా సాహిత్యం మనకు వెలువలా వచ్చి పడనారంభించింది. మేం కూడా వాటిని బాగా అధ్యయనం చేసేవాళ్లం. ఫారెస్టు మీద పట్టు పెంచుకోవడానికి ప్రజల సమస్యలను చేపట్టేవారం. మిలటరీ దాడుల నుంచి మమ్మల్ని రక్షించుకునేందుకు అవసరమైన చర్యలన్నింటినీ చేపట్టాం. ఇందుకోసం మూడు పద్ధతులను అవలంబించాం.

1. శత్రువు కదలికలను పరిమితం చేయడం (రాత్రిపూట మిలటరీ పడుకునే సమయానికి వారి క్యాంపు మీదకు వెళ్లి రెండు రౌండ్లు కాల్పులు కాల్చి వారు రాత్రుళ్లంతా ఎదురుకాల్పులు కాలుస్తూ నిద్దరకాసేవారు. పొద్దునపూట యాక్షన్ కు వచ్చే ఓపిక వారిలో ఉండేది కాదు.)
2. ప్రజలతో సంబంధాలను ఉద్యమ పునాదికి అనువుగా మార్చుకోవడం.
3. అడవి మీద అవగాహన పెంచుకోవడం. (రహస్య ప్రదేశాలను గుర్తించడం అంటే శత్రువు చేరుకునేందుకు కష్టసాధ్యమైన ప్రదేశాలను దొరికించుకోవడం, ప్రజలను కలిసే ప్రాంతాలను ఎంచుకోవడం, శత్రువుమీద దాడి చేసేందుకు పనికొచ్చే ప్రాంతాలను గుర్తించడం)

ఈ మూడు పద్ధతుల వల్ల దళాలకు తక్కువ నష్టం. ప్రజలతో సంబంధాలకు కూడా ఇది బాగా ఉపయోగపడింది.

రీజియనల్ కాన్ఫరెన్స్

సుందరయ్య గారు తిరిగి వచ్చారు. అమరాబాదు గుట్టల్లో రీజియనల్ కాన్ఫరెన్స్ జరుగనుంది. కామ్రేడ్ పిఎస్ తొలుత మా వద్దకు వచ్చారు. మేమంతా కలిసి ప్రతినిధి బృందంగా ఏర్పడి అమరాబాదుకు వెళ్లాలి. మా వద్దకు వికారాబాద్ నుంచి కామ్రేడ్స్ వచ్చి కలిశారు. అందరం కలిసి ప్రయాణమయ్యాం. వేసవి కాలం. దారిలో మంగన్నకు (వెంకటరెడ్డి) అజీర్తి చేసింది. మూత్రం రావడం లేదు. మొత్తుకుంటున్నాడు. దారి వెంబడి నడవడం పెద్ద సమస్యగా మారింది. ఉల్లిగడ్డలు తినిపించి, నీళ్లు తాగించినా మంట తగ్గడం లేదు. పక్కనే ఈత వనం ఉంది. సుందరయ్య వెంటనే “అవసరమైతే ఈత కల్లు తాపండి.” అని గట్టిగా అన్నారు. ఆ కామ్రేడ్ ఈతకల్లు ముట్టుకునేందుకు ఏ మాత్రం సిద్ధంగా లేడు. పార్టీ నిబంధనల ప్రకారం కల్లు తాగొద్దు. ఇదే విషయాన్ని మనోడు గట్టిగా వాదించాడు. సుందరయ్యగారు చెబితే నిబంధనలను ఉల్లంఘించాలన్నా? అని తాను కల్లు ససేమిరా మొండికేశాడు. ఆ కామ్రేడ్ మనో నిబ్బరం, పట్టుదల చూసి సుందరయ్యగారు చాలా సంతోషపడ్డారు. ఆపసోపాలు పడుతూ మొత్తానికి గమ్యస్థానం వైపు అడుగులేశాం.

మధ్యలో ఆగినప్పుడు కొంత ఆహారం తీసుకున్నాం. మా ఆహారంలో బరపటపట్టిన జొన్న సకటి ఉంది. ఇది మూడురోజులకు సరిపెట్టుకోవాల్సిన ఆహారం. కాబట్టి రేషన్ పద్ధతిని కచ్చితంగా అమలుచేశాం. అందరం తలా ఇంత తీసుకున్నాం. సుందరయ్యగారికి కూడా ఇచ్చాం. అందులో పులుసు పోసుకుని తిని కొంతసేపు కాలక్షేపం చేస్తూ, రాత్రులు నడుస్తూ మొత్తానికి అమరాబాదుకు చేరుకున్నాం.

స్థానిక కామ్రేడ్స్ మహాసభకు పెద్ద ఎత్తున్నే ఏర్పాట్లు చేశారు. అడవుల్లో గుట్టల మధ్యగా ఒక ఊటకాల్వ వెళ్తోంది. దాని పక్కనే మన మహాసభ ప్రాంగణాన్ని ఏర్పాటుచేశారు. వేదికపై పూర్వస్మృతులను గుర్తుచేస్తూ వివిధ కళారూపాలను ప్రదర్శించారు. దాదాపు మన కామ్రేడ్స్ అందరూ పాటలు పాడారు. మహాసభలో సుందరయ్యగారు రాజకీయ నివేదికను ప్రవేశపెట్టారు.

స్టాలిన్ తో చర్చించేందుకు సోవియట్ యూనియన్ ఎవరెవరు వెళ్లారు? పోరాటవాదుల పక్షం ఎవరు? మితవాదుల పక్షం ఎవరు? వంటి విషయాలన్నీచెప్పారు. మన పోరాటంపై పార్టీ వచ్చిన నిర్దారణను కూడా వివరించి చెప్పారు. అననుకూల పరిస్థితులు నెలకొన్నప్పటికీ, విలటరీ మనల్ని చుట్టివేసినప్పటికీ, పరిమితంగానే అయినా మూడేళ్లపాటు పోరాటాన్ని లాగుతూ వచ్చామని ఆయన చెప్పారు. ప్రస్తుత ఉద్యమస్థితిని పేర్కొంటూ దేశంలో ఉన్న వాస్తవ పరిస్థితి మన ఉద్యమానికి తోడ్పడేదిగా లేదన్నారు.

మరో ప్రాంతంలోనూ ఈ తరహా పోరాటాలు తలెత్తలేదన్నారు. బలమైన శత్రువుపై పరిమిత ప్రాంతంలో ఉద్యమం ద్వారా విజయం సాధించడం తేలికైన పనేనా? అని ప్రశ్నించారు. మన ఉద్యమ విస్మృతి దానికున్న పరిమితులను దృష్టిలో పెట్టుకుని ఇంతకుముందు అనుసరించిన రష్యా, చైనా మార్గాలు తప్పు అనే నిర్ధారణకు వచ్చామన్నారు. ఆ మార్గంలో ఎంతమాత్రమూ ముందుకు పోయేందుకు సాధ్యం కాదని తేల్చిచెప్పారు. కనుక పోరాట విమరణ చేసి మన శక్తియుక్తులన్నింటినీ కూడగట్టుకుని ఉద్యమాన్ని ఇంకా విస్తృత పర్చుకుని మన దేశ పరిస్థితులకు అనుగుణంగా బలమైన పోరాటాలకు మనం సమాయత్తం కావాల్సి ఉంటుందని సుందరయ్య వివరించారు. తెలంగాణా ఉద్యమ ప్రారంభదశలో దేశంలోని అనేక సంస్థానాల్లో ప్రజా ఉద్యమాలు తలెత్తిన మాట వాస్తవమేనని అయితే అవి ఎక్కడికక్కడ స్థంభించిపోయాయన్నారు. కేవలం తెలంగాణా ఉద్యమం మాత్రమే ఇంత దీర్ఘకాలం కొనసాగిందన్నారు.

స్టాలిన్ తో చర్చల సందర్భంగా మరో అంశంపై కొంత స్పష్టత వచ్చిందన్నారు. అదేమిటనప్పుడు ఒక సమస్యమీద ప్రజాపోరాటం వస్తే దాన్ని తప్పుకుండా నడిపించాలి. అవసరమైతే, ప్రజలు సిద్ధమైతే ఆయుధం పట్టుకుని పోరాడడంలో తప్పులేదు. కానీ షరతుల్లా... సమస్య పరిష్కరించడంతోటే ఆ ఉద్యమం పూర్తయిపోతుంది. ఒకవేళ మళ్ళీ ప్రజలు ఇంకో అడుగు ముందుకు వేసేందుకు సిద్ధంగా ఉంటే, ప్రజల నిర్మాణ పటిష్టత, ఉద్యమ బలం అందుకు అనుగుణంగా ఉంటే దానిని ఇంకొంత విస్తృత రూపంలో కొనసాగించడంలో తప్పులేదు. ప్రజల పాత్ర లేకుండా కేవలం దళాల ప్రమేయానికి పరిమితమైన ఉద్యమాలమీద ఆధారపడడం తప్పువుతుంది. ఇది వ్యక్తిగత హింసావాద పోకడకు దారితీస్తుంది. ప్రజల పాత్ర లేనప్పుడు జరిగేది అదే. ఆ విధంగా సుందరయ్యగారు ప్రవేశపెట్టిన నివేదికతో సభలో ఎక్కువ మంది ఏకీభవించారు. కొందరు కామ్రేడ్స్ ముఖ్యంగా శ్యామల లచ్చయ్య (చిత్తలూరు) ఈ పరిస్థితుల్లో పోరాట విరమణ చేయడం తప్పు అని తీవ్రంగా వాదనలు చేశారు. సుందరయ్యగారు, ఎల్ బి జి గారు ఎంత నచ్చచెప్పేందుకు ప్రయత్నించినా ఆయన వినలేదు. చాలాసేపు తరువాత సుందరయ్యగారికి విసుగుచ్చి “ఆయన అభిప్రాయంతో ఏకీభవించేవారున్నారా?” అని ప్రశ్నించారు. అప్పుడు ఇద్దరు మగ్గురు కామ్రేడ్స్ ఆయన తరపుకు వచ్చారు. వారిని కన్విన్స్ చేసే బాధ్యతను నాకిచ్చారు. వారిని కుర్చోబెట్టి నేను చాలా ఓపికతో విషయాలు వివరించాను. ప్రతినిధులందరూ సుందరయ్యగారి ప్రతిపాదనతో ఏకీభవించడంతో మహాసభలు విజయవంతంగా ముగిశాయి. తరువాత శ్యామల లచ్చయ్య పార్టీ నుంచి వెళ్లిపోయి వ్యక్తిగత వ్యాపకాల్లో పడ్డారు. ప్రస్తుతం వ్యాపారం చేస్తూ కాలక్షేపం చేస్తున్నారు.

5. సాయుధ పోరాట విరమణ

పోరాట విరమణ చేయబోతోందన్న కొన్నాళ్లకే దాడులు మరింత ఉధృతమయ్యాయి. మమ్మల్ని తుడిచిపెట్టేందుకోసం పెద్ద ఎన్సర్కిల్కు పథకం వేయబడింది. దీనిని పసిగట్టిన పార్టీ మాకొక ఇంటిమేషన్ పంపింది. ఆత్మరక్షణకోసం జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలని, గుట్టలను వదిలిపెట్టి, మైదాన ప్రాంతాల్లోకి వెళ్లిపోవాలని చెప్పింది. మా పెల్టర్స్ ఏర్పాటు చేసుకున్న ప్రాంతాలన్నింటా గుర్తులేమీ దొరక్కూడా మేం జాగ్రత్తగా తుడిచేశాం. తరువాత పల్లివెల ప్రాంతంలోని ఇప్పర్తి గ్రామం పోయే దారిలో రేగడి చెల్లల మధ్యలో దాక్కున్నాం. పైరుకు సంబంధించిన రైతు వచ్చాడు. అతన్ని మేము గుర్తుపట్టము. కానీ ఆయన మమ్మల్నిగుర్తు పట్టారు. ఆయన పేరు ఇప్పర్తి జాన్రెడ్డి. ఆయన వెంట ఆయన భార్య కోటమ్మ కూడా వచ్చింది. వారు మాకు అక్కడికక్కడే భోజనం వసతులు ఏర్పాటు చేశారు. ఆ గ్రామ పరిస్థితులకు సంబంధించిన వృత్తాంతం అంతా వివరించారు. యలమంద గురించి భరించలేనంత వికృతమైన సమాచారం వినిపించారు. అదంతా నేను నోట్సు రాసుకున్నాను. దానిని ఆధారం చేసుకుని పార్టీకి తెలిపాను. మా ఏరియా కమిటీ కార్యదర్శిగా పనిచేస్తున్న రావినారాయణరెడ్డికి కూడా ఈ విషయమై ఒక లేఖరాశాను.

మేం గ్రామానికి చేరుకునే ముందే పల్లివెల మీద ఒకసారి దాడి జరిగింది. అందులో కొండవీటి గుర్నాదరెడ్డి అనే కాంగ్రెస్ నాయకుని ఇంటిపై దాడి చేయబడింది. ఆయన చాలా మంచి వారు. కాంగ్రెస్ వాడే అయినప్పటికీ కమ్యూనిస్టుల్లాగే ఆయుధం పట్టుకుని రజాకార్లను ఎదిరించారు. ఒకమారు సమీపంలోని రజాకారు క్యాంపుమీదకెళ్లి దాడి చేసినప్పుడు ఈయన దళంలోని కొద్ది మంది చనిపోయారు కూడా. అయినా మనోనిబ్బరం చెదరకుండా ఫర్మీగా నిలబడ్డాడు. ఈయనకు కాంగ్రెస్ వాది అనే ముద్ర

పడడంతో మనవాల్లు వెళ్లి ఈయన వద్దనున్న ఆయుధాలు గుంజుకుని వచ్చేసేవారు. అయినప్పటికీ ఆయన సహనం కోల్పోలేదు. తిరిగి రజాకార్ల మీద ఎప్పటిలాగే పోరాడారు.

ఆయన్ను పిలవనంపితే వస్తారా? అనినేనడిగాను. అయ్యో... మీరు చెబితే రాకపోవడమేంటి? కళ్లకద్దుకుని వస్తాడాయన. అని సమాధానమిచ్చాడు జాన్ రెడ్డి. సరే అయితే పిలవనంపండి అనిచెప్పాను. వేరే ప్రాంతంలో మీటింగ్ పాయింట్ ను ఏర్పాటు చేశాం. నేను, జాన్ రెడ్డి అక్కడికి వెళ్లాం. గుర్నాదరెడ్డి, సత్తిరెడ్డి అనే ఇద్దరు అక్కడికి వచ్చారు. వారిద్దరూ కాంగ్రెస్ వారులే. ఎంతో సంతోషంతో నన్ను కలుసుకున్నారు. గుర్నాదరెడ్డి నన్ను గుర్తు పడతారు. ప్రచారసభల సందర్భంగా జరిగిన బహిరంగసభల్లోనూ, వివిధ సమస్యల పరిష్కారం కోసం గ్రామాల్లో పర్యటించిన సందర్భంలో నా ప్రసంగాలను వినేవాడినని ఆయన చెప్పుకున్నారు. అందుకు సంబంధించిన సమాచారం కూడా ఇచ్చారు.

‘మీరు కాంగ్రెస్ వారులు కదా..! మీ మీద మొన్న ఈ మధ్యనే దాడి జరిగింది కదా? మా వద్దకు ఏ నమ్మకం పెట్టుకుని వచ్చారు?’ అని గుర్నాదరెడ్డిని నేను ప్రశ్నించాను. ఆయన మన మీద పూర్తి విశ్వాసాన్ని ప్రకటించారు.

‘మీరు కాంగ్రెస్ లోనే ఉంటారా? వాస్తవాలు తెలుసుకుని నిజమైన రాజకీయాల్లోకి అడుగుపెట్టాలని మీకేమైనా ఉందా?’ అని అడిగితే తన కమిటీమెంట్ ను కనబర్చారు. ‘గాంధీ సిద్ధాంతాలు మాకు బాగా అబ్బాయి. స్వామి రామానందతీర్థ వామపక్ష భావాలు మమ్మల్ని ఆకట్టుకున్నాయి. ఆయన చూపెట్టిన బాటలో మేం నడుస్తున్నాం.’ అని చెప్పాడు.

వామపక్షంగా ఉన్నవాళ్లకు, కమ్యూనిస్టుపార్టీల్లో పనిచేస్తున్నవారికి ఉన్న తేడాను చెప్పాను. ‘మాపార్టీ మార్క్సిజంను ఆధారం చేసుకుని, గతితార్కిక తర్కశాస్త్రం ప్రకారం అంటే వాస్తవాన్ని వాస్తవంగాచేసే పద్ధతితో పనిచేస్తుంది.’ అంటూ మన విశిష్టతను చెప్పాను. ఆయనతో ఆ రోజు దినమంతా చర్చలు జరిపాను. గాంధీజీ ఆదర్శాలు ఊహజనితమైనవని, వాటికి భౌతికపునాది లేదని, వాస్తవ పరిస్థితులకు ఆయన సిద్ధాంతాలు ఏ విధంగా పొసగవనేది ఉదాహరణలతో సహా ఆయనకు వివరించాను. ఇవన్నీ విన్న తరువాత ఆయన పార్టీలో చేరేందుకు తన సంసిద్ధతను వ్యక్తం చేశారు.

అప్పుడు నేను ఆయన్ను కాంగ్రెస్ లోనే ఉండాలని చెప్పాను. నిర్బంధం తీవ్రమైన నేటి పరిస్థితుల్లో అదే సరైనదని చెప్పాను. కాంగ్రెస్ లోని ఉండి కమ్యూనిస్టులకు సహకారం అందించాలన్నాను. లీగాలిటీ వచ్చిన తరువాత కమ్యూనిస్టు పార్టీలో చేరి పనిచేయొచ్చని చెప్పాను. ఆ తరువాత ఆయన్నొక చిన్న కోరిక కోరాను. ఏ సమయంలో ఎక్కడుండాలో

మాకు తెలియాలంటే మాలో ఒకరికి వాచి కావాలి. అలాగే సమాచారం వినేందుకు అవసరమయ్యే విధంగా వీలైనంత చిన్న రేడియో అవసరమైంది. ఇదే విషయాన్ని ఆయనకు చెప్పాం. ఆయన హైదరాబాద్ కు వచ్చి 'డిక్టేటర్ ప్రిమో' అనే వాచిని కొన్నారు. ఒక యూరోపియన్ తను హైదరాబాద్ వదిలిపెడుతూ తన వద్దనున్న ట్రాన్సిస్టర్ అమ్ముతుంటే, దానిని అందిపుచ్చుకున్నాడు. వాటిని నాకు ఇచ్చారు. వాటిని నేను చాలా కాలం ఉపయోగించాను. యూరోపిన్ రేడియో శత్రువుల చేతికి చిక్కింది. చేతి వాచీ మాత్రం దాదాపు రెండు మూడు దశాబ్దాలు నాతోటే ఉంది.

దొరికినట్లే దొరికి వెనక్కిచ్చిన కామ్రేడ్స్

ఈ కాలంలోనే లోయపల్లి గ్రామంలో మనకో వ్యతిరేకి పట్టుకొచ్చాడు. ఆయన పేరు సర్పింగ్ అంతయ్య. పోలీసు పటేలుగా పనిచేస్తున్నాడు. ఆయన తనపరిధిలో ఉన్న తండాలన్నింటా మాకు తిండి దొరక్కూడా చేశాడు. ఎవరైనా మాకు అన్నం పెడితే తీవ్ర ఇబ్బందులు ఎదుర్కొంటారని హెచ్చరించారు. మా దళం ఆకలితో మలమలలాడిపోతోంది. నాలుగైదు రోజులుగా తిండి లేదు. రొట్టెలు, జొన్నలు అన్నీ అయిపోయాయి. బోడకొండ గుట్టల్లో మేం ఉన్నాం. పరిసర(గ్రామాల్లోకి వెళ్లి ఎవరినైనా అడిగి ఇంత భోజనం తీసుకురమ్మని దూదిపాల మల్లారెడ్డి (సాయన్న), చింతలయాదగిరి రెడ్డి అనే ఇద్దరు కామ్రేడ్స్ ను పంపాను. ఏ ఇంటి తలుపు తట్టినా స్పందన రావడం లేదు. స్పందించిన వారు భోజనం ఇవ్వడం లేదు. పరిసర ప్రాంతాల్లో ఉన్న తండాలన్నీ తిరిగారు. ఏ మాత్రం విసుగు చెందకుండా పట్టుదలగా తిరిగారు. ఈసమాచారాన్ని ఒక లంబాడాయన స్థానిక పోలీసులకు సమాచారం అందించాడు. శివన్నగూడెం పోలీస్ క్యాంపు నుంచి గుర్రాలపై ఆర్మీ రానే వచ్చింది. మనవాళ్లిద్దరినీ పట్టేశారు. వారిద్దరినీ బంధించి తీసుకెళ్తున్నారు. లోయపల్లి నుంచి శివన్నగూడెం క్యాంపుకు వెళ్ళాలంటే మధ్యలో ఖుదాబఖీగ్రామాన్ని దాటాల్సి ఉంటుంది. అక్కడ గుట్టలుంటాయి. ఆ దారి వెంబడి పోవాలి. అలా తీసుకెళ్తున్న సందర్భంలో దారి మధ్యలో వారు తిని తాగడం మొదలుపెట్టారు. రాత్రి బాగా పొద్దుపోయింది. అదను చూసుకుని సాయన్న తనచేతికి కట్టిన కట్టు విప్పుకుని పరుగెత్తి గుట్టలను ఎక్కేశాడు. మిలటరీ గుర్రాల మీద ఉంది. ఎవరైనా సాధారణంగా పరుగెత్తి పట్టుకునేందుకు ప్రయత్నిస్తే మనవాడు సులభంగానే దొరికిపోయేవాడు. వారు గుర్రాల మీద రావడం, మనవాడు బండలు, చెట్లు ఆసరా చేసుకుని గుట్టల మీదకు ఎక్కి మాయమైపోయాడు. లైబుబాంబులు వేసి ఆచూకీ కనిపెట్టేందుకు చేసిన ప్రయత్నాలన్నీ విఫలమయ్యాయి. చింతల యాదగిరిరెడ్డి మాత్రమే వారి వద్ద మిగిలాడు. ఆయన్ను

రెక్కలిరించి కట్టేసి శివన్నగూడెం క్యాంపుకు వెళ్లిపోయారు. బండలేమూరు గ్రామానికి చెందిన ఒక గొల్లవాడిని కూడా మిలటరీ ఏదో విషయంలో ఈ సందర్భంగా అరెస్టు చేసింది. వీరిద్దరికీ బలమైన హాతకడీ వేసి తాళ్లు కట్టారు. ఇక అదే రోజు మన యాదగిరిని కాల్చేస్తారు. అందులో ఎటువంటి అనుమానం లేదు. ఒక మిలటరీ వాడు అన్నం తెచ్చి బహుశా ఇదే నీ ఆఖరి తిండి అవుతుంది. తిను. అని చెప్పాడట. మనవాడు ఎందుకు తింటాడు? ఎలా తప్పించుకుందామా అనే ఆలోచనలో పడ్డాడు. సమీపంలో గుర్రపునాడ కనపడింది. దాని సహాయంతో తాడును కోసేసి ఎస్కేప్ అయ్యాడు.

మిలటరీ తిరిగి చూసేసరికి మనిషి లేడు. మిలటరీ ఆ ప్రాంతమంతా గాలించడం ప్రారంభించింది. లైటుబాంబులువేశారు. అంతా అరుపులతో కేకలతో దద్దరిల్లింపవేశారు. మనవాడు అక్కడే గుబురుగా ఉన్న చింత చెట్టు ఎక్కి ఆకుల్లో నక్కాడు. ఆ చీకట్లో ఆయన ఆచూకీని మిలటరీ కనిపెట్టలేకపోయింది. సుమారు నాలుగు గంటల పాటు చిందులు తొక్కిన మిలటరీ ఒట్టిచేతులతో క్యాంపుకు వెళ్లిపోయింది. సడీసప్పుడంతా అయిపోయిన తరువాత ఆ కామ్రేడ్ మెల్లిగా చెట్టుదిగి మా దగ్గరికి వచ్చేశాడు. మొత్తానికి మిలటరీ అదుపులోని ఇద్దరు కామ్రేడ్స్ కూడా సురక్షితంగా చేరుకున్నారు. యాదగిరిరెడ్డికి వేసిన హాతకడీలను పగులగొట్టాం. వారిద్దరికీ నెలా పదిహేను రోజుల పాటు ట్రీట్ మెంట్ ఇచ్చాం. కొన్ని రోజులైతే వారికి కంటిమీద సరిగా కునుకు ఉండేదే కాదు. వెంకిరాల గ్రామంలో యాదగిరిరెడ్డి ఇప్పటికీ సజీవంగా ఉన్నారు.

విరమణ తరువాత శత్రుదాడులు తగ్గలేదు. పైగా రహస్యజీవనం సాగిస్తున్న నాయకత్వంపై తీవ్రస్థాయిలో జరుగుతూనే ఉన్నాయి. లోయపల్లి క్యాంపుపై దాడి తరువాత కార్యకలాపాలు జాగ్రత్తగా నడిపిస్తూ వస్తున్నాయి. ఎక్కడైతే కనీసం రొట్టె కూడా ఇవ్వలేదో అటువంటి తాండాలన్నీ నేడు కలిసివస్తున్నాయి. పెద్ద ఆదరణ కనిపించనారంభించింది. లోయపల్లి పరిసరప్రాంతాల్లోని తండాలతో కనీసం దగ్గరి సంబంధాలు కూడా మనకు లేకుండే. ఇప్పుడు అవన్నీ ఏర్పడ్డాయి. ఇదే సందర్భంలో మేం బోడకొండగుట్టల నుంచి చిల్లాపురం వైపు వెళ్లాలని నిర్ణయించుకున్నాం. బండలేమూరులో క్యాంపు ఉంది. దాన పక్కనే ఉన్న అదనగాని తండా (లంబాడీ వాళ్లది) మా దారి మధ్యలో ఉంటుంది. ఆ తండాలోకి పోగా తండ కుక్కలు బొయ్యిమని అరవడం ప్రారంభించాయి. లంబాడీలు వాటిని సమదాయించి మా పట్ల మంచి ఆదరణ చూపించారు. మన కామ్రేడ్స్ అప్పటికే నాలుగైదు రోజులుగా తిండిలేకుండా ఉన్నారు. జ్వరాలతో సుడిపడి ఉన్నారు. వాళ్లెవ్వరూ

కనీసం ఆయుధం మోసే స్థితిలో లేరు. కాళ్ళకు చెప్పులు కూడా తొడుక్కునే పరిస్థితిలో లేరు. ఇద్దరు ముగ్గురు కామ్రేడ్స్ కలిసి వారి ఆయుధాలన్నీ కట్టకట్టి, చెప్పులను గుదిగచ్చి చేతపట్టుకుని, నడవలేని కామ్రేడ్స్ ను భుజాలమీద ఈడ్చుకుంటూ ఈ తండాకాడికి చేరాం. ఈ తండా ప్రజలు మంచి ఆదరణను చూపెట్టారు. 4,5 ఇళ్లలో రొట్టెలు చేయాలని కబురంపారు. నిమిషాల్లో వేడివేడి రొట్టెలాచ్చాయి. అవినోట్లో పెట్టుకుంటే వేపకాయంత చేదుగా ఉన్నాయి. తినబుద్ధి కాలేదు. వాటిని మూటకట్టుకుని మేం వెళ్లాల్సిన ప్రాంతానికి (చిల్లాపురం గుట్టలు) బయల్దేరి వెళ్ళిపోయాం. అక్కడ తండాలు చాలా దగ్గరగా ఉన్నాయి. మాకు అన్ని విధాల రక్షణ కూడా ఉంటుంది. అక్కడికి పోగానే స్థానికులు తిండి వసతి చేశారు. జ్వరాలతో పడిపోయిన కామ్రేడ్స్ కోలుకునే వరకు ఒకే ఏరియాలోనే జాగ్రత్తగా ఉండిపోయాం. మా దగ్గర డబ్బులు పుష్పలంగా ఉండేవి. వాటిని మేం ఏం చేసుకోవాలి? తిండి సమయానికి దొరక్కపోయేది. దానికోసం మేమ తీవ్ర ఇబ్బందులు పడాల్సి వచ్చేది. ఇలా ఆదరణ చూపే గ్రామాల్లో తప్ప మేం మూడు పూటలా తిండితిన్న సందర్భాలు చాలా తక్కువ.

ఈ పోరాట విరమణ అనేటటువంటిది తప్పని పరిస్థితుల్లో చేస్తున్నప్పటికీ మనకు మన ఉద్యమానికి తీవ్ర గడ్డు పరిస్థితిని ముందుకు తీసుకొచ్చిపెట్టింది. మనం నిరాయుధులవ్వడం, శత్రుదాడులు మరింత పెరగడం, మేం ఆయుధాలు కింద పెట్టిన తరువాత ప్రజా వ్యతిరేకులు మాపై ప్రత్యేకంగా కేంద్రీకరించి దాడులు జరపడం పెరిగిపోయాయి. ఈ వాతావరణంలో మనుగడ సాగించాల్సి వచ్చింది. మన ఉనికి కాపాడుకోవాలి ఉంది. ఇది ప్రస్తుతం మా ముందు కీలక కర్తవ్యంగా నిలిచి ఉంది. మాకు మిగిలినదల్లా ఒకే ఒక్క మార్గం. అది ప్రజాసమస్యలను బాగా చేపట్టి ప్రజాపునాదిని పెంచుకోవడమే. రెండోది టెక్నికల్ జాగ్రత్త తీసుకోవాలి ఉంటుంది. అవేంటంటే పరిస్థితులకు అనుగుణంగా, వీలైనంత వరకు అడవుల్లో నివసించకుండా గ్రామాల్లోకి వెళ్లడం, శత్రువుదాడి చేయడానికి అనువుగా ఉండని, ఏ ఒక్కరికీ అనుమానం రాని బావులకాడ ఉండడం జనంమధ్య తిరగడం. సూత్రప్రాయంగా ఇది బాగానే ఉన్నప్పటికీ ఆచరణలో అనేక ఇబ్బందులు ఎదుర్కోవాలి వచ్చింది. కాంగ్రెస్ పేరుతో భూస్వాములు, వారి ఏజెంట్లు పోలీసు మిలటరీ తోడ్పాటుతో మామీద దాడులు సాగించడం, గ్రామ పెత్తందారీవర్గాలు సాగించే దాడులు, ఇటు పార్టీలో పోరాట వ్యతిరేక ప్రచారం ముమ్మరంగా సాగించడం.

కాపాడిన మదర్

విరమణ అనంతరం తలదాచుకునేందుకు మేం గునగల్ గ్రామం కింది హామ్లెట్ అయిన గడ్డమల్లాయి గూడెం గ్రామానికి వెళ్లాం. కాంగ్రెస్ నాయకులకు గునగల్ పెద్దకేంద్రం. గూడెంలో చింతపల్లి హనుమంతరెడ్డి, భద్రారెడ్డి, వెంకటరెడ్డి అనేవారుండేవారు. వీరు ముగ్గురు అన్నదమ్ములు. వీళ్లతో పాటు వీరి పాలోళ్లు కూడా చాలా పెద్ద సంఖ్యలో ఉంటారు. భూములు కూడా బాగున్నాయి. రాజకీయంగా మనపట్ల వీరికి సానుభూతి, విశ్వాసం ఉండేది. మేం వీరి ఇళ్లకు పోయి రక్షణ తీసుకోడం ప్రారంభించాం.

వారి ఇళ్లు చాలా పెద్దవి. వసతులు కూడా ఉన్నాయి. ధనికరైతు కుటుంబాలని అనుకోవచ్చు. వీరితో సంబంధాలు ఏర్పడ్డ తరువాత మనకు రక్షణ ఇవ్వడంలో మంచి పోత్ర పోషిస్తూ వచ్చారు. ఒక రోజు నేను పోచమాని జంగయ్య ఇద్దరం కలిసి వారి పాలోడైన చిన వెంకటరెడ్డి ఇంట్లో పడుకుని ఉన్నాం. మేం ఆ ఊరికి వచ్చిన సంగతి ఎట్లా పసిగట్టారో ఏంటోగానీ శత్రువు ఇల్లిల్లా వెతుక్కుంటూ వస్తున్నాడు. ఈ సందర్భంలో చింతపల్లి భద్రారెడ్డికి మేం సమాచారం అందించాం. మే ఫలానా చోట ఉన్నాం. జాగ్రత్త తీసుకోవాలని కోరాం. భద్రారెడ్డి నోరు గలవాడు. ఆయన ఆఫీసర్లను పట్టుకుని “మాకు వాళ్లకు మంచి సంబంధాలున్నాయి. అది లోకమంతటికీ తెలిసిన కథనే. అయినా పనులకు పోయేటళ్లను ఆపుడెందుకు? ” అని వారందరినీ తన ఇంటికి ఆహ్వానించారు. వారికి టీ, టిఫిన్లు తినిపిస్తూ ఒక్క దగ్గరికి చేశారు. మేం అందరితో పాటు కలిసి బావులకాడికి వెళ్లిపోయాం. మాకు శత్రువు చేతపడకుండా ఆ విధంగా ఆయన రక్షణ కల్పించారు. ఈ అనుభవం మాలోని ఆత్మవిశ్వాస స్థాయిని బాగా పెంచింది. ఆయుధాలన్నీ పోయాయని బెంగపెట్టుకుని, నిర్లిప్తతకు లోనుకాకుండా ప్రజల్లో రక్షణ ఉంటుందన్న విశ్వాసం మాకు తోడ్పడింది.

భద్రారెడ్డి కుటుంబంలో చింతపల్లి బాలకృష్ణారెడ్డి పెద్దవాడు. పాలోళ్ల మధ్యన భూ వివాదాలున్నాయి. బాలకృష్ణారెడ్డికి కాంగ్రెస్ భావాలున్నాయి. మన అండతో పాలోళ్లు తనకు అన్యాయం చేస్తున్నారని ఆయన అనుకుంటూ ఉండేవారు. తనకు న్యాయం చేసేందుకు తన వెనుకా ముందు ఎవ్వరూ లేరని ప్రచారం చేసేవారు. మేం దానిని ఖండించాం. అయితే మీరే స్వయంగా దీనిని పరిష్కారం చెయ్యండి అని మావద్దకు

నేరుగా వచ్చాడు. మేం సేరనన్నాం. బంగాళా బావికాడ పరిష్కారం కోసం కూర్చున్నాం. ఆయన ఆలస్యంగా వచ్చాడు. వస్తూ వస్తూ ఇబ్రహీంపట్నం క్యాంపుకు కబురు చేశాడు. మమ్మల్ని మిలటరీ నాలుగుపక్కలా చుట్టేసింది. కాపలా పెట్టుకున్న కామ్రేడ్ కునికిపాట్లలో ఉండి ఈ విషయాన్ని గమనించలేదు. మేం బంగళా బావి కాడ ఉన్న సంగతి తెలసుకున్న హనుమంతరెడ్డిగారి తల్లి లచ్చమ్మగారు (నిజంగా ఆమె మక్రీమ్గోర్కి రాసిన మదర్ పాత్ర పోషించింది.) మా వద్దకు మనిషిని తరిమింది. ఆ వ్యక్తి కంటే ముందుగానే లారీలు వచ్చేసినయ్. మమ్మల్ని చుట్టుముట్టడం కూడా అయిపోతోంది. మాకు ఇదంతా ఏమీ తెలియదు. పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చిన వ్యక్తి రొప్పుకుంటూ “లారీల్లో మిలటరీ వచ్చింది. తప్పుకోండి.” అని సమాచారం అందించాడు. మేం ఇక ఉరుకుడుబేరం పెట్టినం. నాకు మిలటరీ అడ్డం తిరిగింది. నాకు వేరే దారి ఏమీ లేక మిలటరీ మీదకు అట్లానే వేగంగా ఉరికాను. వాళ్లంతా చేతులు పట్టుకుని నన్ను ఆపాల్సిందిపోయి, నా వేగాన్ని చూసి ఒక్కసారిగా కొంత పక్కకు తప్పుకున్నారు. ఆ చిన్న అవకాశంతోటి నేను వారి నుంచి తప్పించుకుని పరుగెత్తుతూ పోయాను. వారూ నా వెంట పడ్డారు. మా వద్ద తుపాకులు లేవు కదా... అప్పటికే మేం పోరాట విరమణ చేసి ఉన్నాం కాబట్టి మా మీదకు కాల్పులు కాల్చే అధికారం లేదు. నన్ను పట్టుకునేందుకని వారు కూడా పరుగెత్తడం ప్రారంభించారు. ఆఖరుకు ఇద్దరు మిగిలారు. వారిలో ఒకడు కొర్రుకొట్టడంతో అడ్డంపడ్డాడు. ఒక్కడే మిగిలాడు. నన్ను పట్టుకునేందుకునేందుకు వాడికి ధైర్యం చాలలేదు.

నేను వారి నుండి తప్పుకుని సాక్కగ చెన్నారెడ్డిగూడెం గుట్టల్లోకి చేరుకున్నాను. ఇది ఆరుట్ల కింది హామెట్. ఇక్కడ రక్షణ ఉంటుంది. అక్కడ పీర్లబాయి అనేదొకటుంది. ఇక్కడి యాదవులందరూ కౌలుదార్లు. బచ్చుడేగయ్య అనే వ్యక్తి పేరు మీద ఈ బావి కౌలుకుంది. జాగీరుపట్టా తనకవుతుందని ఆశపడుతున్నాడు. అందుకే ఆ వ్యక్తి ఈ కౌలుదార్ల భూములపై అప్పుడప్పుడు దాడులు చేస్తున్నాడు. వారిని భయపడొద్దని చెప్పి “బేదఖళ్లు వద్దు. గట్టిగా నిలబడండి.” అని చెప్పాము. ఇంతలో ఈ భూములను ఆక్రమించుకునేందుకు ఆ వ్యక్తి 60 నుంచి 70 నాగళ్లతో గ్రామంలో కొంతమంది రైతులను కూడేసుకుని వస్తున్నాడని తెలిసింది. మేం ఇక్కడ దళం యుక్తంగా ఉన్నాం. వచ్చినవారిని తరిమేయాలనే సంకల్పంతో మేం జనాన్ని పోగేసుకుని ఉన్నాం. ఆ భూముల మీదకు వస్తున్నవారికి మేం ఇక్కడ ప్రతిఘటించేందుకు సిద్ధంగా ఉన్నామని ఎవ్వరో కబురుచేశారు. భూముల మీదకుపోతే బతికి రారనిఅనుకున్నారో ఏమో వారు రానేలేదు.

తోకలు ముడిచారు. దీనితో రైతుల్లో మనపట్ల ఆత్మవిశ్వాసం మరింత పెరిగింది. భూమిని ఆశించినవారు కాళ్లబేరానికి వచ్చారు. కొంత డబ్బు ఇస్తే తాను ఆ భూమిపైకి రానని డేగయ్య చెబుతున్నట్లు తెలిసింది. నేను అక్కడున్న రైతులందరితోనూ డబ్బులివ్వొద్దని చెప్పాను. రికార్డులు సరిదిద్దాల్సి ఉందని చెప్పాను. జాగీరు కౌలు మీకే పట్టాలవుతాయన్నాను. దాని ప్రభావం కౌలుదార్లందరిమీదూ పడింది. మన ఎడల రైతాంగంలో మంచి అభిమానం విస్తృతంగా పెరగడం మొదలుపెట్టింది.

నీ తోక బరువు తగ్గించేందుకే...

లోయపల్లి శివప్రగడ కిషన్‌రావు 6000 ఎకరాల భూస్వామి. లోయపల్లి, శివన్నగూడెం వంటి మూడునాల్గు గ్రామాలకు ఆయన వతన్‌దారు. పెద్ద భూస్వామి. ఆయన తన భూములను కౌళ్లకు ఇవ్వడంతో పాటు మిగతా పట్టేదార్ల భూములను కూడా తన యాజమాన్యంలోనే పెట్టుకుని కౌళ్లకు ఇచ్చేవాడు. ఈ భూములు మీద కౌలుదోపిడీ విచ్చలవిడిగా ఉండేది. లోయపల్లి చుట్టుపక్కల ఉన్న ప్రాంతంలో విస్తారమైన తాటి వనం ఉంది. ఈ కల్లుపైనే చుట్టు గ్రామాలు ఆధారపడి ఉన్నాయి. ఇక్కడ కల్లుగిత కార్మికులు కూడా చాలా పెద్ద సంఖ్యలో ఉన్నారు. ఈ ఆబ్కారీ మామూళ్లకూ ఆయనే ముస్తాదరుగా ఉండి వారిపై కూడా దోపిడీ చేసేవాడు.

ఈ ప్రాంతం కింద సత్తొనితాండ ఉంది. ఇక్కడి రైతు ఒకరు తాను పొలండున్నతుంటే నాగటిచాళ్ళలో బంగారు నాణేలు బయటపడ్డాయి. ఆయన దున్నడం మానేసి మధ్యరాత్రి వచ్చి బాగా తవ్వితే చాలా పెద్దమొత్తంలో బంగారునాణేలు వెళ్లినాయి. వాటిని ఇంటికి తీసుకెళ్లి భద్రపరుచుకున్నాడు. కావాల్సిన వారికి తలారెండు మూడు ఇచ్చాడు. ఇది పొక్కి శివన్నగూడెం జమీందారు మనుషుల చెవుల్లో పడింది. ఈ లంబాడీ రైతును చేరబిలిచి కొన్ని నాణేలు వారు పట్టించారు. భూస్వామికి ఈ సమాచారం అందిస్తే వాన్ని పట్టేప్పించి, వానికి తాగిపించి, తినిపించి, మంచి చేసుకుని వాడిదగ్గరున్న నాణేలన్నీ తన వద్దకు తెప్పించుకున్నాడు. ఇది ఆ భూస్వామి దోపిడీకి నిదర్శనం. మనకు ఈ సమాచారం తెలిసింది. ఈ దోపిడీని అరికట్టేందుకు ఈ రహస్యకాలంలోనే ఒక ఉద్యమాన్ని నిర్మించేందుకు లోయపల్లి గ్రామానికి తరుచుగా నేను వెళ్లడం ప్రారంభించాను. ఆ గ్రామంలో ఉండే వీరేటి రామస్వామి నల్లగొండ ప్రాంతపు పూర్వ దళసభ్యుడు. బడేటి సీతయ్య (కమ్యూనిస్టులతో సంబంధం ఉందన్నపేరుపై జైలుకెళ్లొచ్చాడు) నిరుపేదలయినప్పటికీ, మంచి రక్షణనిచ్చారు. వారింటికి నలుగురైదుగురు పోతే అన్నం పెట్టే స్థితి కూడా లేదు. అభిమానం, పరిచయం ఉన్న వారందరి వద్ద నుంచి అన్నం పట్టుకొచ్చి మనకు పెట్టేవారు.

అందులోంచే వారూ తినేవారు. వీరి సహాయంతో మేము ఆ ప్రాంతాన్ని అధ్యయనం చేయడం ప్రారంభించాం. ఇటు కల్లుగీత కార్మికులు, అటు కైలుదార్లు ఇద్దరితోనూ సంబంధాలు ఏర్పడ్డాయి. భూములపైనా, తాటివనంపైనా భూస్వామి పెత్తనం పోగొట్టేందుకు వారిని సహాయతనం చేసేందుకు ఈ కాలంలో ప్రయత్నించడం జరిగింది.

ప్రజల్లో పనిచేయడం ప్రారంభించిన తరువాత పరిస్థితుల్లో చాలా పెద్ద మార్పు వచ్చింది. జొన్నరెట్టెలు తీసుకురమ్మని చెబితే వారంతా తీసుకువచ్చేవారు. వారంతా మన అభిమానులుగా మారిపోయారు. వారితో సంబంధాలు ధృఢపడ్డాయి. లోయపల్లిగ్రామంలో బలమైన సెక్షన్ మన నిర్మాణంలోకి వచ్చింది. ఆ ఊళ్లో చదువుకున్న వారి సంఖ్య చాలా తక్కువ. గౌండ్లలో ఒక కుటుంబం చదువుకుంది. ఆ కుటుంబాన్ని భూస్వామి తన గుమాస్తాగా పెట్టుకున్నాడు. వారి తప్ప మిగిలిన రైతాంగం అంతా బండకింద కప్పల్లాగా దోపిడీకి నలిగిపోతూన్నారు. ఆ ఊరివాళ్లకు ఈ భూస్వామి మీద ఎక్కడ లేని భయంతో పాటు నమ్మకం. దోపిడీని బట్టబయలు చేసిన తరువాత ఆ నమ్మకమంతా పటాపంచలయ్యింది. మనకు మంచి పునాదులు ఏర్పడ్డాయి. ఇదే సందర్భంగా నేను ఆ భూస్వామి దగ్గరికి ఫండ్కోసం వెళ్లాను. నాకు మొదటిసారి పరిచయం కూడా అదే.

భూస్వామి: ఎవరు నీవు?

నేను : మేము కమ్యూనిస్టులం..

భూస్వామి: నీ పేరేంటి?

నేను: కృష్ణమూర్తి.

భూస్వామి: వచ్చిన పనేంటి?

నేను : మీరు భాగ్యవంతులు. మీ దగ్గరికి ఇంకా దేనికోసం వస్తాము? మేం చందాకోసం వచ్చాం.

భూస్వామి: మీ వల్ల మాకు ఉపయోగం ఏమిటి? చందా ఎందుకివ్వాలి?

నేను: ఏమీ లేదు. జనం మీద మీరు తరతరాలనుండి చేస్తున్న దోపిడీని అరికట్టేందుకు, జనాన్ని సిద్ధం చేసి, వారితో పోరాటాలు చేయించేవాళ్లం మేం. పోరాటాలు నడవాలంటే కొంత డబ్బు కావాలి. జనం వద్ద డబ్బులేదు. డబ్బులేకపోతే పోరాటాలు నడవవు. జనం వద్ద ఉండాల్సిన ఎంతో కొంత డబ్బు మీ వద్దకే చేరి నిల్వ ఉంది.

అందుకే మిమ్మల్ని అడుగుతున్నారు. మీరు భాగ్యవంతులు. బరువైన మీ తోకలు లాగేందుకు చాలా ఇబ్బంది పడుతున్నారు. మేం ఆ బరువును తగ్గించేందుకు, తోకను అలకన చేసేందుకోసం ప్రయత్నిస్తాం. తద్వారా ప్రజలపై మీ దోపిడీ ఆగుతుంది. ప్రజలకు స్వేచ్ఛ దొరుకుతుంది. మేం చేసే పని అదే..

భూస్వామి: (తనపక్కనే ఉన్న గుమాస్తా అంతయ్యతో) ఆయనకో 25 రూపాయలివ్వు..

ఈయన వాస్తవానికి ఏ ఒక్కరికీ ఐదు రూపాయలు కూడా ఇవ్వడు. నేను వెళ్లి మొదటిసారి వానివద్ద నుంచి తీసుకువచ్చాను. నేను ఆయనతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు ఆయన ముందర ఆ ఊళ్లోని ముఖ్యమైన రైతులు కొంత మంది ఉన్నారు. వారు మా ఇద్దరి సంభాషణను సాంతంగా విన్నారు. దొరను నోరు మెదపనీయకుండా మాట్లాడి డబ్బులు అడుక్కొచ్చింది. అని ఊరంతా ప్రచారం చేశారు. ఇదంతా జనానికి కొత్త అనుభూతినిచ్చింది.

ఒకవైపు ఇది జరుగుతుండగానే మరోవైపున మేం మా ఆయుధాలిచ్చేయాలంటూ పార్టీ మాకు ఆదేశం పంపింది. అందులో భాగంగా వారు ఒక ప్లేస్ ను సూచించారు. మేం మా ఆయుధాలన్నింటినీ కట్టగట్టి అక్కడ పెట్టేసివచ్చాం. మిలటరీ వచ్చి ఆ ఆయుధాలను స్వాధీనం చేసుకుంది. ఇది 1951 అక్టోబరు ప్రాంతంలో జరిగింది. మేం ఆయుధాలిచ్చేసినప్పటికీ, మా మీద జరిగే దాడులు, నిర్బంధం యథాతథంగా కొనసాగుతున్నాయి. క్యాంపులు అలాగే ఉండిపోయాయి. అండర్ గ్రౌండ్ లో ఉన్నవాళ్లం అందులోనే ఉండిపోయాం.

అజ్ఞాతంలో కార్యకలాపాలు

పోరాట విరమణ తరువాత నాయకత్వం అంతా అరెస్టు కాబడింది. పోరాటవాదులు అజ్ఞాతంలోకి వెళ్లిపోయారు. కొంత కాలానికి మితవాదులు జైళ్ల నుంచి విడుదలై వచ్చారు. వారు తమ కార్యకలాపాలను విస్తృతంగా కొనసాగించారు. వీరి దివాళాకోరు విధానాలను బాగా ప్రచారం చేసి క్యాడర్ ను తప్పుదోవపట్టించే పద్ధతిని ఎంచుకున్నారు. దీంతో పోరాటవాదులు ప్రధానంగా మూడు అంశాలతో గట్టిగా పోరాడవలసి వచ్చింది.

1. మితవాదులు ప్రచారంలో పెట్టిన ఆంధ్రనాయకత్వం వైఖరి బాగా ఎక్స్‌పోజ్ అవ్వడం వల్ల పార్టీకి తీవ్ర నష్టం వాటిల్లింది.

2. మిలటరీ అండదండలతో గ్రామాలకు చేరుకున్న వర్గశత్రువులు తమ దాడులను ముమ్మరం చేశారు.

3. అధికారంలో ఉన్న కాంగ్రెస్ దాని దాడులను కూడా ఎక్కువ చేసింది.

వీటి మధ్య, ఎన్ని ఇబ్బందులు వచ్చిన మన కార్యకలాపాలను కొనసాగించాల్సిన పరిస్థితి ఏర్పడింది. ఇది చాలా క్లిష్టమైన సమయం.

1952లో ఒక సంఘటన జరిగింది. రావినారాయణరెడ్డి నా దగ్గరికి ఎడ్లగురువారెడ్డి అనే వ్యక్తిని పంపించాడు. గురువారెడ్డిగారు వచ్చి సోవియట్‌డాక్యుమెంట్ మీద నాకు వివరణ ఇచ్చారు. వివరణ ఇచ్చిన తీరు ఎలా ఉందంటే అది నారాయణరెడ్డి తన సొంత వర్షన్‌ను కల్పించి ఈయనతో చెప్పించినట్లుంది. గంట, గంటన్నర విన్న తరువాత, నేను ఎదురుదాడి చేశాను. సుందరయ్యగారు ఏ పద్ధతిలో ఈ డాక్యుమెంట్‌మీద వివరణ ఇచ్చిందీ వివరించాను. వారి దివాళాకోరుతనాన్ని, ఊహజనితమైన, అవాస్తవికాలను, లోపించిన అంశాలను ఎత్తి చూపాను. గురువారెడ్డి లెక్చరర్. ఆయన ఎంపీ చేశారు. ఆయన వద్ద సమాధానం చెప్పేందుకు ఏమీ మిగలేదు. కానీ నాతో ఏకీభవించలేదు. మీరు కన్వీన్స్ అయ్యేట్లే లేరు నేను వెళ్తానని ఆయన నాతో చెప్పారు. అప్పుడు నేను “నువ్వు వెళ్లే వెళ్లిపోగానీ.. నిన్ను పంపించిన తీరేమిటి? మీ పద్ధతేమిటి? ఈ పార్టీని బతికించాలనుకుంటున్నారా? నాశనం చేయదల్చుకున్నారా? ఇది విచ్ఛిన్నకర చర్య అవుతుంది. ఇటువంటి పద్ధతులకు ఆరుట్ల లక్ష్మీ నర్సింహారెడ్డి, రావినారాయణరెడ్డి ఎందుకు ఒడిగట్టారు?” అని ప్రశ్నలు వేసి ఆయనను పంపించేశాను.

ఆరుట్ల కమలాదేవీ అప్పట్లో అసెంబ్లీ క్వార్టర్లలో ఉండేది. ఆమె దగ్గరికి వెళ్లాను. వారిద్దరినీ పిలవనంపాలని కోరాను. ఆమె పట్టుకొచ్చింది. వారిద్దరినీ ఎడామెడా వాయించి చీవాట్లు పెట్టాను. “మీ వద్ద ఉద్యమం నడిపేందుకు దమ్ము లేదుగానీ, పై నాయకత్వాన్ని దూషించడం మాత్రం బాగా నేర్చుకున్నారు. ఆఖరుకు ఆంధ్రా, తెలంగాణా నాయకత్వం అంటూ, ఆ ప్రాంతం, ఈ ప్రాంతం అంటూ పార్టీనే చీల్చాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఆనాడు మీరు ఎక్కడ రక్షణ తీసుకున్నారు? అది మర్చిపోయారా? మీకు మార్గదర్శకత్వం ఎవరిచ్చిందీ గుర్తుకులేదా?” అంటూ వారిపై ప్రశ్నల వర్షం కురిపించాను. “పరిపక్వత

చెందిన నాయకత్వాన్ని దూషిస్తున్న మీ వద్ద, ఏ సైద్ధాంతిక అంశం మీద మాట్లాడేంత దమ్ముందో చూపించండి..?” అని అన్నాను. అప్పుడు వారిద్దరూ మౌనంగా ఉండిపోయారు.

ఈ తీరుగా చెప్పినా నా మీద దాడి జరిగితే మాత్రం నారాయణరెడ్డి స్పందించిన తీరు అమోఘం. నేనే స్టేన్ అయిపోయాను. వ్యక్తిగత కక్షలు పట్టుకుని వేలాడే మనస్తత్వం కాదు ఆయనది. నిండు మనస్సుతో నేను చెప్పినదాన్ని స్వీకరించాడు. నన్ను ప్రమాదం నుంచి కాపాడాడు. ఎడమెంటుగా వ్యవహరించేందుకు సిద్ధపడలేదు.

పోరాట వ్యతిరేక మితవాదులు వాదనలతో క్యాడర్ను తమకు అనుకూలంగా మలుచుకోవడానికి పెద్ద ఎత్తున కేంద్రీకరించిన ఈ స్థితిలో యావత్తు పరిస్థితులను తట్టుకుని అజ్ఞాతంలో మన కార్యకలాపాలను మరింత విస్తృతంగా సాగించడానికి పూనుకోవడం జరిగింది. ఈ సందర్భంలో అజ్ఞాతంలో ఉన్న మేము హైదరాబాద్ పరిసరప్రాంతాలలో ఉన్న ముఖ్య నాయకత్వం, మాకినేని బసవపున్నయ్య తోటి దగ్గరి సంబంధాలు పెట్టుకుని ఈ పరిణామాలపై చర్చలు జరిపేవారం. ఈ చర్చల సందర్భంలో పోరాటా వ్యతిరేక ప్రకటనలు, సర్కులర్లు ఇవన్నీ బసవపున్నయ్య ద్వారా మా చర్చల్లో వచ్చేవి.

మొత్తంగా చెప్పదల్చుకున్న ప్రధానాంశం ఏంటంటే తెలంగాణా రైతాంగ ప్రజాపోరాటం వ్యక్తిగత హింసావాదం అని బహిరంగ ప్రకటన చేసిన తీరు చరిత్రలో మన్నించవీలులేని ఘోరమైన నష్టం చేసింది. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే శత్రువు ముందు పోరాటవాదులకు వెన్నుపోటు పొడిచింది. ఇంతటి విఘాతం కలిగించిన ఈ చర్యను క్యాడర్లో బాగా వెల్లడి చేయడం ప్రధాన కర్తవ్యంగా పెట్టుకుని పనిచేస్తున్నాం.

పార్టీ మీద నిషేధం ఉంది. పోరాటం నడిపిన నాయకత్వం అండర్ గ్రౌండ్లో ఉంది. ఈ పరిస్థితులల్లో ప్రథమ ఎన్నికల సన్నాహాలు తీవ్రస్థాయిలో జరుగుతున్నాయి. మన నాయకత్వం నిషేధం ఉన్న ఈ కాలంలో ఎన్నికలను ఎలా ఎదుర్కోవాలి అన్న అంశంపై తీవ్రస్థాయిలో తలమునకలైరి. ఈ పరిస్థితులలో డాక్టర్ ఎన్.ఎం. జయసూర్య(పూర్వ విద్యార్థి దశలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ సభ్యుడుగా ఉండెనట)ను ఆధారం చేసుకుని పిడిఎఫ్ నిర్మాణానికి రాష్ట్ర నాయకత్వం ఉపక్రమించింది. దీనికి సంబంధించిన వివరాలు ఎక్కువగా నాకు తెలియవుగనుక ఉన్నటువంటి పరిస్థితులలో ఈ ఏర్పాటు ఎన్నికలలో పోరాడానికి మనకు కొంత వెసులుబాటు కలిగించింది. ఏది ఏమైనా మన పార్టీమీద జరుగుతున్న నిర్బంధకాండ నిషేధం ఉండటం వంటి పరిస్థితులు పోరాట ప్రాంతాలన్నింటా ఇంకా తిష్టవేసిఉన్నాయి. తీవ్ర అడ్డంకులుగా మారిన మిలటరీ క్యాంపులు ప్రజలపై, కార్యకర్తలపై

నిర్బంధకాండను యథేచ్ఛగా కొనసాగిస్తున్నాయి. ఈ నేపథ్యంలో పిడిఎఫ్ పేరుతో ముక్కు ముఖం తెలియని వాళ్లను, పెద్దగా పేరు ప్రతిష్టలు లేని వాళ్లను, లీగల్గా ఉన్న వాళ్లను మాత్రమే ఆధారం చేసుకుని ఎన్నికల కోసం అభ్యర్థులను నిర్ణయించడం జరిగింది. ఆనాడు ఎన్నికల గుర్తు చెయ్యి. ఈ చేతి గుర్తును ఆధారం చేసుకుని వీర తెలంగాణ విప్లవ రైతాంగ పోరాటానికి వారసులుగా అభ్యర్థులను నిలపడం జరిగింది. ఒక్కొక్కరిని రెండు స్థానాల్లో నిలబెట్టాల్సిన దుస్థితి. అయినా ప్రజల హృదయాల్లో సుస్థిర స్థానాన్ని సంపాదించుకున్న చారిత్రాత్మకమైన విప్లవ రైతాంగం పేరుతో నిలబెట్టబడ్డ అభ్యర్థులు అన్ని ప్రాంతాల్లో ఘన విజయం సాధించారు. ఈ సందర్భంలో గుర్తుంచుకోవాల్సిన ముఖ్య విషయం ఏమిటంటే. నల్లగొండ, వరంగల్, ఖమ్మం మొదలగు పోరాట ప్రాంతాలంతటా భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి నాయకత్వం వహించి స్వాతంత్ర్య సముపార్జన చేసిన కాంగ్రెస్ పార్టీకి చెందిన అభ్యర్థులు పోరాట ప్రాంతాలన్నింటా చిత్తుచిత్తుగా ఓడించబడ్డారు. ఇదిలా ఉండగా కమ్యూనిస్టు పార్టీపై నిషేధం ఉన్న ఆ కాలంలో ప్రజలపై ఇంకా నిర్బంధ కాండ కొనసాగుతున్న ఆ కాలంలో పిడిఎఫ్ అభ్యర్థులు ఘన విజయం సాధించారు. 70 నుంచి 80 శాసనసభ స్థానాలు సాధించుకున్నట్లు నాకు జ్ఞాపకం. నల్లగొండ జిల్లాలో 12 శాసనసభ స్థానాలన్నింటిని, రంగారెడ్డి జిల్లాలోని ఇబ్రహీంపట్నంలోనూ పిడిఎఫ్ అభ్యర్థులు గెలిచారు. నల్లగొండ పార్లమెంటు నియోజకవర్గం ద్విసభ్య నియోజకవర్గం. ఒకటేమో జనరల్ స్థానం నుంచి రావి నారాయణరెడ్డి, రిజర్వు స్థానం నుంచి సుంకం ఆచ్యలు పోటీ చేశారు. సుంకం అచ్యలు ఎవరికి పెద్దగా తెలిసిన వాడు కాదు. అయినా, ఎన్నికల్లో పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రుకు వచ్చిన ఓట్లకంటే కూడా వీరిద్దరికి ఎక్కువగా వచ్చాయి.

ఇక్కడ గమనించాల్సిన ప్రధానాంశం ఏమిటంటే, వీర తెలంగాణ విప్లవ పోరాటం మిలటరీ యాక్షన్ తర్వాత కొనసాగించడం తప్పు అని పార్టీని యావత్తు వదిలి, ఉద్యమాన్ని వదిలి జైళ్లకు పోయి లీగాలిటీ రావడంతోటే బయటపడి శాసనసభ, పార్లమెంటు స్థానాలు పొందిన ఈ ప్రబుద్ధులు ప్రజలలో ఆ పోరాటం నిలిపుకున్న స్థానాన్ని నిజాయితీతో గుర్తించినట్లు వారి ప్రవర్తనలో అంతగా వ్యక్తం కాలేదు. పార్టీలో సంస్కరణవాదులు, పోరాట వాదుల మధ్య చెరగని బెర(హద్దు) ఏర్పడింది. భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ రెండు విభిన్న ధోరణులుగల పార్టీగా మన రాష్ట్రంలో పనిచేశాయి. సుమారు 10, 11 సంవత్సరాలు వివిధ ధృక్కోణాలు కలిగిన నాయకత్వం అంతర్గతంగానూ,

సైద్ధాంతికంగానూ, రాజకీయ సమస్యలపైనా పోరాడుకుంటూనే పనిచేస్తూ వస్తున్నారు. ఈ సందర్భంలో వెలుగులోకి వచ్చిన ప్రధానాంశాలు భూ సమస్యలు.

1. విస్తారంగాజరుగుతున్న కౌలుదార్ల బేదఖళ్లు

2. పోరాట కాలంలో విస్తారంగా పంచిన పోరంబోకు గైరాను (పచ్చికబయళ్లు) మొదలగు ప్రభుత్వ బంజర్లనుండి బేదఖళ్ చేయడానికి కొత్తగా అధికారంలోకి వచ్చిన కాంగ్రెస్ తీవ్రంగా ప్రయత్నించింది.

పోరంబోకు సాగుదార్లపై దస్ గుణాతావాన్ (రూపాయికి పదిరూపాయల పెనాల్టీ) నిర్దాక్షిణ్యంగా వేసింది. నిరుపేద పోరంబోకు సాగుదార్లు ఈ మహాభారాన్ని మోయలేని స్థితిలో ఆ ప్రజలందరిని పెద్దఎత్తున ప్రభుత్వ నిర్ణయానికి వ్యతిరేకంగా సమీకరించి చలో హైదరాబాద్ నడిపాము. ఆ కాలంలో జనం చాలా పెద్దఎత్తున కదిలారు.

జనసమూహమంతా హైదరాబాదు చుట్టూ చేరుతుండడాన్ని గమనించిన పాలకవర్గం నగరమంతటా 144 సెక్షన్ ప్రకటించింది. శాసనసభ్యులు చాలామంది హైదరాబాదు చుట్టూతా పెద్ద ఎత్తున తరలివస్తున్న జనాన్ని చూసి సభలు చేసి నగరంలోని రానివ్వకుండా ప్రభుత్వం నిషేధాంశులు విధించింది కాబట్టి ఇంతవరకే ప్రదర్శన పూర్తి చేసుకుని ఎక్కడివారక్కడ వెళ్లడం మంచిదని నాయకులు జనానికి సూచించడం జరిగింది. వాస్తవేమిటంటే ఆ తరలివచ్చిన మహాజనం హైదరాబాదులోకి ప్రవేశిస్తే పాలకవర్గం ఉక్కిరిబిక్కిరి అయిపోయేది. ఏదిఏమైనా ప్రజల ఈ సంచలనాన్ని గమనించిన తర్వాత పాలకులు దిగిరాక తప్పలేదు.

తావాను రద్దు చేసుకోవడంతోపాటు సాగుచేసుకుంటున్న పోరంబోకు భూములను నూటికి 10ఎకరాలు ఎవరి ఆక్రమణ లేకుండా ఉండాల్సిందేనని పట్టుబట్టిన రెవెన్యూ మంత్రి కెవి రంగారెడ్డి(ప్యూడల్ జమిందారు, పూర్వపు ఆంధ్రమహాసభ నాయకుడు) నూటికి ఐదు ఎకరాలైనా విడి భూమి ఉంచాల్సి ఉంటుందనే కాడికి దిగిరావడం జరిగింది. కానీ ఆచరణలో జనం సాగుకు ఉపయోగపడే భూమినంతటిని తమ ఆధీనంలోకి తెచ్చుకుని అనుభవిస్తున్నారు. ప్రభుత్వ శాసనాలను జనం పట్టించుకున్న పాపాన పోలేదు. దాని తర్వాత బేదఖళ్ల సమస్య పెద్ద ఎత్తున ప్రారంభమైంది. జాగీర్దారి రద్దు అనే ఆర్డినెన్సు ప్రభుత్వం ప్రకటించిన తర్వాత సామాన్య కౌలుదార్లపైన పెద్దఎత్తున నిర్బంధకాండ సాగించబడింది.

ఆ నిర్బంధకాండను ఎదుర్కొని తమ భూములను ఎట్టిపరిస్థితుల్లోను వదలకుండా ఓపక్క పోరాటాలు సాగిస్తూ రెండోపక్క బలమైన ప్రతిపక్షంగా ఉన్న పిడిఎఫ్‌తో శాసనసభలో కౌలుదారీ చట్టాన్ని సాధించేందుకోసమై పట్టుబట్టింది. ఈ లోపల, బయటా పోరాటాల్ని సరిగ్గా సమన్వయం చేయడంవల్ల భారతదేశ చరిత్రలో మొదటి సాధారణ ఎన్నికల తర్వాత తొలిసారిగా తెలంగాణాలో రక్షిత కౌలుదారీ చట్టం అనేటువంటి చారిత్రక భూ సంస్కరణ చట్టం రూపుదిద్దుకుంది.

ఆ కాలంలో ఎదురవుతున్న సమస్యలను ఆనాడు మనకున్న ఉద్యమ శక్తి మేరకు ప్రతిఘటిస్తూ అతికష్టంగానైనా ఒక్కొక్క అడుగు ముందుకొస్తూ ఆ ఉద్యమ ప్రస్థానం సాగించబడింది. ఈ కాలంలోనే మిలటరీ క్యాంపులు ఇంకా తిష్టవేసి ఉండడం అనేది ఏదైతే ఉందో వాటి ఆధారంగా ప్రజా వ్యతిరేకులు, పెత్తందార్లు సాగిస్తున్న దమనకాండ దృష్ట్యా వాటిని లేపేయాల్సిన అవసరం ఏర్పడింది. ఆనాడు పార్లమెంటులో ప్రధాన ప్రతిపక్ష నాయకుడిగా ఉన్న మన పార్టీ నాయకుడు కామ్రేడ్ ఎకెజి తెలంగాణా ప్రాంతమంతటా పర్యటించారు. బాగాయత్ ప్రాంతం అలాగే మిగిలిన ప్రాంతాలన్నింటిలో కూడా తిరిగి స్వయంగా చూశారు. మిలటరీ క్యాంపులు ప్రజలపై సాగిస్తున్న దురాగతాలను స్వయంగా పరిశీలించిన ఎకెజి పార్లమెంటులో ఈ సమస్యను లెవనెత్తి పత్రికాముఖాన కూడా పెద్ద ఎత్తున ప్రకటనలు చేయడం మూలనా మిలటరీ క్యాంపులన్నింటిని వెంటనే ఆదరాబాదరగా ఎత్తివేయబడ్డాయి.

ఎకెజి పర్యటన, ఆయన ప్రకటనలు పార్టీ క్యాడర్ పై మంచి ప్రభావం కలుగజేశాయి. మిలటరీ క్యాంపులు ఎత్తివేయడం వలన ప్రజలంతా ఊపిరి పీల్చుకున్నారు. మనకిది పెద్ద వెసులుబాటు. శత్రువుగుండెల్లో రైళ్లు పరుగెత్తాయి. దీపిడీ వర్గాలు ఉక్కిరిబిక్కిరి అయిపోయాయి. పెద్ద పీడ పోయిందని ప్రజలు భావించారు. గడగడలాడుతూ మూలకున్న ముసలమ్మలు కూడా వచ్చి ఎన్నికల సందర్భంగా ఓట్లు ధారపోశారు.

భూ పోరాటాలవల్ల, మిలటరీ క్యాంపులు ఎత్తివేయడం వల్ల తెలంగాణాలోని కొత్తపాత అన్ని ప్రాంతాల్లోనూ పార్టీకి బలాన్ని చేకూర్చాయి. పోరాటాల చాటున పార్టీలో ఉన్న పోరాట వ్యతిరేక ట్రెండ్, మితవాద నాయకత్వం కొంచెం బలపడటంతోటి అది క్యాడర్ మీద ఎన్నిత్రంగా ప్రభావాన్ని చూపించేంతవరకు వెళ్లింది. శాసనసభ్యులు, పార్లమెంటు సభ్యులు మొత్తం లీగలిస్టులు. కమిటీల్లో ప్రాబల్యం వారిదే. అజ్ఞాతంలో ఉన్న వారికి ప్రాతినిధ్యం లేనే లేదు. పోరాట నాయకత్వం ఈ విధంగా కొంచెం క్లిష్ట

ఘట్టాన్ని ఎదుర్కొనవలసి వచ్చింది. పోరాటం పర్యవసానంగా వచ్చిన ఫలితాన్ని ఆ కోణంలో చూసే లక్షణం వారిలో ఏ కోశాన కనబడలేదు. ఈ తప్పుడు ట్రెండునుంచి క్యాడర్‌ను తప్పించేందుకు దీని అసలురంగును బట్టబయలు చేసేందుకు ఒక ప్రయత్నం అవసరమైంది. రాష్ట్రస్థాయిలో ఈ పోరాటం నిరంతరంగా సాగింది.

పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య, మాకినేని బసవపున్నయ్య, నందూరి ప్రసాదరావు, దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావు వీరంతా పకడ్బందీగా రాష్ట్ర కేంద్రంలో మితవాదంతోటి రాజీలేని పోరాటం సాగించారు. కిందిస్థాయిలో ఈ పోరాటం ప్రభావం చాలా తక్కువగా ఉంది. ఈ పరిస్థితుల్లో నేను 1952 మధ్య భాగంలో తూర్పు భువనగిరి ఏరియాలోని ప్రధాన కేంద్రానికి వెళ్లి ముఖ్యమైన కేడర్‌ను కలిసి పార్టీ అంతర్గత పరిస్థితి గురించి మాట్లాడివద్దామని బయలుదేరాను. బాగయత్‌నుంచి మనుమద్దె గ్రామం వెళ్లాను. మనుమద్దె నుంచి పాటిమెట్ల గ్రామానికి చేరుకోవడం జరిగింది. పాతిమిట్ల గ్రామానికి, మా ఊరికి మధ్య రైతుల ద్వారా కొంత బంధుత్వం ఉంది. వారి ద్వారా కుటుంబ సమాచారం మొదటిసారిగా తెలుసుకున్నాను. తెలంగాణా పోరాటంలోకి అడుగుపెట్టిన తర్వాత నా కుటుంబ సభ్యుల పేర్లు వినడం అదే తొలిసారి.

దుర్భరంగా మాలిన మా కుటుంబం

ఎలక్షన్ అయిన కొద్దిరోజులకే మా నాయనగారు చనిపోయారు. ఈ సంగతి నాకు తెలియదు. ఆయనకంటే సంవత్సరం ముందు మా నాయనమ్మ చనిపోయింది. రజాకార్లు మా ఇంటిని తగులబెట్టారనే బాధతో ఆమె చనిపోయింది. మూడుసార్లు జైలు జీవితం అనుభవించి ఆరోగ్యం తీవ్రంగా దెబ్బతిని ఇంటివద్ద పూటపూటకు గడవడం కష్టం అయిన పరిస్థితుల్లో బీబీ సోకడం వల్ల అందుకు తగ్గ వైద్యం మా(నీర్మాల) గ్రామంలో లేకపోవడం వల్ల రోగిని పెట్టుకునే ఇంటి వసతి కూడా లేని దుర్భర పరిస్థితుల్లో, నారాయణపురంలోని మా బంధువుల వద్ద చివరి వైద్యం తీసుకుని మా నాయన మృత్యుచెందాడు. తమ్ముడు, మా అమ్మ నాలుగో చెల్లెలు నీర్మాలకు వచ్చేశారు. వారు ఉండడానికి ఇల్లు దొర్చాగ్య పరిస్థితి. ఎవరికిందనే నివాసముండి కూలినాలి చేసుకుని, దొరికినాడు తిని, దొరకనినాడు ఉపవాసాలుండి నానా అపస్థలు పడుతూ మా కుటుంబం ఉందని తెలుసుకున్నాను. మా తమ్ముడ్ని తీసుకురమ్మని కామ్రేడ్ చాకలి లింగయ్య(పాటిమెట్ల గ్రామం)ని పంపాను.

నా చేతుల మీదుగా అల్లారు ముద్దుగా పెంచిన నా తమ్ముడు కుక్కిపోయి, క్రుంగిపోయి ఎముకల గూడులాగా కనబడ్డాడు. బట్టలు సరిగాలేవు. అటువంటి పరిస్థితుల్లో వాడిని తీసుకొచ్చారు. ఆ పరిస్థితిని చూసి ఒక్కసారిగా నాకు ఏడుపు వచ్చేసింది. నా జీవితంలో అంత ఏడుపు ఎప్పుడూ ఏడ్వలేదు. వాడూ నా మీద పడి తల్లడిల్లుకుంటూ ఏడ్చాడు. నానా అవస్థలు పడుతున్న మా కుటుంబం వద్ద దమ్మిడి కూడా లేదు. మాకు సహాయం చేసే స్థితి లేదు. గ్రామంలోని ప్రజలు కూడా ఎంతని సహాయం చేస్తారు. ఎంతని ఆదుకుంటారు. వారిని అడుగుదామంటే బాధకరంగా ఉందీపరిస్థితి. రైతులతోటి కొంత డబ్బులిప్పించి వాడికి బట్టలు, చెప్పులు, అమ్మకు బట్టలు ఏర్పాటు చేయించి పంపాలి అని రచ్చ నారాయణరెడ్డి(నా సహచరుడు, పార్టీ సభ్యుడు)కి బాధ్యత ఇచ్చి నేనక్కడ్నించి బయలుదేరి వెళ్లిపోయాను. ఇంక కొన్ని కేంద్రాలకు వెళ్లి క్యాడర్‌ను సమావేశాలు వేసి పార్టీలో వస్తున్న తప్పుడు వాదనకు వ్యతిరేకంగా, పార్టీలో వస్తున్న చీలికకు వ్యతిరేకంగా ఎలా నిలబడాలో ఒకే పార్టీలో ఉంటున్నప్పటికీ మితవాదంపై ఎలా పోరాడాలో వారికి చెప్పి మళ్లీ బాగాయత్ ప్రాంతానికి చేరుకున్నాను.

ఎప్పటికప్పుడు రాష్ట్ర నాయకత్వం, నాయకత్వ స్థాయిలో జరుగుతున్న చర్చల సరళిని గమనించే అవకాశం నాకు దొరికింది. వారివి, మనవి సర్క్యులర్స్ కూడా లభ్యమయ్యాయి. ఉదాహరణకు తెలంగాణ నగ్న సత్యాలు అన్న కరపత్రం వచ్చింది. ఈ నగ్న సత్యం అనే పదం వెనుక దివాళా కోరు విధానాలను ఖండిస్తూ దానికి సమాధానం చెబుతూ క్యాడర్‌ని నిలబెట్టేందుకోసం వారు పనిని సమన్వయం చేసేందుకోసం నేను హైదరాబాదులో నివాసం ఏర్పరచుకొని ఉండడం అనివార్యమైంది. ఆ కాలంలో లాల్ దర్వాజా ప్రాంతంలో నవాబుల ఇంటిలో రెండు మూడు పెద్ద రూములున్న దేవుడిని అద్దెకు తీసుకుని షెల్టర్ ఏర్పాటుచేసుకున్నాను. అటు వికారాబాద్, ఇటు షెర్షీ బాగాయత్ ప్రాంతాల్లో ఉన్న మేము(ముఖ్యులం) తరచూ సమావేశాలు అయ్యేందుకోసం ఈ షెల్టర్‌ను పెట్టుకోవడం జరిగింది. ఇంతకు కాస్త ముందు నిలువనీడ లేకుండా నానా దురావస్థల పాలైన ఓ కుటుంబాన్ని చేరదీయడం కోసం పార్టీ బాధ్యులతో చర్చలు జరిపి మా తల్లినీ, తమ్ముడిని హైదరాబాదుకు రప్పించుకోవడం జరిగింది.

హైదరాబాదులో సరూర్ నగర్ ప్రాంతాల్లో ఒక నవాబుల తోటలో మాలి లక్ష్మయ్య(దళితులు, మన అభిమాని, మన కొరియర్స్ కు రక్షణ ఇచ్చేవాడు)ను ఆధారం చేసుకుని ఆ తోటలోనే మా కుటుంబాన్ని ఉంచడం జరిగింది. అయితే ఆ నవాబులు

అప్పుడప్పుడు తమ దేవుడీలనుంచి కుటుంబంతో సహా వచ్చి ఈ భవనాల్లో నాలుగు రోజులు విలాసవంతంగా గడిపి తిరిగి వారి దేవుడీలకు వెళ్లిపోయే సంప్రదాయం ఉంది. ఎక్కువరోజులు వాటిని ఉపయోగించుకునేందుకు మాకు వీల్లేకుండా పోయింది. కొద్దిరోజులు అక్కడ ఉండి మా తమ్ముడ్ని, మా అమ్మను వారి దుఖం కాస్త తగ్గిన తర్వాత హైదరాబాదులోని లాల్ దర్వాజా పెల్టర్లో పెట్టుకోవడం జరిగింది. ఈ పెల్టర్లో మంచిగానే వసతులున్నాయి. బాగానే గడిచింది. చిక్కేమిటంటే నివాసం పెట్టిన తర్వాత బయట తిరగడం తగ్గి అక్కడే ఉండడం పెరిగిపోయింది. ఖర్చులు విస్తారంగా పెరిగిపోయాయి. పరిమితరాబడి వనరుల మధ్య విస్తారంగా ఖర్చులు పెట్టలేం కదా? దీన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని సమావేశం కావాల్సిన రోజును గుర్తించి బయటనే కలుసుకుందామని నివాసాన్ని ఎత్తివేద్దామని కమిటీ నిర్ణయించింది. ఆ విధంగా లాల్ దర్వాజా నివాసం ఎత్తివేయడం జరిగింది.

ఆ తర్వాత నేను యాకుత్ పురాలోని బ్రాహ్మణవాడలో ఆరుట్ల గ్రామానికి చెందిన శ్రీరాం వెంకటరాం కుటుంబం అద్దెకు ఉంటున్నటువంటి ఇంటిలో ఒక పోర్షన్ తీసుకుని అమ్మ, చెల్లి, తమ్ముడ్ని అక్కడకు చేర్చడం జరిగింది. ఆ విధంగా ఎక్కువ ఖర్చు కాకుండా పొదుపుగా కొంత కాలం గడిపాను. నేను ఎక్కువ కాలం బయటే ఉండటం వల్ల ఇంటి అద్దె తప్ప పెద్ద భారమైన సమస్య ఏదీ ఎదురుకాలేదు.

మధురై మహాసభ

కొద్దికాలం గడిచిన తర్వాత మూడవ మహాసభకు మధురైలో సన్నాహాలు జరుగుతున్నాయి. ఆ సందర్భంలో పుచ్చలపల్లి సుందరయ్యగారు అండర్ గ్రౌండ్ లో ఉన్న మమ్మల్నందర్ని తప్పకుండా హాజరుకమ్మని చెప్పారు. ఆ ప్రకారం మాకు కావాల్సిన వసతులన్నింటిని సుందరయ్యగారు ఏర్పాటు చేశారు. మేం ఆ మహాసభలకు హాజరయ్యాం. వెళ్తున్న సందర్భంలో వివిధ రైల్వే స్టేషన్ల మధ్య, స్టేషన్ లో రైలు ఆగినప్పుడు ప్రజలు వచ్చి పుష్పగుచ్ఛాలు అందించడం ట్రైన్ కు ఆ చివర నుండి ఈ చివర వరకు ఎర్ర జెండాలు అలంకరించడం, మహాసభలకు పోయే ప్రతినిధులు ఉన్న బోగాలన్నింటిని ఒకే ఇంజన్ కు లింక్ చేసి తీసుకెళ్లడం ఇవన్నీ నాకు అత్యంత ఆహ్లాదకరంగా కనబడ్డాయి. మధురై స్టేషన్ చేరేనాటికల్లా రెండువేల మంది వాలంటీర్లు ఒక ఎనుగుతోటి పెద్ద జెండాను పెట్టి కవాతు చేస్తు మాకందరికి స్వాగతం పలికారు. గోల్డెన్ రాక్ లో ట్రైన్ ఆపి

కార్మికులు నాయకుల్ని తీసుకెళ్తూ సభ చేయించుకున్నారు. ఆ తర్వాత మహాసభ దిగ్విజయంగా జరిగింది. అందులో చర్చలు బాగా జరిగాయి. ఏది ఏమైనా మితవాదం యొక్క ప్రాబల్యం హెచ్చుగా ఉండటం గమనార్హం. తెలంగాణాలో సాగించిన ఈ మహా పోరాటం గూర్చి దాని ప్రాధాన్యతల గూర్చి తగినంత విస్తృతంగా నాయకత్వంలో గుర్తింపులేని స్థితి కనిపించింది. ఏది ఏమైనా మన రాష్ట్ర ఉద్యమ నాయకత్వం ఈ పోరాటం యొక్క పర్యవసానాన్ని ఫలితాలను ఎలుగెత్తి చాటడంలో మంచి పాత్ర పోషించిందనే చెప్పాలి. ఈ మహాసభలో భూ సమస్య ప్రాధాన్యత బాగా వెలుగులోకి వచ్చింది.

అజ్ఞాతంలో నుంచి బయటకు

1955లో ఆగస్టు 16వ తేదీన లీగాలిటీపై అండర్ గ్రౌండ్ నుంచి పార్టీ నన్ను బయటకు తీసుకొచ్చి సరెండరు చేసింది. అంతకంటే ముందే నా మీద ఏమైనా కేసులు నమోదై ఉన్నాయేమోనని పార్టీ తెలుసుకోవడానికి ప్రయత్నం చేసింది. అందులో భాగంగానే బుర్గుల రామకృష్ణారావు ప్రభుత్వంలో హోంమంత్రిగా పనిచేసిన దిగంబరరావు బిందును శాసనసభలో ప్రశ్నించడం జరిగింది. మా మీద కేసులుగానీ, వారెంటుగానీ ఏమీ లేవని ఆయన ప్రకటించారు. ఆ ప్రకటన కాపీని రికార్డుల్లోంచి తీసుకొచ్చి, నా వెంట ఇద్దరు ఎంఎల్ఎల(అమరజీవి కాంచనపల్లి చినవెంకటరామారావు, రామన్నపేట నియోజకవర్గ ఎంఎల్ఎ కట్టూరు రామచంద్రారెడ్డి) సహకారంతో జీపులో నన్ను నల్లగొండ సూపరిండెంట్ ఆఫ్ పోలీసు కార్యాలయానికి పార్టీ పంపించింది. నల్లగొండ ఎస్పీ ఆఫీసుకు నన్ను చేర్చి ప్రభుత్వ ప్రకటనను వారి చేతికిచ్చాను. నా వెంట తీసుకొచ్చిన ముద్దసాని వెంకటనరసింహారెడ్డి వెంటనే పంపించేసి నన్ను మాత్రం ఆయన కస్టడీలో ఉంచుకున్నాడు. నాపై విచారణ జరిపి విడుదల చేస్తానని ఎంఎల్ఎలను పంపించేశాడు. 15రోజుల పాటు నన్ను కస్టడీలో పెట్టి రాష్ట్ర వ్యాపితంగా నామీదున్న కేసుల గురించి విచారణ జరిపాడు. ఏ ఒక్క కేసు ముందుకు రాలేదు. 15 రోజుల తర్వాత నన్ను విడుదల చేసి పంపేశాడు.

ఈ సందర్భంలోనే ఒక్క సంవత్సరం ముందు నా భార్య శారదమ్మను ఇబ్రహీంపట్నం పార్టీ కార్యాలయంలో అరెస్టు చేసి మర్డర్ కేసును పెట్టారు. ఆ కేసును మన డిఫెన్సు లాయర్లు టేకప్ చేసి వాదించారు. లింగంపల్లి వెంకటరెడ్డి అనే భూస్వామిని

కొలుదారీ కసిరమోని మల్లయ్య పక్షాన ఈమె నాయకత్వం వహించి హత్య చేశారని కేసు పెట్టారు. హత్య జరిగిన మాట వాస్తవమే అయినా, ఈమె నాయకత్వం అనేటువంటిది వాస్తవం కాదని ఎప్పుడూ ఈమె ఆయుధం పట్టి ఎరుగదని డిఫెన్సు వారు వాదన జరిపి, రుజువు చేసి కేసు కొట్టేయించారు. ఆ సందర్భంలో శారదమ్మ(రుద్రమ్మ) ఆరు నెలల సికింద్రాబాద్ సబ్ జైలులో శిక్షను అనుభవించి విడుదలైంది. ఆ తర్వాత మేము ఎట్టకేలకు హైదరాబాదు నగరంలో 1954లో సూర్యనగర్ కాలనీ(గుడిసెల సంఘం-బిజిలానిగౌడ్ రాజబహుదూర్ నడుపుతున్న సంఘం)కి వచ్చాం. వాస్తవానికి అప్పట్లో రాంనగర్లో రూపాయికి గజం భూమి దొరికేది. అట్లా రెండోదల గజం స్థలం తీసుకుని నివాసముందామని మేమనుకున్నాం. అవే డబ్బులు మాకిస్తే ఇక్కడ గుడిసెవేసిస్తాం. పోరాటానికి మీ సహకారం అవసరం అని చెప్పి ఇక్కడి ప్రజలు మమ్మల్ని అక్కడకు వెళ్లనివ్వలేదు. అలా అడ్డంపడ్డ తర్వాత నేను అనివార్యంగా ఇక్కడ ఉండాల్సి వచ్చింది. జానపాల చెన్నయ్య(దళితుడు, రామన్నపేట తాలూక, చందేపల్లి గ్రామం) ఉద్యమంలో నాయకుడిగా మమ్మల్ని చూసిన మనిషి గనుక ఆయనా, రాంపురం లక్ష్మయ్యగౌడ్, బస్తీ పెద్దమనిషి బిజ్లానీ నాకు నివాస వసతి ఏర్పాటుచేస్తామని చెప్పి 50 గజాల స్థలం కోసం కాగితం రాసి ఇచ్చారు. సయ్యద్ ఖాసీం కోసం కట్టిన గుడిసెను నాకు స్వాధీనపరిచారు. ఎట్టకేలకు నాకు ఒక సొంత నివాసం ఏర్పడింది. దీంతో నేను నా భార్యను, తల్లిని, తమ్ముడ్ని, నాలుగో చెల్లెల్ని తెచ్చి ఇక్కడ నివాసంలో పెట్టడం జరిగింది.

6. బహిరంగ కార్యకలాపాలు

లీగల్గా బయటకొచ్చిన సందర్భంలో ఉద్యమకేంద్రంలో కనిపించాల్సిన అవసరం ఏర్పడింది. ఈ సందర్భంలో లీగల్గా మొదటిసారిగా ఇబ్రహీంపట్నం వెళ్లాను. అక్కడున్న మన ఆఫీసు కామ్రేడ్స్ చౌరస్తాకాడికి వచ్చి స్వాగతం చెప్పి ఆఫీసుకు తీసుకెళ్లారు. ఈ సందర్భంలోనే విద్యాసాగర్ అనే ఎస్ఐ ప్రత్యేకంగా వచ్చి నాతో కరచాలనం చేసి తనతో కాసేపు మాట్లాడాలని కోరాడు. దానికి మరెప్పుడైనా సమయమిచ్చి మాట్లాడగలనని చెప్పి ఆఫీసుకు వెళ్లిపోయాను. ఆ రోజు రాత్రి ఆఫీసులో గడిపి మరునాడు మన ఉద్యమ కేంద్రమైన ఆరుట్లలో ఏర్పాటుచేసిన స్వాగత సభకు వెళ్లాను. నాతోపాటు తాలూకా పార్టీ కార్యదర్శిగా ఉన్న చింతపల్లి హనుమంతరెడ్డి కూడా వచ్చాడు. ఆ గ్రామంలో 20-30జతల ఎడ్లతోటి బండికట్టి నన్ను ఊరేగింపు జరిపారు. మధ్య ఉర్లో పెద్ద సభ చేయడం జరిగింది. జయప్రదంగా సభ నిర్వహణ జరిగింది. ఆరుట్ల ప్రత్యేక విశేషమేమంటే అది పెద్ద రాజకీయ కేంద్రం. అక్కడున్న పై తరగతులకు చెందిన వారంతా వివిధ రాజకీయ తరగతులకు చెందినవారు. అయినా కొన్ని సత్యంప్రదాయాలను పాటించే లక్షణం మొదటినుంచి ఆ గ్రామంలో ఉంది. ఆ గ్రామమంతటికీ గౌరవంగా ఉండే వ్యక్తి గోవిందరావు అనే పట్వారీ. వయస్సులో పెద్దవాడు. మంచి విజ్ఞాని, దేశభక్తి కలవాడు కూడా ఆయన్ను పై తరగతుల వారంతా చాలా గౌరవంగా చూసే సంప్రదాయం ఉంది. సభ జరుగుతున్నదంటే ఆయన కూడా తప్పనిసరిగా వచ్చి శ్రద్ధగా వినే సంప్రదాయం ఉంది. మన సభను ఎప్పుడు చేసినా ఆ గ్రామంలో అదే రీతిలో జరుగుతుంటాయి.

ఇక్కడ నా చేత సభ ఏర్పాటు చేయించేందుకు వెనుక కొంత బలమైన కారణమే ఉంది. నేను అండర్ గ్రౌండ్ లో ఉన్నప్పుడే ఆరుట్ల గ్రామంలో మొట్టమొదటిసారి మంత్రులు,

పార్లమెంటు సభ్యులు, శాసనసభ్యులతో ఒక పెద్ద సభ జరిపాము. అందులో కొండా వెంకటరంగారెడ్డి, పరిగె రామస్వామి(ఇద్దరూ మంత్రులు) భోజిరెడ్డి, బాల్చంద్ శ్రీనివాసరావు ఉన్నారు. వీరంతా రాష్ట్రంలో ప్రభుత్వం అనేది ఏర్పడిన తర్వాత మొదటిసారిగా ఆరుట్లకు వచ్చారు. 30-40 జతల ఎడ్లు కట్టి మంత్రి కొండా వెంకటరంగారెడ్డిని ఊరేగించారు. చాలా విస్తృతంగా ప్రచారం చేసి ప్రజలు సమీకరించారు. నడి గ్రామంలో ఉన్న జాగీర్దారి దేవుడి గ్రామంలో సభ నిర్వహించారు. అయితే ఆరుబయట కాదు. బాగా పోలీసు బందోబస్తు ఏర్పాటు చేశారు. ఈ సందర్భంలో అండర్ గ్రౌండ్ లో ఉన్న నేను లావుని భూమి సమస్యమీద ఈ ప్రభుత్వం అనుసరిస్తున్న ప్రజావ్యతిరేక వైఖరిని అలాగే రక్షిత కౌలుదారీ చట్టం అమల్లోని వైఫల్యాన్ని ప్రశ్నిస్తూ ఆ సభలో మంత్రుల్ని నిలదీయాలని మన కార్యకర్తలకు ఒక ప్రశ్నావళిని తయారు చేసి ఇచ్చాను. మంత్రి ఉపన్యాసం అయిపోయిన తర్వాత ఆ ప్రశ్నాపత్రాన్ని ఆయన చేతికిచ్చాను. ఏ ఒక్క మాటకూడా సమాధానం చెప్పే దమ్ములేక దానిని ఒకరి చేతిలోనుంచి మరోకరి చేతుల్లోకి పంపిస్తూ ఆఖరుకు బాల్చంద్ సమాధానం చెబుతారని ప్రకటించారు. ఈ ప్రశ్నాపత్రాల గురించి గ్రామంలో ఉన్న అట్టడుగు వర్గాల్లో మన కార్యకర్తలు అంతకుముందే చాలా ప్రచారం చేశారు. మంత్రి సమాధానం దాటవేసినప్పుడు జనం వేదికవద్దకు పోయి 'ఓ మంత్రిగారూ మీరేండుకు సమాధానం చెబుతలేరు. సమాధానం ఇచ్చిన తర్వాతనే ఇక్కడినుంచి కదలాల్సి ఉంటుంది.' అని ఒత్తిడి తెచ్చారు. ఈ సందర్భంగా జనం మధ్య, మంత్రి మధ్య పెద్ద వివాదమే జరిగింది. మంత్రి రెచ్చిపోయి పోలీసులవైపు 'అదుపు చేయలేరా?' అన్నట్లు చుశాడు. ప్రజలంతా ఒక్కసారిగా లేచి సభను బాయ్ కాట్ చేశారు. కమ్యూనిస్టు పార్టీకి జై అంటూ వారు బైటకు వచ్చేశారు. ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా నినాదాలు చేశారు. మంత్రి వెళ్లిపోవడానికి ఎక్కడ చూసిన జనమే అడ్డంకిగా ఉంది. ఆరోజు ఆయన ఎంత కంగారు పడ్డాడంటే ఇక అక్కడినుంచి కదలేనేమోననుకున్నాడు.

ఆ సంగతి జరిగిన తర్వాత పంచాయతి అధికారి వచ్చాడు. అందులో సైతం మంత్రులు వచ్చి స్వయంగా ప్రచారం చేస్తే తప్ప ఇక్కడ తమ కార్యకలపాలు సాగే పరిస్థితులు లేవు. అని కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలు పై నాయకత్వానికి చెప్పారు. ఈ సందర్భంగా ఊరికి దళితుడైన మంత్రి అరిగె రామస్వామిని పంపారు. అరిగె రామస్వామి ఆరుట్ల గ్రామంలో ఉన్న దళితులందరికి ఇంతకుముందు కాస్త పరిచయం. ఆయన ఉపన్యాసం విన్న తర్వాత దళితుల్లో కొంత ఊగిసలాట(ఉద్యమం ఎడల) ప్రారంభమైంది. దీంతో అక్కడున్న కేడర్ సమావేశమై ఎట్టి పరిస్థితుల్లోను సభ జరగాలని అందులో నేను మాట్లాడాలని కోరుకున్నాను.

మొత్తం తాలూకాలోకెల్లా ఆరుట్ల చాలా పెద్ద గ్రామం పెత్తందారీ వర్గం బలంగా ఉంది. అవసరమైతే వాళ్లు పోలీసులను తీసుకొచ్చి తమ ఇళ్లలో వారిని జాగ్రత్త పరచి చక్రబంధం చేయడం ద్వారా మా వాళ్లనందరిని పట్టుకోవడం పెద్ద కష్టమేమీ కాదు. రహస్యంగా ఉన్న నేను సభకు రావాలంటే 20 నుంచి 30 మంది పోలీసులు వస్తే ఒక్కో పోలీసును ఇద్దరిద్దరు అణగబట్టి నన్ను తప్పించగలగాలి. ఇది ఏర్పాటు. నేను గ్రామంలోకి ప్రవేశించాను. ఊర్లో ఊరేగింపు అవుతుంది. జనం కటాన కదిలారు. మాలవాడ, కూర్మవాడ, తూర్పుపడమర హరిజనవాడ దాదాపు గ్రామమంతా కదిలివచ్చింది. మన కేడర్ పెద్దఎత్తున నినాదాలిస్తున్నది. నేను జనంలో కలిసిపోయి జనం మధ్యలోనే ఉన్నాను. బలిజ వీరప్ప అనే గ్రామస్తుడు వేదిక ఎక్కి “రాగన్న వచ్చి మాట్లాడాలి” అని ప్రకటించాడు. అందరూ ఎక్కడున్నాడా అని దిక్కులు చూస్తున్నారు. అప్పుడు నేను జనం మధ్యలోనుంచి లేచి నా గొంగళి అక్కడే పడేసి వేదిక ఎక్కి మాట్లాడాను. దళిత మంత్రి అరిగె రామస్వామి చెప్పిన అంశాలన్నింటిని వివరించి వాటి వెనుకాల ఉన్న వారి భాష్యాన్ని జనానికి అర్థమయ్యేటట్లుగా చెప్పి కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం ఇంతవరకు అనుసరించిన విధానాలు, ఇప్పుడు అనుసరిస్తున్న విధానాలు ఎంత మోసపూరితమైనవో సుదీర్ఘంగా వివరిస్తూ ఎండగట్టడం జరిగింది. సభ పూర్తయింది. వందమంది వాలంటీర్లు పూర్తి ఎలర్ట్ గా ఉన్నారు. ఊరికి పడమటి చెరువు కట్టమీద దప్పు, కొమ్ముతోటి కార్లకర్తలు వాచ్ చేస్తున్నారు. దప్పుకొట్టి, కొమ్ము ఊడితే అదనపు బలగాలు వస్తున్నట్లు సిగ్నల్. సిగ్నల్ రానేవచ్చింది. నేను వేదిక దిగిపోయేటప్పుడు “కాంగ్రెస్ పాము కరిచిన విషం ఈ ఉపన్యాసంతో దిగిపోయింది.” అని జనం అనుకున్నారు. వెంటనే నెనక్కడినుంచి వెళ్లిపోయాను. ఆ పంచాయతీ ఎన్నికల్లో దళితుడు కొండిగారి కనకయ్య మన అభ్యర్థిగా గెలిచారు.

ఎవరికీ రాకూడదీ దురావస్థ

సభలు పూర్తయిన తర్వాత 1954లో సూర్యనగర్ కాలనీలోని మా గుడిసెకు వచ్చాను. మా ఆవిడ గర్భవతి. అజ్ఞాతంలో అదవుల్లో ఉన్నప్పుడు రెండు అబార్షన్లు అయిన కారణంగా తర్వాత కాన్పు దెబ్బతింది. ఈ కాన్పుకు కూడా అటువంటి ప్రమాదమే ఉందని తెలిసింది. పంజాబ్ రాష్ట్రం నుంచి వచ్చిన మన పార్టీ అతిథి డాక్టర్ సత్యపాల్ తులి దీనిని నిర్ధారించారు. ఆయన మన ఉద్యమానికి ఎన్నో విధాలుగా అండదండలనిచ్చారు. ఆయన సలహా మేరకు ఈమెను తీసుకెళ్లి ఉస్మానియా ఆస్పత్రిలో ఉన్న డాక్టర్ సూర్తిగారికి అప్పజెప్పడం జరిగింది. ఆయన వరుసగా మూడు నెలలు ట్రీట్ మెంటు ఇచ్చి కాన్పును జయప్రదం చేశారు. అప్పుడు నాకు ఏకైక సంతానం విజయకుమార్ కలిగాడు.

నేను ఒక్కసారి జిల్లాలోని మన పార్టీ ఉన్న ఏరియాలకు బయలుదేరి వెళితే 15, 20రోజుల తర్వాతగాని సొంత గుడిసెకు వచ్చే వీలుండేది కాదు. అప్పుడే సమాచార సౌకర్యం కూడా మాకు అందుబాటులో లేదు. ఇలా నేను బయటకు వెళ్లినప్పుడు నా చిన్నచెల్లి జ్వరంతో మంచానపడి మూడోరోజు కన్నుమూసింది. ఆమె అంత్యక్రియలకు కూడా హాజరయ్యే అవకాశంలేని దుస్థితి. ఈ బెంగతో మా అమ్మ మంచాన పడింది. దీనివల్ల టీబీ సోకింది.

అప్పుడు మాకున్నవి రెండే రెండు రూములు. బైట ఒక చిన్న కొట్టంలాగా వేసి దానికింద చిన్న మంచం వేసి మా అమ్మను అందులో ఉంచి టీబీ మందులు ఇప్పిస్తూ ఉన్నాను. కానీ తిండి సరైనది లేక వసతులు సక్రమంగా లేక మేము అనుభవించిన దురవస్థను తెలపడానికి భాష సరిపోదు. నేను ఉద్యమంలోకి వెళ్లి తిరిగి వచ్చేవరకల్లా ఇంట్లో ఉపవాసాల సమస్య ఎదురయ్యేది. అమ్మ టీబీ పేషెంటు, నా కొడుకు చంటి పిల్లాడు. చాలా కష్టాల మధ్య గ్రామంలో ధాన్యం అడుకొచ్చి ఇంట్లో పోస్తే ఎప్పుడూ మా ఇంటికి వచ్చిపోయే జనం, మా అభిమానులు, కార్యకర్తలు వీళ్లందరికీ ఖర్చు పెట్టాల్సి వచ్చేది. నా ఇంటి చుట్టూపక్కల ఉన్నవాళ్లు, మా బస్టిజనం మా ఇంట్లో జరుగుతున్న వంటలూ, జనం తినడం చూసి చాలా ఆశ్చర్యపోయేవారు. వారికి తెలియదండల్లా మేము ఉపవాసాలవల్ల ఇబ్బందులు పడుతున్నామని. అంత గుట్టుగా మా కష్టాలను మేము అనుభవించాం. ఒకరోజు చంటిపిల్లడైన మా బాబును పక్కన వేసుకుని తల్లి గుడిసెలో పడుకుంది. గుడిసెల మధ్య చిన్న సందు ఉంది. ఆ సందులో ఒక పంది ఈసింది. ఆ రోజు రాత్రి జోరున వర్షంపడింది. చూరునుంచి నీళ్లు, గుడిసె సందులో ఉన్న నీరు ధారశంకగా వచ్చాయి. ఈ నీళ్లు ఎక్కువ కావడంతో ఎటూపోలేక మా గుడిసె కూలిపోయింది. దీంతో పక్కనే ఉన్న పందినీళ్లు మా ఇంటిలోకి వచ్చాయి. పంది పిల్లలతో సహా లోపలకు వచ్చేసింది. ఆ వర్షంలోనే నేను లేచి అతి కష్టం మీద పందిని వెళ్లగొట్టి కంపు వాసన గొడుతున్న బురద నీళ్లలోనే కూలిన గొడను తొక్కి గట్టిగా మట్టిని పిసికి మళ్లీ గోడను పెట్టాను. ఆ నీళ్లను సాఫీగా వెళ్లిపోయేటట్లు దారి చేసి ఇల్లంతా ఉన్న బురదను గీకేసి, దుర్గంధపూరిత వాసన మధ్య ఆ రాత్రి కాలక్షేపం చేశాం. ఈ విధంగా గుడిసెలో 18ఏళ్ల కాలం గడిపాము.

బాత్రుం లేదు. తడకలు కట్టుకుని వాటిమధ్యన స్నానాలు చేసేవాళ్లం. మా బస్టిలో నల్లలేదు. నేను వచ్చిన కొంత కాలానికి రెండే రెండు నల్లలు వచ్చాయి. ఒకటి వీరముష్టి బస్టివైపు వచ్చింది. గౌండు సొన ఇంటిముందు భాగాన మరొకటి వచ్చింది.

అంతకు పూర్వం మేము నారాయణగూడకు నడుచుకుంటూ పోయి నీళ్లు తీసుకురావాల్సి వచ్చేది. బాగ్‌లింగంపల్లి ప్రహారీని అనుకొని ఒక పబ్లిక్ లాబ్రీన్ ఉండేది. దానిని మున్సిపాలిటీ నిర్వహించేది. దానిని 18 ఏళ్లపాటు వినియోగించాము. ఆడవాళ్ల విభాగం, మగవాళ్ల విభాగానికి మధ్య ఒక పల్చని రేకు ఉండేది. కొంటేవాళ్లు, పోకిరీలు ఆ రేకులకు రంధ్రాలు పెట్టేవాళ్లు. స్త్రీలను బాగా ఇబ్బంది పెట్టేవాళ్లు. అయినా నెట్టుకొచ్చాం. దీనిని తట్టుకోలేక బాగ్‌లింగంపల్లి తోటల్ చెట్ల చాటుకు, ఆ ప్రహారీగోడ వెంబడి స్త్రీలు, పురుషులు బయలకు వెళ్లాల్సి వచ్చేది. తాగుబోతులు, అరాచకవాదులు నానా ఇబ్బందులు పెట్టేవారు. ఈ కష్టాల మధ్యన 18 ఏళ్లు గడిపాము. హైదరాబాదుకు వచ్చిన ఆరు సంవత్సరాల్లోపే మా అమ్మ చనిపోయింది. దహన సంస్కారాలు హరాజ్‌బండ్‌లో పూర్తి చేశాం. ఆమె అస్తికల్లు మూసినదిలో కలిపిరావడమే మరో పెద్ద పనైపోయింది. మా అమ్మ చనిపోయిన తర్వాత మా తమ్ముడ్ని ఇంటికి తెచ్చుకున్నాను. వాడక్కడ ఏడో తరగతి పూర్తి చేశాడు. పదో తరగతి చదివించేందుకు ప్రభుత్వ పాఠశాల్లో చేర్పించాను. తొమ్మిది వరకు కష్టపడి చదివాడు. పదిలో తగిన శ్రద్ధ చూపలేదు. దాంతో పదోతరగతి తప్పాడు.

రెండో పక్కన నా కొడుకు పెరుగుతున్నాడు. మా వీధిలో పొగాకు అమ్ముకునే వాడు పిల్లలను కూర్చోబెట్టి చదువు చెప్పేవాడు. దాంతో ఆ స్కూలుకు పోగాకు స్కూల్‌గా పేరొచ్చింది. నా కొడుక్కు సరైన పోషణ లేదు. బట్టలు లేవు. సాధారణ కూలీ నాలి చేసుకునే వ్యక్తులు వెళ్లే ఆ పాఠశాలకు పంపించాను. గోటీలాటలో పడ్డాడు. నేనేమో దేశాల మీద తిరగడం. ఇంటివద్ద ఉన్న రెండురోజులు మాత్రం వాడి చదువును చెకప్ చేసేవాడిని. తేడాపన్నే గొడ్డుబాదినట్లు బాదేవాడిని. సరైన మార్గంలో పెట్టేందుకు ఎంత ప్రయత్నం చేసిన అది సాధ్యం కాలేదు.

నేను ఊరునుంచి వచ్చిన ప్రతి సందర్భంలోనూ ఇంటికి రావడమూ ఆతర్వాత వెంటనే డాక్టర్ తులి దగ్గరకు వెళ్లి కలవడం జరుగుతుండేది. ఆయన కాళ్లు, చేతులు మంచిగ లేవు. ఆయనెప్పుడూ పడకమీదనే ఉండేవాడు. ఆయన్ని పరామర్శించేందుకు వెళ్లినప్పుడల్లా రాజకీయాలు చర్చకొచ్చేయి. మేం చేస్తున్న పనుల్లో వస్తున్న అనుభవాన్ని చెప్పేవాడిని. అయితే ఆయనంటికి పోయిన ప్రతిసారీ నాతో ఒక మాటనేవాడు.

“ఏమిరా, నువ్వు నాదగ్గరకు లెట్రీన్ పోయేందుకే వస్తావా?”

“మాకా లెట్రీన్ లేదు. మాకున్నది పబ్లిక్ లెట్రీన్ దాని పరిస్థితి దారుణంగా ఉంటుంది. లెట్రీన్ వసతి ఉన్నకాడ యూజ్ చేసుకోకపోతే మిస్ అయిపోతనన్న సందేహం

ఉండేది. కాబట్టి ఈ ఫెసిలిటీని యూజ్ చేసుకుంటున్నాను”. అని చెప్పాను. ఆయన చాలా బాధపడ్డాడు.

ఒకరోజు ఎన్.వి.భాస్కరరావు నా దగ్గరకు తన చిన్న కూతురును వెంట పెట్టుకొచ్చాడు. గుడిసె ముందు నిలబడి “మూర్తి...మూర్తి...” అని పిలుస్తున్నాడు “నాన్న దీనిలో మనుషులు ఉంటారా అని ఆ అమ్మాయి తండ్రిని అడుగుతుంది.” నేను ఒంగి ఒంగి గుడిసెలోంచి బయటకు వచ్చేసరికి “అయ్యో మామయ్య నువ్వా” అని ఆశ్చర్యపోయింది.

వరద భయానికి గజం లోతులో గుంజను నాటి దానికి నిట్టాడులు వేసి వాటిమీద పొడుగాటి కర్రలు వేసి తాటి కొమ్మలు కట్టిన గుడిసె అది. అడ్డం ఎనిమిది, పొడవు 12 గజాలు ఉండేది. వెనక రూమ్లో వంట, ముందు రూమ్లో కూర్చీలు వేసి కూర్చునేవారం. బయటనుంచి వచ్చే వారికి పందిర్లోనే కుర్చీ(చాపచింపు) వేసి కూర్చోబెట్టేవాడిని. సిఆర్ రావు ఒక లెటర్ రాసి ఎన్ఎఫ్ భాస్కరరావుచేత పంపించాడు. అందులో “కెవి రఘునాథరెడ్డి, తమ్మారెడ్డిసత్యనారాయణ వస్తున్నారు. వారితో మాట్లాడండి. వారు చెప్పిన ప్రకారం నడిస్తే బాగుంటుంది.” అని పిఎస్ చెప్పినట్లు నాతో చెప్పేందుకు భాస్కరరావు వచ్చాడు. ఎందుకొస్తున్నాడో తెలియదు. మొత్తానికైతే రానే వచ్చాడు. చాపచింపును దులిపితే గంపెడంత దుమ్ము లేచింది. అదే చాపను వేశాను. తెల్లగుడ్డలు వేసుకుని వాళ్లు వచ్చారు. రెండు మెట్లు లోపలకు దిగాలి. తలకాయ వంచుకుని వంగి వచ్చి కూర్చున్నారు.

ఇదిలా ఉంటే, ఉన్న ఒక్కగానొక్క కొడుకును చదువులో మంచి అభివృద్ధిలో తీసుకురావాలనే తహ, తహ నన్ను వెంటాడింది. ఈ సందర్భంలో ప్రభుత్వ పాఠశాలలో చేర్పించాలనే నిర్ణయానికి రావడం జరిగింది. ప్రభుత్వ పాఠశాలలో చేర్పించినా పర్యవేక్షణ సరిగా లేకపోయేసరికి చదువుమీద వానికి ఆసక్తిపెంచే ప్రక్రియ సరిగా జరగలేదు. అయినా వాడిని భయపెడుతూ మొత్తం మీద పదవ తరగతి వూరి చేయించి సిటీ కాలేజీలో ఇంటర్మీడియట్ చేర్పించాను. అక్కడ ఎస్ఎఫ్ఐని అభివృద్ధికి చేసేందుకు ప్రయత్నం చేశాడు. ఆ విధంగా వాడిలో ఉన్న అడ్డగోలు లక్షణాలు దూరమై చదువుమీద శ్రద్ధాసక్తులు బాగా పెరిగినయి. విశేషమేమిటంటే ఏ ఒక్క పరీక్షలోను మావాడు ఫెయిల్కాలేదు. చక్కగా రాసి పాసయ్యేవాడు. వాడి చదువులు ఉన్నతస్థాయికి పంపుదామని అభిలాష కలిగింది. సహకరించే మిత్రులు కూడా ఉన్నారు. 1974లో నా మొదటిభార్య కూతురు మనవరాలు పెళ్లికి వచ్చింది. కల్నూల బెడద బాధపెడుతోంది. మీ కుమారినికి ఇస్తామని మొదటిభార్య తండ్రి, నాకు మామయ్య నా మీద తీవ్రంగా ఒత్తిడి తీసుకువచ్చాడు. మీ కొడుకుకు

ఆమెనిచ్చి చేస్తామని చెప్పారు. నాకేమో బెంగ పట్టుకుంది. వాడికి 18 ఏళ్లు కూడా రాలేదు. చదువు పాడైపోతుందేమోనని భయపడ్డాను. దానినే వ్యక్తం చేశాను. అప్పుడు ఫార్మల్ గా పిల్లవాణ్ణి కూర్చోబెట్టి “ఈ అమ్మాయిని పెళ్లి చేసుకుంటామా?” అని అడిగాను. భయానికో, భక్తికో తలూపాడు. వివాహ నిర్ణయం అయిపోయింది. ఓల్డ్ ఎంఎల్ఎం క్వార్టర్స్ లోని సుందరయ్య క్వార్టర్ ముందు పెద్ద షామియానా వేసి మోటూరి అప్పల నర్సయ్యచౌదరి అధ్యక్షతన డాక్టర్ యలమంచలి రాధాకృష్ణమూర్తి ఆచార్యత్వంలో నేనూ, బిఎన్ పర్యవేక్షణలో వివాహ కార్యక్రమం జయప్రదంగా జరుపబడింది. ఫలితం మా అబ్బాయి చదువు అటకెక్కింది. అమ్మాయి పదో తరగతి అర్ధాంతరంగా ఆపేసింది.

1957 కన్నా ముందే పార్టీలో ఇంకొక రకం ట్రెండ్ బయలుదేరింది. కార్యకర్తలను పోషించే పరిస్థితులు లేవు. ఎవరి వృత్తులని వారు చేసుకుంటూ బతకాలి. అనే నిర్ణయానికి రావడం జరిగింది. నాకు రాష్ట్రసెంటర్ నుంచి నెలకు 40 రూపాయలు అలవెన్సు వచ్చేది. అవి సరిగ్గా ఇవ్వకపోవడంతో తీవ్ర ఇబ్బంది ఎదురైంది. ఒకరోజు చంద్ర రాజేశ్వరరావు(అప్పుడు నీలం రాజశేఖరరెడ్డి పార్టీ కార్యదర్శిగా ఉన్నాడు.) స్వయంగా నా దగ్గరకు వచ్చి ఈ మాటను నాతో అనడం జరిగింది. కానీ సుందరయ్యగారు దానికి భిన్నంగా వ్యవహరించారు. ఆయన వీలైన ప్రతిచోటనుంచి గట్టిగా ప్రయత్నం చేసి డబ్బును సేకరించి కేడర్ పోషణకు మొదటి పోషణనిచ్చారు.

1957లో...

రెండవ సాధారణ ఎన్నికలు రానే వచ్చాయి. మన పోరాట ప్రాంతాలన్నింటా గతంలో వచ్చిన విజయాలను ఆధారం చేసుకుని వాటిని నిలబెట్టుకునేందుకు కేంద్రీకరించి పనిచేయాలనే నిర్ణయానికి పార్టీ వచ్చింది. ఇబ్రహీంపట్నం నియోజకవర్గంలో గత పిడిఎఫ్ క్యాండెట్ డ్రోహం చేసి పోయిన కారణంగా మన పార్టీ అభ్యర్థిగా చింతపల్లి హనుమంతరెడ్డి(డివిజన్ పార్టీ కార్యదర్శి)ని ఏకగ్రీవంగా నిర్ణయించడం జరిగింది. హనుమంతరెడ్డిగారు మంచి నిజాయతీపరుడు. ఆ కాలంలోనే ఇంటర్మీడియట్ చదివిరాడు. అక్కడున్న రైతాంగం అంతటిలో మంచి గుర్తింపు కూడా ఆయనకు వచ్చి ఉంది. పార్టీలో తనకిచ్చిన కర్తవ్యాన్ని సమర్థవంతంగా నిర్వహిస్తున్న కామ్రేడ్. ఆయన పేరు నిర్ణయించిన తర్వాత భూస్వాముల వత్తాసుతో నెత్తికి కళ్లెత్తిన పిలాయిపల్లి పాపిరెడ్డి ఇండిపెండెంట్ అభ్యర్థిగా పోటీ చేశాడు. భూస్వామ్య వర్గం వాని వెనకాల పోగై మన వ్యతిరేక శక్తులన్నీ సహకరించి కేంద్రీకరించి కృషి చేస్తే వారికి ఐదువేల ఓట్లు మాత్రమే

వచ్చాయి. ఐతే ఈ ఓట్లు చీల్చడం ద్వారా మన అభ్యర్థి మూడు వేల ఓట్ల తోడతో ఓటమి పొందాడు. నలగొండ జిల్లాలో నాకు గుర్తున్నంతవరకు ఒకటి, అరా స్థానాలు మినహా అన్నింటిని నిలబెట్టుకున్నామన్న జ్ఞాపకం ఉంది.

దీర్ఘకాలంగా పార్టీలో మితవాదులతో పోరాడుతున్న వారందరిగురించి పాలకవర్గాల దగ్గర ఒక లిస్టు తయారై ఉంది. చైనా సరిహద్దు సమస్య వచ్చినప్పుడు జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ అమెరికా ప్రోద్బలంతో “ప్రతి అంగుళం కోసం భారత సైన్యం తన రక్తాన్ని ఒడ్డుతుంది” అని ప్రకటించాడు. అనివార్య పరిస్థితుల్లో చైనా సైన్యం తరుముకొచ్చింది. అయితే తమ హద్దుల్లో తామున్నారు. సిపిఐ దానిని దురాక్రమణగా ప్రకటించింది. భారత ప్రభుత్వం కూడా అదే ప్రకటించింది. మార్క్సిస్టు భావాలు కలిగిన వారికి అది మింగుడు పడలేదు. గత 12 సంవత్సరాలుగా పార్టీలో అంతర్గతంగా జరుగుతున్న చర్చోపచర్చలు ఉద్యమంలో వచ్చిన స్తబ్ధత, నిర్మాణంలో వచ్చిన దిగజారుడు స్థితి చాలా హద్దులు దాడిపోయింది. రోజురోజుకు మన ఉద్యమ ప్రతిష్ఠ దిగజారిపోతూ ప్రజాపునాదిని, నిర్మాణాన్ని కోల్పోవాల్సిన పరిస్థితి ఏర్పడింది. ఈ స్థితిని కాంగ్రెస్ బాగా ఉపయోగించుకుని బలపడి ఎదురులేని శక్తిగా తయారైంది. దాని నియంతృత్వ ధోరణులు కూడా ప్రబలినాయి. ప్రజా ఉద్యమాలకు బాధ్యత వహించే నాయకుల మీద ప్రత్యేకించి దాడులు పెరిగియినాయి. చైనా బార్డర్ సమస్య వచ్చినప్పుడు దానిని ఆధారం చేసుకుని పార్టీ పైనుంచి కింది స్థాయిదాకా ఒక భాగాన్ని డిటైన్ చేసి 16 మాసాలు జైలులో నిర్బంధించారు. అందులో నేనూ ఉన్నాను. ఇది కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ చరిత్రలో ఎన్నడూ కనీవినీ ఎరుగనటువంటిదని చెప్పవచ్చు. మితవాద నాయకత్వం అంతా ఎలాంటి తేడాలు లేకుండా సోవియట్ వాదనల వెనుక కొట్టుకు పోయింది. వాస్తవాలు చూడకుండానే పోరాటవాదులందరిని చైనా వాదులుగానూ, చైనా ఏజెంట్లుగానూ చిత్రీకరించడం సాగించింది. కానీ వాస్తవంలో విచక్షణా రహితంగా చైనా వాదనలన్నింటిని భుజాన వేసుకోవడానికి, గుడ్డిగా అనుసరించడానికి పోరాట వాదులు ఎన్నడూ ప్రయత్నించలేదు. ఆయా వాదనల వెనుక ఉన్న సమీకృతులను ఆధారం చేసుకొని మాత్రమే వారు నిర్ణయాలు చేశారు.

7. ఉద్యమాల బాట

ఆరుట్ల భూపోరాటం (1962కు పూర్వం నుంచి)

ఆరుట్ల గ్రామంలో వ్యవసాయ కార్మికులు, పాలేర్లు ఇద్దం జీతం కోసం అలాగే దినకూలి రెండు రూపాయలకు తగ్గవద్దని సమ్మె చేశారు. భూస్వాములు రైతాంగాన్ని చేరదీసి సమ్మె విచ్చిన్నం చేయడానికి ప్రయత్నం చేశారు. పథకం విఫలమైంది. భూస్వాములు కక్షగట్టి దళితులపై అంతవరకున్న తెగతనాలన్నింటిని(తోళ్ల వస్తువులు, వ్యవసాయపనిముట్లు సానపట్టడం వంటి పనులు) రద్దు చేశారు. గతంలో మేతరితనం అనే పేరుతో కొన్ని పెట్టుబడులు ఇచ్చే సంప్రదాయం ఉండేది. అదంతా ఒక్కసారిగా బ్రేక్ చేశారు. దాంతో మనకు బలమైన స్థానంగా ఉన్న దళితవాడలో పెద్ద ఆందోళన తలెత్తంది. తరతరాలనుంచి వస్తున్న ఈ సంప్రదాయాన్ని ఒక్కసారిగా రద్దు చేయడంతో ప్రధానమైన జీవనాధారం పోతుందనే ఆవేదన వారిలో వచ్చేసింది. నేను కార్యకర్తలతో గ్రామంలోకి వెళ్లేసరికి తూర్పు, పడమటి దళిత వాడ ప్రజలందరూ పెద్దఎత్తున కదిలొచ్చి తమ ఆందోళనను, ఆవేదనను వెల్లడించారు. దాంతో వాళ్లతో కొంత చర్చలు జరిపి వాళ్లకొక మాట తేల్చి చెప్పడం జరిగింది. “ఈ పాత సంప్రదాయాలు భూస్వాముల దయాదాక్షిణ్యాలపై ఆధారపడి నడపబడేవి. వాటిమీద ఆధారపడి బతకాలని మనం ఆంక్ష పెట్టుకోవడం మన భవిష్యత్తుకు ఏమీ ఉపయోగపడదు. తరతరాలుగా వచ్చిన దారిద్ర్యం మననుంచి దూరమై పోయిందని అని అనుకోవాలి. మున్ముందు మంచి భవిష్యత్ ఉంది. దాని కోసం కలసికట్టుగా పోరాడుతాం అనే నిర్ణయానికి మీరు రావాలి అని” వారికి తేల్చి చెప్పడం జరిగింది. ఏమిటో మంచి భవిష్యత్ అని ప్రజలు ప్రశ్నించారు. “మీది జాగీరు గ్రామం. ఈ మధ్య కాలంలో ఒక సర్వే జరిగింది. లావుని భూమి పేరుతో

బోలెడంత భూమి దొరికే అవకాశం ఉంది. జాగీరు కాలం నాడు కూడా భూమి కావాలనే ఆలోచన చేయకుండా, మందికి రెక్కలు ధారపోసి పాతకాలం పద్ధతులపై ఆధారపడి మీరంతా బతకడం నేర్చుకున్నారు. ఇది ఒకండుకు మంచికే జరిగింది. ఇప్పుడైనా భూముల కోసం పోరాడేందుకు సమాయత్తం కండి. ఇన్నాళ్లు చేసిన పనికి ప్రతిఫలం సరిగ్గాతెచ్చుకోవడానికి పోరాడండి. ఆ విధంగా ఆ మార్గాన మాత్రమే కష్టానికి పరిష్కారం దొరుకుతుంది” అని చెప్పాను.

భూముల సమాచారం సేకరించడానికి సమాయత్తం అయ్యాము. గ్రామంలోని మాలవారిని, కురుమవారిని ఇతర పేదలను సమీకరించి భూ పోరాటాలకు సిద్ధం చేయడం జరిగింది. గ్రామంలో ఈ ప్రకటన చేయకముందే జాగీరు భూములన్నింటిని కూడా పట్టాల పేరుతో నమోదు చేసుకునేందుకు భూస్వాములు ప్రయత్నాలు ప్రారంభించారు. ఈ సమస్యను జాగ్రత్తగా పసిగట్టాం. గ్రామంలోని దళితులు, ఇతర పేదల ద్వారా బంజరు భూమి ప్రదేశాలను వాటి పేర్లతో సహా జాగ్రత్తగా అంచనా కట్టి వాటిని ఆక్రమించడానికి ఉద్యమం నడపడం జరిగింది. ఈ ఉద్యమం నడుపుతున్న సందర్భంలో భూస్వాములు ఉన్నతాధికారులను పట్టుకొని ప్రభుత్వ సహకారంతోటి తమ సొంత భూములను ఆక్రమిస్తున్నారని తప్పుడు కేసులు బనాయించడం మొదలు పెట్టారు. దానిపై మేము స్పందిస్తూ ప్రభుత్వం తన సొంత భూములను డీ మార్కెట్ చేస్తే సెంటు భూమిని కూడా ఆక్రమించం. ప్రభుత్వ లావుని భూములను మాత్రమే ఆక్రమిస్తాం అని ప్రకటించాం. అయితే అప్పటికే మా మీద 40 కేసులు పెట్టబడ్డాయి. తీవ్ర నిర్బంధకాండ కొనసాగుతుంది. అనేక మందిని అరెస్టు చేశారు. సబ్ కలెక్టర్ స్వయంగా వచ్చి మనం వేసిన పైర్లను నాశనం చేయాలని బహిరంగంగా ఆదేశించాడు. ప్రభుత్వం పైరును ధ్వంసంచేయాలని ప్రయత్నిస్తే దానిని పరిరక్షించుకునేందుకు ప్రతిఘటన తప్పుడు అని కరపత్రాల ద్వారా మేము ప్రకటన చేశాం. ప్రభుత్వం దిగివచ్చి డీమార్కేషన్ చేయడానికి సర్వేయర్లను పంపింది. పోలీసుల సహకారంతో భూములన్నింటిని అధికారులు సర్వే చేసి చూస్తే మేం ఆక్రమించుకున్న భూములన్నీ లావుని భూములు మాత్రమేనని పట్టేదారు భూములను ఆక్రమించుకున్నట్లు ఎక్కడా రుజువు కాలేదని వారు చెప్పారు. అయినా కోర్టులో కేసులు నడుస్తున్నాయి. నోటికాడికి వచ్చిన పైర్లను ధ్వంసం చేయడానికి భూస్వాములు, ప్రభుత్వం చేసిన ప్రయత్నాలను ఎట్టకేలకు తిప్పికొట్టడం జరిగింది. ఈ పోరాటం జరుగుతున్న కాలంలోనే గ్రామంలో 144 సెక్షన్ విధించి 40 మంది పోలీసులతో ఓ క్యాంపును ఏర్పాటు చేయడం జరిగింది. ఈ క్యాంపు సహకారంతో ముఖ్యమైన నాయకులందరిని

రిమాండుకు పంపి భూస్వాములు దళితవాడమీద దాడిచేసి ఆనంగళ్ల దానయ్య, ఆనంగళ్ల పోచయ్య అనే ఇద్దర హరిజనుల ప్రాణాలను తీశారు. ఈ ఘటన దళితవాడనంతటిని కలిచివేసింది. అటు మాలవాడ, ఇటు తూర్పుపడమటి వాడలు, అటు కుర్మవాడలు మొత్తం మన ఉద్యమం వెనక ఉన్న జనం అంతా కలిసి ఆందోళనకు దిగారు. ఊదరి చిత్తమ్మ(40-50, దళిత మహిళ) ఒక కర్ర అందుకుని గ్రామాల్లోని మహిళలందరినీ లేపి జనాన్ని పోగు చేసి ఊళ్లో పెట్టబడ్డ పోలీసు క్యాంపు మీద దాడి చేసింది. “144 సెక్షన్ చాటింపు చేసి మమ్మల్ని ఇళ్లలోనుంచి బయటకు రానివ్వకుండా చేసి పట్టెళ్లతో దాడి చేయిస్తారా” అని వాళ్లని కొట్టడం ప్రారంభించారు. పోలీసులు పరుగెత్తి భూస్వాములకు చెబితే వాళ్లు గుండాలను పంపారు. వాళ్లను చితకదన్ను కోడిపిల్లల్లాగా పడిపోతే చచ్చిపోయారని వదిలిపెట్టి పోయారు. ఆ సమయంలో ఆరుట్ల గ్రామంలో ముఖ్య నాయకులెవరూ లేరు. ఈ పోరాటం ఒక మహత్తర పోరాటంగా అభివృద్ధి చెంది, పెత్తందార్ల కుట్రలన్నీ విఫలం చేసి, జోడు హత్యలకు కారకులైన భూస్వాముల భూములను మూడేళ్లపాటు బీడు పెట్టడం జరిగింది. వారు దిగివచ్చి ఓల్డ్ ఎంఎల్ఎ క్వార్టర్స్ లో రాజీ చేసుకుని మనం ఆక్రమించుకున్న బంజరు భూములన్నింటినీ కరెక్షన్ పేరుతో పట్టాలు అయిన భూములన్నింటినీ సాగుచేసుకున్న వారికి ఇచ్చేందుకు ఒప్పుకున్నారు. ఆ విధంగా 500 ఎకరాల భూమిని నిరుపేదలు సాధించుకున్నారు.

చినతూళ్ల గ్రామంలో పాలేర్ల సమ్మె

చినతూళ్ల గ్రామంలో పాలేర్లు సమ్మె పెద్దఎత్తున జరిగింది. ఈ సమ్మెను ఒమ్ము చేయడానికి అక్కడున్న భూస్వామ్మ వర్గం తీవ్ర ప్రయత్నం చేసింది. చివరకు తలవంచి పాలేర్ల కోర్కెలను ఆమోదించడం జరిగింది. ఈ గ్రామంలో నాల్గోందల ఎకరాల ఖారణ్ ఖాతా భూమిని పటేల్ పట్వారీలు తప్పుడు రికార్డులు తయారు చేసి పోలీసు పటేల్ కొంత మాలీ పటేల్ కొంత పట్వారీ కొంత తమ పేరున రాసుకుని అట్టి భూములను భాషామాణిగూడెం రైతులకు కౌలుకిచ్చారు. ఆ కౌలుదార్లకు రక్షితకౌలుదారీ హక్కులను కల్పించారు. ఆ తర్వాత వారిని పాడిపశువుల్లాగా పీల్చుకుని తిననారంభించారు. వారివద్ద మూఝాళ్లు, కోడెళ్లు ఇలా అనేక విధాలుగా వారి కష్టాన్ని కొల్లగొడుతూ తినేవారు. అక్కడ మనం జాగ్రత్తగా పరిశీలించగా భూ సంబంధంలో ఈ లొసుగు మన కంటపడింది. దీనికి సంబంధించిన భూ రికార్డును కలెక్టరేట్ కార్యాలయం నుంచి సేకరించడం జరిగింది. ఆ రికార్డును సేకరించిన తర్వాత దాని ఆధారంతోటి జనాన్ని సమీకరించి భూ పోరాటానికి సిద్ధపడటం జరిగింది. అక్కడ మన పార్టీ యూనిట్ చాలా బలంగా ఉంది.

సాయుధ పోరాట కాలంలో మనకు బాగా రక్షణ ఇచ్చిన గ్రామమిది. శారదకు అబార్షన్ అయితే ఆమెకు ఏర్పడిన అపాయం నుంచి రక్షణ కల్పించి నయం చేయించిన గ్రామం కూడా ఇదే. ప్రతి పోరాటానికి ప్రజల్లో తొలుత వాడవాడల సమావేశాలు జరిపి వారిని సిద్ధం చేయాలి. అక్కడే పోరాట కమిటీలు ఏర్పాటు చేయాలి. వారి ఆధ్వర్యంలో భూ పోరాటాలు నడపాలి. ఈ పద్ధతిని ఈ గ్రామంలో ఎంచుకున్నాం.

అయితే ప్రజలు వెంటనే పోరాటానికి కదలేని స్థితి. వారందరిని ఆకర్షించే ఏదోక అంశాన్ని తీసుకుని సమీకరించాలనే ఆలోచన నాకు తట్టింది. అందులో భాగంగానే ఎర్రగుంట భూమిని ఎంచుకున్నాను. ఎర్రగుంట అనే భూమి మంచి సారవంతమైన కుంటశిఖం భూమి అంటారు. ఆ కుంట ఎండేది కాదు. ఆ భూమిని భూస్వామి తన స్వాధీనంలో పెట్టుకుని ఎన్నాళ్లుగానో అనుభవిస్తున్నాడు. ఈ భూమి భూస్వాముల భూమి మధ్యలో ఉంది. పెద్ద భూస్వామి సత్తు రాజిరెడ్డి దీనిని అనుభవిస్తున్నాడు. ఈ స్థితిలో ఆ భూమిని మన స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకోవాలి. లాయర్స్ నుంచి లీగల్ అడ్వయజ్ తీసుకోగా వారు చెప్పిన సలహా ఏమిటంటే రెండరోజుల్లో మీరు ఆ భూమిని సాగులోకి తెచ్చుకోగలిగితే ప్రభుత్వ అధికారులు ఎవరైనా విచారణకు వచ్చేటప్పటికల్లా మీ స్వాధీనంలో ఉన్నట్లు రుజువు చేసుకోగలిగితే ఆ భూమి మీకు దక్కే అవకాశం ఉందని లాయర్ చెప్పాడు. జనాన్ని గుట్టు చప్పుడు కాకుండా ప్రివేట్ చేసి ఆ భూమ్మీదకు పంపాను.

చిత్రం ఏమిటంటే రెండు మోటలు వేసి నీళ్లు కొట్టే వ్యవసాయ బావిని ఒక్కరోజులో తెల్లవారేసరికల్లా తవ్వేశారు. తాటిమాకు వేసి తాటి దునలు వేసి మోటర్లు అమర్చి నీళ్లను బయటకు తీశారు. ఆ నీళ్లతో పొలం అచ్చుగట్టి అదివరకే పోసి ఉంచిన మొలకను తీసుకెళ్లి అందులో అలుకుడు చేశాడు. గ్రామంలో ఉన్న పటేలు, పట్వారీలు పెత్తందార్లు భూస్వాములు ప్రభుత్వానికి ఫిర్యాదు చేయగా రెవెన్యూ డిపార్ట్మెంటు వారు, పోలీసులు వచ్చి చూసేసరికి బావి తవ్వి, వ్యవసాయం చేసి, పైరు వేసి ఉన్నది చూసి వారంతా నిశ్చేష్టలయ్యారు. ఎప్పుడో బావి తవ్వి వ్యవసాయం చేస్తుంటే మీరు ఇప్పుడు షికాయత్ చేయడమేంటి అని అధికారులు పెత్తందార్లనే దబాయించిన పరిస్థితి. దీంతో ఎర్రగుంట పోరాటం జయప్రదమైంది. ఈ ఘటన జనంలో ఎక్కడలేని ఉత్సాహం నింపింది. ఎక్కడెక్కడ నుంచో జనం వచ్చి ఒక్కరోజులో తవ్వి బావిని చూసి ముక్కున వేలేసుకున్నారు.

చినతుళ్ల గ్రామంలో 400 ఎకరాల తెల్లరాళ్ల చెలక అను ఖారజ్ ఖాతా భూమి దాని ఆక్రమణ సమస్య ప్రధానంగా ముందుకొచ్చింది. ఎర్రగుంట భూ పోరాటం ఉత్సాహంతోనే ఈ సమస్యమీద కూడా జనాన్ని తయారు చేసి భూ ఆక్రమణకు సిద్ధం

చేశాం. జనం వెళ్లి భూమిని ఆక్రమించడం ప్రారంభించగానే భూస్వాములు, పెత్తందార్లు రైతులను పట్టుకుని కేసులు పెట్టించారు. ఈ కేసులు సుమారు 12 ఏళ్లపాటు వరుసగా నడిచాయి. ప్రజలపై నిర్బంధకాండ చాలా భయానకంగా సాగించబడింది. ప్రతి సంవత్సరం దసరా పండుగ వచ్చిన సందర్భంలో మన పోరాట కేంద్రాలన్నింటా ఎర్రజెండా ఊరేగింపులు వెళ్లాయి. ఇటు ఆరుట్లలో గాని అటు చినతూళ్లలోగాని దసరా పండుగనాడు ఎర్రజెండా ఊరేగింపు పెద్దఎత్తున జరుగుతుండేది. ఈ పోరాటం ప్రారంభమైన తర్వాత చినతూళ్లలో జరుగుతున్న ఊరేగింపుమీద పనిగట్టుకుని పోలీసులు పెద్దఎత్తున దాడి చేసి గ్రామంలో ఉన్న మన కార్యకర్తలందరిని చితకొట్టుకుంటూ తీసుకెళ్లి పోలీసు లాకప్పులో ఉంచేవారు. పోరాటం జరుగుతున్న కాలమంతా దసరా పండుగలు వచ్చిన సందర్భంలో మన జనమంతా ఏడుపులు, ఆర్పులతో నిర్బంధకాండల మధ్య గడపాల్ని వచ్చింది.

మరి చెన్నారెడ్డి అక్కడి భూస్వామ్య వర్గానికి విస్వశనీయుడైన నాయకుడు. ఆయనకున్న అధికార హోదాను ఈ విధంగా ప్రజలపై నిర్బంధకాండను భూస్వాములు యథేచ్ఛగా సాగించడానికి సహాయసహకారాలు అందించేవారు. అయినా, మిన్ను విరిగి మీద పడ్డా చలించని విశ్వాసంతో ఆనాడు మన పార్టీ సభ్యులుగా ఉన్న ఆగపల్లి యల్లయ్య, పుండు పెంటయ్య, కె వీరోజి, మంగలి నారాయణ, చాకలి రాములు, ఉప్పరి యాదయ్య, ధర్మన్నగూడెం నుంచి వ్యవసాయ కార్మిక కుటుంబానికి చెందిన మాల దళితులు, కుర్మ కుటుంబాలకు చెందిన వారు ఈ పోరాటాలను నిబద్ధతతో నడిపారు. తెలివైన, బలమైన భూస్వామ్య వర్గం వేసే ప్రతి ఎత్తుగడకు ప్రతిఎత్తు వేసి వారి ఎత్తుగడలను చిత్తు చేయడంలో వీరి ఆధ్వర్యంలోని శాఖ మంచి పాత్ర నిర్వహించిందని చెప్పాలి. ఆ గ్రామంలో బుర్ర జంగయ్య అనే వ్యక్తి మంచి తెలివైనవాడు. ఇతను గతంలో ఎప్పుడోకప్పుడు పోలీసు రికార్డుల్లో కేడీగా(దొంగ) నమోదై ఉన్నాడు. ఇతను మన కార్యకలాపాల్లో చురుకుగా పాల్గొంటున్నాడు. ఆయన మీద ఉన్న చెడు ముద్రను తొలిగించేసేందుకు ఆయనను గ్రామ పంచాయతీ అభ్యర్థిగా నిలబెట్టడం జరిగింది. ఆయన గెలిచాడు. ఆ గెలుపును ఆధారం చేసుకుని పోలీసు డివార్ట్మెంటులో దరఖాస్తు పెట్టి ప్రజాప్రతినిధిగా ఉన్న వారిని కేడీగా గుర్తించడం మంచిది కాదని చెప్పి దానిని రద్దు చేయించడం జరిగింది. దీనితో ప్రతివారం పోలీసు స్టేషన్ కెళ్లి హాజరిచ్చే ఇబ్బంది పోయింది. ఆయనకు మన పార్టీ మీద మంచి భక్తి విశ్వాసాలు ఏర్పడ్డాయి. ప్రతి పోరాటంలోనూ అతను నిర్వహించిన పాత్ర మంచి ప్రభావితంగా ఉండేది. మంచి మాటకారి. ఇప్పటికీ ఉన్నాడు. మన జెండా కింద ఉన్నారు. ఆ ఊరి పోరాట చరిత్రకు వీరు సజీవమైన సాక్ష్యంగా నిలిచిఉన్నారు.

ఈ పోరాటం నడిపిన మరో ముఖ్యుడు కె వీరోజీ చనిపోయాడు. నిర్బంధాలకు వీళ్లేవ్వరూ తలొంచలేదు. ఈ భూమికి సంబంధించిన తప్పుడు రికార్డును మనం రుజువు పర్చాం. కాంగ్రెస్ నాయకులు, భూస్వాములు, ప్రభుత్వం 12 ఏళ్లపాటు తీవ్ర దమనకాండ సాగించినా, అక్రమ కేసులు పెట్టి వేధించినా చాలా పట్టుదలగా చివరికంటూ పోరాడి 400 ఎకరాల తెల్లరాళ్ల చిలకను ప్రజల్లో పంపిణీ కోసం సాధించుకోవడం జరిగింది. ఆ భూమిని గ్రామంలో ఉన్న పేదలందరికీ క్రమం తప్పకుండా పంపిణీ చేయడం జరిగింది. వారంతా ఇప్పటికీ దాన్ని అనుభవిస్తున్నారు.

లోయపల్లి పోరాటం

లోయపల్లి గ్రామంలో ఆ ప్రాంతంలోకెల్లా పెద్ద భూస్వామి (ఆరువేల ఎకరాలకు, నాలుగు నుంచి ఐదు గ్రామాలకు) ఉండేవాడు. ఈ గ్రామాలన్నింటిల్లో లోయపల్లె పెద్ద గ్రామం. మొత్తం భూమికి ఎక్సనంబరు పట్టేదారుగా వ్యవహరించేవాడు. తన భూములతోపాటు ఇతరుల భూములు కూడా కౌలుదార్లకిచ్చాడు. అక్కడున్న భూమంతా ఎ టూ జెడ్ దొరలవే. దొరలకిందే మేము బతుకుతున్నాం అనే వాతావరణాన్ని సృష్టించాడు. ఆ ఊరు తాలూకా హెడ్ క్వార్టర్లైన ఇబ్రహీంపట్నం నుంచి మారుమూలన ఉంటుంది. ఎలాంటి రోడ్డు సదుపాయం కూడా ఆనాడు లేదు. చిన్నచిన్న ఉద్యోగులు తప్ప పెద్దపెద్ద ప్రభుత్వోద్యోగులు ఆ ఊరికి వెళ్లేవారు కాదు. అందువల్ల ఆ ఊళ్లో ఆ భూస్వామి ఆడిందే ఆట. పాడిందే పాటగా చెలామణి అవుతుండేది. గొండ్ల వాళ్ల కుటుంబం కాస్త చదువుకుని ఉంటే వాళ్లని తన గుమస్తాగా నియమించుకుని తన చెప్పు చేతల్లోనే ఉంచుకున్నాడు. ఈ పరిస్థితులలో మన పార్టీ అక్కడ ప్రత్యేకంగా కేంద్రీకరించి భూ సమస్యలను అధ్యయనం చేయడం ప్రారంభించింది. సమాచారం అంతా చూడగా ఆ ఊర్లో కొంత ఇనాందార్లు పట్టేదార్లుగా ఉన్నప్పటికీ వారంతా ఈయనకింద కౌలుదార్లుగానే చలామణి అవుతున్నారు. ఈ పరిస్థితి నంతటిని కూడా రికార్డు చేసి ఒక మహాజరీనామా తయారు చేసి గ్రామస్తులందరితో సంతకాలు తీసుకుని లంబాడీలనుంచి ఇద్దర్ని, గొండ్ల వాళ్లనుంచి ఇద్దర్ని స్థానికంగా ఉన్న మన పార్టీ సభ్యులు, కార్యకర్తలు వీరేటి రామస్వామి, బడేటి సీతయ్యలను తీసుకుని జిల్లా కలెక్టరుకు, రెవెన్యూ మంత్రి కళా వెంకట్రావు వద్దకు వెళ్లి వారికి సమర్పించి విషయాన్నంతటిని కూడా వివరించడం జరిగింది. మంత్రి కలెక్టరుకు రాస్తానని మనతో చెప్పాడు. దానిపైన నేనొక విషయం చెప్పాను. మీరు కలెక్టరుకు రాస్తే కలెక్టరు వెళ్లి విచారణజరిపిన గ్రామస్తులు పెద్దగా తమకు ఏదో జరుగుతుందన్న నమ్మకం పెట్టుకోజాలరు. ఎందువల్లనంటే ప్రభుత్వం అంటే ఎమిటి, ప్రభుత్వం బాధ్యతలు ఏమిటి

అనే విషయాలు ఆ ఊరి వాళ్లకు తెలియవు. దొరవారి వ్యవహారం పరిశీలన చేసేందుకు వచ్చినా మీరు దొరకంటే పెద్దవారు ఎప్పుడూ కాలేరు అనే సాధారణ భావంతో వారు ఉంటారు. “ఏం చెయ్యమంటారు?” అని మంత్రి అడిగారు. మా సమక్షంలోనే విచారణ జరగాలని, ఆ ప్రకారంగానే కలెక్టర్‌ను ఆదేశించాలని చెప్పాము. దానికి ఆయన స్పందించి గడ్డమల్లాయగూడెం హనుమంతరెడ్డి(పార్టీ కార్యదర్శి), కృష్ణమూర్తి అనే కమ్యూనిస్టు కార్యకర్తల సమక్షంలో విచారణ నిర్వహించాలని కలెక్టరును ఆదేశించారు. ఆనాడు జిల్లా కలెక్టర్ మేజర్ గురుస్వామి. ఆయన మాకెవ్వరికీ తెల్పకుండానే జీపుతీసుకుని దేవరకొండ ప్రాంతం నుంచి లోయపల్లెకు చేరిపోయాడు. కిషన్‌రావును పిలవనంపండి అని కబురు చేశాడు. ఆయనొస్తే ఆయనదగ్గర్నుంచి పారితోషకం పొందుదామని చూశాడు. పిలవనంపి గంటసేపైనా కిషన్‌రావు ఇంట్లోనుంచి బయటకు రాలేదు. ఇంటి ముందున్న మనుషులు “మీరు ఎవరు?” అని అడిగారు. “నేను జిల్లా కలెక్టరు” అని చెప్పాడు. “అయ్యా జిల్లా కలెక్టరట, మన బంగ్లా ముందు జీపు పెట్టుకుని ఉన్నాడు” “దొరవారు పూజ మీదున్నడని చెప్పు” అని కిషన్‌రావు చెప్పాడు. పూజ గంటసేపు అవుతుంది. పూజ ముగించుకుని, భోజనం చేసి వచ్చేసరికి రెండు గంటలైంది. కలెక్టరుకు కుర్చీ వేసే మనిషి కూడా కరువయ్యాడు. దొర దగ్గరకు వందలమంది వస్తుంటారు. అందులో ఈయనకూడా ఒకరు అనుకున్నారు జనం.

కలెక్టరు వచ్చిన సంగతి ఆ నోటి, ఈనోట పార్టీ వారికి తెలిసి ఈరేటి రామస్వామి, బడేటి సీతయ్య గ్రామస్తులందరిని తీసుకొచ్చి కలెక్టరుకు నమస్కారం చెప్పారు. కలెక్టర్ “మీరెవరు?” అని అడిగాడు. “మేం గ్రామ రైతులం. దొరవారి దుర్మార్గాలకు హద్దులేదు. మా భూములన్నీ కాజేశాడు. అంతేకాదు, ప్రతిసంవత్సరం చెల్లించే కౌలును వసూలు చేసుకున్న తర్వాత కూడా తన దోపిడీని ఆపలేదు. మా పొలాల వద్ద అకస్మాత్తుగా ఊటకాల్వలు పడ్డాయి. వాటికింద విపరీతంగా పెట్టుపబడులు పెట్టి వరి వేశాం. పండింది. వరి పండించుకున్నందుకు అదనంగా కౌలు వసూలు చేసి తన గరిశెల్లో నింపుకున్నాడు.” ఈ విషయాలన్నీ చెబుతున్న సందర్భంలోనే కిషన్‌రావు బంగ్లానుంచి బయటకు వస్తున్నాడు.

ఆయన వచ్చి కలెక్టరుకు సలాం కొట్టి “అయ్యా వీళ్లంతా కమ్యూనిస్టులు, మా ఊరి జనాన్ని రెచ్చిగొట్టి ప్రశాంతంగా ఉన్న మా ఊర్లో గందరగోళం రేపుతున్నారు”ని చెప్పాడు.

కలెక్టర్ “నీ మీద పెద్ద మహజరు నామా వచ్చింది. ప్రభుత్వం దానిపై ఎంక్వయిర్ చెయ్యమని ఆదేశాలు పంపింది. ఎమిటీ నీ ఆలోచన?” అని అడిగాడు.

“అయ్య దానికేమీ సమాధానంలేదు. వాస్తవం తేలుతుంది కదా” అని మామూలు సమాధానమిచ్చేశాడు.

వాడు కాళ్లబేరానికి దిగే లక్షణం కలెక్టరకు కనబడలేదు. అది చూసి కలెక్టరు మేజర్ గురస్వామి అప్పట్లో ఇబ్రహీంపట్నం తహసీల్దారుగా ఉన్న గురవారెడ్డి విచారణ జరపాలని ఆదేశాలు చేశాడు. ఇతని నేరాల్ని విచారించి తక్షణ చర్యలు తీసుకోవాలని అందులో భాగంగా గ్రామాధికారాలనుండి సస్పెండు చేయాలని రెండోసారి వసూలు చేసిన కౌలు నిజమని తేలితే అట్టి ధాన్యం ఎవరివి వారికి ఇప్పించి తగిన చర్యలు తీసుకోవాలని ఆదేశించి వెళ్లిపోయాడు. ఆ ప్రకారం తహసీల్దారు నాకూ హనుమంతరెడ్డిగారికి నోటీసులు పంపించాడు. “లోయపల్లి విచారణను మీ సమక్షంలో జరపాలని ప్రభుత్వం నాకు ఆదేశాలు పంపింది. మీరు సమయం ఇచ్చిన ప్రకారంగా రెండు మూడు రోజులు అవసరమైతే నేనే స్వయంగా అక్కడ ఉండి విచారణ జరిపేందుకు సిద్ధంగా ఉన్నాను” అని ఆ నోటీసులు తెలియచేశాడు. నేను హనుమంతరెడ్డి వెంటనే కూర్చుని తాలూకా కమిటీని కూర్చోబెట్టి చర్చించి నిర్ణయం తీసుకున్నాం. తహసీల్దార్ రాకకు రెండురోజుల ముందు లోయపల్లికి చేరాలని భూమి, వివిధ సమస్యలమీద వ్యక్తిగత దరఖాస్తు ఫారాలు తయారు చేయించి తహసీల్దారు వచ్చిన తర్వాత వాటిని సమర్పించేట్లు ఏర్పాట్లు చేసుకోవాలని నిర్ణయం తీసుకొని వెళ్లడం జరిగింది.

ఈ సందర్భంలో సుమారుగా 200 నుంచి 300 దరఖాస్తులు తయారై పోయాయి. వీటన్నింటిని ఒక దగ్గర పెట్టి తహసీల్దారు కోసం ఎదురు చూస్తున్నాం. ఆయన రానే వచ్చారు. ఆయన వచ్చిన తర్వాత దొరవారి గడిముందట ఆయన కోసం కుర్చీలు టేబుళ్లు వేసి కూర్చునే ఏర్పాట్లు చేశాం. తహసీల్దారు రావడంతోనే ఊర్లో చాటింపు వేయించారు. “ఈ ఊర్లో కీషన్ జమిందారుతో ఎవరెవరికీ ఏయే షికాయతలు ఉన్నా వచ్చి తెలుపుకోవాల్సిందిగా ఎలాంటి భయసందేహాలకు తావు లేకుండా ప్రజలు తమ కష్టాలు చెప్పుకోడానికి ఈ సమయాన్ని వినియోగించాల్సిందిగా తహసీల్దారు ఆదేశించారహో” అని చాటింపు వేశారు. జనం బాగానే వచ్చారు. తమతమ దరఖాస్తులు ఇవ్వడానికి జంకుతున్నారు. దొరవారి పందిరికింద చేరి బిక్కుబిక్కుమని చూస్తున్నారు. ఇంతలోదొరవారు బంగ్లా బయటకు వచ్చారు. తహసీల్దారుకు సలాం కొట్టి నిలుచున్నారు.

“నీమీద ఎంకైవ్లీకి గవర్నమెంటు నన్ను పంపించింది. జనం నీమీద ఏమేం చెబుతారో దానికి నీ సమాధానం విని దానికి నీమీద చర్య తీసుకోవాల్సి ఉంటుంది” అని భూస్వామికి తహసీల్దారు చెప్పాడు. నాకు హనుమంతరెడ్డిగారికి తన పక్కన రెండు

కుర్చీల వేయించి కూర్చోవాల్సిందిగా తహసిల్దార్లు చెప్పాడు. మేం ఆయన పక్కన కూర్చున్నాం. విచారణ మొదలైంది. వీరేటి రామస్వామి తన వాంగ్మూలమిస్తూ “బోడకొండ గుట్టల్లో కొత్త చెల్ల 50 ఎకరాలు మా తండ్రి వీరేటి ముత్తయ్య మీద రక్షిత కౌలుదారి హక్కుకింద ఉన్నది. ఈ భూమి మీదకు మమ్మల్ని పోనివ్వడం లేదు. మేం ముగ్గురం అన్నదమ్ములం. మేం ఆ భూమిని పోగొట్టుకుని నానా బాధలు పడుతున్నాం”. లంబాడి భాగ్య తన వాంగ్మూలమిస్తూ “అయ్యా ఈ దొరోడు అన్యాయంగా కౌలు వసూలు చేసుకున్నాడు. మేం పండించిన వరి పంటను గరిశెల్లో పోసుకున్నాడు. మా రెక్కల కష్టాన్ని దోచుకున్నాడు.” అని చెప్పింది. కొర్రబోధ్య కూడా అదే విధంగా వాంగ్మూలమిచ్చాడు.

ఏంటి కిషన్‌రావు ఏం సమాధానం చెబుతావు. కిషన్‌రావు ఎదురు ప్రశ్నలు వేయడం ప్రారంభించాడు. అప్పుడు నేను జోక్యం చేసుకుని “ఇంతపెద్దవాడివైనావు కిషన్‌రావు వాళ్లందరిమీద సందర్భంలేని ప్రశ్నలు వేస్తున్నావ్” అని పట్టజాలక అన్నాను.

“ఈయనెవరు? ఈయన జోక్యమేంటి ? ఈయననే చిచ్చు పెట్టాడు. మీకంటే ఎక్కువగా విచారణ జరుపుతున్నాడు.” అంటూ ఉద్రేకంగా చెప్పాడు.

తహసిల్దార్లు “ప్రభుత్వం స్వయంగా వారి సమక్షంలోనే విచారణ జరపాలని ఆదేశమిచ్చింది. నాకెంత అధికారముందో, వారికి అంతే ఉంది” అని తెగేసి చెప్పేసరికి దొరవారి పందిరికింద బిక్కుబిక్కు మంటూ ఉన్న జనం గబగబా పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చి అప్లికేషన్లు ఇచ్చారు. అప్పటిదాకా వారు కదలేదు. కిషన్‌రావు పూర్తిగా నర్వస్ అయిపోయాడు. మధ్యాహ్నం పూట కొంత విచారణ అయిన తర్వాత ఊళ్లో చాటింపు “గ్రామాధికారాల నుంచి కిషన్‌రావును సస్పెండు చేస్తున్నాం. ఈరోజు నుంచి కిషన్‌రావుకు ఎలాంటి గ్రామాధికారాలు ఉండవు” అని చేశాడు.

ఊరంతా చాటింపు అయ్యేసరికెళ్లా కిషన్‌రావుకు తల దిమ్మెక్కింది. రెండోరోజు మూడోరోజు విచారణలో కూడా మనం పెట్టిన దరాఖస్తులన్నీ ఎ టూ జెడ్ రుజువు చేయబడ్డాయి. దానిపై వెంటనే తహసిల్దార్ “ఎవరెవరు ఎంతెంత ఇచ్చారు. వెంటనే తీసుకెళ్లాలి” అని చాటింపు వేశాడు. జనం ఒక్కసారిగా గరిశెమీద విరగబడి ఎవరిచ్చిన ధాన్యాన్ని వారు కొలుసుకుని తీసుకెళ్తున్నారు. పెద్ద జాతర జరుగుతున్నదనిపించింది. అప్పుడు కిషన్‌రావు 40వేల రూపాయల కట్టలు తీసుకుని తహసిల్దార్ వద్దకు వెళ్లి ఆయన కాళ్లా వేళ్లా పడి తరుణోపాయం ఏంటి అని అడిగాడు.

“నువ్వు నా నిలువెత్తు ధాన్యం పోసినా నేనేమీ చేయలేను. ఇది ఉన్నత స్థాయిలో ఉన్న సమస్య. వాళ్లు కూడా సహకరిస్తే తప్ప నేనేమీ చేయలేను” అని తహసీల్దార్ చెప్పాడు.

కిషన్ రావు తనకున్న ముగ్గురు కొడుకులను తీసుకొచ్చి తహసీల్దార్ సమక్షంలో ఆ పిల్లలను మా చేతుల్లో పెట్టి “నీట ముంచినా, పాల ముంచినా మీదే భారం. మీరు చెప్పిన పరిష్కారం మేం వింటాం” అని చేతులు జోడించి ప్రాధేయపడ్డాడు. మేము “ఆ ప్రజల సమక్షంలోనే సామరస్య పరిష్కారానికి సిద్ధపడితే ఇంతకాలంగా నీవు తిన్నదంతా వదిలేసి ఎవరి భూముల వారికిప్పించి కౌలుదార్ల భూములు ఇప్పించేస్తే సమస్య పరిష్కారమైపోతుంది. లేదా నీవు భీష్మించుకుని కూర్చుంటే నువ్వు తిన్నదంతా కక్కిస్తాం. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే కోడినిప్పించేకాడ గొడ్డునిప్పించేంత వరకు వెళ్తుంది. సామరస్య పరిష్కారం కాకపోతే చట్టబద్ధ ప్రకారం మేం అంతవరకు వెళ్లకుండా ఆగే ప్రశ్నేలేదు” అని తేల్చి చెప్పడం జరిగింది.

కిషన్ రావు తనకు కావాల్సిన వారిని కూర్చోబెట్టుకుని సంప్రదించి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాడు. మనం చెప్పిన సామరస్య పరిష్కారానికి కట్టుబడి ఉంటానని తహసీల్దారు ముందు వాంగ్మూలమిచ్చి తహసీల్దార్ ద్వారా మనకు ఈ సమస్యను పరిష్కరించే అధికారాన్ని దఖలు పరుస్తు ఆదేశాలు ఇప్పించడం జరిగింది. దానిపై నేను హనుమంతరెడ్డిగారు డివిజన్ కమిటీతో కూర్చుని చర్చలు జరిపాము. దానిపై నా అభిప్రాయం చెప్పాను. “ఇక్కడ మనిమిచ్చే తీర్పు చాలా ప్రాధాన్యత కలిగి ఉండాలి. ఈ ప్రాంతంలో ఉన్న కౌలుదార్లందరికీ లాభమయ్యేదిగాఉండాలి. అని నిర్ణయానికి రావడం జరిగింది. ఆ ప్రకారమే నేనూ, హనుమంతరెడ్డిగారు అప్పటికి జ్యూరీగా(కోర్టుల్లో) పనిచేస్తున్న తమన్లోనిగూడెం దెంది రఘునాథరెడ్డి(ఈయన ఓ భూస్వామి కాని పెద్దమనిషి)ని తోడు చేసుకుని, కుంభం రాజిరెడ్డి(అటు కిషన్ రావుకు బాగా విశ్వాసం గలవాడు. ఇటు మనకు దగ్గరగా ఉండేవాడు. ఈయన పెద్ద భూస్వామి) ని తోడు చేసుకుని పరిష్కారాన్ని కనుగొనేందుకు ప్రయత్నించాం. ఆ సందర్భంలోనే గ్రామ రైతులందరిని బంగ్లా దగ్గరకు సమీకరించుకుని ఈ పరిష్కార చర్చలు ప్రారంభించాం.

1. ఆ గ్రామంలో సర్వే నంబర్లు, నక్షా పహాని అనంగల్ వంటి రికార్డులు ఆచరణలో ఉన్న రీతిగా లేవు. కనుక ఎవరి సాగులో ఏ భూమి ఎంత ఉందో కచ్చితంగా రికార్డు చేయాల్సి ఉంది. పాత సర్వే రికార్డుల ప్రకారమే దీనికోసం ప్రత్యేక సర్వే జరపాలి.

రక్షిత కౌలుదార్లుగా ఉన్న వారందరికీ భూస్వామ్య భూములను ఎటువంటి పరిహారంలేకుండా ఉచితంగా ఇచ్చేయాలి. మిగతా సగం భూమిని బయట ప్రస్తుతం అమల్లో ఉన్న రేట్ల ప్రకారం సులభ వాయిదాల పైన వారికే అమ్మాలి.

2. ఇతరుల పట్టా భూములు ఎవరివైతే అక్రమంగా కౌలు వసూలు చేసుకుని అనుభవిస్తున్నాడో ఇప్పటి నుంచి అటువంటి భూములన్నింటిని ఎవరివి వారికి అప్పగించాలి. అందులో కిషన్‌రావు జోక్యం ఏమీ ఉండడానికి వీల్లేదు.

3. వీరేటి ముత్తయ్య భూములు రక్షిత కౌలుదారీ భూములు వారి కుటుంబానికి చెందాలి.

4. ఊరు ముప్పత్తుల ఉన్నటువంటి వందల ఎకరాల పెద్ద కంచె ఎంతమంది భాగస్వాములున్నారో వారందరూ అనుభవించునట్లు చర్య తీసుకోవాలి. (కంచె-పట్టాది)

ఈ సమస్యలన్నింటిమీద తీర్మానం చేసి తీర్పు చేయడం జరిగింది. జనం, వచ్చిన మధ్యవర్తులు ఆ తీర్పులతోటి ఏకీభవించారు. కానీ, గ్రామ ప్రజల చైతన్యం తగినంత లేని కారణంగా వారిలో చీలిక వచ్చింది. భూస్వామి ఆ చీలకను ఉపయోగించుకుని, జనాన్ని లొంగదీసుకుని, అందరిని విడదీసి, వ్యవహారం చేసి ఆ తీర్పును సరైన పద్ధతుల్లో అమలు జరపలేదు. గ్రామంలోనే పెద్ద చీలిక రావడం వల్ల ఆ తీర్పు అమలుకు పోరాడే స్థితికూడా లేకుండా పోయింది.

ఇదే వరుసలో ఆ గ్రామంలో ఉన్న ఆప్పారీ మాములాను కిషన్‌రావు తనపేరు మీద పెట్టుకుని జనాన్ని కొల్లగొడుతుంటే దానికి వ్యతిరేకంగా కల్లుగీత కార్మికులను సమీకరించి వారితో సంఘం ఏర్పాటు చేసి హర్రాజ్‌లలో ఎవ్వరినీ పోటీకి రానివ్వకుండా చేసి ఈ పోటీలో సంఘానికి వనాన్ని మొత్తం ఇప్పించడం జరిగింది. ఈ కమిటీకి ఆప్పారీ మాములా వచ్చిన తర్వాత చుట్టు గ్రామాల్లో రేషన్ పద్ధతిలో పొందికను ఏర్పాటు చేసినప్పుడు 10వేల రూపాయలు లాభం ఉండునట్లుగా చేసి దానిని సంఘం మూలధనంగా ఉంచాలని వచ్చే కాలానికి సంఘం అప్పుల్లో ఉండకూడదు అని చెప్పాం. ఆచరణలో పెద్ద మనుషులు దానిని చెల్లాచెదురు చేసి లాభం మిగలకుండా చేశారు.

గ్రామంలో చేసిన తీర్పు కూడా సక్రమ అమలు కోసం పట్టుబట్టిన పాపాన పోలేదు. అయినా అత్యధిక భూమి ప్రజలచేతికొచ్చింది. ఇప్పటికీ అనేక భూ సమస్యలు జటిలంగా మిగిలి ఉన్నాయి. పోరాటం విలువ ప్రజల హృదయాల్లో సుస్థిరంగా మిగిలి

ఉంది. ఎన్ని కుట్రలు పన్నినా చివరకు ఆ దేశముఖల కుటుంబమే చిన్నాభిన్నమై పతనావస్థలో పడిఉన్నది.

లోయపల్లి విజయాన్ని ఆధారం చేసుకుని బోడకొండలో కౌలుదారీ సదస్సును జరిపేందుకు కమిటీ నిర్ణయం తీసుకుంది. దానికి విస్తృతంగానే సన్నాహాలు జరిగాయి. నియోజకవర్గంలోని దాదాపుఅన్ని ప్రాంతాల నుంచి కౌలుదార్ల రైతులు (200-300) సమీకృతులయ్యారు. సదస్సులు జరుగుతున్నాయి. ఈ సందర్భంలో కామ్రేడ్ దొడ్డా నరసయ్య(డిఎన్) నల్లగొండ నుంచి హడావుడిగా నా వద్దకొచ్చాడు. “ప్రభుత్వం పెద్దఎత్తున మన పార్టీ మీద నిర్బంధం ప్రయోగించబోతున్నది. లీగల్ కార్యక్రమాలను తగ్గించడం మంచిది” అనే విషయాలు చెప్పడానికొచ్చాడు. ఆ మాట మేం అనుకుంటున్న సమయంలోనే పోలీసు ఆఫీసర్ రానే వచ్చాడు. ఆయన నేరుగా నా దగ్గరకు వచ్చి “ఎస్సీగారు మిమ్మలను రమ్మంటున్నారు. ఏదో మాట్లాడలంటున్నారు. తీసుకొచ్చి మళ్లీ వదిలేస్తాం” అని అంటుండగానే నేను దొడ్డా నరసయ్యకు సైగ చేసి తప్పించాను. ఆయన తప్పుకుని వెళ్లిపోవడం జరిగింది. నన్ను జీపులో తీసుకుని వెళ్లిపోయారు.

మళ్లీ అరెస్టు..

1963లో సరిపాడు సమస్య మీద మమ్మల్ని పట్టుకొచ్చారని తెలిసింది. నన్ను పోలీసు కంట్రోలు రూమ్లో వేశారు. కామ్రేడ్ ఎన్వి భాస్కరరావును కూడా పట్టుకొచ్చారు. దొరికినవారిని దొరికినట్లు అక్కడకు చేర్చారు. బట్టలు, పడకలు తెచ్చుకొమ్మని చెప్పారు. కుటుంబాలకు కబురు చేసి అవి తెప్పించుకున్నాం. మమ్మలందరినీ రాజమండ్రి జైలుకు తరలించారు. అక్కడ కొన్నాళ్లు ఉన్న తర్వాత పార్టీ నాయకత్వం చేసిన ఒత్తిడి కారణంగా మాలో కొందర్ని సికింద్రాబాద్ జైలుకు, మరి కొందర్ని చంచల్ గూడా జైలుకు తరలించారు.

కామ్రేడ్ పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య, మాకినేని బసవపున్నయ్య వంటి ముఖ్యనాయకులంతా సికింద్రాబాద్ జైలులో నాతోపాటే ఉన్నారు. ఆ సందర్భంలోనే చంద్ర పుల్లారెడ్డి మన సిద్ధాంత గ్రంథాలను తెప్పించుకుని ప్రపంచ కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ చరిత్ర అనే రచనను చేశాడు. ఆయన రచనను గూర్చి విశ్లేషణ చేసి రోజూ నిర్బంధంలో ఉన్న మాకు వినిపిస్తూ ఉండేది. 16 మాసములు జైలులోనే బంధించబడ్డ తర్వాత విడుదల చేశారు. ఈ సందర్భంలో జరిగిన రాజకీయ చర్చలు, ముఖ్యమైన నాయకత్వం తోటి ఎక్కువ కాలం కలిసి ఉండటం వంటివి మాబోటి వాళ్లకు కొంత అభివృద్ధి చెందడానికి బాగా ఉపయోగపడ్డాయి. అవగాహన పెంచుకోవడానికి కూడా తోడ్పడింది. పార్టీలో

మితవాదులకూ, అతివాదులకూ మధ్య రోజురోజుకూ అగాధం పెరిగిపోయి దుర్భరంగా పరిణమించి 1964లో పార్టీ చీలిపోవడం జరిగింది. ఈ చీలిక సందర్భంలో నల్లగొండ జిల్లాలో మనం బలంగా ఉన్న ప్రాంతాలన్నింటా అత్యధిక భాగం ఆర్గనైజేషన్ మనతోపాటు నిలిచింది. భువనగిరి, రామన్నపేట, దేవరకొండ ప్రాంతాల్లో మన బాధ్యులు సరిగా లేకపోవడం వల్ల ఇవి మనచేతికి రాలేదు. ఇబ్రహీంపట్నం నియోజకవర్గ పార్టీ యావత్తు ఒక్క సింగిల్ పర్సన్ ని కూడా కోల్పోలేదు. ఉద్యమం సాలీడుగా మన వెనుకాల నిలబడింది. ఇక్కడ సమస్యలమీద ప్రజా పోరాటాలు నడుస్తూనే ఉండడం వల్ల ఉన్న కొద్దిపాటి నిర్మాణం పటిష్టంగా మనతోటే నిలిచివుంది.

1964లో పార్టీ మహాసభలకు ప్రతినిధులుగా మేమంతా వెళ్లాం. మన పార్టీకి ఒక విశిష్టమైన కార్యక్రమం రూపొందించుకోవడం జరిగింది. మన పోరాటాల అనుభవాలన్నింటినీ క్రోడీకరించి నిర్ణయించుకున్న కార్యక్రమం నేటికీ సజీవంగా మనముందు నిలిచి ఉంది. ఈ మహాసభ మన పార్టీ మంచి భవిష్యత్తుకు బాట వేసింది. దాంతో గత 12 సంవత్సరాలుగా కొనసాగిన దీర్ఘచర్చోపచర్చలు, వాదోపవాదాలు, ప్రతి విషయంలో మెజారిటీ, మైనారిటీల సమస్యలు, దిగజారిపోతున్న నిర్మాణ సమస్యలు అనేక అవలక్షణాలతో విడగొట్టుకుని సరైన మార్గంలో స్వతంత్రంగా పురోగమించడానికి పూర్తి అవకాశాలు మనకు ఏర్పడ్డాయి. పార్టీ నిర్మాణంలోనూ, ప్రజా సంఘాల నిర్మాణంలోనూ తీసుకోవాల్సిన విశిష్టచర్యల గురించి పార్టీ నికరమైన ఆదేశాలు రూపొందించి యావత్తు ఉద్యమాన్ని నిలబెట్టడం జరిగింది. ఇవ్వొక్క వివిధ ప్రాంతాల్లో మన పార్టీ సాగించిన నిర్మాణ పోరాటం ఇవ్వొక్క ఉన్న స్థితి ఇవన్నీ నేటికీ సజీవ సత్యాలుగా నిలబడి ఉన్నాయి.

నా భార్య... శారదమ్మ

రామవత్ జగ్నా బావాజీ (దేవుని మనిషికింద లెక్క ఆయన మాంసమేది తినడు.) ఆయనకిద్దరు కొడుకులు. మూడో సంతానం ఈమె. ఆ తరువాత మళ్ళీ ఓ కొడుకు. అరుట్ల గ్రామం హామెట్ చెన్నారెడ్డి గూడెంలో ఈమె జన్మించింది. ఈమె అన్నలిద్దరూ అక్కడ యాదవ రైతులవద్ద(బెల్లి రాజయ్య) జీతాలుండేవారు. బెల్లి రాజయ్య తల్లి మారెమ్మ ఈమెను తన బిడ్డలాగా పెంచింది. వారు పెద్ద రైతులుగనుక వారి ఇంటి ముంగిటనే ఎక్కువగా ఉండేది. ఈమె కాస్త కష్టం చేసే స్థితి వచ్చిన తర్వాత అన్నలతోపాటు వ్యవసాయం చేస్తూ పెద్ద రైతు కుటుంబ సభ్యులతో నిరంతరం పొలం పనుల్లో పాల్గొనేది. వీళ్లు

చదువుకు చాలా దూరం. వీళ్ల బతుకులు కూడా అంతే దుర్భరంగా ఉండేవి. ఆ స్థితిలో పుట్టి పెరిగిన ఈమె అరుట్ల గ్రామంలో వ్యవసాయ కార్మిక సమ్మె సందర్భంగా పెద్ద ఎత్తున పోలీసులు, మిలటరీ దాడులు చేసి వీళ్లందరిని పట్టేయడానికి ప్రయత్నం చేసిన సందర్భంలో వీరంతా గ్రామం వదిలి దళాల్లో చేరారు. దళాల్లోకి చేరిన తర్వాత అక్షరాభ్యాసం ప్రారంభించాం. నలుగురైదుగురు మహిళలుండేవాళ్లు. అక్షరాభ్యాసంలో ఈమె అగ్రస్థానంలో ఉండేది. ఏది చెప్పినా జ్ఞాపకం ఉంచుకునేది. తిరిగి చెప్పేది. మిగతావారందరి మాతృభాష తెలుగు. అయినప్పటికీ వారి వెనుకబాటు తనాన్ని ఈమెతో పోల్చి చూపించి విమర్శ పెట్టేవాణ్ణి. వాళ్లకు వచ్చిన అనుమానం ఏమిటంటే ఈమెను ఇంత ప్రేమతో చూస్తున్నాడు ఈమెను పెళ్లి చేసుకుంటాడా ఏమిటి అని. వీరంతా కలిసి గుట్టలలో నీళ్లు తీసుకురావడానికి పోయినప్పుడు ఈమెను అడిగారు. “ఏది చెల్లి నీవు అదృష్టవంతురాలివి. నిన్ను రాగన్న చాలా మెచ్చుకుంటున్నాడు. నిన్నే చేసుకుంటాడా ఏమి?” అంటే వెంటనే ఈమె హడలిపోయి “రాగన్న ఏమిటి. నన్ను చేసుకోవడమేంటి. ఈమాటే ఆయనకు తెలిస్తే చంపేస్తాడని” వాళ్లకి సమాధానం చెప్పి నీళ్లు తీసుకువచ్చింది.

ఆ తర్వాత “మనవాళ్లు ఒక పొరబాటు మాట్లాడారు” అని వారి సమక్షంలోనే చెప్పింది. సమస్యను చెప్పింది. సమస్యను చెబుతూ వణికుతున్నది. “నీవు అట్లా వణకాల్సిన అవసరం లేదు. వాళ్లన్నదానికి నీవేండుకు వణుకుతున్నావు” అని వాళ్లందరిని కూర్చోబెట్టి “నా ప్రవర్తనలో తప్పుడు పద్ధతి కనిపించిందా?” అని అడిగితే నీళ్లు నములుతున్నారు.

అప్పుడు నాకు స్త్రైకు అయింది. ఈ విషయాన్ని మా జోనల్ కమిటీ(పైళ్ల రామచంద్రారెడ్డి, ముద్దసాని వెంకటనరసింహారెడ్డి, యలమంద, నేను) పార్టీకి తెలిపి పార్టీ పర్మిషన్ తీసుకుని నిరుపేద కుటుంబంలో పుట్టిన ఈమె ఇష్టపడితే పెళ్లి చేసుకోవాలని నిర్ణయం జరిగింది. ఈమెను కూర్చోబెట్టి అడిగాం. ఈమె మౌనం పాటించింది. తర్వాత ఆమె ఆమోదం తీసుకుని వేపల గట్టుమీద కామ్రేడ్ పైళ్ల రామచంద్రారెడ్డి అధ్యక్షతన నా వివాహం జరిగింది. పూల హారాలు లేవు. బట్టలు ముడివేసి పూలహారాలుగా వేసుకుని ప్రమాణపత్రాలు చదివి పెళ్లి చేసుకున్నాం. అమరాబాదునుంచి నా పెళ్లి కానుకగా తేనె తీసుకొచ్చారు. అందరికీ తేనె దావత్ ఇవ్వడం జరిగింది. ఈమె 1950 నుంచి 54 వరకు మూడున్నర సంవత్సరాల పాటు రహస్య జీవితం, ఆరు మాసాలు జైలు జీవితం గడిపింది. తల్లీ, తండ్రి పోరాట కాలంలోనే మరణించారు. ఇద్దరు అన్నలూ, తమ్ముళ్లు కూడా ఈ మధ్య కాలంలో మరణించడం జరిగింది. ఆమె పిల్లలు తప్ప ఎవరూ మిగలేదు.

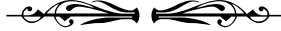
పాలోళ్లు ఎక్కడున్నా మంచి గౌరవం, మర్యాద, గుర్తింపు ఇస్తారు. లీగల్ గా ఉన్న కాలంలో మహిళా సంఘం రాష్ట్ర కమిటీ సభ్యురాలుగా ఉంటూ సంఘం నిర్మాణంలో చేతనైనంత కాలం పనిచేసింది. మోటూరు ఉదయంగారు హైదరాబాదు వచ్చిన ప్రతి సందర్భంలో ఈమెను తోడు చేసుకుని నిధుల పన్నాళ్లకు వెళ్లడం, క్లాసులు నడపడం వగైరా చేసేవారు. ఈమె నాతోపాటు విజయవాడకు వచ్చిన తర్వాత కూడా మహిళా సంఘ సమావేశాలకు హాజరయ్యేది. మహిళా సంఘం ముఖ్య బాధ్యులతో దగ్గర సంబంధాలు ఉంటుండేవి. ఇప్పటికీ కలుసుకున్నప్పుడల్లా ఈమె యోగక్షేమాల గురించి వారంతా అడుగుతుంటారు.

1964 తరువాత..

(ఆయన ఉద్యమ సహచరుడు నల్లగొండ సిఐటియు శర్మ చెప్పిన కథనం మేరకు)

సిఐఐ(ఎం) ఏర్పడిన తరువాత 1964 నుంచి ఆయన ఇబ్రహీంపట్నం తాలూకా బాధ్యతలను నిర్వహించారు. 1967-68 తరువాత ఆయన నల్లగొండ జిల్లాలోని రామన్నపేట ప్రాంతంలో పనిచేసేవారు. 1970 ఆ ప్రాంతం నుంచి 1994 వరకు నల్లగొండ జిల్లాకు అంకితమై పనిచేశారు. 1971 వరంగల్ మహాసభ నుంచి ఆయన రాష్ట్ర కమిటీ సభ్యులుగా పనిచేస్తున్నారు. ఎమర్జెన్సీ తరువాత ఆయన నల్లగొండ జిల్లా కార్యదర్శివర్గ సభ్యులుగా ఎన్నుకోబడ్డారు. 1977నుంచి జిల్లా వ్యవసాయ కార్యకసంఘం కార్యదర్శిగా పనిచేశారు. 1994 వరకు ఆయన నల్లగొండ జిల్లా ఉద్యమంలో భాగస్వామి అయ్యారు. ముఖ్యంగా రామన్నపేట, భువనగిరి ప్రాంతాల్లో ఉద్యమాన్ని పరిరక్షించేందుకు ఆయన బాగా తోడ్పాటునందించారు. తెలంగాణా పోరాటం గురించి తరగతులు చెప్పాలంటే ఆయన ఒక అథెంటిక్ గా పర్సన్ గా ఉండేవారు. బిఎన్ రెడ్డి వంటి వారు పోరాటంలో పాల్గొన్నప్పటికీ, నిర్మాణరంగంలోనూ, పోరాటలోతుల గురించి ఈయన మాత్రమే వివరంగా చెప్పగలిగేవారు. 1978 నుంచి 90 వరకు విపరీతంగా సిగరెట్లు తాగేవారు. జిల్లా కమిటీ ఒత్తిడితేవడం, దానికి తగ్గ మందులు అందచేయడం వల్ల 1990 నుంచి నేటి వరకు ఆయన సిగరెట్ కాల్చలేదు. 1994 నుంచి ఇబ్రహీంపట్నం తాలూకా బాధ్యతల్లోకి వెళ్లారు. 1998 నుంచి ఆయన జీవితం కొద్దిగా మారింది. అంతకుముందు వరకు హోల్ టైమర్ అలవెన్సు దొరికినా, దొరకకపోయినా అందుకు అనుగుణంగానే తన జీవితాన్ని మరల్చుకునేవారు. మొదటి భార్య, కుమారుడు మరణించడంతో ఆయన తీవ్రంగా మదనపడ్డాడు. ఆయనకు ఎన్ని కష్టాలు వచ్చినా

బయటకు చెప్పుకునేరకం కాదు. 1998లో పార్టీ అనుమతితో ఆయన స్వాతంత్ర సమరయోధునిగా గుర్తింపును సంపాదించారు. అప్పటి నుంచి ఆయనకు కేంద్ర ప్రభుత్వం నుంచి పెన్షన్ రావడం ప్రారంభమైంది. గొప్పగా కాకపోయినా ఆయన తనకంటూ ఒక ఇల్లు కట్టుకోగలిగారు. హఠాత్తుగా ఆయనకు క్యాన్సర్ సోకి మంచాన పడ్డారు. కృష్ణమూర్తితో పాటు ఆయన భార్య శారదమ్మ కూడా పార్టీకి అంటిపెట్టుకుని పనిచేస్తూ వచ్చింది. ఆయన నల్లగొండ జిల్లా నకిరేకల్ కు మారితే అక్కడికి ఆమె వచ్చింది. ఎన్నికష్టాలోచ్చినా ఇంటిని నడపడం ఆమెకు వెన్నతోపెట్టిన విద్య. ఆమె వాస్తవానికి బోడకొండగుట్టల్లోని గిరిజన తెగలకు సంబంధించిన వ్యక్తి. వ్యవహారంలో మాత్రం అటువంటి పోలికలు కనిపించేవే కావు. కృష్ణమూర్తికి క్యాన్సర్ సోకిన తరువాత ఆమె ఎంతో శ్రద్ధగా సేవలు చేశారు. వ్యాధి తీవ్రమయి కృష్ణమూర్తి 2006 ఆగస్టు 1వ తేదీన కన్ను మూశారు.

ఇది ఒక వీరుని ఆత్మకథ. ఒక ధీరుని విప్లవ గాథ. ఎవరాయన? మన కృష్ణమూర్తిగారు. ప్రతిఘటన స్వభావం ఆయనకు ఉగ్రపాలతోనే అబ్బింది. ఆనాటి ఫ్యూడల్ దర్పం, దోపిడీ, కిరాతకం ఇప్పటి తరానికి అంతగా తెలీదు. మన తల్లిదండ్రులు, వాళ్ళ తల్లిదండ్రులు, ఇంకా మన పూర్వీకులు నిజాం అరాచకాలను, జమిందారీ పైశాచికాన్ని చవిచూశారు. అటువంటి కర్కశమైన వాతావరణంలో జన్మించిన కృష్ణమూర్తిగారు పయస్సు పెరిగే కొద్దీ పేదలపై సాగుతున్న కిరాతకత్వాన్ని అవగాహన చేసు కున్నాడు. ఎన్ని కష్టనష్టాలు వచ్చినా చలించకుండా ఫ్యూడల్ దురంతాలకు ఎదురొడ్డి పోరాడాలని నిశ్చయించు కున్నాడు. ఇక ఆ తర్వాత నుంచి పోరాటం - పోరాటం - ఒకటే పోరాటం. ఎప్పుడూ మడమ తిప్పలేదు. చివరికంటా కొనసాగాడు.

- పాటూరు రామయ్య

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్
వ్యవసాయ కార్మిక సంఘం